๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

อภิธมฺมปิฏเก

กถาวตฺถุปาฬิ

๑. ปุคฺคลกถา

๑. สุทฺธสจฺจิกฏฺโฐ

๑. อนุโลมปจฺจนีกํ

๑. [อิมินา ลกฺขเณน สกวาทีปุจฺฉา ทสฺสิตา] ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ [สจฺจิกฏฺฐปรมเฏฺฐนาติ (สฺยา. ปี. ก. สี.)]? อามนฺตา๚ โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ๚

อาชานาหิ นิคฺคหํ๚ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – “โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา”ติ๚ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’”ติ มิจฺฉา๚

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – “โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา”ติ, โน จ วต เร [โน วต เร (สฺยา. ปี.)] วตฺตพฺเพ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา”ติ๚ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’”ติ มิจฺฉา๚

อนุโลมปญฺจกํ๚

๒. [อิมินา ลกฺขเณน ปรวาทีปุจฺฉา ทสฺสิตา] ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตา๚ โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ๚

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํ๚ หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – “โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา”ติ๚ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’”ติ มิจฺฉา๚

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – “โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา”ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – “ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา”ติ๚ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’”ติ มิจฺฉา๚

ปฏิกมฺมจตุกฺกํฯ

๓. ตฺวํ เจ ปน มญฺญสิ – “วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’ติ, เตน ตว [ตฺวํ (สฺยา.) ฐีกา โอโลเกตพฺพา] ตตฺถ เหตาย ปฏิญฺญาย เหวํ ปฏิชานนฺตํ [ฏีกา โอโลเกตพฺพา] เหวํ นิคฺคเหตเพฺพฯ อถ ตํ นิคฺคณฺหามฯ สุนิคฺคหิโต จ [สุนิคฺคหิโตว (สฺยา.)] โหสิฯ

หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน , เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’”ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – “โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’”ติ อิทํ เต มิจฺฉาฯ

นิคฺคหจตุกฺกํฯ

๔. เอเส เจ ทุนฺนิคฺคหิเต เหวเมวํ [เหวเมว (สฺยา.)] ตตฺถ ทกฺขฯ วตฺตเพฺพ โข – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,” โน จ วตฺตเพฺพ – “โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ โน จ มยํ ตยา ตตฺถ เหตาย ปฏิญฺญาย เหวํ ปฏิชานนฺตา เหวํ นิคฺคเหตพฺพาฯ อถ มํ นิคฺคณฺหาสิฯ ทุนฺนิคฺคหิตา จ [ทุนฺนิคฺคหิตาว (สฺยา.)] โหมฯ

หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’”ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – “โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ , ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ ฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’”ติ อิทํ เต มิจฺฉาฯ

อุปนยนจตุกฺกํฯ

๕. น เหวํ นิคฺคเหตเพฺพฯ เตน หิ ยํ นิคฺคณฺหาสิ – “หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรม

เตฺถน, โน จ วตฺตพฺเพ – โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ อิทํ เต มิจฺฉาฯ เตน หิ เย กเต นิคฺคเห เส นิคฺคเห ทุกฺกเฏฯ สุกเต ปฏิกมฺมฯ สุกตา ปฏิปาทนาติฯ

นิคฺคมนจตุกฺกํฯ

ปฐโม นิคฺคโหฯ

๑. สุทฺธสจฺจิกฏฺโฐ

๒. ปจฺจนีกานุโลมํ

๖. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

ปจฺจนีกปญฺจกํฯ

๗. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

ปฏิกมฺมจตุกฺกํฯ

๘. ตฺวํ เจ ปน มญฺญสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน’ , โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ, เตน ตว ตตฺถ เหตาย ปฏิญฺญาย เหวํ ปฏิชานนฺตํ เหวํ นิคฺคเหตเพฺพฯ อถ ตํ นิคฺคณฺหามฯ สุนิคฺคหิโต จ โหสิฯ

หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ อิทํ เต มิจฺฉาฯ

๙. เอเส เจ ทุนฺนิคฺคหิเต เหวเมวํ ตตฺถ ทกฺขฯ วตฺตเพฺพ โข – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ โน จ มยํ ตยา ตตฺถ เหตาย ปฏิญฺญาย เหวํ ปฏิชานนฺตา เหวํ นิคฺคเหตพฺพาฯ อถ มํ นิคฺคณฺหาสิฯ ทุนฺนิคฺคหิตา จ โหมฯ

หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ อิทํ เต มิจฺฉาฯ

อุปนยนจตุกฺกํฯ

๑๐. น เหวํ นิคฺคเหตเพฺพฯ เตน หิ ยํ นิคฺคณฺหาสิ – ‘‘หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘วตฺตเพฺพ โข – ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, โน จ วตฺตเพฺพ – โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘โย สจฺจิกโฏฺฐ ปรมโตฺถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ

ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺพ – ‘โย สจฺจิกฏฺโฐ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ อิทํ เต มิจฺฉาฯ เตน หิ เย กเต นิคฺคเห เส นิคฺคเห ทุกฺกเฏฯ สุกเต ปฏิกมฺมฯ สุกตา ปฏิปาทนาติฯ

นิคฺคมนจตุกฺกํฯ

ทุติโย นิคฺคโหฯ

๒. (ก) โอกาสสจฺจิกฏฺโฐ

๑. อนุโลมปจฺจนีกํ

๑๑. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ สพฺพตฺถ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

ตติโย นิคฺคโหฯ

๓. (ก) กาลสจฺจิกฏฺโฐ

๑. อนุโลมปจฺจนีกํ

๑๒. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ สพฺพทา ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพทา ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘สพฺพทา ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพทา ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘สพฺพทา ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

จตุตฺโถ นิคฺคโหฯ

๔. (ก) อวยวสจฺจิกโฏฺฐ

๑. อนุโลมปจฺจนีกํ

๑๓. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพสุ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

ปญฺจโม นิคฺคโหฯ

๒. (ข) โอกาสสจฺจิกโฏฺฐ

๒. ปจฺจนีกานุโลมํ

๑๔. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ สพฺพตฺถ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน , เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สพฺพตฺถ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

ฉโฏฺฐ นิคฺคโหฯ

๓. (ข) กาลสจฺจิกโฏฺฐ

๒. ปจฺจนีกานุโลมํ

๑๕. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ สพฺพทา ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพทา ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สพฺพทา ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพทา ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สพฺพทา ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

สตฺตโม นิคฺคโหฯ

๔. (ข) อวยวสจฺจิกโฏฺฐ

๒. ปจฺจนีกานุโลมํ

๑๖. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพสุ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน’ , โน จ วตฺตเพฺพ – ‘สเพฺพสุ ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

อฏฺฐกนิคฺคโหฯ

๕. สุทฺธิกสํสนฺทนํ

๑๗. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ

วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน’ , โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ รูปํ อญฺญฺ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

๑๘. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป…. สญฺญา จ อุปลพฺภติ…เป…. สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ…เป…. วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ วิญฺญาณํ อญฺญฺ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อญฺญฺ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อญฺญฺ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อญฺญฺ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อญฺญฺ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

๑๙. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, จกฺขายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป…. โสตายตนญฺจ อุปลพฺภติ… ฆานายตนญฺจ อุปลพฺภติ… ชิวฺหายตนญฺจ อุปลพฺภติ… กายายตนญฺจ อุปลพฺภติ… รูปายตนญฺจ อุปลพฺภติ… สทฺทายตนญฺจ อุปลพฺภติ… คนฺธายตนญฺจ อุปลพฺภติ… รสายตนญฺจ อุปลพฺภติ… โผฏฺฐพฺพายตนญฺจ อุปลพฺภติ… มนายตนญฺจ อุปลพฺภติ… ธมฺมายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป….ฯ

๒๐. จกฺขุธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป…. โสตธาตุ จ อุปลพฺภติ… ฆานธาตุ จ อุปลพฺภติ… ชิวฺหาธาตุ จ อุปลพฺภติ… กายธาตุ จ อุปลพฺภติ… รูปธาตุ จ อุปลพฺภติ… สทฺทธาตุ จ อุปลพฺภติ… คนฺธธาตุ จ อุปลพฺภติ… รสธาตุ จ อุปลพฺภติ… โผฏฺฐพฺพธาตุ จ อุปลพฺภติ… จกฺขุวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ… โสตวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ… ฆานวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ… ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ… กายวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ… มโนธาตุ จ อุปลพฺภติ… มโนวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ… ธมฺมธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป….ฯ

๒๑. จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป…. โสตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… ฆานินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… ชิวฺหินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… กายินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ … มนินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… ชีวิตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… อิตฺถินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… ปุริสินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… สุขินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… ทุกฺขินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… โสมนสฺสินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… โทมนสฺสินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… อุเปกฺขินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… สทฺธินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… วีริยินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… สตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… สมาธินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… ปญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ… อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญฺ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๒๒. [ปุ. ป. มาติกา ๔.๒๔; อ. นิ. ๔.๙๕-๙๖] ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๒๓. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ เวทนา จ อุปลพฺภติ…เป.… สญฺญา จ อุปลพฺภติ…เป.… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ…เป.… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๒๔. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’’ จกฺขายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป.... โสตายตนญฺจ อุปลพฺภติ...เป.... ธมฺมายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป....ฯ

๒๕. จกฺขุธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป.... กายธาตุ จ อุปลพฺภติ...เป.... รูปธาตุ จ อุปลพฺภติ...เป.... โผฏฺฐพฺพธาตุ จ อุปลพฺภติ...เป.... จกฺขุวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ...เป.... มโนวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ...เป.... ธมฺมธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป....ฯ

๒๖. จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป.... โสตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป.... อญฺญินฺทฺริยญฺจ [อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ (พหูสุ)] อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน...เป....ฯ

๒๗. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’’ อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’’ อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’ อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา...เป....ฯ

สุทฺธิกสํสนฺทนาฯ

๖. โอปมฺมสํสนฺทนํ

๒๘. รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนาติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน; เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๒๙. รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สญฺญา จ อุปลพฺภติ…เป.… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ…เป.… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญํ วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญํ วิญฺญาณํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน , อญฺญํ รูปํ อญฺญํ วิญฺญาณํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญํ วิญฺญาณํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญํ วิญฺญาณํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๓๐. เวทนา อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สญฺญา จ อุปลพฺภติ…เป.… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ…เป.… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๓๑. สญฺญา อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ…เป.… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… รูปญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๓๒. สงฺขารา อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… รูปญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… เวทนา จ อุปลพฺภติ…เป.… สญฺญา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๓๓. วิญฺญาณํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… เวทนา จ อุปลพฺภติ…เป.… สญฺญา จ อุปลพฺภติ…เป.… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ วิญฺญาณํ อเญฺญ สงฺขาราติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺ

ญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ วิญฺญาณํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ วิญฺญาณํ อเญฺญ สงฺขารา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วิญฺญาณํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ วิญฺญาณํ อเญฺญ สงฺขารา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วิญฺญาณํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ วิญฺญาณํ อเญฺญ สงฺขารา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วิญฺญาณํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ วิญฺญาณํ อเญฺญ สงฺขารา, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ วิญฺญาณํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๓๔. จกฺขายตนํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, โสตายตนญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… ธมฺมายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.… โสตายตนํ อุปลพฺภติ…เป.… ธมฺมายตนํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, จกฺขายตนญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… มนายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๓๕. จกฺขุธาตุ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, โสตธาตุ จ อุปลพฺภติ…เป.… ธมฺมธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.… โสตธาตุ อุปลพฺภติ…เป.… ธมฺมธาตุ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, จกฺขุธาตุ จ อุปลพฺภติ…เป.… มโนวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๓๖. จกฺขุนฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, โสตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.… โสตินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ…เป.… อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.… จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ…เป.… อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรม

เตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๓๗. รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, อญฺญํ รูปํ อญฺญา เวทนา, วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๓๘. รูปํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สญฺญา จ อุปลพฺภติ… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๓๙. เวทนา อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สญฺญา จ อุปลพฺภติ… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ… รูปญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๔๐. สญฺญา อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ… วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ… รูปญฺจ อุปลพฺภติ… เวทนา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน…เป.…ฯ

๔๑. สงฺขารา อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, วิญฺญาณญฺจ อุปลพฺภติ… รูปญฺจ อุปลพฺภติ… เวทนา จ อุปลพฺภติ… สญฺญา จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป….ฯ

๔๒. วิญฺญาณํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, รูปญฺจ อุปลพฺภติ… เวทนา จ อุปลพฺภติ… สญฺญา จ อุปลพฺภติ… สงฺขารา จ อุปลพฺภนฺติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป….ฯ

๔๓. จกฺขายตนํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, โสตายตนญฺจ อุปลพฺภติ…เป…. ธมฺมายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป…. โสตายตนํ อุปลพฺภติ…เป…. ธมฺมายตนํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน จกฺขายตนญฺจ อุปลพฺภติ…เป…. มนายตนญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป….ฯ

๔๔. จกฺขุธาตุ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, โสตธาตุ จ อุปลพฺภติ…เป…. ธมฺมธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป…. โสตธาตุ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป…. ธมฺมธาตุ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, จกฺขุธาตุ จ อุปลพฺภติ…เป…. มโนวิญฺญาณธาตุ จ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป….ฯ

๔๕. จกฺขุนฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, โสตินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ…เป…. อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน…เป…. โสตินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ…เป…. อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ…เป…. อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน; อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’’ อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’’ อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน; เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’ อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน, อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อญฺญํ อญฺญินฺทฺริยํ, วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน, อญฺญาตาวินฺทฺริยญฺจ อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อโญฺญ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป….ฯ

โอปมฺมสํสนฺทนํฯ

๗. จตุกฺกนยสํสนฺทนํ

๔๖. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ รูปํ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘รูปํ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘รูปํ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๔๗. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ รูปสฺมิํ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร รูปา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมิํ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมิํ รูป’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน ,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมิํ รูป’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมิํ รูป’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมิํ รูป’’’นฺติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๔๘. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ เวทนา ปุคฺคโล…เป.… เวทนาย ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร เวทนาย ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมิํ เวทนา…เป.…ฯ

สญฺญา ปุคฺคโล…เป.… สญฺญาย ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร สญฺญาย ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมิํ สญฺญา…เป.…ฯ

สงฺขารา ปุคฺคโล…เป.… สงฺขาเรสุ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร สงฺขาเรหิ ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมิํ สงฺขารา…เป.…ฯ

วิญฺญาณํ ปุคฺคโล…เป.… วิญฺญาณสฺมิํ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร วิญฺญาณา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมิํ วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมิํ วิญฺญาณ’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมิํ วิญฺญาณ’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมิํ วิญฺญาณ’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมิํ วิญฺญาณ’’’นฺติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๔๙. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ ปุคฺคโล…เป.… จกฺขายตนสฺมึ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร จกฺขายตนา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ จกฺขายตนํ…เป.… ธมฺมายตนํ ปุคฺคโล…เป.… ธมฺมายตนสฺมึ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร ธมฺมายตนา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ ธมฺมายตนํ…เป.…ฯ

จกฺขุธาตุ ปุคฺคโล…เป.… จกฺขุธาตุยา ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร จกฺขุธาตุยา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ จกฺขุธาตุ…เป.… ธมฺมธาตุ ปุคฺคโล…เป.… ธมฺมธาตุยา ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร ธมฺมธาตุยา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ ธมฺมธาตุ…เป.…ฯ

จกฺขุนฺทฺริยํ ปุคฺคโล…เป.… จกฺขุนฺทฺริยสฺมึ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร จกฺขุนฺทฺริยา ปุคฺคโล …เป.… ปุคฺคลสฺมึ จกฺขุนฺทฺริยํ…เป.… อญฺญาตาวินฺทฺริยํ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญาตาวินฺทฺริยสฺมึ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร อญฺญาตาวินฺทฺริยา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ ฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’’นฺติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๕๐. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ รูปํ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’’ เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปํ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘รูปํ ปุคฺคโลติ’’’ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปํ ปุคฺคโล’’ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘รูปํ ปุคฺคโล’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๕๑. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ รูปสฺมึ ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร รูปา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ รูปํ…เป.…ฯ

เวทนา ปุคฺคโล…เป.… เวทนาย ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร เวทนาย ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ เวทนา…เป.…ฯ

สญฺญา ปุคฺคโล…เป.… สญฺญาย ปุคฺคโล…เป.… อญฺญตฺร สญฺญาย ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ สญฺญา…เป.…ฯ

สงฺขารา ปุคฺคโล…เป…. สงฺขาเรสุ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร สงฺขาเรหิ ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ สงฺขารา…เป….ฯ

วิญฺญาณํ ปุคฺคโล…เป…. วิญฺญาณสฺมึ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร วิญฺญาณา ปุคฺคโล…เป…. ปุคฺคลสฺมึ วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมึ วิญฺญาณ’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมึ วิญฺญาณ’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมึ วิญฺญาณ’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมึ วิญฺญาณ’’’นฺติ มิจฺฉา…เป….ฯ

๕๒. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน’’ติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ ปุคฺคโล…เป…. จกฺขายตนสฺมึ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร จกฺขายตนา ปุคฺคโล…เป…. ปุคฺคลสฺมึ จกฺขายตนํ…เป…. ธมฺมายตนํ ปุคฺคโล…เป…. ธมฺมายตนสฺมึ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร ธมฺมายตนา ปุคฺคโล…เป.… ปุคฺคลสฺมึ ธมฺมายตนํ…เป….ฯ

จกฺขุธาตุ ปุคฺคโล…เป…. จกฺขุธาตุยา ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร จกฺขุธาตุยา ปุคฺคโล…เป…. ปุคฺคลสฺมึ จกฺขุธาตุ…เป…. ธมฺมธาตุ ปุคฺคโล…เป…. ธมฺมธาตุยา ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร ธมฺมธาตุยา ปุคฺคโล…เป…. ปุคฺคลสฺมึ ธมฺมธาตุ…เป….ฯ

จกฺขุนฺทฺริยํ ปุคฺคโล…เป…. จกฺขุนฺทฺริยสฺมึ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร จกฺขุนฺทฺริยา ปุคฺคโล…เป…. ปุคฺคลสฺมึ จกฺขุนฺทฺริยํ…เป…. อญฺญาตาวินฺทฺริยํ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญาตาวินฺทฺริยสฺมึ ปุคฺคโล…เป…. อญฺญตฺร อญฺญาตาวินฺทฺริยา ปุคฺคโล…เป…. ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ โน จ วตฺตเพฺพ – ‘ปุคฺคลสฺมึ อญฺญาตาวินฺทฺริย’’’นฺติ มิจฺฉา…เป….ฯ

จตุกฺกนยสํสนฺทนํฯ

๘. ลกฺขณยุตฺติกถา

๕๓. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล สปฺปจฺจโย…เป…. ปุคฺคโล อปฺปจฺจโย… ปุคฺคโล สงฺขโต … ปุคฺคโล อสงฺขโต… ปุคฺคโล สสฺสโต … ปุคฺคโล อสสฺสโต… ปุคฺคโล สนิมิตฺโต… ปุคฺคโล อนิมิตฺโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ (สํขิตฺตํ)

๕๔. ปุคฺคโล นุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล สปฺปจฺจโย…เป…. ปุคฺคโล อปฺปจฺจโย… ปุคฺคโล สงฺขโต… ปุคฺคโล อสงฺขโต… ปุคฺคโล สสฺสโต… ปุคฺคโล อสสฺสโต… ปุคฺคโล สนิมิตฺโต… ปุคฺคโล อนิมิตฺโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ (สํขิตฺตํ)

ลกฺขณยุตฺติกถาฯ

๙. วจนโสธนํ

๕๕. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ, อุปลพฺภติ ปุคฺคโลติ? ปุคฺคโล อุปลพฺภติ, อุปลพฺภติ เกหิจิ ปุคฺคโล เกหิจิ น ปุคฺคโลติฯ ปุคฺคโล เกหิจิ อุปลพฺภติ เกหิจิ น อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๕๖. ปุคฺคโล สจฺจิกฏฺโฐ, สจฺจิกฏฺโฐ ปุคฺคโลติ? ปุคฺคโล สจฺจิกฏฺโฐ, สจฺจิกฏฺโฐ เกหิจิ ปุคฺคโล เกหิจิ น ปุคฺคโลติฯ ปุคฺคโล เกหิจิ สจฺจิกฏฺโฐ เกหิจิ น สจฺจิกฏฺโฐติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๕๗. ปุคฺคโล วิชฺชมาโน, วิชฺชมาโน ปุคฺคโลติ? ปุคฺคโล วิชฺชมาโน, วิชฺชมาโน เกหิจิ ปุคฺคโล เกหิจิ น ปุคฺคโลติฯ ปุคฺคโล เกหิจิ วิชฺชมาโน เกหิจิ น วิชฺชมาโนติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๕๘. ปุคฺคโล สํวิชฺชมาโน, สํวิชฺชมาโน ปุคฺคโลติ? ปุคฺคโล สํวิชฺชมาโน, สํวิชฺชมาโน เกหิจิ ปุคฺคโล เกหิจิ น ปุคฺคโลติฯ ปุคฺคโล เกหิจิ สํวิชฺชมาโน เกหิจิ น สํวิชฺชมาโนติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๕๙. ปุคฺคโล อตฺถิ, อตฺถิ ปุคฺคโลติ? ปุคฺคโล อตฺถิ, อตฺถิ เกหิจิ ปุคฺคโล เกหิจิ น ปุคฺคโลติฯ ปุคฺคโล เกหิจิ อตฺถิ เกหิจิ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๖๐. ปุคฺคโล อตฺถิ, อตฺถิ น สโพฺพ ปุคฺคโลติ? อามนฺตา…เป…. ปุคฺคโล นตฺถิ, นตฺถิ น สโพฺพ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ (สํขิตฺตํ)

วจนโสธนํฯ

๑๐. ปญฺญตฺตานุโยโค

๖๑. รูปธาตุยา รูปี ปุคฺคโลติ? อามนฺตาฯ กามธาตุยา กามี ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๖๒. รูปธาตุยา รูปิโน สตฺตาติ? อามนฺตาฯ กามธาตุยา กามิโน สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๖๓. อรูปธาตุยา อรูปี ปุคฺคโลติ? อามนฺตาฯ กามธาตุยา กามี ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๔. อรูปธาตุยา อรูปิโน สตฺตาติ? อามนฺตาฯ กามธาตุยา กามิโน สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๕. รูปธาตุยา รูปี ปุคฺคโล อรูปธาตุยา อรูปี ปุคฺคโล, อตฺถิ จ โกจิ รูปธาตุยา จุโต อรูปธาตุํ อุปปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ รูปี ปุคฺคโล อุปจฺฉิโนฺน, อรูปี ปุคฺคโล ชาโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๖. รูปธาตุยา รูปิโน สตฺตา อรูปธาตุยา อรูปิโน สตฺตา, อตฺถิ จ โกจิ รูปธาตุยา จุโต อรูปธาตุํ อุปปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ รูปี สโตฺต อุปจฺฉิโนฺน, อรูปี สโตฺต ชาโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๗. กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโลติ วา ชีโวติ วา, ชีโวติ วา ปุคฺคโลติ วา, ปุคฺคลํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ กาโย, อโญฺญ ปุคฺคโลติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ ชีวํ, อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, ปุคฺคโลติ วา ชีโวติ วา, ชีโวติ วา ปุคฺคโลติ วา, ปุคฺคลํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล; เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, ปุคฺคโลติ วา ชีโวติ วา, ชีโวติ วา ปุคฺคโลติ วา, ปุคฺคลํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล,’ โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, ปุคฺคโลติ วา ชีโวติ วา, ชีโวติ วา ปุคฺคโลติ วา, ปุคฺคลํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, ปุคฺคโลติ วา ชีโวติ วา, ชีโวติ วา ปุคฺคโลติ วา, ปุคฺคลํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล’, โน จ วตฺตพฺเพ – ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’’นฺติ มิจฺฉา…เป….ฯ

๖๘. กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน’’ติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อาชานาหิ ปฏิกมฺมํฯ หญฺจิ กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย

ปฏิปโนฺน,” เตน วต เร วตฺตพฺพ – “อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล”ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตพฺพ โข – ‘กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ โน จ วตฺตพฺพ – ‘อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล’”ติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺพ – “อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล”ติ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – “กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, วุตฺตํ ภควตา – ‘อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน’”ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – “วตฺตพฺพ โข – ‘กาโยติ วา สรีรนฺติ วา, สรีรนฺติ วา กาโยติ วา, กายํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเต, วุตฺตํ ภควตา – อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน,’ โน จ วตฺตพฺพ – ‘อโญฺญ กาโย อโญฺญ ปุคฺคโล’”ติ มิจฺฉาฯ (สํขิตฺตํ)

ปญฺญตฺตานุโยโคฯ

๑๑. คติอนุโยโค

๖๙. ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ โส ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ …เป….ฯ

๗๐. ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๗๑. ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ โส จ อโญฺญ จ สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๗๒. ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ เนว โส สนฺธาวติ, น อโญฺญ สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๗๓. ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ โส ปุคฺคโล สนฺธาวติ, อโญฺญ ปุคฺคโล สนฺธาวติ, โส จ อโญฺญ จ สนฺธาวติ, เนว โส สนฺธาวติ น อโญฺญ สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๗๔. น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลก”นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

> “ส สตฺตกฺขตฺตุปรมํ, สนฺธาวิตฺวาน ปุคฺคโล;
> ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ, สพฺพสํโยชนกฺขยา”ติ [สํ. นิ. ๒.๑๓๓; อิติวุ. ๒๔ อิติวุตฺตเกปิ]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติฯ

๗๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลก’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อนมตโคฺคยํ [อนมตคฺคายํ (ก.)], ภิกฺขเว, สํสาโรฯ ปุพฺพโกฏิ น ปญฺญายติ, อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสํโยชนานํ สนฺธาวตํ สํสรต’’นฺติ [สํ. นิ. ๒.๑๒๔]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติฯ

๗๖. ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๗. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ มนุโสฺส หุตฺวา เทโว โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว มนุโสฺส โส เทโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๘. เสฺวว มนุโสฺส โส เทโวติ? อามนฺตาฯ มนุโสฺส หุตฺวา เทโว โหติ, เทโว หุตฺวา มนุโสฺส โหติ, มนุสฺสภูโต อโญฺญ, เทโว อโญฺญ, มนุสฺสภูโต เสฺววายํ สนฺธาวตีติ มิจฺฉา…เป….ฯ

สเจ หิ สนฺธาวติ เสฺวว ปุคฺคโล อิโต จุโต ปรํ โลกํ อนโญฺญ, เหวํ มรณํ น เหหิติ, ปาณาติปาโตปิ นุปลพฺภติฯ กมฺมํ อตฺถิ, กมฺมวิปาโก อตฺถิ, กตานํ กมฺมานํ วิปาโก อตฺถิ, กุสลากุสเล วิปจฺจมาเน เสฺววายํ สนฺธาวตีติ มิจฺฉาฯ

๗๙. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ มนุโสฺส หุตฺวา ยโกฺข โหติ, เปโต โหติ, เนรยิโก โหติ , ติรจฺฉานคโต โหติ, โอโฏฺฐ โหติ, โคโณ โหติ, คทฺรโภ โหติ, สูกโร โหติ, มหิํโส [มหิโส (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว มนุโสฺส โส มหิํโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๐. เสฺวว มนุโสฺส โส มหิํโสติ? อามนฺตาฯ มนุโสฺส หุตฺวา มหิํโส โหติ, มหิํโส หุตฺวา มนุโสฺส โหติ, มนุสฺสภูโต อโญฺญ, มหิํโส อโญฺญ, มนุสฺสภูโต เสฺววายํ สนฺธาวตีติ มิจฺฉา…เป….ฯ

สเจ หิ สนฺธาวติ เสฺวว ปุคฺคโล อิโต จุโต ปรํ โลกํ อนโญฺญ, เหวํ มรณํ น เหหิติ, ปาณาติปาโตปิ นุปลพฺภติฯ กมฺมํ อตฺถิ, กมฺมวิปาโก อตฺถิ, กตานํ กมฺมานํ วิปาโก อตฺถิ, กุสลากุสเล วิปจฺจมาเน เสฺววายํ สนฺธาวตีติ มิจฺฉาฯ

๘๑. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ โกจิ ขตฺติโย หุตฺวา พฺราหฺมโณ โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว ขตฺติโย โส พฺราหฺมโณติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๒. อตฺถิ โกจิ ขตฺติโย หุตฺวา เวโสฺส โหติ, สุโทฺท โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว ขตฺติโย โส สุโทฺทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๓. อตฺถิ โกจิ พฺราหฺมโณ หุตฺวา เวโสฺส โหติ, สุโทฺท โหติ, ขตฺติโย โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว พฺราหฺมโณ โส ขตฺติโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๔. อตฺถิ โกจิ เวโสฺส หุตฺวา สุโทฺท โหติ, ขตฺติโย โหติ, พฺราหฺมโณ โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว เวโสฺส โส พฺราหฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๕. อตฺถิ โกจิ สุโทฺท หุตฺวา ขตฺติโย โหติ, พฺราหฺมโณ โหติ, เวโสฺส โหตีติ? อามนฺตาฯ เสฺวว สุโทฺท โส เวโสฺสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๖. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ ? อามนฺตาฯ หตฺถจฺฉิโนฺน หตฺถจฺฉิโนฺนว โหติ, ปาทจฺฉิโนฺน ปาทจฺฉิโนฺนว โหติ, หตฺถปาทจฺฉิโนฺน หตฺถปาทจฺฉิโนฺนว โหติ, กณฺณจฺฉิโนฺน… นาสจฺฉิโนฺน… กณฺณนาสจฺฉิโนฺน… องฺคุลิจฺฉิโนฺน… อฬจฺฉิโนฺน… กณฺฑรจฺฉิโนฺน… กุณิหตฺถโก… ผณหตฺถโก… กุฎฺฐิโย… คณฺฑิโย… กิลาสิโย… โสสิโย… อปมาริโย… โอโฎฺฐ… โคโณ… คทฺรโภ… สูกโร… มหิํโส มหิํโสว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลก’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ โสตาปโนฺน ปุคฺคโล มนุสฺสโลกา จุโต เทวโลกํ อุปปโนฺน ตตฺถปิ โสตาปโนฺนว โหตีติ? อามนฺตาฯ

หญฺจิ โสตาปโนฺน ปุคฺคโล มนุสฺสโลกา จุโต เทวโลกํ อุปปโนฺน ตตฺถปิ โสตาปโนฺนว โหติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลก’’นฺติฯ

๘๘. โสตาปโนฺน ปุคฺคโล มนุสฺสโลกา จุโต เทวโลกํ อุปปโนฺน ตตฺถปิ โสตาปโนฺนว โหตีติ กตฺวา เตน จ การเณน เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ โสตาปโนฺน ปุคฺคโล มนุสฺสโลกา จุโต เทวโลกํ อุปปโนฺน ตตฺถปิ มนุโสฺส โหตีติ กตฺวา? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๙. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ อนโญฺญ อวิคโต สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๐. อนโญฺญ อวิคโต สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ หตฺถจฺฉิโนฺน หตฺถจฺฉิโนฺนว โหติ, ปาทจฺฉิโนฺน ปาทจฺฉิโนฺนว โหติ, หตฺถปาทจฺฉิโนฺน หตฺถปาทจฺฉิโนฺนว โหติ, กณฺณจฺฉิโนฺน… นาสจฺฉิโนฺน… กณฺณนาสจฺฉิโนฺน… องฺคุลิจฺฉิโนฺน… อฬจฺฉิโนฺน… กณฺฑรจฺฉิโนฺน… กุณิหตฺถโก… ผณหตฺถโก… กุฎฺฐิโย… คณฺฑิโย… กิลาสิโย… โสสิโย… อปมาริโย… โอโฎฺฐ… โคโณ… คทฺรโภ… สูกโร… มหิํโส มหิํโสว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๑. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ สรูโป สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สรูโป สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สเวทโน…เป…. สสโญฺญ…เป…. สสงฺขาโร…เป…. สวิญฺญาโณ สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สวิญฺญาโณ สนฺธาวตีติ? อามนฺตา ฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…

เป….ฯ

๙๒. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ อรูโป สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูโป สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อเวทโน…เป…. อสญฺญี…เป…. อสงฺขาโร…เป…. อวิญฺญาโณ สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อวิญฺญาโณ สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๓. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ รูปี สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปี สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เวทนา …เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วิญฺญาณํ สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๔. เสฺวว ปุคฺคโล สนฺธาวติ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกนฺติ? อามนฺตาฯ รูปี น สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปี น สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เวทนา …เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ น สนฺธาวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วิญฺญาณํ น สนฺธาวตีติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ (สํขิตฺตํ)ฯ

ขเนฺธสุ ภิชฺชมาเนสุ, โส เจ ภิชฺชติ ปุคฺคโล;
อุเจฺฉทา ภวติ ทิฎฺฐิ, ยา พุเทฺธน วิวชฺชิตาฯ

ขเนฺธสุ ภิชฺชมาเนสุ, โน เจ ภิชฺชติ ปุคฺคโล;
ปุคฺคโล สสฺสโต โหติ, นิพฺพาเนน สมสโมติฯ

คติอนุโยโคฯ

๑๒. อุปาทาปญฺญตฺตานุโยโค

๙๕. รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ รูปํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฎิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตา? ปุคฺคโลปิ อนิโจฺจ สงฺขโต ปฎิจฺจสมุปฺปโนฺน ขยธโมฺม วยธโมฺม วิราคธโมฺม นิโรธธโมฺม วิปริณามธโมฺมติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๖. เวทนํ อุปาทาย… สญฺญํ อุปาทาย… สงฺขาเร อุปาทาย… วิญฺญาณํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฎิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโลปิ อนิโจฺจ สงฺขโต ปฎิจฺจสมุปฺป

โนฺน ขยธมฺม วยธมฺม วิราคธมฺม นิโรธธมฺม วิปริณามธมฺมติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๙๗. รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ นีลํ รูปํ อุปาทาย นีลกสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… ปีตํ รูปํ อุปาทาย… โลหิตํ รูปํ อุปาทาย… โอทาตํ รูปํ อุปาทาย… สนิทสฺสนํ รูปํ อุปาทาย… อนิทสฺสนํ รูปํ อุปาทาย… สปฺปฏิฆํ รูปํ อุปาทาย… อปฺปฏิฆํ รูปํ อุปาทาย อปฺปฏิฆสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๙๘. เวทนํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ กุสลํ เวทนํ อุปาทาย กุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… กุสลํ เวทนํ อุปาทาย กุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ กุสลา เวทนา สผลา สวิปากา อิฏฺฐผลา กนฺตผลา มนุญฺญผลา อเสจนกผลา สุขุทฺรยา สุขวิปากาติ? อามนฺตาฯ กุสโลปิ ปุคฺคโล สผโล สวิปาโก อิฏฺฐผโล กนฺตผโล มนุญฺญผโล อเสจนกผโล สุขุทฺรโย สุขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๙๙. เวทนํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อกุสลํ เวทนํ อุปาทาย อกุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… อกุสลํ เวทนํ อุปาทาย อกุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อกุสลา เวทนา สผลา สวิปากา อนิฏฺฐผลา อกนฺตผลา อมนุญฺญผลา เสจนกผลา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากาติ? อามนฺตาฯ อกุสโลปิ ปุคฺคโล สผโล สวิปาโก อนิฏฺฐผโล อกนฺตผโล อมนุญฺญผโล เสจนกผโล ทุกฺขุทฺรโย ทุกฺขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๑๐๐. เวทนํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อพฺยากตํ เวทนํ อุปาทาย อพฺยากตสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… อพฺยากตํ เวทนํ อุปาทาย อพฺยากตสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อพฺยากตา เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา นิโรธธมฺมา วิปริณามธมฺมาติ? อามนฺตาฯ อพฺยากโตปิ ปุคฺคโล อนิโจฺจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปโนฺน ขยธโมฺม วยธโมฺม วิราคธโมฺม นิโรธธโมฺม วิปริณามธโมฺมติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๑๐๑. สญฺญํ อุปาทาย… สงฺขาเร อุปาทาย… วิญฺญาณํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ กุสลํ วิญฺญาณํ อุปาทาย กุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… กุสลํ วิญฺญาณํ อุปาทาย กุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ กุสลํ วิญฺญาณํ สผลํ สวิปากํ อิฏฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ ? อามนฺตาฯ กุสโลปิ ปุคฺคโล สผโล สวิปาโก อิฏฺฐผโล กนฺตผโล มนุญฺญผโล อเสจนกผโล สุขุทฺรโย สุขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๑๐๒. วิญฺญาณํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อกุสลํ วิญฺญาณํ อุปาทาย อกุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… อกุสลํ วิญฺญาณํ อุปาทาย อกุสลสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อกุสลํ วิญฺญาณํ สผลํ สวิปากํ อนิฏฺฐผลํ อกนฺตผลํ อมนุญฺญผลํ เสจนกผลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสโลปิ ปุคฺคโล สผโล สวิปาโก อนิฏฺฐผโล อกนฺตผโล อมนุญฺญผโล เสจนกผโล ทุกฺขุทฺรโย ทุกฺขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๑๐๓. วิญฺญาณํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อพฺยากตํ วิญฺญาณํ อุปาทาย อพฺยากตสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อพฺยากตํ วิญฺญาณํ อุปาทาย อพฺยากตสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ อพฺยากตํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อพฺยากโตปิ ปุคฺคโล อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราคธมฺโม นิโรธธมฺโม วิปริณามธมฺโมติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๑๐๔. จกฺขุํ อุปาทาย ‘‘จกฺขุมา ปุคฺคโล’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตา ฯ จกฺขุมฺหิ นิรุทฺเธ ‘‘จกฺขุมา ปุคฺคโล นิรุทฺโธ’’ติ วตฺตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. โสตํ อุปาทาย… ฆานํ อุปาทาย… ชิวฺหํ อุปาทาย… กายํ อุปาทาย… มนํ อุปาทาย ‘‘มนวา ปุคฺคโล’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ มนมฺหิ นิรุทฺเธ ‘‘มนวา ปุคฺคโล นิรุทฺโธ’’ติ วตฺตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๑๐๕. มิจฺฉาทิฏฺฐึ อุปาทาย ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิโย ปุคฺคโล’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา นิรุทฺธาย ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิโย ปุคฺคโล นิรุทฺโธ’’ติ วตฺตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ มิจฺฉาสงฺกปฺปํ อุปาทาย… มิจฺฉาวาจํ อุปาทาย… มิจฺฉากมฺมนฺตํ อุปาทาย… มิจฺฉาอาชีวํ อุปาทาย … มิจฺฉาวายามํ อุปาทาย… มิจฺฉาสตึ อุปาทาย… มิจฺฉาสมาธึ อุปาทาย ‘‘มิจฺฉาสมาธิโย ปุคฺคโล’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉาสมาธิมฺหิ นิรุทฺเธ ‘‘มิจฺฉาสมาธิโย ปุคฺคโล นิรุทฺโธ’’ติ วตฺตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๑๐๖. สมฺมาทิฏฺฐึ อุปาทาย ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิโย ปุคฺคโล’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิยา นิรุทฺธาย ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิโย ปุคฺคโล นิรุทฺโธ’’ติ วตฺตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… สมฺมาสงฺกปฺปํ อุปาทาย… สมฺมาวาจํ อุปาทาย… สมฺมากมฺมนฺตํ อุปาทาย… สมฺมาอาชีวํ อุปาทาย… สมฺมาวายามํ อุปาทาย… สมฺมาสตึ อุปาทาย… สมฺมาสมาธึ อุปาทาย ‘‘สมฺมาสมาธิโย ปุคฺคโล’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ สมฺมาสมาธิมฺหิ นิรุทฺเธ ‘‘สมฺมาสมาธิโย ปุคฺคโล นิรุทฺโธ’’ติ วตฺตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๑๐๗. รูปํ อุปาทาย, เวทนํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ขนฺธานํ อุปาทาย ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. รูปํ อุปาทาย, เวทนํ อุปาทาย, สญฺญํ อุปาทาย, สงฺขาเร อุปาทาย, วิญฺญาณํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ อุปาทาย ปญฺจนฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๑๐๘. จกฺขายตนํ อุปาทาย, โสตายตนํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ อายตนานํ อุปาทาย ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. จกฺขายตนํ อุปาทาย, โสตายตนํ อุปาทาย…เป…. ธมฺมายตนํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทสนฺนํ อายตนานํ อุปาทาย ทฺวาทสนฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๑๐๙. จกฺขุธาตุํ อุปาทาย, โสตธาตุํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ธาตูนํ อุปาทาย ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. จกฺขุธาตุํ อุปาทาย, โสตธาตุํ อุปาทาย…เป…. ธมฺมธาตุํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตา ฯ อฏฺฐารสนฺนํ ธาตูนํ อุปาทาย อฏฺฐารสนฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๑๑๐. จกฺขุนฺทฺริยํ อุปาทาย, โสตินฺทฺริยํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ อินฺทฺริยานํ อุปาทาย ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จกฺขุนฺทฺริยํ อุปาทาย, โสตินฺทฺริยํ อุปาทาย…เป…. อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ พาวีสตีนํ [พาวีสติยา (?)] อินฺทฺริยานํ อุปาทาย พาวีสตีนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๑๑. เอกโวการภวํ อุปาทาย เอกสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ จตุโวการภวํ อุปาทาย จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เอกโวการภวํ อุปาทาย เอกสฺส ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ ปญฺจโวการภวํ อุปาทาย ปญฺจนฺนํ ปุคฺคลานํ ปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เอกโวการภเว เอโกว ปุคฺคโลติ? อามนฺตาฯ จตุโวการภเว จตฺตาโรว [จตฺตาโร (?)] ปุคฺคลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เอกโวการภเว เอโกว ปุคฺคโลติ? อามนฺตาฯ ปญฺจโวการภเว ปเญฺจว ปุคฺคลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๑๒. ยถา รุกฺขํ อุปาทาย ฉายาย ปญฺญตฺติ, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? ( ) [(อามนฺตา) (?) เอวํ อนนฺตรวารตฺตเยปิ] ยถา รุกฺขํ อุปาทาย ฉายาย ปญฺญตฺติ, รุโกฺขปิ อนิโจฺจ ฉายาปิ อนิจฺจา, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺติ, รูปมฺปิ อนิจฺจํ ปุคฺคโลปิ อนิโจฺจติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยถา รุกฺขํ อุปาทาย ฉายาย ปญฺญตฺติ, อโญฺญ รุโกฺข อญฺญา ฉายา, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺติ, อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๑๓. ยถา คามํ อุปาทาย คามิกสฺส ปญฺญตฺติ, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? ยถา คามํ อุปาทาย คามิกสฺส ปญฺญตฺติ, อโญฺญ คาโม อโญฺญ คามิโก, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺติ, อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๑๔. ยถา รฎฺฐํ อุปาทาย รโญฺญ ปญฺญตฺติ, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ ? ยถา รฎฺฐํ อุปาทาย รโญฺญ ปญฺญตฺติ, อญฺญํ รฎฺฐํ อโญฺญ ราชา, เอวเมวํ รูปํ อุปาทาย ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺติ, อญฺญํ รูปํ อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๑๕. ยถา น นิคโฬ เนคฬิโก, ยสฺส นิคโฬ โส เนคฬิโก, เอวเมวํ น รูปํ รูปวา, ยสฺส รูปํ โส รูปวาติ? ยถา น นิคโฬ เนคฬิโก, ยสฺส นิคโฬ โส เนคฬิโก, อโญฺญ นิคโฬ อโญฺญ เนคฬิโก, เอวเมวํ น รูปํ รูปวา, ยสฺส รูปํ โส รูปวา, อญฺญํ รูปํ อโญฺญ รูปวาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๑๖. จิเตฺต จิเตฺต ปุคฺคลสฺส ปญฺญตฺตีติ? อามนฺตาฯ จิเตฺต จิเตฺต ปุคฺคโล ชายติ ชียติ มียติ จวติ อุปปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ โสติ วา อโญฺญติ วาติ? อามนฺตา ฯ ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ กุมารโกติ วา กุมาริกาติ วาติ? วตฺตพฺพํฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – ‘‘โสติ วา อโญฺญติ วา,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – ‘กุมารโกติ วา กุมาริกาติ วา’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – โสติ วา อโญฺญติ วา, ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – กุมารโกติ วา กุมาริกาติ วา’’’ติ มิจฺฉาฯ

หญฺจิ วา ปน ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – ‘‘กุมารโกติ วา กุมาริกา’’ติ วา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – ‘โสติ วา อโญฺญติ วา’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – โสติ วา อโญฺญติ วา, ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – กุมารโกติ วา กุมาริกาติ วา’’’ติ มิจฺฉาฯ

๑๑๗. ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – ‘‘โสติ วา อโญฺญติ วา’’ติ? อามนฺตาฯ ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – ‘‘อิตฺถีติ วา ปุริโสติ วา คหโฏฺฐติ วา ปพฺพชิโตติ วา เทโวติ วา มนุโสฺสติ วา’’ติ? วตฺตพฺพํฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – ‘‘โสติ วา อโญฺญติ วา,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – ‘เทโวติ วา มนุโสฺสติ วา’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – โสติ วา อโญฺญติ วา, ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – เทโวติ วา มนุโสฺสติ วา’’’ติ มิจฺฉาฯ

หญฺจิ วา ปน ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – ‘‘เทโวติ วา มนุโสฺสติ วา,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – ‘โสติ วา อโญฺญติ วา’’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตเพฺพ โข – ‘ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน น วตฺตพฺพํ – โสติ วา อโญฺญติ วา, ทุติเย จิเตฺต อุปฺปเนฺน วตฺตพฺพํ – เทโวติ วา มนุโสฺสติ วา’’’ติ มิจฺฉา…เป.…ฯ

๑๑๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ โย ปสฺสติ ยํ ปสฺสติ เยน ปสฺสติ, โส ปสฺสติ ตํ ปสฺสติ เตน ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โย ปสฺสติ ยํ ปสฺสติ เยน ปสฺสติ, โส ปสฺสติ ตํ ปสฺสติ เตน ปสฺสติ; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๑๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ โย สุณาติ…เป.… โย ฆายติ… โย สายติ… โย ผุสติ… โย วิชานาติ ยํ วิชานาติ เยน วิชานาติ, โส วิชานาติ ตํ วิชานาติ เตน วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โย วิชานาติ ยํ วิชานาติ เยน วิชานาติ, โส วิชานาติ ตํ วิชานาติ เตน วิชานาติ; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๒๐. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ โย น ปสฺสติ ยํ น ปสฺสติ เยน น ปสฺสติ, โส น ปสฺสติ ตํ น ปสฺสติ เตน น ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โย น ปสฺสติ ยํ น ปสฺสติ เยน น ปสฺสติ, โส น ปสฺสติ ตํ น ปสฺสติ เตน น ปสฺสติ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ โย น สุณาติ…เป.… โย น ฆายติ… โย น สายติ… โย น ผุสติ… โย น วิชานาติ ยํ น วิชานาติ เยน น วิชานาติ, โส น วิชานาติ ตํ น วิชานาติ เตน น วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โย น วิชานาติ ยํ น วิชานาติ เยน น วิชานาติ, โส น วิชานาติ ตํ น วิชานาติ เตน น วิชานาติ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๒๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฎฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปสฺสามหํ, ภิกฺขเว, ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต จวมาเน

อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานามี''ติ [ม. นิ. ๑.๒๑๓ โถกํ วิสทิสํ]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติฯ

๑๒๒. วุตฺตํ ภควตา – ''ปสฺสามหํ, ภิกฺขเว, ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานามี''ติ กตฺวา เตเนว การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ ภควา ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน รูปํ ปสฺสติ ปุคฺคลํ ปสฺสตีติ? รูปํ ปสฺสติฯ รูปํ ปุคฺคโล, รูปํ จวติ, รูปํ อุปปชฺชติ, รูปํ ยถากมฺมูปคนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ภควา ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน รูปํ ปสฺสติ ปุคฺคลํ ปสฺสตีติ? ปุคฺคลํ ปสฺสติฯ ปุคฺคโล รูปํ รูปายตนํ รูปธาตุ นีลํ ปีตกํ โลหิตกํ โอทาตํ จกฺขุวิเญฺญยฺยํ จกฺขุสฺมิํ ปฏิหญฺญติ, จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ภควา ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน รูปํ ปสฺสติ ปุคฺคลํ ปสฺสตีติ? อุโภ ปสฺสติฯ อุโภ รูปํ รูปายตนํ รูปธาตุ, อุโภ นีลา, อุโภ ปีตกา, อุโภ โลหิตกา, อุโภ โอทาตา, อุโภ จกฺขุวิเญฺญยฺยา, อุโภ จกฺขุสฺมิํ ปฏิหญฺญนฺติ, อุโภ จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, อุโภ จวนฺติ, อุโภ อุปปชฺชนฺติ, อุโภ ยถากมฺมูปคาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อุปาทาปญฺญตฺตานุโยโคฯ

๑๓. ปุริสการานุโยโค

๑๒๓. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ? อามนฺตาฯ กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๒๔. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๒๕. ตสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๒๖. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภตีติ, ปุคฺคลสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๒๗. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อุปลพฺภตีติ, นิพฺพานสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๒๘. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อุปลพฺภตีติ, มหาปถวิยา กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๒๙. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มหาสมุโทฺท อุปลพฺภตีติ, มหาสมุทฺทสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๐. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ สิเนรุปพฺพตราชา อุปลพฺภตีติ, สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๑. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ อาโป อุปลพฺภตีติ, อาปสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๒. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ เตโช อุปลพฺภตีติ, เตชสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๓. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ วาโย อุปลพฺภตีติ, วายสฺส กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๔. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ติณกฏฺฐวนปฺปตโย อุปลพฺภนฺตีติ , ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๕. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ อญฺญานิ กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อโญฺญ กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๖. กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๗. กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก อุปลพฺภตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๘. ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๓๙. กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก อุปลพฺภตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภตีติ, ปุคฺคลสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๐. กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก อุปลพฺภตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อุปลพฺภตีติ, นิพฺพานสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๑. กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก อุปลพฺภตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อุปลพฺภตีติ…เป…. มหาสมุโทฺท อุปลพฺภตีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อุปลพฺภตีติ… อาโป อุปลพฺภตีติ… เตโช อุปลพฺภตีติ… วาโย อุปลพฺภตีติ…เป…. ติณกฏฺฐวนปฺปตโย อุปลพฺภนฺตีติ, ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๒. กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก อุปลพฺภตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปาโก, อโญฺญ กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากปฏิสํเวทีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๓. ทิพฺพํ สุขํ อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๔. ทิพฺพํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๕. ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๖. ทิพฺพํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภตีติ, ปุคฺคลสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๗. ทิพฺพํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อุปลพฺภตีติ, นิพฺพานสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๘. ทิพฺพํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตา ฯ มหาปถวี อุปลพฺภตีติ… มหาสมุโทฺท อุปลพฺภตีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อุปลพฺภตีติ… อาโป อุปลพฺภตีติ… เตโช อุปลพฺภตีติ… วาโย อุปลพฺภตีติ…เป…. ติณกฏฺฐวนปฺปตโย อุปลพฺภนฺตีติ, ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๔๙. ทิพฺพํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตา ฯ อญฺญํ ทิพฺพํ สุขํ, อโญฺญ ทิพฺพสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวทีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๕๐. มานุสกํ สุขํ อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๕๑. มานุสกํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๕๒. ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๕๓. มานุสกํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภตีติ, ปุคฺคลสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๕๔. มานุสกํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อุปลพฺภตีติ, นิพฺพานสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๕๕. มานุสกํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อุปลพฺภตีติ…เป.… มหาสมุโทฺท อุปลพฺภตีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อุปลพฺภตีติ… อาโป อุปลพฺภตีติ… เตโช อุปลพฺภตีติ… วาโย อุปลพฺภตีติ… ติณกฎฺฐวนปฺปตโย อุปลพฺภนฺตีติ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๕๖. มานุสกํ สุขํ อุปลพฺภตีติ, มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ ? อามนฺตาฯ อญฺญํ มานุสกํ สุขํ อโญฺญ มานุสกสฺส สุขสฺส ปฏิสํเวทีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๕๗. อาปายิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๕๘. อาปายิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๕๙. ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฎฺฎุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๐. อาปายิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภตีติ, ปุคฺคลสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๑. อาปายิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อุปลพฺภตีติ, นิพฺพานสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๒. อาปายิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อุปลพฺภตีติ…เป.… มหาสมุโทฺท อุปลพฺภตีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อุปลพฺภตีติ… อาโป อุปลพฺภตีติ… เตโช อุปลพฺภตีติ… วาโย อุปลพฺภตีติ… ติณกฎฺฐวนปฺปตโย อุปลพฺภนฺตีติ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๓. อาปายิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ ? อามนฺตาฯ อญฺญํ อาปายิกํ ทุกฺขํ, อโญฺญ อาปายิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวทีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๔. เนรยิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เนรยิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๕. ตสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฎฺฎุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๖๖. เนรยิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อุปลพฺภตีติ, ปุคฺคลสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๖๗. เนรยิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อุปลพฺภตีติ, นิพฺพานสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๖๘. เนรยิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อุปลพฺภตีติ…เป…. มหาสมุโทฺท อุปลพฺภตีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อุปลพฺภตีติ… อาโป อุปลพฺภตีติ… เตโช อุปลพฺภตีติ… วาโย อุปลพฺภตีติ… ติณกฎฺฐวนปฺปตโย อุปลพฺภนฺตีติ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๖๙. เนรยิกํ ทุกฺขํ อุปลพฺภตีติ, เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ ? อามนฺตาฯ อญฺญํ เนรยิกํ ทุกฺขํ, อโญฺญ เนรยิกสฺส ทุกฺขสฺส ปฏิสํเวทีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๐. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ โส กโรติ โส ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๑. โส กโรติ โส ปฏิสํเวเทตีติ? อามนฺตาฯ สยงฺกตํ สุขทุกฺขนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๒. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๓. อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? อามนฺตาฯ ปรงฺกตํ สุขทุกฺขนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๔. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตา ฯ โส จ อโญฺญ จ กโรนฺติ โส จ อโญฺญ จ ปฏิสํเวเทนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๕. โส จ อโญฺญ จ กโรนฺติ, โส จ อโญฺญ จ ปฏิสํเวเทนฺตีติ? อามนฺตาฯ สยงฺกตญฺจ ปรงฺกตญฺจ สุขทุกฺขนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๖. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ เนว โส กโรติ น โส ปฏิสํเวเทติ, น อโญฺญ กโรติ น อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๗. เนว โส กโรติ น โส ปฏิสํเวเทติ, น อโญฺญ กโรติ น อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? อามนฺตาฯ อสยงฺการํ อปรงฺการํ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๘. กลฺยาณปาปกานิ กมฺมานิ อุปลพฺภนฺตีติ, กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ กตฺตา กาเรตา วิปากปฏิสํเวที อุปลพฺภตีติ? อามนฺตาฯ โส กโรติ โส ปฏิสํเวเทติ, อโญฺญ กโรติ อโญฺญ

ปฏิสํเวเทติ, โส จ อโญฺญ จ กโรนฺติ โส จ อโญฺญ จ ปฏิสํเวเทนฺติ, เนว โส กโรติ น โส ปฏิสํเวเทติ, น อโญฺญ กโรติ น อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๗๙. โส กโรติ โส ปฏิสํเวเทติ, อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทติ, โส จ อโญฺญ จ กโรนฺติ โส จ อโญฺญ จ ปฏิสํเวเทนฺติ, เนว โส กโรติ น โส ปฏิสํเวเทติ, น อโญฺญ กโรติ น อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? อามนฺตาฯ สยงฺกตํ สุขทุกฺขํ, ปรงฺกตํ สุขทุกฺขํ, สยงฺกตญฺจ ปรงฺกตญฺจ สุขทุกฺขํ, อสยงฺการํ อปรงฺการํ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๐. กมฺมํ อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ กมฺมการโก อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๑. กมฺมํ อตฺถีติ, กมฺมการโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส การโก อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๒. ตสฺส การโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฎฺฎุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๓. กมฺมํ อตฺถีติ, กมฺมการโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อตฺถีติ, ปุคฺคลสฺส การโก อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๔. กมฺมํ อตฺถีติ, กมฺมการโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อตฺถีติ, นิพฺพานสฺส การโก อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๕. กมฺมํ อตฺถีติ, กมฺมการโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อตฺถีติ…เป…. มหาสมุโทฺท อตฺถีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อตฺถีติ… อาโป อตฺถีติ… เตโช อตฺถีติ… วาโย อตฺถีติ… ติณกฎฺฐวนปฺปตโย อตฺถีติ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ การโก อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๖. กมฺมํ อตฺถีติ, กมฺมการโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ กมฺมํ, อโญฺญ กมฺมการโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๗. วิปาโก อตฺถีติ? อามนฺตาฯ วิปากปฏิสํเวที อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๘. วิปาโก อตฺถีติ, วิปากปฏิสํเวที อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ปฏิสํเวที อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๘๙. ตสฺส ปฏิสํเวที อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา, นตฺถิ วฎฺฎุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วิปาโก อตฺถีติ, วิปากปฏิสํเวที อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อตฺถีติ, ปุคฺคลสฺส ปฏิสํเวที อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๙๐. วิปาโก อตฺถีติ, วิปากปฏิสํเวที อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อตฺถีติ, นิพฺพานสฺส ปฏิสํเวที อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๙๑. วิปาโก อตฺถีติ, วิปากปฏิสํเวที อตฺถีติ? อามนฺตาฯ มหาปถวี อตฺถีติ…เป…. มหาสมุโทฺท อตฺถีติ… สิเนรุปพฺพตราชา อตฺถีติ… อาโป อตฺถีติ… เตโช อตฺถีติ… วาโย

อตฺถีติ… ติณกฏฺฐวนปฺปตโย อตฺถีติ, ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ ปฏิสํเวที อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ… เป….ฯ

๑๙๒. วิปาโก อตฺถีติ, วิปากปฏิสํเวที อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ วิปาโก, อโญฺญ วิปากปฏิสํเวทีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ (สํขิตฺตํ)

ปุริสการานุโยโคฯ

กลฺยาณวโคฺค ปฐโมฯ

๑๔. อภิญฺญานุโยโค

๑๙๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ อิทฺธึ วิกุพฺพตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ อิทฺธึ วิกุพฺพติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๙๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา สทฺทํ สุณาติ…เป…. ปรจิตฺตํ วิชานาติ… ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ… ทิเพฺพน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ… อาสวานํ ขยํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ อาสวานํ ขยํ สจฺฉิกโรติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๙๕. อตฺถิ โกจิ อิทฺธึ วิกุพฺพตีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ โย อิทฺธึ วิกุพฺพติ, เสฺวว ปุคฺคโล? โย อิทฺธึ น วิกุพฺพติ, น โส ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๑๙๖. โย ทิพฺพาย โสตธาตุยา สทฺทํ สุณาติ…เป…. โย ปรจิตฺตํ วิชานาติ… โย ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ… โย ทิเพฺพน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ… โย อาสวานํ ขยํ สจฺฉิกโรติ, เสฺวว ปุคฺคโล? โย อาสวานํ ขยํ น สจฺฉิกโรติ, น โส ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อภิญฺญานุโยโคฯ

๑๕-๑๘. ญาตกานุโยคาทิ

๑๙๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ มาตา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มาตา อตฺถิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๙๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปิตา อตฺถิ…เป…. ภาตา อตฺถิ… ภคินี อตฺถิ… ขตฺติโย อตฺถิ … พฺราหฺมโณ อตฺถิ… เวโสฺส อตฺถิ… สุโทฺท อตฺถิ… คหโฏฺฐ อตฺถิ… ปพฺพชิโต อตฺถิ… เทโว อตฺถิ… มนุโสฺส อตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มนุโสฺส อตฺถิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๑๙๙. มาตา อตฺถีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ น มาตา หุตฺวา มาตา โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ น ปุคฺคโล หุตฺวา ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตฺถิ โกจิ น ปิตา หุตฺวา…เป.… น ภาตา หุตฺวา… น ภคินี หุตฺวา… น ขตฺติโย หุตฺวา… น พฺราหฺมโณ หุตฺวา… น เวโสฺส หุตฺวา… น สุโทฺท หุตฺวา… น คหโฏฺฐ หุตฺวา… น ปพฺพชิโต หุตฺวา… น เทโว หุตฺวา… น มนุโสฺส หุตฺวา มนุโสฺส โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ น ปุคฺคโล หุตฺวา ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๒๐๐. มาตา อตฺถีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ มาตา หุตฺวา น มาตา โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ ปุคฺคโล หุตฺวา น ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โกจิ ปิตา หุตฺวา… ภาตา หุตฺวา… ภคินี หุตฺวา… ขตฺติโย หุตฺวา… พฺราหฺมโณ หุตฺวา… เวโสฺส หุตฺวา… สุโทฺท หุตฺวา… คหโฏฺฐ หุตฺวา… ปพฺพชิโต หุตฺวา… เทโว หุตฺวา… มนุโสฺส หุตฺวา น มนุโสฺส โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ ปุคฺคโล หุตฺวา น ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๑๙. ปฏิเวธานุโยโค

๒๐๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ โสตาปโนฺน อตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โสตาปโนฺน อตฺถิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ

๒๐๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สกทาคามี อตฺถิ…เป.… อนาคามี อตฺถิ… อรหา อตฺถิ… อุภโตภาควิมุโตฺต อตฺถิ… ปญฺญาวิมุโตฺต อตฺถิ… กายสกฺขิ [กายสกฺขี (สฺยา.)] อตฺถิ… ทิฏฺฐิปฺปโตฺต อตฺถิ… สทฺธาวิมุโตฺต อตฺถิ… ธมฺมานุสารี อตฺถิ… สทฺธานุสารี อตฺถีติ? อามนฺตาฯ

หญฺจิ สทฺธานุสารี อตฺถิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ

๒๐๓. โสตาปโนฺน อตฺถีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ น โสตาปโนฺน หุตฺวา โสตาปโนฺน โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ น ปุคฺคโล หุตฺวา ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๒๐๔. อตฺถิ โกจิ น สกทาคามี หุตฺวา… น อนาคามี หุตฺวา… น อรหา หุตฺวา… น อุภโตภาควิมุโตฺต หุตฺวา… น ปญฺญาวิมุโตฺต หุตฺวา… น กายสกฺขิ หุตฺวา… น ทิฏฺฐิปฺปโตฺต หุตฺวา… น สทฺธาวิมุโตฺต หุตฺวา… น ธมฺมานุสารี หุตฺวา… น สทฺธานุสารี หุตฺวา สทฺธานุสารี โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ น ปุคฺคโล หุตฺวา ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๒๐๕. โสตาปโนฺน อตฺถีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ โสตาปโนฺน หุตฺวา น โสตาปโนฺน โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ ปุคฺคโล หุตฺวา น ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โกจิ สกทาคามี หุตฺวา… อนาคามี หุตฺวา น อนาคามี โหตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ ปุคฺคโล หุตฺวา น ปุคฺคโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปฏิเวธานุโยโคฯ

๒๐. สงฺฆานุโยโค

๒๐๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา อตฺถิ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ

๒๐๗. จตฺตาโร ปุริสยุคา อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา อตฺถีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา พุทฺธปาตุภาวา ปาตุภวนฺตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล พุทฺธปาตุภาวา ปาตุภวตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปุคฺคโล พุทฺธปาตุภาวา ปาตุภวตีติ? อามนฺตาฯ พุทฺธสฺส ภควโต ปรินิพฺพุเต อุจฺฉินฺโน ปุคฺคโล, นตฺถิ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สงฺฆานุโยโคฯ

๒๑. สจฺจิกฏฺฐสภาคานุโยโค

๒๐๘. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปุคฺคโล อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปุคฺคโล เนว สงฺขโต นาสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๐๙. ปุคฺคโล เนว สงฺขโต นาสงฺขโตติ? อามนฺตา ฯ สงฺขตญฺจ อสงฺขตญฺจ ฐเปตฺวา อตฺถญฺญา ตติยา โกฏีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๑๐. สงฺขตญฺจ อสงฺขตญฺจ ฐเปตฺวา อตฺถญฺญา ตติยา โกฏีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เทฺวมา, ภิกฺขเว, ธาตุโยฯ กตมา เทฺว? สงฺขตา จ ธาตุ อสงฺขตา จ ธาตุฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, เทฺว ธาตุโย’’ติ [ม. นิ. ๑.๑๒๕, อาลปนมตฺตเมว นานํ]! อเตฺถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺขตญฺจ อสงฺขตญฺจ ฐเปตฺวา อตฺถญฺญา ตติยา โกฏี’’ติฯ

๒๑๑. ปุคฺคโล เนว สงฺขโต นาสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ สงฺขตํ, อญฺญํ อสงฺขตํ, อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๑๒. ขนฺธา สงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตํ, ปุคฺคโล เนว สงฺขโต นาสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อเญฺญ ขนฺธา, อญฺญํ นิพฺพานํ, อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๑๓. รูปํ สงฺขตํ, นิพฺพานํ อสงฺขตํ, ปุคฺคโล เนว สงฺขโต นาสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ รูปํ, อญฺญํ นิพฺพานํ, อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ สงฺขตํ, นิพฺพานํ อสงฺขตํ, ปุคฺคโล เนว สงฺขโต นาสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ วิญฺญาณํ, อญฺญํ นิพฺพานํ, อโญฺญ ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๑๔. ปุคฺคลสฺส อุปฺปาโท ปญฺญายติ, วโย ปญฺญายติ, ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานิฯ สงฺขตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ [กตมานิ ตีณิ (อ. นิ. ๓.๔๗)] อุปฺปาโท ปญฺญายติ , วโย ปญฺญายติ, ฐิตานํ อญฺญถตฺตํ ปญฺญายตี’’ติ [อ. นิ. ๓.๔๗]ฯ ปุคฺคลสฺส อุปฺปาโท ปญฺญายติ, วโย ปญฺญายติ, ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ; เตน หิ ปุคฺคโล สงฺขโตติฯ

๒๑๕. ปุคฺคลสฺส น อุปฺปาโท ปญฺญายติ, น วโย ปญฺญายติ, น ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายตีติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโล อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, อสงฺขตสฺส อสงฺขตลกฺขณานิฯ อสงฺขตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ น อุปฺปาโท ปญฺญายติ, น วโย ปญฺญายติ, น ฐิตานํ อญฺญถตฺตํ ปญฺญายตี’’ติ [อ. นิ. ๓.๔๘]ฯ ปุคฺคลสฺส น อุปฺปาโท ปญฺญายติ, น วโย ปญฺญายติ, น ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ; เตน หิ ปุคฺคโล อสงฺขโตติฯ

๒๑๖. ปรินิพฺพุโต ปุคฺคโล อตฺถตฺถมฺหิ, นตฺถตฺถมฺหีติ? อตฺถตฺถมฺหีติฯ ปรินิพฺพุโต ปุคฺคโล สสฺสโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นตฺถตฺถมฺหีติฯ ปรินิพฺพุโต ปุคฺคโล อุจฺฉินฺโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๑๗. ปุคฺคโล กึ นิสฺสาย ติฏฺฐตีติ? ภวํ นิสฺสาย ติฏฺฐตีติฯ ภโว อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราคธมฺโม นิโรธธมฺโม วิปริณามธมฺโมติ? อามนฺตาฯ ปุคฺคโลปิ อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราคธมฺโม นิโรธธมฺโม วิปริณามธมฺโมติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๑๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘สุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาตีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘สุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาติ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ

๒๑๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ ทุกฺขํ เวทนํ เวทิยมาโน…เป…. อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาติ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ

๒๒๐. อตฺถิ โกจิ สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘สุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาตีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ โย สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘สุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาติ, เสฺวว ปุคฺคโล; โย สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘สุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ น ปชานาติ, น โส ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

โย ทุกฺขํ เวทนํ เวทิยมาโน…เป…. โย อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ ปชานาติ, เสฺวว ปุคฺคโล; โย อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘‘อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามี’’ติ น ปชานาติ, น โส ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๒๑. อตฺถิ โกจิ สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน “สุขํ เวทนํ เวทิยามี”ติ ปชานาตีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อญฺญา สุขา เวทนา, อโญฺญ สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน “สุขํ เวทนํ เวทิยามี”ติ ปชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อญฺญา ทุกฺขา เวทนา…เป…. อญฺญา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อโญฺญ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน “อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามี”ติ ปชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป….ฯ

๒๒๒. น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ กาเย กายานุปสฺสี วิหรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ

๒๒๓. น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ เวทนาสุ…เป…. จิเตฺต… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรตีติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ

๒๒๔. อตฺถิ โกจิ กาเย กายานุปสฺสี วิหรตีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ โย กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, เสฺวว ปุคฺคโล; โย น กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, น โส ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โย เวทนาสุ…เป…. จิเตฺต… ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, เสฺวว ปุคฺคโล; โย น ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, น โส ปุคฺคโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๒๕. อตฺถิ โกจิ กาเย กายานุปสฺสี วิหรตีติ กตฺวา เตน จ การเณน ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ กาโย, อโญฺญ กาเย กายานุปสฺสี วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อญฺญา เวทนา… อญฺญํ จิตฺตํ… อเญฺญ ธมฺมา, อโญฺญ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๒๖. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

> “สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ, โมฆราช สทา สโต;
> อตฺตานุทิฏฺฐึ อูหจฺจ [โอหจฺจ (สฺยา.), อุหจฺจ (ก.)], เอวํ มจฺจุตฺตโร สิยา;
> เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ, มจฺจุราชา น ปสฺสตี”ติ [สุ. นิ. ๑๑๒๕; จูฬนิ. ๘๘ โมฆราชมาณวปุจฺฉานิเทฺทส]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ

๒๒๗. ปุคฺคโล อเวกฺขตีติ? อามนฺตาฯ สห รูเปน อเวกฺขติ, วินา รูเปน อเวกฺขตีติ? สห รูเปน อเวกฺขตีติฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วินา รูเปน อเวกฺขตีติ, อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๒๘. ปุคฺคโล อเวกฺขตีติ? อามนฺตาฯ อพฺภนฺตรคโต อเวกฺขติ, พหิทฺธา นิกฺขมิตฺวา อเวกฺขตีติ? อพฺภนฺตรคโต อเวกฺขตีติฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. พหิทฺธา นิกฺขมิตฺวา อเวกฺขตีติ, อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๒๙. น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – “อตฺถิ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน”ติฯ อตฺถิ เอว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติฯ

๒๓๐. น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – “เอกปุคฺคโล, ภิกฺขเว, โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน”นฺติ [อ. นิ. ๑.๑๖๒-๑๖๙]ฯ อตฺถิ เอว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติฯ

๒๓๑. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา”ติ [ม. นิ. ๑.๓๕๖; ธ. ป. ๒๗๙ ธมฺมปเท]ฯ อตฺถิ เอว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ

๒๓๒. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – “ทุกฺขเมว อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชติ, ทุกฺขเมว [ทุกฺขํ (สํ. นิ. ๒.๑๕)] นิรุชฺฌมานํ นิรุชฺฌตีติ น กงฺขติ น วิจิกิจฺฉติ, อปรปฺปจฺจยญาณเมวสฺส เอตฺถ โหติฯ เอตฺตาวตา โข, กจฺจาน, สมฺมาทิฏฺฐิ โหตี”ติ [สํ. นิ. ๒.๑๕]ฯ อตฺถิ เอว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ

๒๓๓. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ วชิรา ภิกฺขุนี มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ –

“กินฺนุ สโตฺตติ ปเจฺจสิ, มาร ทิฏฺฐิคตํ นุ เต;
สุทฺธสงฺขารปุโญฺชยํ, นยิธ สตฺตุปลพฺภติฯ

“ยถา หิ [ยถาปิ (พหูสุ)] องฺคสมฺภารา, โหติ สโทฺท รโถ อิติ;
เอวํ ขเนฺธสุ สเนฺตสุ, โหติ สโตฺตติ สมฺมุติ [สมฺมติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

“ทุกฺขเมว หิ สโมฺภติ, ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ;
นาญฺญตฺร ทุกฺขา สโมฺภติ, นาญฺญํ ทุกฺขา นิรุชฺฌตี”ติ [สํ. นิ. ๑.๑๗๑]ฯ

อตฺถิ เอว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา”ติฯ

๒๓๔. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – “‘สุโญฺญ โลโก สุโญฺญ โลโก’ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, ‘สุโญฺญ โลโก’ติ วุจฺจตี”ติ? “ยสฺมา โข, อานนฺท, สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วา, ตสฺมา ‘สุโญฺญ โลโก’ติ วุจฺจติฯ กิญฺจานนฺท, สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วา? จกฺขุํ โข, อานนฺท, สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วา, รูปา สุญฺญา…เป.… จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญํ… จกฺขุสมฺผโสฺส สุโญฺญ… ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา,

ตมฺปิ สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วา, โสตํ สุญฺญํ…เป.… สทฺทา สุญฺญา… ฆานํ สุญฺญํ… คนฺธา สุญฺญา… ชิวฺหา สุญฺญา… รสา สุญฺญา… กาโย สุโญฺญ… โผฏฺฐพฺพา สุญฺญา… มโน สุโญฺญ… ธมฺมา สุญฺญา… มโนวิญฺญาณํ สุญฺญํ… มโนสมฺผโสฺส สุโญฺญ… ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วาฯ ยสฺมา โข, อานนฺท, สุญฺญํ อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วา, ตสฺมา ‘สุโญฺญ โลโก’ติ วุจฺจตี’’ติ [สํ. นิ. ๔.๘๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๒๓๕. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺตนิ วา, ภิกฺขเว, สติ ‘อตฺตนิยํ เม’ติ อสฺสา’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ ‘‘อตฺตนิเย วา, ภิกฺขเว, สติ ‘อตฺตา เม’ติ อสฺสา’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ ‘‘อตฺตนิ จ, ภิกฺขเว, อตฺตนิเย จ สจฺจโต เถตโต อนุปลพฺภิยมาเน [อนุปลพฺภมาเน (ม. นิ. ๑.๒๔๔)] ยมฺปิทํ [ยมิทํ (สฺยา.) ยมฺปิตํ (ม. นิ. ๑.๒๔๔)] ทิฏฺฐิฏฺฐานํ โส โลโก โส อตฺตา โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิโจฺจ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธโมฺม, สสฺสติสมํ ตเถว ฐสฺสามีติ – ‘นนฺวายํ, ภิกฺขเว, เกวโล ปริปูโร พาลธโมฺม’’’ติ? ‘‘กิญฺหิ โน สิยา, ภเนฺต, เกวโล หิ, ภเนฺต, ปริปูโร พาลธโมฺม’’ติ [ม. นิ. ๑.๒๔๔]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๒๓๖. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตโย เม, เสนิย, สตฺถาโร สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม ตโย? อิธ, เสนิย, เอกโจฺจ สตฺถา ทิเฏฺฐว ธเมฺม อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติ, อภิสมฺปรายญฺจ อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติฯ

‘‘อิธ ปน, เสนิย, เอกโจฺจ สตฺถา ทิเฏฺฐว หิ โข ธเมฺม อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติ, โน จ โข อภิสมฺปรายํ อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติฯ

‘‘อิธ ปน, เสนิย, เอกโจฺจ สตฺถา ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต น ปญฺญาเปติ, อภิสมฺปรายญฺจ อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต น ปญฺญาเปติฯ

‘‘ตตฺร, เสนิย, ยฺวายํ สตฺถา ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติ, อภิสมฺปรายญฺจ อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติ – อยํ วุจฺจติ, เสนิย, สตฺถา สสฺสตวาโทฯ

‘‘ตตฺร , เสนิย, ยฺวายํ สตฺถา ทิเฏฺฐว หิ โข ธเมฺม อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติ, โน จ โข อภิสมฺปรายํ อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต ปญฺญาเปติ – อยํ วุจฺจติ, เสนิย, สตฺถา อุเจฺฉทวาโทฯ

‘‘ตตฺร, เสนิย, ยฺวายํ สตฺถา ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต น ปญฺญาเปติ, อภิสมฺปรายญฺจ อตฺตานํ สจฺจโต เถตโต น ปญฺญาเปติ – อยํ วุจฺจติ, เสนิย, สตฺถา สมฺมาสมฺพุโทฺธฯ อิเม โข, เสนิย, ตโย สตฺถาโร สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติ [ปุ. ป. ๑๓๑ ปุคฺคลปญฺญตฺติยํ, อตฺถโต เอกํ]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมเตฺถนา’’ติฯ

๒๓๗. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สปฺปิกุมฺโภ’’ติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ โกจิ สปฺปิสฺส กุมฺภํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ

๒๓๘. ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สจฺจวาที กาลวาที ภูตวาที ตถวาที อวิตถวาที อนญฺญถวาทีติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เตลกุมฺโภ… มธุกุมฺโภ… ผาณิตกุมฺโภ… ขีรกุมฺโภ… อุทกกุมฺโภ… ปานียถาลกํ… ปานียโกสกํ… ปานียสราวกํ… นิจฺจภตฺตํ… ธุวยาคู’’ติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กาจิ ยาคุ นิจฺจา ธุวา สสฺสตา อวิปริณามธมฺมาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ…เป….ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุคฺคโล อุปลพฺภติ สจฺจิกฏฺฐปรมตฺเถนา’’ติฯ (สํขิตฺตํ)

อฏฺฐกนิคฺคหเปยฺยาลา, สนฺธาวนิยา อุปาทาย;
จิเตฺตน ปญฺจมํ กลฺยาณํ, อิทฺธิสุตฺตาหรเณน อฏฺฐมํฯ

สจฺจิกฏฺฐสภาคานุโยโคฯ

ปุคฺคลกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ปริหานิกถา

๑. วาทยุตฺติปริหานิ

๒๓๙. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สพฺพตฺถ อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สพฺพตฺถ อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ สพฺพตฺถ อรหโต ปริหานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตา ฯ สพฺพทา อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สพฺพทา อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ สพฺพทา อรหโต ปริหานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพว อรหโนฺต อรหตฺตา ปริหายนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สเพฺพว อรหโนฺต อรหตฺตา ปริหายนฺตีติ? อามนฺตาฯ สเพฺพสํเยว อรหนฺตานํ ปริหานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อรหา อรหตฺตา ปริหายมาโน จตูหิ ผเลหิ ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

จตูหิ สตสหเสฺสหิ เสฏฺฐี เสฏฺฐิตฺตํ กาเรโนฺต สตสหเสฺส ปริหีเน เสฏฺฐิตฺตา ปริหีโน โหตีติ? อามนฺตาฯ สพฺพสาปเตยฺยา ปริหีโน โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

จตูหิ สตสหเสฺสหิ เสฏฺฐี เสฏฺฐิตฺตํ กาเรโนฺต สตสหเสฺส ปริหีเน ภโพฺพ สพฺพสาปเตยฺยา ปริหายิตุนฺติ? อามนฺตาฯ อรหา อรหตฺตา ปริหายมาโน ภโพฺพ จตูหิ ผเลหิ ปริหายิตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒. อริยปุคฺคลสํสนฺทนปริหานิ

๒๔๐. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตา ฯ น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๔๑. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อรหา อรหตฺตา ปริหายมาโน กตฺถ สณฺฐาตีติ? อนาคามิผเลติฯ อนาคามี อนาคามิผลา ปริหายมาโน กตฺถ สณฺฐาตีติ? สกทาคามิผเลติฯ สกทาคามี สกทาคามิผลา ปริหายมาโน กตฺถ สณฺฐาตีติ? โสตาปตฺติผเลติฯ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา ปริหายมาโน ปุถุชฺชนภูมิยํ สณฺฐาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ อรหา อรหตฺตา ปริหายมาโน อนาคามิผเล สณฺฐาติ, อนาคามี อนาคามิผลา ปริหายมาโน สกทาคามิผเล สณฺฐาติ, สกทาคามี สกทาคามิผลา ปริหายมาโน โสตาปตฺติผเล สณฺฐาติ; เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา ปริหายมาโน ปุถุชฺชนภูมิยํ สณฺฐาตี’’ติฯ

อรหา อรหตฺตา ปริหายมาโน โสตาปตฺติผเล สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลสฺส อนนฺตรา อรหตฺตํเยว สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๒๔๒. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. กสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา อรหโต วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต พหุตรา กิเลสา ปหีนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา’’ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. กสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา อรหโต วา สกทาคามิสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต พหุตรา กิเลสา ปหีนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลา’’ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา อรหโต วา อนาคามิสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต พหุตรา กิเลสา ปหีนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลา’’ติฯ

ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา อนาคามิสฺส วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? อนาคามิสฺสฯ หญฺจิ อนาคามิสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลา’’ติฯ

๒๔๓. ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา อนาคามิสฺส วา สกทาคามิสฺส วาติ? อนาคามิสฺสฯ หญฺจิ อนาคามิสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลา’’ติฯ

ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา สกทาคามิสฺส วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? สกทาคามิสฺสฯ หญฺจิ สกทาคามิสฺส พหุตรา กิเลสา ปหีนา, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลา’’ติฯ

๒๔๔. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา มคฺคภาวนา อรหโต วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต อธิมตฺตา มคฺคภาวนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลา’’ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา สติปฏฺฐานภาวนา…เป…. สมฺมปฺปธานภาวนา… อิทฺธิปาทภาวนา… อินฺทฺริยภาวนา … พลภาวนา… โพชฺฌงฺคภาวนา อรหโต วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต อธิมตฺตา โพชฺฌงฺคภาวนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลา’’ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา มคฺคภาวนา…เป…. โพชฺฌงฺคภาวนา อรหโต วา สกทาคามิสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต อธิมตฺตา โพชฺฌงฺคภาวนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลา’’ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา มคฺคภาวนา…เป…. โพชฺฌงฺคภาวนา อรหโต วา อนาคามิสฺส วาติ? อรหโตฯ หญฺจิ อรหโต อธิมตฺตา โพชฺฌงฺคภาวนา, ปริหายติ อรหา อรหตฺตา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลา’’ติฯ

๒๔๕. ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา มคฺคภาวนา…เป…. โพชฺฌงฺคภาวนา อ

นาคามิสฺส วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? อนาคามิสฺสฯ หญฺจิ อนาคามิสฺส อธิมตฺตา โพชฺฌงฺคภาวนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา’’ติฯ

ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา มคฺคภาวนา…เป…. โพชฺฌงฺคภาวนา อนาคามิสฺส วา สกทาคามิสฺส วาติ? อนาคามิสฺสฯ หญฺจิ อนาคามิสฺส อธิมตฺตา โพชฺฌงฺคภาวนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลา’’ติฯ

๒๔๖. ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กสฺส อธิมตฺตา มคฺคภาวนา…เป…. โพชฺฌงฺคภาวนา สกทาคามิสฺส วา โสตาปนฺนสฺส วาติ? สกทาคามิสฺสฯ หญฺจิ สกทาคามิสฺส อธิมตฺตา โพชฺฌงฺคภาวนา, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลา; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา’’ติ…เป….ฯ

๒๔๗. อรหตา ทุกฺขํ ทิฎฺฐํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน ทุกฺขํ ทิฎฺฐํ, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา สมุทโย ทิโฎฺฐ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน สมุทโย ทิโฎฺฐ, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา นิโรโธ ทิโฎฺฐ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน นิโรโธ ทิโฎฺฐ, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา มโคฺค ทิโฎฺฐ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน มโคฺค ทิโฎฺฐ, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฎฺฐานิ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฎฺฐานิ, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา ทุกฺขํ ทิฎฺฐํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินา ทุกฺขํ ทิฎฺฐํ, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา สมุทโย ทิโฎฺฐ…เป…. นิโรโธ ทิโฎฺฐ…เป…. มโคฺค ทิโฎฺฐ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฎฺฐานิ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฎฺฐานิ, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา ทุกฺขํ ทิฎฺฐํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อนาคามินา ทุกฺขํ ทิฎฺฐํ, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตา สมุทโย ทิโฎฺฐ…เป…. นิโรโธ ทิโฎฺฐ…เป…. มโคฺค ทิโฎฺฐ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฎฺฐานิ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อนาคามินา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฎฺฐานิ, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๔๘. อนาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามินา สมุทโย ทิโฏฺฐ…เป…. นิโรโธ ทิโฏฺฐ…เป…. มโคฺค ทิโฏฺฐ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตา ฯ โสตาปเนฺนน จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามินา สมุทโย ทิโฏฺฐ…เป…. นิโรโธ ทิโฏฺฐ…เป…. มโคฺค ทิโฏฺฐ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๔๙. สกทาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามินา สมุทโย ทิโฏฺฐ…เป…. นิโรโธ ทิโฏฺฐ…เป…. มโคฺค ทิโฏฺฐ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปเนฺนน จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๕๐. โสตาปเนฺนน ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, น ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อรหตา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปเนฺนน สมุทโย ทิโฏฺฐ…เป…. นิโรโธ ทิโฏฺฐ…เป…. มโคฺค ทิโฏฺฐ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อรหตา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อรหตา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อรหตา จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปเนฺนน ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ

อนาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ…เป…. จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ...เป.... จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อนาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ...เป.... จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โสตาปนฺเนน ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ...เป.... จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินา ทุกฺขํ ทิฏฺฐํ...เป.... จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๒๕๑. อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา...เป.... สีลพฺพตปรามาโส ปหีโน...เป.... อปายคมนีโย ราโค ปหีโน ...เป.... อปายคมนีโย โทโส ปหีโน...เป.... อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อรหโต โทโส ปหีโน...เป.... โมโห ปหีโน... มาโน ปหีโน... ทิฏฺฐิ ปหีนา... วิจิกิจฺฉา ปหีนา... ถินํ [ถีนํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปหีนํ... อุทฺธจฺจํ ปหีนํ... อหิริกํ ปหีนํ...เป.... อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา...เป.... สีลพฺพตปรามาโส ปหีโน...เป.... อปายคมนีโย ราโค ปหีโน...เป.... อปายคมนีโย โทโส ปหีโน...เป.... อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา...เป.... สีลพฺพตปรามาโส ปหีโน...เป.... โอฬาริโก กามราโค ปหีโน... โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อรหโต โทโส ปหีโน...เป.... อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา...เป.... โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา...เป.... สีลพฺพตปรามาโส ปหีโน... อณุสหคโต กามราโค ปหีโน... อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๕๒. อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตา ฯ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. สีลพฺพตปรามาโส ปหีโน… โอฬาริโก กามราโค ปหีโน… โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๕๓. สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สกทาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. โอฬาริโก กามราโค ปหีโน… โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ ? อามนฺตา ฯ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๕๔. โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ราโค ปหีโน, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ราโค ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๕๕. สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ราโค ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

สกทาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ราโค ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๕๖. อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ราโค ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺพ ฯ

อนาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ราโค ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๕๗. โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา… อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๕๘. สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

สกทาคามิสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. อณุสหคโต พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ อนาคามี อนาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๕๙. โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

โสตาปนฺนสฺส วิจิกิจฺฉา ปหีนา…เป…. อปายคมนีโย โมโห ปหีโน, น ปริหายติ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลาติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ ปหีนา…เป…. โอฬาริโก พฺยาปาโท ปหีโน, น ปริหายติ สกทาคามี สกทาคามิผลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๒๖๐. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต [อนภาวกโต (สี.)] อายตึ อนุปฺปาทธมฺมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โน จ วต เร [โน วต เร (สฺยา. ปี.) เอวมุปริปิ] วตฺตพฺพ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. โมโห ปหีโน… มาโน ปหีโน… ทิฏฺฐิ ปหีนา… วิจิกิจฺฉา ปหีนา… ถินํ ปหีนํ… อุทฺธจฺจํ ปหีนํ… อหิริกํ ปหีนํ… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโตติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราคปฺปหานาย สติปฏฺฐานา ภาวิตา…เป…. สมฺมปฺปธานา ภาวิตา… อิทฺธิปาทา ภาวิตา… อินฺทฺริยา ภาวิตา… พลา ภาวิตา… โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราคปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทสปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต อโนตฺตปฺปปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติฯ

๒๖๑. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุตฺโต สุวิชิตวิชโย; ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มคฺโค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ , ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติฯ

๒๖๒. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? ( ) [(อามนฺตา) (ก.)] สมยวิมุตฺโต อรหา อรหตฺตา ปริหายติ, อสมยวิมุตฺโต อรหา อรหตฺตา น ปริหายตีติฯ สมยวิมุตฺโต อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุตฺโต อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ [น ปริหายตีติ (ก.)]? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตา น ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตา น ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต, ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต, ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย สติปฏฺฐานา ภาวิตา…เป.… สมฺมปฺปธานา ภาวิตา… อิทฺธิปาทา ภาวิตา… อินฺทฺริยา ภาวิตา… พลา ภาวิตา… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย สติปฏฺฐานา ภาวิตา…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต โทสปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สมยวิมุโตฺต อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุโตฺต สุวิชิตวิชโย, ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มโคฺค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ , ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อสมยวิมุโตฺต อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๖๓. อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, น ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, น ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, น ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, น ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย

มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, น ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อสมยวิมุตฺตสฺส อรหโต โทสปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, น ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สมยวิมุตฺตสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, น ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อสมยวิมุโตฺต อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, น ปริหายติ อสมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สมยวิมุโตฺต อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, น ปริหายติ สมยวิมุโตฺต อรหา อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๖๔. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ สาริปุโตฺต เถโร ปริหายิตฺถ อรหตฺตาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ มหาโมคฺคลฺลาโน [มหาโมคฺคลาโน (ก.)] เถโร… มหากสฺสโป เถโร… มหากจฺจายโน [มหากจฺจาโน (ม. นิ. ๑.๒๐๒ อาทโย)] เถโร… มหาโกฏฺฐิโก [มหาโกฏฺฐิโต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เถโร… มหาปนฺถโก เถโร ปริหายิตฺถ อรหตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สาริปุโตฺต เถโร น ปริหายิตฺถ อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาริปุโตฺต เถโร น ปริหายิตฺถ อรหตฺตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

มหาโมคฺคลฺลาโน เถโร… มหากสฺสโป เถโร… มหากจฺจายโน เถโร… มหาโกฏฺฐิโก เถโร… มหาปนฺถโก เถโร น ปริหายิตฺถ อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มหาปนฺถโก เถโร น ปริหายิตฺถ อรหตฺตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

อริยปุคฺคลสํสนฺทนํฯ

๓. สุตฺตสาธนปริหานิ

๒๖๕. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘อุจฺจาวจา หิ ปฏิปทา [ปฏิปาทา (อฏฺฐ.)], สมเณน ปกาสิตา;
น ปารํ ทิคุณํ ยนฺติ, นยิทํ เอกคุณํ มุต’’นฺติ [สุ. นิ. ๗๑๙ สุตฺตนิปาเต]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ฉินฺนสฺส เฉทิยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ ฉินฺนสฺส เฉทิยนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘วีตตโณฺห อนาทาโน, กิจฺจํ ยสฺส น วิชฺชติ;
ฉินฺนสฺส เฉทิยํ นตฺถิ, โอฆปาโส สมูหโต’’ติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ ฉินฺนสฺส เฉทิย’’นฺติฯ

๒๖๖. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กตสฺส ปติจโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ กตสฺส ปติจโยติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“ตสฺส สมฺมา วิมุตฺตสฺส, สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน;
กตสฺส ปติจโย นตฺถิ, กรณียํ น วิชฺชติฯ

“เสโล ยถา เอกคฺฆโน, วาเตน น สมีรติ;
เอวํ รูปา รสา สทฺทา, คนฺธา ผสฺสา จ เกวลาฯ

“อิฏฺฐา ธมฺมา อนิฏฺฐา จ, นปฺปเวเธนฺติ ตาทิโน;
ฐิตํ จิตฺตํ วิปฺปมุตฺตํ, วยํ จสฺสานุปสฺสตี”ติ [มหาว. ๒๔๔; อ. นิ. ๖.๕๕]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ กตสฺส ปติจโย”ติฯ

๒๖๗. น วตฺตพฺพํ – “ปริหายติ อรหา อรหตฺตา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สมยวิมุตฺตสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม ปญฺจ? กมฺมารามตา, ภสฺสารามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณิการามตา, ยถาวิมุตฺตํ จิตฺตํ น ปจฺจเวกฺขติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ ธมฺมา สมยวิมุตฺตสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺตี”ติ [อ. นิ. ๕.๑๔๙]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติฯ

อตฺถิ อรหโต กมฺมารามตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต กมฺมารามตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต ภสฺสารามตา, อตฺถิ อรหโต นิทฺทารามตา, อตฺถิ อรหโต สงฺคณิการามตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต สงฺคณิการามตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๖๘. ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อรหา อรหตฺตา ปริหายมาโน กึ ปริยุฏฺฐิโต ปริหายตีติ? ราคปริยุฏฺฐิโต ปริหายตีติฯ ปริยุฏฺฐานํ กึ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตีติ? อนุสยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตีติฯ อตฺถิ อรหโต อนุสยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อนุสยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต กามราคานุสโย ปฏิฆานุสโย มานานุสโย ทิฏฺฐานุสโย วิจิกิจฺฉานุสโย ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

โทสปริยุฏฺฐิโต ปริหายตีติ…เป.… โมหปริยุฏฺฐิโต ปริหายตีติ…ฯ ปริยุฏฺฐานํ กึ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตีติ? อนุสยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตีติฯ อตฺถิ อรหโต อนุสยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต อนุสยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต กามราคานุสโย…เป.… อวิชฺชานุสโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อรหโต อรหตฺตา ปริหายมานสฺส กึ อุปจยํ คจฺฉตีติ? ราโค อุปจยํ คจฺฉตีติฯ สกฺกายทิฏฺฐิ อุปจยํ คจฺฉตีติ, วิจิกิจฺฉา อุปจยํ คจฺฉตีติ, สีลพฺพตปรามาโส อุปจยํ คจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ โทโส อุปจยํ คจฺฉตีติ…เป…. โมโห อุปจยํ คจฺฉตีติ, สกฺกายทิฏฺฐิ อุปจยํ คจฺฉตีติ, วิจิกิจฺฉา อุปจยํ คจฺฉตีติ, สีลพฺพตปรามาโส อุปจยํ คจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ปริหายติ อรหา อรหตฺตาติ? อามนฺตาฯ อรหา อาจินตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา อปจินตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา อุปาทิยตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา วิสิเนตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา อุสฺสิเนตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา วิธูเปตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อรหา สนฺธูเปตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

นนุ อรหา เนวาจินติ น อปจินติ อปจินิตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนวาจินติ น อปจินติ อปจินิตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

นนุ อรหา เนว ปชหติ น อุปาทิยติ ปชหิตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนว ปชหติ น อุปาทิยติ ปชหิตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

นนุ อรหา เนว วิสิเนติ น อุสฺสิเนติ วิสินิตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนว วิสิเนติ น อุสฺสิเนติ วิสินิตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

นนุ อรหา เนว วิธูเปติ น สนฺธูเปติ วิธูเปตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนว วิธูเปติ น สนฺธูเปติ วิธูเปตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริหายติ อรหา อรหตฺตา’’ติฯ

ปริหานิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. พฺรหฺมจริยกถา

๑. สุทฺธพฺรหฺมจริยกถา

๒๖๙. นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ เทวา ชฬา เอลมูคา [เอฬมูคา (สฺยา.)] อวิญฺญู หตฺถสํวาจิกา นปฺปฏิพลา สุภาสิตทุพฺภาสิตานํ อตฺถมญฺญาตุํ, สเพฺพ เทวา น พุเทฺธ ปสนฺนา น ธเมฺม ปสนฺนา น สเงฺฆ ปสนฺนา, น พุทฺธํ ภควนฺตํ ปยิรุปาสนฺติ, น พุทฺธํ ภควนฺตํ ปญฺหํ ปุจฺฉนฺติ, น พุเทฺธน ภควตา ปเญฺห วิสฺสชฺชิเต อตฺตมนา, สเพฺพ เทวา กมฺมาวรเณน สมนฺนาคตา กิเลสาวรเณน สมนฺนาคตา วิปากาวรเณน สมนฺนาคตา อสฺสทฺธา อจฺฉนฺทิกา ทุปฺปญฺญา อภพฺพา นิยามํ โอกฺกมิตุํ กุสเลสุ ธเมฺมสุ สมฺมตฺตํ, สเพฺพ เทวา มาตุฆาตกา ปิตุฆาตกา อรหนฺตฆาตกา รุหิรุปฺปาทกา สงฺฆเภทกา, สเพฺพ เทวา ปาณาติปาติโน อทินฺนาทายิโน กาเมสุมิจฺฉาจาริโน มุสาวาทิโน ปิสุณวาจา ผรุสาวาจา สมฺผปฺปลาปิโน อภิชฺฌาลุโน พฺยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉาทิฎฺฐิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นนุ อตฺถิ เทวา อชฬา อเนลมูคา วิญฺญู น หตฺถสํวาจิกา ปฏิพลา สุภาสิตทุพฺภาสิตานํ อตฺถมญฺญาตุํ, อตฺถิ เทวา พุเทฺธ ปสนฺนา ธเมฺม ปสนฺนา สเงฺฆ ปสนฺนา, พุทฺธํ ภควนฺตํ ปยิรุปาสนฺติ, พุทฺธํ ภควนฺตํ ปญฺหํ ปุจฺฉนฺติ, พุเทฺธน ภควตา ปเญฺห วิสฺสชฺชิเต อตฺตมนา โหนฺติ, อตฺถิ เทวา น กมฺมาวรเณน สมนฺนาคตา น กิเลสาวรเณน สมนฺนาคตา น วิปากาวรเณน สมนฺนาคตา สทฺธา ฉนฺทิกา ปญฺญวโนฺต ภพฺพา นิยามํ โอกฺกมิตุํ กุสเลสุ ธเมฺมสุ สมฺมตฺตํ, อตฺถิ เทวา น มาตุฆาตกา น ปิตุฆาตกา น อรหนฺตฆาตกา น รุหิรุปฺปาทกา น สงฺฆเภทกา, อตฺถิ เทวา น ปาณาติปาติโน น อทินฺนาทายิโน น กาเมสุมิจฺฉาจาริโน น มุสาวาทิโน น ปิสุณาวาจา น ผรุสาวาจา น สมฺผปฺปลาปิโน น อภิชฺฌาลุโน อพฺยาปนฺนจิตฺตา สมฺมาทิฎฺฐิกาติ? อามนฺตาฯ

หญฺจิ อตฺถิ เทวา อชฬา อเนลมูคา วิญฺญู น หตฺถสํวาจิกา ปฏิพลา สุภาสิตทุพฺภาสิตานํ อตฺถมญฺญาตุํ…เป.… อตฺถิ เทวา พุเทฺธ ปสนฺนา…เป.… สมฺมาทิฎฺฐิกา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโส’’ติฯ

๒๗๐. อตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ปพฺพชฺชา มุณฺฑิยํ กาสาวธารณา ปตฺตธารณา, เทเวสุ สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, ปเจฺจกสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, สาวกยุคํ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เทเวสุ ปพฺพชฺชา นตฺถีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ยตฺถ อตฺถิ ปพฺพชฺชา ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ ปพฺพชฺชา นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ยตฺถ อตฺถิ ปพฺพชฺชา ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ ปพฺพชฺชา นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ โย ปพฺพชติ ตเสฺสว พฺรหฺมจริยวาโส, โย น ปพฺพชติ นตฺถิ ตสฺส พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เทเวสุ มุณฺฑิยํ นตฺถีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ยตฺถ อตฺถิ มุณฺฑิยํ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ มุณฺฑิยํ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ยตฺถ อตฺถิ มุณฺฑิยํ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ มุณฺฑิยํ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริย

วาโสติ? อามนฺตาฯ โย มุโณฺฑ โหติ ตเสฺสว พฺรหฺมจริยวาโส, โย มุโณฺฑ น โหติ นตฺถิ ตสฺส พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทเวสุ กาสาวธารณา นตฺถีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ยตฺถ อตฺถิ กาสาวธารณา ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ กาสาวธารณา นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยตฺถ อตฺถิ กาสาวธารณา ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ กาสาวธารณา นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ โย กาสาวํ ธาเรติ ตเสฺสว พฺรหฺมจริยวาโส, โย กาสาวํ น ธาเรติ นตฺถิ ตสฺส พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทเวสุ ปตฺตธารณา นตฺถีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ยตฺถ อตฺถิ ปตฺตธารณา ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ ปตฺตธารณา นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยตฺถ อตฺถิ ปตฺตธารณา ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ นตฺถิ ปตฺตธารณา นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตา? โย ปตฺตํ ธาเรติ ตเสฺสว พฺรหฺมจริยวาโส, โย ปตฺตํ น ธาเรติ นตฺถิ ตสฺส พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทเวสุ สมฺมาสมฺพุทฺธา นุปฺปชฺชนฺตีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ ? อามนฺตาฯ ยตฺถ สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ สมฺมาสมฺพุทฺธา นุปฺปชฺชนฺติ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยตฺถ สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ สมฺมาสมฺพุทฺธา นุปฺปชฺชนฺติ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตา ฯ ลุมฺพินิยา ภควา ชาโต, โพธิยา มูเล อภิสมฺพุโทฺธ, พาราณสิยํ ภควตา ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ; ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, นตฺถญฺญตฺร พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทเวสุ ปเจฺจกสมฺพุทฺธา นุปฺปชฺชนฺตีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ยตฺถ ปเจฺจกสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ ปเจฺจกสมฺพุทฺธา นุปฺปชฺชนฺติ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยตฺถ ปเจฺจกสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ ปเจฺจกสมฺพุทฺธา นุปฺปชฺชนฺติ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปเจฺจกสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, นตฺถญฺญตฺร พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทเวสุ สาวกยุคํ นุปฺปชฺชตีติ, นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ยตฺถ สาวกยุคํ อุปฺปชฺชติ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ สาวกยุคํ นุปฺปชฺชติ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยตฺถ สาวกยุคํ อุปฺปชฺชติ ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, ยตฺถ สาวกยุคํ นุปฺปชฺชติ นตฺถิ ตตฺถ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ มคเธสุ สาวกยุคํ อุปฺปนฺนํ, ตเตฺถว พฺรหฺมจริยวาโส, นตฺถญฺญตฺร พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๗๑. อตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตา ฯ สพฺพเทเวสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ มนุเสฺสสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ สพฺพมนุเสฺสสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสเตฺตสุ เทเวสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ มนุเสฺสสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส มิลเกฺขสุ [มิลกฺขูสุ (สฺยา. ก.)] อวิญฺญาตาเรสุ ยตฺถ นตฺถิ คติ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถีติฯ อสญฺญสเตฺตสุ เทเวสุ อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส, สญฺญสเตฺตสุ [อสญฺญสเตฺตสุ (ก.)] เทเวสุ อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เทเวสุ อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ กตฺถ อตฺถิ, กตฺถ นตฺถีติ? อสญฺญสเตฺตสุ เทเวสุ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส, สญฺญสเตฺตสุ [อสญฺญสเตฺตสุ (ก.)] เทเวสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติฯ อสญฺญสเตฺตสุ เทเวสุ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ สญฺญสเตฺตสุ [อสญฺญสเตฺตสุ (ก.)] เทเวสุ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สญฺญสเตฺตสุ เทเวสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสเตฺตสุ เทเวสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ มนุเสฺสสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถีติฯ ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส มิลเกฺขสุ อวิญฺญาตาเรสุ ยตฺถ นตฺถิ คติ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

มนุเสฺสสุ อตฺถิ ยตฺถ อตฺถิ, อตฺถิ ยตฺถ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ กตฺถ อตฺถิ, กตฺถ นตฺถีติ? ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส มิลเกฺขสุ อวิญฺญาตาเรสุ ยตฺถ นตฺถิ คติ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติฯ ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส มิลเกฺขสุ อวิญฺญาตาเรสุ ยตฺถ นตฺถิ คติ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานนฺติ? อามนฺตาฯ มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ นตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ อตฺถิ พฺรหฺมจริยวาโส มิลเกฺขสุ อวิญฺญาตาเรสุ ยตฺถ นตฺถิ คติ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตีหิ, ภิกฺขเว, ฐาเนหิ ชมฺพุทีปกา มนุสฺสา อุตฺตรกุรุเก จ มนุเสฺส อธิคฺคณฺหนฺติ เทเว จ ตาวตึเส! กตเมหิ ตีหิ? สูรา, สติมโนฺต, อิธ พฺรหฺมจริยวาโส’’ติ [อ. นิ. ๙.๒๑]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโสติฯ

สาวตฺถิยํ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ พฺรหฺมจริยวาโส’’ติ? อามนฺตาฯ สาวตฺถิยํเยว พฺรหฺมจริยวาโส, นตฺถิ อญฺญตฺร พฺรหฺมจริยวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๗๒. อนาคามิสฺส ปุคฺคลสฺส ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, อิโต จุตสฺส ตตฺถ อุปฺปนฺนสฺส กุหึ ผลุปฺปตฺตีติ? ตเตฺถวฯ หญฺจิ อนาคามิสฺส ปุคฺคลสฺส ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ , ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ

อปฺปหีนานิ, อิโต จุตสฺส ตตฺถ อุปปนฺนสฺส ตหึ ผลุปฺปตฺติ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโส”ติฯ

อนาคามิสฺส ปุคฺคลสฺส ปโรฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ , อิโต จุตสฺส ตตฺถ อุปปนฺนสฺส กุหึ ภาโรหรณํ, กุหึ ทุกฺขปริญฺญาตํ, กุหึ กิเลสปฺปหานํ, กุหึ นิโรธสจฺฉิกิริยา, กุหึ อกุปฺปปฏิเวโธติ? ตเตฺถวฯ หญฺจิ อนาคามิสฺส ปุคฺคลสฺส ปโรฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, อิโต จุตสฺส ตตฺถ อุปปนฺนสฺส ตหึ อกุปฺปปฏิเวโธ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโส”ติฯ

อนาคามิสฺส ปุคฺคลสฺส ปโรฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, อิโต จุตสฺส ตตฺถ อุปปนฺนสฺส ตหึ ผลุปฺปตฺติ, ตหึ ภาโรหรณํ, ตหึ ทุกฺขปริญฺญาตํ, ตหึ กิเลสปฺปหานํ, ตหึ นิโรธสจฺฉิกิริยา, ตหึ อกุปฺปปฏิเวโธ; เกนเฏฺฐน วเทสิ – “นตฺถิ เทเวสุ พฺรหฺมจริยวาโส”ติ? หนฺท หิ อนาคามี ปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ [สจฺฉิกโรติ (พหูสุ)]ฯ

๒. สํสนฺทนพฺรหฺมจริยกถา

๒๗๓. อนาคามี ปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ โสตาปโนฺน ปุคฺคโล ตตฺถ ภาวิเตน มเคฺคน อิธ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามี ปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี ปุคฺคโล อิธ ปรินิพฺพายิปุคฺคโล [อิธปรินิพฺพายี (?)] ตตฺถ ภาวิเตน มเคฺคน อิธ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

โสตาปโนฺน ปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน อิธ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ อนาคามี ปุคฺคโล ตตฺถ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สกทาคามี ปุคฺคโล อิธ ปรินิพฺพายิปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน อิธ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ อนาคามี ปุคฺคโล ตตฺถ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ ผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อิธ วิหาย นิฏฺฐสฺส ปุคฺคลสฺส มโคฺค จ ภาวียติ, น จ กิเลสา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส มโคฺค จ ภาวียติ, น จ กิเลสา ปหียนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อิธ วิหาย นิฏฺฐสฺส ปุคฺคลสฺส มโคฺค จ ภาวียติ, น จ กิเลสา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส…เป.… อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส มโคฺค จ ภาวียติ, น จ กิเลสา ปหียนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อปุพฺพํ อจริมํ มโคฺค จ ภาวียติ, กิเลสา จ ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ อิธ วิหาย นิฏฺฐสฺส ปุคฺคลสฺส อปุพฺพํ อจริมํ มโคฺค จ ภาวียติ, กิเลสา จ ปหียนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส...เป.... อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อปุพฺพํ อจริมํ มโคฺค จ ภาวียติ, กิเลสา จ ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ อิธ วิหาย นิฏฺฐสฺส ปุคฺคลสฺส อปุพฺพํ อจริมํ มโคฺค จ ภาวียติ, กิเลสา จ ปหียนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ฯ

อนาคามี ปุคฺคโล กตกรณีโย ภาวิตภาวโน ตตฺถ อุปปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อรหา อุปปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อรหา อุปปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต ปุนพฺภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต ปุนพฺภโวติ? อามนฺตาฯ อรหา ภเวน ภวํ คจฺฉติ, คติยา คตึ คจฺฉติ, สํสาเรน สํสารํ คจฺฉติ, อุปปตฺติยา อุปปตฺตึ คจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามี ปุคฺคโล กตกรณีโย ภาวิตภาวโน อโนหฏภาโร ตตฺถ อุปปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ภาโรหรณาย ปุน มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามี ปุคฺคโล กตกรณีโย ภาวิตภาวโน อปริญฺญาตทุโกฺข อปฺปหีนกิเลโส อสจฺฉิกตนิโรโธ อปฺปฏิวิทฺธากุโปฺป ตตฺถ อุปปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อกุปฺปปฏิเวธาย ปุน มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามี ปุคฺคโล กตกรณีโย ภาวิตภาวโน อโนหฏภาโร ตตฺถ อุปปชฺชติ, น จ ภาโรหรณาย ปุน มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อโนหฏภาโร จ ตตฺถ ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคามี ปุคฺคโล กตกรณีโย ภาวิตภาวโน อปริญฺญาตทุโกฺข อปฺปหีนกิเลโส อสจฺฉิกตนิโรโธ อปฺปฏิวิทฺธากุโปฺป ตตฺถ อุปปชฺชติ, น จ อกุปฺปปฏิเวธาย ปุน มคฺคํ ภาเวตีติ ? อามนฺตาฯ อปฺปฏิวิทฺธากุโปฺป จ ตตฺถ ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ ยถา มิโค สเลฺลน วิโทฺธ ทูรมฺปิ คนฺตฺวา กาลํ กโรติ, เอวเมวํ อนาคามี ปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ ผลํ สจฺฉิกโรตีติฯ

ยถา มิโค สเลฺลน วิโทฺธ ทูรมฺปิ คนฺตฺวา สสโลฺลว กาลํ กโรติ, เอวเมวํ อนาคามี ปุคฺคโล อิธ ภาวิเตน มเคฺคน ตตฺถ สสโลฺลว ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

พฺรหฺมจริยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. โอธิโสกถา

๒๗๔. โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กึ ชหตีติ? สกฺกายทิฏฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ โสตาปโนฺน, เอกเทสํ น โสตาปโนฺน, เอกเทสํ โสตาปตฺติผลปฺปโตฺต [โสตาปตฺติผลํ ปโตฺต (?)] ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชี, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, ธเมฺม...เป.... สเงฺฆ...เป.... อริยก

เนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต เอกเทสํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ น สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

สมุทยทสฺสเนน กึ ชหตีติ? สกฺกายทิฏฺฐึ ชหติ, วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ โสตาปนฺโน, เอกเทสํ น โสตาปนฺโน…เป…. เอกเทสํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต, เอกเทสํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ น สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

นิโรธทสฺสเนน กึ ชหตีติ? วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ โสตาปนฺโน, เอกเทสํ น โสตาปนฺโน…เป…. เอกเทสํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต, เอกเทสํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ น สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

มคฺคทสฺสเนน กึ ชหตีติ? สีลพฺพตปรามาสํ ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส ชหตีติฯ เอกเทสํ โสตาปนฺโน, เอกเทสํ น โสตาปนฺโน, เอกเทสํ โสตาปตฺติผลปฺปตฺโต ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชี, พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต, เอกเทสํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ น สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๒๗๕. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กึ ชหตีติ? โอฬาริกํ กามราคํ ชหติ, โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ สกทาคามี, เอกเทสํ น สกทาคามี, เอกเทสํ สกทาคามิผลปฺปตฺโต [สกทาคามิผลํ ปโตฺต (?)] ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

สมุทยทสฺสเนน กึ ชหตีติ? โอฬาริกํ กามราคํ ชหติ, โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ สกทาคามี, เอกเทสํ น สกทาคามี, เอกเทสํ สกทาคามิผลปฺปตฺโต ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

นิโรธทสฺสเนน กึ ชหตีติ? โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหติ, ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ สกทาคามี, เอกเทสํ น สกทาคามี, เอกเทสํ สกทาคามิผลปฺปตฺโต ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

มคฺคทสฺสเนน กึ ชหตีติ? โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหติ, ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส ชหตีติฯ เอกเทสํ สกทาคามี, เอกเทสํ น สกทาคามี, เอกเทสํ สกทาคามิผลปฺปตฺโต ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๒๗๖. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กึ ชหตีติ? อณุสหคตํ กามราคํ ชหติ, อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อนาคามี, เอกเทสํ น อนาคามี , เอกเทสํ อนาคามิผลปฺปตฺโต [อนาคามิผลํ ปโตฺต (?)] ปฏิล

โทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ อนฺตราปรินิพฺพายี, อุปหจฺจปรินิพฺพายี, อสงฺขารปรินิพฺพายี, สสงฺขารปรินิพฺพายี, อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามี, เอกเทสํ น อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป. …ฯ

สมุทยทสฺสเนน กึ ชหตีติ? อณุสหคตํ กามราคํ ชหติ, อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อนาคามี, เอกเทสํ น อนาคามี…เป.… เอกเทสํ อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามี, เอกเทสํ น อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นิโรธทสฺสเนน กึ ชหตีติ? อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ชหติ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อนาคามี, เอกเทสํ น อนาคามี…เป.… เอกเทสํ อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามี, เอกเทสํ น อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มคฺคทสฺสเนน กึ ชหตีติ? ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อนาคามี, เอกเทสํ น อนาคามี, เอกเทสํ อนาคามิผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ อนฺตราปรินิพฺพายี, อุปหจฺจปรินิพฺพายี, อสงฺขารปรินิพฺพายี, สสงฺขารปรินิพฺพายี, อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามี, เอกเทสํ น อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๒๗๗. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กึ ชหตีติ? รูปราคํ อรูปราคํ มานํ อุทฺธจฺจํ อวิชฺชํ ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อรหา, เอกเทสํ น อรหา, เอกเทสํ อรหตฺตปฺปโตฺต [อรหตฺตํ ปโตฺต (?)] ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุโตฺต สุวิชิตวิชโย, ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มโคฺค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, (เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ,) [( ) (?)] เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สมุทยทสฺสเนน กึ ชหตีติ? รูปราคํ อรูปราคํ ชหติ, มานํ อุทฺธจฺจํ อวิชฺชํ ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อรหา, เอกเทสํ น อรหา…เป.… เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นิโรธทสฺสเนน กึ ชหตีติ? มานํ ชหติ, อุทฺธจฺจํ อวิชฺชํ ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส เอกเทเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อรหา, เอกเทสํ น อรหา …เป.… เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มคฺคทสฺสเนน กึ ชหตีติ? อุทฺธจฺจํ อวิชฺชํ ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส ชหตีติฯ เอกเทสํ อรหา, เอกเทสํ น อรหา, เอกเทสํ อรหตฺตปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทโตฺถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุโตฺต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุ

โตฺต สุวิชิตวิชโย, ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มโคฺค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ , สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๗๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘อนุปุเพฺพน เมธาวี, โถกํ โถกํ ขเณ ขเณ;
กมฺมาโร รชตเสฺสว, นิทฺธเม มลมตฺตโน’’ติ [ธ. ป. ๒๓๙ ธมฺมปเท]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตี’’ติฯ

โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย,
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ;
สกฺกายทิฎฺฐี วิจิกิจฺฉิตญฺจ,
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ;
จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุโตฺต,
ฉจฺจาภิฐานานิ อภพฺพ [อภโพฺพ (สี. สฺยา.)] กาตุ’’นฺติ [ขุ. ปา. ๖.๑๐; สุ. นิ. ๒๓๓]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตี’’ติฯ

โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวกสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’นฺติ, สหทสฺสนุปฺปาทา, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตีณิ สํโยชนานิ ปหียนฺติ – สกฺกายทิฎฺฐิ วิจิกิจฺฉา สีลพฺพตปรามาโส’’ติ [องฺคุตฺตรนิกาเย]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘โอธิโสธิโส กิเลเส ชหตี’’ติฯ

โอธิโสกถา นิฎฺฐิตาฯ

๔. ชหติกถา

๑. นสุตฺตาหรณกถา

๒๗๙. ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทนฺติ? อามนฺตาฯ อจฺจนฺตํ ชหติ, อนวเสสํ ชหติ, อปฺปฏิสนฺธิยํ ชหติ, สมูลํ ชหติ, สตณฺหํ ชหติ, สานุสยํ ชหติ, อริเยน ญาเณน ชหติ, อริเยน มคฺเคน ชหติ, อกุปฺปํ ปฏิวิชฺฌนฺโต ชหติ, อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิกฺขเมฺภติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทนฺติ? อามนฺตาฯ อจฺจนฺตํ วิกฺขเมฺภติ, อนวเสสํ วิกฺขเมฺภติ, อปฺปฏิสนฺธิยํ วิกฺขเมฺภติ, สมูลํ วิกฺขเมฺภติ, สตณฺหํ วิกฺขเมฺภติ, สานุสยํ วิกฺขเมฺภติ, อริเยน ญาเณน วิกฺขเมฺภติ, อริเยน มคฺเคน วิกฺขเมฺภติ, อกุปฺปํ ปฏิวิชฺฌนฺโต วิกฺขเมฺภติ, อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต วิกฺขเมฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชหติ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล กามราคพฺยาปาทํ, โส จ อจฺจนฺตํ ชหติ, อนวเสสํ ชหติ…เป…. อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต ชหตีติ? อามนฺตาฯ ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ อจฺจนฺตํ ชหติ, อนวเสสํ ชหติ…เป…. อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิกฺขเมฺภติ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล กามราคพฺยาปาทํ, โส จ อจฺจนฺตํ วิกฺขเมฺภติ, อนวเสสํ วิกฺขเมฺภติ…เป…. อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต วิกฺขเมฺภตีติ? อามนฺตาฯ วิกฺขเมฺภติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ อจฺจนฺตํ วิกฺขเมฺภติ, อนวเสสํ วิกฺขเมฺภติ …เป.… อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต วิกฺขเมฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ น อจฺจนฺตํ ชหติ, น อนวเสสํ ชหติ…เป…. น อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต ชหตีติ? อามนฺตาฯ ชหติ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล กามราคพฺยาปาทํ, โส จ น อจฺจนฺตํ ชหติ…เป…. น อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิกฺขเมฺภติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ น อจฺจนฺตํ วิกฺขเมฺภติ, น อนวเสสํ วิกฺขเมฺภติ…เป…. น อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต วิกฺขเมฺภตีติ? อามนฺตาฯ วิกฺขเมฺภติ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล กามราคพฺยาปาทํ, โส จ น อจฺจนฺตํ วิกฺขเมฺภติ, น อนวเสสํ วิกฺขเมฺภติ…เป…. น อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรนฺโต วิกฺขเมฺภตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทนฺติ? อามนฺตาฯ กตเมน มคฺเคนาติ? รูปาวจเรน มคฺเคนาติฯ รูปาวจโร มโคฺค นิยฺยานิโก ขยคามี โพธคามี อปจยคามี อนาสโว อสํโยชนิโย อคนฺถนิโย อโนฆนิโย อโยคนิโย อนีวรณิโย อปรามโฏฺฐ อนุปาทานิโย อสํกิเลสิโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ นนุ รูปาวจโร มโคฺค อนิยฺยานิโก น ขยคามี น โพธคามี น อปจยคามี สาสโว สํโยชนิโย…เป…. สํกิเลสิโยติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปาวจโร มโคฺค อนิยฺยานิโก น ขยคามี…เป…. สํกิเลสิโย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ชหติ ปุถุชฺชโน รูปาวจเรน มคฺเคน กามราคพฺยาปาท’’นฺติฯ

ชหติ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล อนาคามิมคฺเคน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ มโคฺค นิยฺยานิโก ขยคามี โพธคามี อปจยคามี อนาสโว…เป…. อสํกิเลสิโยติ? อามนฺตาฯ ชหติ ปุถุชฺชโน รูปาวจเรน มคฺเคน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ มโคฺค นิยฺยานิโก ขยคามี โพธคามี อปจยคามี อนาสโว…เป…. อสํกิเลสิโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชหติ ปุถุชฺชโน รูปาวจเรน มคฺเคน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ มโคฺค อนิยฺยานิโก น ขยคามี น โพธคามี น อปจยคามี สาสโว…เป…. สํกิเลสิโยติ? อามนฺตาฯ ชหติ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล อนาคามิมคฺเคน กามราคพฺยาปาทํ, โส จ มโคฺค อนิยฺยานิโก น ขยคามี น โพธคามี น อปจยคามี สาสโว…เป…. สํกิเลสิโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๘๐. ปุถุชฺชโน กาเมสุ วีตราโค สห ธมฺมาภิสมยา อนาคามิผเล สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ อรหเตฺต สณฺฐาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปุถุชฺชโน กาเมสุ วีตราโค สห ธมฺมาภิสมยา อนาคามิผเล สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ อปุพฺพํ อจริมํ ตโย มคฺเค ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อปุพฺพํ อจริมํ ตโย มคฺเค ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อปุพฺพํ อจริมํ ตีณิ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อปุพฺพํ อจริมํ ตีณิ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ ติณฺณํ ผสฺสานํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ติสฺสนฺนํ สญฺญานํ ติสฺสนฺนํ เจตนานํ ติณฺณํ จิตฺตานํ ติสฺสนฺนํ สทฺธานํ ติณฺณํ วีริยานํ ติสฺสนฺนํ สตีนํ ติณฺณํ สมาธีนํ ติสฺสนฺนํ ปญฺญานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปุถุชฺชโน กาเมสุ วีตราโค สห ธมฺมาภิสมยา อนาคามิผเล สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามิมคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ กตเมน มคฺคนาติ? อนาคามิมคฺคนาติฯ อนาคามิมคฺเคน สกฺกายทิฏฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒. สุตฺตาหรณกถา

๒๘๑. อนาคามิมคฺเคน สกฺกายทิฏฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปหานา โสตาปตฺติผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปหานา โสตาปตฺติผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามิมคฺเคน สกฺกายทิฏฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ชหตี’’ติฯ อนาคามิมคฺเคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิมคฺเคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ กามราคพฺยาปาทานํ ตนุภาวา สกทาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราคพฺยาปาทานํ ตนุภาวา สกทาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามิมคฺเคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหตี’’ติฯ

ปุถุชฺชโน กาเมสุ วีตราโค สห ธมฺมาภิสมยา อนาคามิผเล สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ เยเกจิ ธมฺมํ อภิสเมนฺติ, สเพฺพ เต สห ธมฺมาภิสมยา อนาคามิผเล สณฺฐหนฺตีติ? น เหวํ วตฺต

เพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาท’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘อเหสุํ เต [อหิํสกา (อ. นิ. ๖.๕๔)] อตีตํเส, ฉ สตฺถาโร ยสสฺสิโน;
นิรามคนฺธา กรุเณธิมุตฺตา [กรุณาธิมุตฺตา (สี. ก.)], กามสํโยชนาติคาฯ

‘‘กามราคํ วิราเชตฺวา, พฺรหฺมโลกูปคา อหุ;
อเหสุํ สาวกา เตสํ, อเนกานิ สตานิปิฯ

‘‘นิรามคนฺธา กรุเณธิมุตฺตา, กามสํโยชนาติคา;
กามราคํ วิราเชตฺวา, พฺรหฺมโลกูปคา อหู’’ติ [อ. นิ. ๖.๕๔]ฯ

อตฺถิ สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทนฺติฯ

ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาทนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘โส หิ นาม, ภิกฺขเว, สุเนตฺโต สตฺถา เอวํ ทีฆายุโก สมาโน เอวํ จิรฏฺฐิติโก อปริมุตฺโต อโหสิ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อปริมุตฺโต ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ ตํ กิสฺส เหตุ? จตุนฺนํ ธมฺมานํ อนนุโพธา อปฺปฏิเวธาฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? อริยสฺส สีลสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, อริยสฺส สมาธิสฺส, อริยาย ปญฺญาย, อริยาย วิมุตฺติยา อนนุโพธา อปฺปฏิเวธาฯ ตยิทํ, ภิกฺขเว, อริยํ สีลํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, อริโย สมาธิ อนุพุโทฺธ ปฏิวิโทฺธ, อริยา ปญฺญา อนุพุทฺธา ปฏิวิทฺธา, อริยา วิมุตฺติ อนุพุทฺธา ปฏิวิทฺธา, อุจฺฉินฺนา ภวตณฺหา, ขีณา ภวเนตฺติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโวติฯ

‘‘สีลํ สมาธิ ปญฺญา จ, วิมุตฺติ จ อนุตฺตรา;
อนุพุทฺธา อิเม ธมฺมา, โคตเมน ยสสฺสินาฯ

‘‘อิติ พุโทฺธ อภิญฺญาย, ธมฺมมกฺขาสิ ภิกฺขุนํ;
ทุกฺขสฺสนฺตกโร สตฺถา, จกฺขุมา ปรินิพฺพุโต’’ติ [อ. นิ. ๗.๖๖]ฯ

อตฺถิ สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ชหติ ปุถุชฺชโน กามราคพฺยาปาท’’นฺติฯ

ชหติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. สพฺพมตฺถีติกถา

๑. วาทยุตฺติ

๒๘๒. สพฺพมตฺถีติ ? อามนฺตาฯ สพฺพตฺถ สพฺพมตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สพฺพมตฺถีติ? อามนฺตาฯ สพฺพทา สพฺพมตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สพฺพมตฺถีติ? อามนฺตาฯ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพมตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สพฺพมตฺถีติ? อามนฺตาฯ สเพฺพสุ สพฺพมตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สพฺพมตฺถีติ? อามนฺตาฯ อโยคนฺติ กตฺวา สพฺพมตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สพฺพมตฺถีติ? อามนฺตาฯ ยมฺปิ นตฺถิ, ตมฺปตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สพฺพมตฺถีติ? อามนฺตาฯ สพฺพมตฺถีติ ยา ทิฎฺฐิ สา ทิฎฺฐิ มิจฺฉาทิฎฺฐีติ, ยา ทิฎฺฐิ สา ทิฎฺฐิ สมฺมาทิฎฺฐีติ, เหวมตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ (สํขิตฺตํ)ฯ วาทยุตฺติฯ

๒. กาลสํสนฺทนา

๒๘๓. อตีตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตํ อตฺถี’’ติฯ

อนาคตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตํ อตฺถี’’ติฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ อนิรุทฺธํ อวิคตํ อวิปริณตํ น อตฺถงฺคตํ น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อนิรุทฺธํ อวิคตํ อวิปริณตํ น อตฺถงฺคตํ น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อตฺถิ อนาคตํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ อตฺถิ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ อตฺถิ อนาคตํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๘๔. อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ รูปํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ รูปํ นิรุทฺธํ…เป…. อพฺภตฺถงฺคตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตํ รูปํ อตฺถี’’ติฯ

อนาคตํ รูปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ รูปํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ รูปํ อชาตํ…เป…. อปาตุภูตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตํ รูปํ อตฺถี’’ติฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อนิรุทฺธํ อวิคตํ อวิปริณตํ น อตฺถงฺคตํ น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อนิรุทฺธํ อวิคตํ อวิปริณตํ น อตฺถงฺคตํ น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ รูปํ อตฺถิ อนาคตํ รูปํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนาคตํ รูปํ อตฺถิ อนาคตํ รูปํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตีตา เวทนา อตฺถิ…เป…. สญฺญา อตฺถิ, สงฺขารา อตฺถิ, วิญฺญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ วิญฺญาณํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อตีตํ วิญฺญาณํ นิรุทฺธํ…เป…. อพฺภตฺถงฺคตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถี’’ติฯ

อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ วิญฺญาณํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ วิญฺญาณํ อชาตํ…เป…. อปาตุภูตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถี’’ติฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อนิรุทฺธํ…เป…. น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อนิรุทฺธํ…เป…. น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ชาตํ…เป…. ปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อนาคตํ วิญฺญาณํ ชาตํ…เป…. ปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ นิรุทฺธํ…เป…. อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ นิรุทฺธํ…เป…. อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อนาคตํ วิญฺญาณํ อชาตํ…เป…. อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อชาตํ…เป…. อปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๒๘๕. ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ วา รูป’’นฺติ วา, ‘‘รูปนฺติ วา ปจฺจุปฺปนฺน’’นฺติ วา ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฎฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นิรุชฺฌมานํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ รูปภาวํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

‘‘ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ วา รูป’’นฺติ วา, ‘‘รูปนฺติ วา ปจฺจุปฺปนฺน’’นฺติ วา ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฎฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นิรุชฺฌมานํ รูป

ภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

“โอทาตนฺติ วา วตฺถ”นฺติ วา, “วตฺถนฺติ วา โอทาต”นฺติ วา โอทาตํ วตฺถํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ โอทาตํ วตฺถํ รชฺชมานํ โอทาตภาวํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ วตฺถภาวํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

“โอทาตนฺติ วา วตฺถ”นฺติ วา, “วตฺถนฺติ วา โอทาต”นฺติ วา โอทาตํ วตฺถํ อปฺปิยํ กริตฺวา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? อามนฺตาฯ โอทาตํ วตฺถํ รชฺชมานํ วตฺถภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ โอทาตภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ…เป.…ฯ

๒๘๖. รูปํ รูปภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ นนุ รูปํ รูปภาวํ น ชหตีติ รูปํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “รูปํ รูปภาวํ น ชหตี”ติฯ

นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหตีติ นิพฺพานํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ รูปภาวํ น ชหตีติ [น ชหติ (สี. ก.)] รูปํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… รูปํ รูปภาวํ น ชหติ รูปํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหติ นิพฺพานํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อตฺถิ อนาคตํ อนาคตภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคตํ อตฺถิ อนาคตํ อนาคตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อฏฺฐกถา โอโลเกตพฺพา]? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อฏฺฐกถา โอโลเกตพฺพา]? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อฏฺฐกถา โอโลเกตพฺพา]? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อฏฺฐกถา โอโลเกตพฺพา]? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ อตีตํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ น ชหตี”ติฯ

นิพฺพานํ อตฺถิ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหตีติ นิพฺพานํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ ? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ น ชหตีติ อตีตํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ อตฺถิ อตีตํ อตีตภาวํ น ชหติ อตีตํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อตฺถิ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหติ นิพฺพานํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺ

มนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๘๗. อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ รูปํ อตฺถิ อนาคตํ รูปํ อนาคตภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ รูปํ อตฺถิ อนาคตํ รูปํ อนาคตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อนุโลมปโญฺหเยว]? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อนุโลมปโญฺหเยว]? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อนุโลมปโญฺหเยว]? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อนุโลมปโญฺหเยว]? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อตีตํ รูปํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ รูปํ อนิจฺจํ…เป…. วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ น ชหตี’’ติฯ

นิพฺพานํ อตฺถิ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหติ [น ชหตีติ (?) ปุริมปเญฺหหิ สํสเนฺทตพฺพํ] นิพฺพานํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ น ชหติ [น ชหตีติ (?) ปุริมเญฺหหิ สํสเนฺทตพฺพํ] อตีตํ รูปํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ รูปํ อตฺถิ อตีตํ รูปํ อตีตภาวํ น ชหติ อตีตํ รูปํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อตฺถิ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหติ นิพฺพานํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตา เวทนา อตฺถิ… อตีตา สญฺญา อตฺถิ… อตีตา สงฺขารา อตฺถิ… อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อนาคตํ วิญฺญาณํ อนาคตภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ น ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อนาคตํ วิญฺญาณํ อนาคตภาวํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ปจฺจุปฺปนฺนภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อนุโลมปโญฺหเยว]? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ ชหตีติ [น ชหตีติ (พหูสุ) อนุโลมปโญฺหเยว]? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ น ชหตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อตีตํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ อธุวํ

อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ น ชหตี’’ติฯ

นิพฺพานํ อตฺถิ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหติ [น ชหตีติ (?) ปุริมปเญฺหหิ สํสเนฺทตพฺพํ] นิพฺพานํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ น ชหติ [น ชหตีติ (?) ปุริมปเญฺหหิ สํสเนฺทตพฺพํ] อตีตํ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถิ อตีตํ วิญฺญาณํ อตีตภาวํ น ชหติ อตีตํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อตฺถิ นิพฺพานํ นิพฺพานภาวํ น ชหติ นิพฺพานํ อนิจฺจํ อธุวํ อสสฺสตํ วิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

วจนโสธนา

๒๘๘. อตีตํ นฺวตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ นฺวตฺถิ, อตีตํ อตฺถีติ มิจฺฉาฯ หญฺจิ วา ปน อตฺถิ นฺวาตีตํ, อตฺถิ อตีตนฺติ มิจฺฉาฯ อนาคตํ นฺวตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ นฺวตฺถิ, อนาคตํ อตฺถีติ มิจฺฉาฯ หญฺจิ วา ปน อตฺถิ นฺวานาคตํ, อตฺถิ อนาคตนฺติ มิจฺฉาฯ

อนาคตํ หุตฺวา ปจฺจุปฺปนฺนํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว อนาคตํ ตํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตเญฺญว อนาคตํ ตํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ หุตฺวา โหติ หุตฺวา โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… หุตฺวา โหติ หุตฺวา โหตีติ? อามนฺตาฯ น หุตฺวา น โหติ น หุตฺวา น โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ หุตฺวา อตีตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว ปจฺจุปฺปนฺนํ ตํ อตีตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตเญฺญว ปจฺจุปฺปนฺนํ ตํ อตีตนฺติ? อามนฺตา ฯ หุตฺวา โหติ หุตฺวา โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… หุตฺวา โหติ หุตฺวา โหตีติ? อามนฺตาฯ น หุตฺวา น โหติ น หุตฺวา น โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคตํ หุตฺวา ปจฺจุปฺปนฺนํ โหติ, ปจฺจุปฺปนฺนํ หุตฺวา อตีตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว อนาคตํ ตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ตํ อตีตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตเญฺญว อนาคตํ ตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ตํ อตีตนฺติ? อามนฺตาฯ หุตฺวา โหติ หุตฺวา โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… หุตฺวา โหติ หุตฺวา โหตีติ? อามนฺตาฯ น หุตฺวา น โหติ น หุตฺวา น โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตีตจกฺขุรูปาทิกถา

๒๘๙. อตีตํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตน จกฺขุนา อตีตํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตํ โสตํ อตฺถิ สทฺทา อตฺถิ โสตวิญฺญาณํ อตฺถิ อากาโส อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตน โสเตน อตีตํ สทฺทํ สุณาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตํ ฆานํ อตฺถิ คนฺธา อตฺถิ ฆานวิญฺญาณํ อตฺถิ วาโย อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตน ฆาเนน อตีตํ คนฺธํ ฆายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตา ชิวฺหา อตฺถิ รสา อตฺถิ ชิวฺหาวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโป อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อตีตาย ชิวฺหาย อตีตํ รสํ สายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีโต กาโย อตฺถิ โผฎฺฐพฺพา อตฺถิ กายวิญฺญาณํ อตฺถิ ปถวี อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตน กาเยน อตีตํ โผฎฺฐพฺพํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีโต มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโน

วิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตน มเนน อตีตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อนาคตํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคเตน จกฺขุนา อนาคตํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ โสตํ อตฺถิ… ฆานํ อตฺถิ… ชิวฺหา อตฺถิ… กาโย อตฺถิ … มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคเตน มเนน อนาคตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, ปจฺจุปฺปเนฺนน จกฺขุนา ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, อตีเตน จกฺขุนา อตีตํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ โสตํ อตฺถิ… ฆานํ อตฺถิ… ชิวฺหา อตฺถิ… กาโย อตฺถิ… มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, ปจฺจุปฺปเนฺนน มเนน ปจฺจุปฺปนฺนํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ อตีโต มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, อตีเตน มเนน อตีตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, ปจฺจุปฺปเนฺนน จกฺขุนา ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, อนาคเตน จกฺขุนา อนาคตํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ โสตํ อตฺถิ… ฆานํ อตฺถิ… ชิวฺหา อตฺถิ… กาโย อตฺถิ… มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, ปจฺจุปฺปเนฺนน มเนน ปจฺจุปฺปนฺนํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ อนาคโต มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, อนาคเตน มเนน อนาคตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตีตํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ อตีเตน จกฺขุนา อตีตํ รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ ปจฺจุปฺปเนฺนน จกฺขุนา ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ โสตํ อตฺถิ… ฆานํ อตฺถิ… ชิวฺหา อตฺถิ… กาโย อตฺถิ… มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ อตีเตน มเนน อตีตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปโนฺน มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ ปจฺจุปฺปเนฺนน มเนน ปจฺจุปฺปนฺนํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อนาคตํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ อนาคเตน จกฺขุนา อนาคตํ รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ จกฺขุํ อตฺถิ รูปา อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ อตฺถิ อาโลโก อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ ปจฺจุปฺปเนฺนน จกฺขุนา ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ โสตํ อตฺถิ… ฆานํ อตฺถิ… ชิวฺหา อตฺถิ… กาโย อตฺถิ… มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ อนาคเตน มเนน อนาคตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปโนฺน มโน อตฺถิ ธมฺมา อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ อตฺถิ วตฺถุํ อตฺถิ มนสิกาโร อตฺถิ, น จ ปจฺจุปฺปเนฺนน มเนน ปจฺจุปฺปนฺนํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตีตญาณาทิกถา

๒๙๐. อตีตํ ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ ? อามนฺตาฯ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ , มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตา ฯ อนาคตํ ญาณํ อตฺถิ, เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ญาณกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ อนาคตํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ , นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตา ฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ญาณํ อตฺถิ, น จ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหนฺตาทิกถา

๒๙๑. อรหโต อตีโต ราโค อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา เตน ราเคน สราโคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีโต โทโส อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อรหา เตน โทเสน สโทโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีโต โมโห อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา เตน โมเหน สโมโหติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีโต มาโน อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา เตน มาเนน สมาโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีตา ทิฎฺฐิ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา ตาย ทิฎฺฐิยา สทิฎฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา ตาย วิจิกิจฺฉาย สวิจิกิโจฺฉติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีตํ ถินํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา เตน ถิเนน สถิโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีตํ อุทฺธจฺจํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา เตน อุทฺธเจฺจน สอุทฺธโจฺจติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีตํ อหิริกํ อตฺถีติ?

อามนฺตาฯ อรหา เตน อหิริเกน สอหิริโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหโต อตีตํ อโนตฺตปฺปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อรหา เตน อโนตฺตเปฺปน สอโนตฺตปฺปีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อนาคามี ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคามิสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ… อตีโต สีลพฺพตปรามาโส อตฺถิ… อตีโต อณุสหคโต กามราโค อตฺถิ… อตีโต อณุสหคโต พฺยาปาโท อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคามี เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามิสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ… อตีโต สีลพฺพตปรามาโส อตฺถิ… อตีโต โอฬาริโก กามราโค อตฺถิ… อตีโต โอฬาริโก พฺยาปาโท อตฺถีติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปนฺนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ โสตาปโนฺน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โสตาปนฺนสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ… อตีโต สีลพฺพตปรามาโส อตฺถิ… อตีโต อปายคมนีโย ราโค อตฺถิ… อตีโต อปายคมนีโย โทโส อตฺถิ… อตีโต อปายคมนีโย โมโห อตฺถีติ? อามนฺตาฯ โสตาปโนฺน เตน โมเหน สโมโหติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒๙๒. ปุถุชฺชนสฺส อตีโต ราโค อตฺถิ, ปุถุชฺชโน เตน ราเคน สราโคติ? อามนฺตาฯ อรหโต อตีโต ราโค อตฺถิ, อรหา เตน ราเคน สราโคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุถุชฺชนสฺส อตีโต โทโส อตฺถิ…เป…. อตีตํ อโนตฺตปฺปํ อตฺถิ ปุถุชฺชโน เตน อโนตฺตเปฺปน อโนตฺตปฺปีติ? อามนฺตาฯ อรหโต อตีตํ อโนตฺตปฺปํ อตฺถิ, อรหา เตน อโนตฺตเปฺปน อโนตฺตปฺปีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปุถุชฺชนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, ปุถุชฺชโน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, อนาคามี ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุถุชฺชนสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ…เป…. อตีโต อณุสหคโต พฺยาปาโท อตฺถิ, ปุถุชฺชโน เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส อตีโต อณุสหคโต พฺยาปาโท อตฺถิ, อนาคามี เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปุถุชฺชนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, ปุถุชฺชโน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, สกทาคามี ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุถุชฺชนสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ… อตีโต โอฬาริโก พฺยาปาโท อตฺถิ, ปุถุชฺชโน เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส อตีโต โอฬาริโก พฺยาปาโท อตฺถิ, สกทาคามี เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปุถุชฺชนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, ปุถุชฺชโน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, โสตาปโนฺน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุถุชฺชนสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ…เป…. อตีโต อปายคมนีโย โมโห อตฺถิ, ปุถุชฺชโน เตน โมเหน สโมโหติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส อตีโต อปายคมนีโย โมโห อตฺถิ, โสตาปโนฺน เตน โมเหน สโมโหติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหโต อตีโต ราโค อตฺถิ, น จ อรหา เตน ราเคน สราโคติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีโต ราโค อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน เตน ราเคน สราโคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อรหโต อตีโต โทโส อตฺถิ…เป…. อตีตํ อโนตฺตปฺปํ อตฺถิ, น จ อรหา เตน อโนตฺตเปฺปน อโนตฺตปฺปีติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีตํ อโนตฺตปฺปํ อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน เตน อโนตฺตเปฺปน อโนตฺตปฺปีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อนาคามิสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, น จ อนาคามี ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคามิสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ…เป…. อตีโต อณุสหคโต พฺยาปาโท อตฺถิ, น จ อนาคามี เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีโต อณุสหคโต พฺยาปาโท อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สกทาคามิสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, น จ สกทาคามี ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สกทาคามิสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ…เป…. อตีโต โอฬาริโก พฺยาปาโท อตฺถิ, น จ สกทาคามี เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีโต โอฬาริโก พฺยาปาโท อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน เตน พฺยาปาเทน พฺยาปนฺนจิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

โสตาปนฺนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, น จ โสตาปโนฺน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีตา สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน ตาย ทิฏฺฐิยา สทิฏฺฐิโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. โสตาปนฺนสฺส อตีตา วิจิกิจฺฉา อตฺถิ…เป…. อตีโต อปายคมนีโย โมโห อตฺถิ, น จ โสตาปโนฺน เตน โมเหน สโมโหติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชนสฺส อตีโต อปายคมนีโย โมโห อตฺถิ, น จ ปุถุชฺชโน เตน โมเหน สโมโหติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตีตหตฺถาทิกถา

๒๙๓. อตีตา หตฺถา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตสุ หเตฺถสุ สติ อาทานนิเกฺขปนํ ปญฺญายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตา ปาทา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตสุ ปาเทสุ สติ อภิกฺกมปฏิกฺกโม ปญฺญายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตา ปพฺพา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีเตสุ ปเพฺพสุ สติ สมิญฺชนปสารณํ ปญฺญายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีโต กุจฺฉิ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตสฺมิํ กุจฺฉิสฺมิํ สติ ชิฆจฺฉา ปิปาสา ปญฺญายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตีโต กาโย อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีโต กาโย ปคฺคหนิคฺคหุปโค เฉทนเภทนุปโค กาเกหิ คิเชฺฌหิ กุลเลหิ สาธารโณติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีเต กาเย วิสํ กเมยฺย , สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ลพฺภา อตีโต กาโย อทฺทุพนฺธเนน พนฺธิตุํ, รชฺชุพนฺธเนน พนฺธิตุํ, สงฺขลิกพนฺธเนน พนฺธิตุํ, คามพนฺธเนน พนฺธิตุํ, นิคมพนฺธเนน พนฺธิตุํ, นครพนฺธเนน พนฺธิตุํ, ชนปทพนฺธเนน พนฺธิตุํ, กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตีโต อาโป อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เตน อาเปน อาปกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีโต เตโช อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เตน เตเชน เตชกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…

เป.... อตีโต วาโย อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เตน วาเยน วายกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อตีตกฺขนฺธาทิสโมธานกถา

๒๙๔. อตีโต รูปกฺขนฺโธ อตฺถิ, อนาคโต รูปกฺขนฺโธ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺโน รูปกฺขนฺโธ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตโย รูปกฺขนฺธาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ ...เป.... อตีตา ปญฺจกฺขนฺธา อตฺถิ, อนาคตา ปญฺจกฺขนฺธา อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนา ปญฺจกฺขนฺธา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปนฺนรสกฺขนฺธาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อตีตํ จกฺขายตนํ อตฺถิ, อนาคตํ จกฺขายตนํ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนํ จกฺขายตนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตีณิ จกฺขายตนานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อตีตานิ ทฺวาทสายตนานิ อตฺถิ, อนาคตานิ ทฺวาทสายตนานิ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนานิ ทฺวาทสายตนานิ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ฉตฺตึสายตนานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อตีตา จกฺขุธาตุ อตฺถิ, อนาคตา จกฺขุธาตุ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนา จกฺขุธาตุ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ติโสฺส จกฺขุธาตุโยติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อตีตา อฏฺฐารส ธาตุโย อตฺถิ, อนาคตา อฏฺฐารส ธาตุโย อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนา อฏฺฐารส ธาตุโย อตฺถีติ? อามนฺตาฯ จตุปญฺญาส ธาตุโยติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อตีตํ จกฺขุนฺทฺริยํ อตฺถิ, อนาคตํ จกฺขุนฺทฺริยํ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อตฺถีติ ? อามนฺตาฯ ตีณิ จกฺขุนฺทฺริยานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อตีตานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ อตฺถิ, อนาคตานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ฉสฏฺฐินฺทฺริยานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อตีโต ราชา จกฺกวตฺตี อตฺถิ, อนาคโต ราชา จกฺกวตฺตี อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺโน ราชา จกฺกวตฺตี อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ติณฺณนฺนํ ราชูนํ จกฺกวตฺตีนํ สมฺมุขีภาโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อตีโต สมฺมาสมฺพุทฺโธ อตฺถิ, อนาคโต สมฺมาสมฺพุทฺโธ อตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺโน สมฺมาสมฺพุทฺโธ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ติณฺณนฺนํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ สมฺมุขีภาโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

ปทโสธนกถา

๒๙๕. อตีตํ อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ อตีตนฺติ? อตฺถิ สิยา อตีตํ, สิยา นฺวาตีตนฺติฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ อตีตํ อตฺถิ, อตฺถิ สิยา อตีตํ, สิยา นฺวาตีตํ, เตนาตีตํ นฺวาตีตํ, นฺวาตีตํ อตีตนฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ''วตฺตพฺเพ โข – 'อตีตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อตีตํ, สิยา นฺวาตีตํ, เตนาตีตํ นฺวาตีตํ, นฺวาตีตํ อตีต''' นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน อตีตํ นฺวาตีตํ นฺวาตีตํ อตีตนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ''อตีตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อตีตํ, สิยา นฺวาตีต''นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ''วตฺตพฺเพ โข – 'อตีตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อตีตํ, สิยา นฺวาตีตํ, เตนาตีตํ นฺวาตีตํ, นฺวาตีตํ อตีต''' นฺติ มิจฺฉาฯ

อนาคตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนาคตนฺติ? อตฺถิ สิยา อนาคตํ, สิยา นฺวานาคตนฺติฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ อนาคตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อนาคตํ สิยา นฺวานาคตํ, เตนานาคตํ นฺวานาคตํ, นฺวานาคตํ อนาคตนฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘อนาคตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อนาคตํ, สิยา นฺวานาคตํ, เตนานาคตํ นฺวานาคตํ, นฺวานาคตํ อนาคต’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปนานาคตํ นฺวานาคตํ นฺวานาคตํ อนาคตนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อนาคตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อนาคตํ, สิยา นฺวานาคต’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘อนาคตํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา อนาคตํ, สิยา นฺวานาคตํ, เตนานาคตํ นฺวานาคตํ, นฺวานาคตํ อนาคต’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ, อามนฺตาฯ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ? อตฺถิ สิยา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สิยา โน ปจฺจุปฺปนฺนนฺติฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สิยา โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, เตน ปจฺจุปฺปนฺนํ, โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, โน ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สิยา โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, เตน ปจฺจุปฺปนฺนํ โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, โน ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺน’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน ปจฺจุปฺปนฺนํ โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, โน ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สิยา โน ปจฺจุปฺปนฺน’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สิยา โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, เตน ปจฺจุปฺปนฺนํ โน ปจฺจุปฺปนฺนํ, โน ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺน’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

นิพฺพานํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ นิพฺพานนฺติ? อตฺถิ สิยา นิพฺพานํ สิยา โน นิพฺพานนฺติฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ นิพฺพานํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา นิพฺพานํ, สิยา โน นิพฺพานํ, เตน นิพฺพานํ โน นิพฺพานํ, โน นิพฺพานํ นิพฺพานนฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘นิพฺพานํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา นิพฺพานํ, สิยา โน นิพฺพานํ, เตน นิพฺพานํ โน นิพฺพานํ, โน นิพฺพานํ นิพฺพาน’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน นิพฺพานํ โน นิพฺพานํ, โน นิพฺพานํ นิพฺพานนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘นิพฺพานํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา นิพฺพานํ, สิยา โน นิพฺพาน’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺเพ โข – ‘นิพฺพานํ อตฺถิ อตฺถิ สิยา นิพฺพานํ, สิยา โน นิพฺพานํ, เตน นิพฺพานํ โน นิพฺพานํ, โน นิพฺพานํ นิพฺพาน’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

สุตฺตสาธนํ

๒๙๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตํ อตฺถิ, อนาคตํ อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยํ กิญฺจิ, ภิกฺขเว, รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา – อยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธฯ ยา กาจิ เวทนา… ยา กาจิ สญฺญา… เย เกจิ สงฺขารา… ยํ กิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา

โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา – อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณกฺขนฺโธ''ติ [สํ. นิ. ๓.๔๘]ฯ อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตีตํ อตฺถิ, อนาคตํ อตฺถีติฯ

อตีตํ อตฺถิ, อนาคตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''ตโยเม, ภิกฺขเว, นิรุตฺติปถา อธิวจนปถา ปญฺญตฺติปถา อสงฺกิณฺณา อสงฺกิณฺณปุพฺพา น สงฺกิยนฺติ น สงฺกิยิสฺสนฺติ อปฺปฏิกุฏฺฐา สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ กตเม ตโย? ยํ, ภิกฺขเว, รูปํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ 'อโหสี'ติ ตสฺส สงฺขา, 'อโหสี'ติ ตสฺส สมญฺญา, 'อโหสี'ติ ตสฺส ปญฺญตฺติ; น ตสฺส สงฺขา 'อตฺถี'ติ, น ตสฺส สงฺขา 'ภวิสฺสตี'ติฯ ยา เวทนา...เป.... ยา สญฺญา... เย สงฺขารา... ยํ วิญฺญาณํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ 'อโหสี'ติ ตสฺส สงฺขา, 'อโหสี'ติ ตสฺส สมญฺญา, 'อโหสี'ติ ตสฺส ปญฺญตฺติ; น ตสฺส สงฺขา 'อตฺถี'ติ, น ตสฺส สงฺขา 'ภวิสฺสตี'ติฯ

''ยํ, ภิกฺขเว, รูปํ อชาตํ อปาตุภูตํ 'ภวิสฺสตี'ติ ตสฺส สงฺขา, 'ภวิสฺสตี'ติ ตสฺส สมญฺญา, 'ภวิสฺสตี'ติ ตสฺส ปญฺญตฺติ; น ตสฺส สงฺขา 'อตฺถี'ติ, น ตสฺส สงฺขา 'อโหสี'ติฯ ยา เวทนา... เป.... ยา สญฺญา... เย สงฺขารา... ยํ วิญฺญาณํ อชาตํ อปาตุภูตํ 'ภวิสฺสตี'ติ ตสฺส สงฺขา, 'ภวิสฺสตี'ติ ตสฺส สมญฺญา, 'ภวิสฺสตี'ติ ตสฺส ปญฺญตฺติ; น ตสฺส สงฺขา 'อตฺถี'ติ, น ตสฺส สงฺขา 'อโหสี'ติฯ

''ยํ, ภิกฺขเว, รูปํ ชาตํ ปาตุภูตํ 'อตฺถี'ติ ตสฺส สงฺขา, 'อตฺถี'ติ ตสฺส สมญฺญา, 'อตฺถี'ติ ตสฺส ปญฺญตฺติ; น ตสฺส สงฺขา 'อโหสี'ติ, น ตสฺส สงฺขา 'ภวิสฺสตี'ติฯ ยา เวทนา...เป.... ยา สญฺญา... เย สงฺขารา... ยํ วิญฺญาณํ ชาตํ ปาตุภูตํ 'อตฺถี'ติ ตสฺส สงฺขา, 'อตฺถี'ติ ตสฺส สมญฺญา, 'อตฺถี'ติ ตสฺส ปญฺญตฺติ; น ตสฺส สงฺขา 'อโหสี'ติ, น ตสฺส สงฺขา 'ภวิสฺสตี'ติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย นิรุตฺติปถา อธิวจนปถา ปญฺญตฺติปถา อสงฺกิณฺณา อสงฺกิณฺณปุพฺพา น สงฺกิยนฺติ น สงฺกิยิสฺสนฺติ อปฺปฏิกุฏฺฐา สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ

''เยปิ เต, ภิกฺขเว, อเหสุํ อุกฺกลา วสฺสภญฺญา อเหตุกวาทา อกิริยวาทา นตฺถิกวาทา, เตปิเม ตโย นิรุตฺติปเถ อธิวจนปเถ ปญฺญตฺติปเถ น ครหิตพฺพํ น ปฏิโกฺกสิตพฺพํ อมญฺญิํสุฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นินฺทาพฺยาโรสอุปารมฺภภยา''ติ [สํยุตฺตนิกาเย]ฯ อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''อตีตํ อตฺถิ, อนาคตํ อตฺถี''ติฯ

อตีตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา ผคฺคุโน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อตฺถิ นุ โข ตํ, ภเนฺต, จกฺขุํ เยน จกฺขุนา อตีเต พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปเญฺจ ฉินฺนวฎุเม ปริยาทินฺนวเฎฺฎ สพฺพทุกฺขวีติวเตฺต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญาเปยฺยาติฯ อตฺถิ นุ โข สา, ภเนฺต, ชิวฺหา...เป.... อตฺถิ นุ โข โส, ภเนฺต, มโน เยน มเนน อตีเต พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปเญฺจ ฉินฺนวฎุเม ปริยาทินฺนวเฎฺฎ สพฺพทุกฺขวีติวเตฺต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญาเปยฺยา''ติฯ

''นตฺถิ โข ตํ, ผคฺคุน, จกฺขุํ เยน จกฺขุนา อตีเต พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปเญฺจ ฉินฺนวฎุเม ปริยาทินฺนวเฎฺฎ สพฺพทุกฺขวีติวเตฺต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญาเปยฺยฯ นตฺถิ โข สา, ผคฺคุน, ชิวฺหา...เป.... นตฺถิ นุ โข โส, ผคฺคุน, มโน เยน มเนน อตีเต พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปเญฺจ ฉินฺนวฎุเม ปริยาทินฺนวเฎฺฎ สพฺพทุกฺขวีติวเตฺต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญาเปยฺยา''ติ [สํ. นิ. ๔.๘๓]ฯ อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''อตีตํ อตฺถี''ติฯ

อตีตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา นนฺทโก เอตทโวจ – ''อหุ ปุเพฺพ โลโภ ตทหุ อกุสลํ, โส เอตรหิ นตฺถิ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ อหุ ปุเพฺพ โทโส... อหุ ปุเพฺพ โมโห, ตทหุ อกุสลํ,

โส เอตรหิ นตฺถิ, อิเจฺจตํ กุสล’’นฺติ [องฺคุตฺตรนิกาเย]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตํ อตฺถี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนาคตํ อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘กพฬีกาเร เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร อตฺถิ ราโค, อตฺถิ นนฺที, อตฺถิ ตณฺหา; ปติฎฺฐิตํ ตตฺถ วิญฺญาณํ วิรูฬฺหํฯ ยตฺถ ปติฎฺฐิตํ วิญฺญาณํ วิรูฬฺหํ, อตฺถิ ตตฺถ นามรูปสฺส อวกฺกนฺติฯ ยตฺถ อตฺถิ นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ, อตฺถิ ตตฺถ สงฺขารานํ วุทฺธิฯ ยตฺถ อตฺถิ สงฺขารานํ วุทฺธิ, อตฺถิ ตตฺถ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติฯ ยตฺถ อตฺถิ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ, อตฺถิ ตตฺถ อายตึ ชาติชรามรณํฯ ยตฺถ อตฺถิ อายตึ ชาติชรามรณํ, สโสกํ ตํ, ภิกฺขเว, สรชํ [สทรํ (สํ. นิ. ๒.๖๔) ตเทว ยุตฺตตรํ] สอุปายาสนฺติ วทามิฯ

‘‘ผเสฺส เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร… มโนสเญฺจตนาย เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร… วิญฺญาเณ เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร อตฺถิ ราโค, อตฺถิ นนฺที…เป.… สรชํ สอุปายาสนฺติ วทามี’’ติ [สํ. นิ. ๒.๖๔]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ อนาคตํ อตฺถีติฯ

อนาคตํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘กพฬีกาเร เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร นตฺถิ ราโค, นตฺถิ นนฺที, นตฺถิ ตณฺหา; อปฺปติฎฺฐิตํ ตตฺถ วิญฺญาณํ อวิรูฬฺหํฯ ยตฺถ วิญฺญาณํ อปฺปติฎฺฐิตํ อวิรูฬฺหํ, นตฺถิ ตตฺถ นามรูปสฺส อวกฺกนฺติฯ ยตฺถ นตฺถิ นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ, นตฺถิ ตตฺถ สงฺขารานํ วุทฺธิฯ ยตฺถ นตฺถิ สงฺขารานํ วุทฺธิ, นตฺถิ ตตฺถ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติฯ ยตฺถ นตฺถิ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ, นตฺถิ ตตฺถ อายตึ ชาติชรามรณํฯ ยตฺถ นตฺถิ อายตึ ชาติชรามรณํ, อโสกํ ตํ, ภิกฺขเว, อรชํ อนุปายาสนฺติ วทามิฯ

‘‘ผเสฺส เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร… มโนสเญฺจตนาย เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร… วิญฺญาเณ เจ, ภิกฺขเว, อาหาเร นตฺถิ ราโค, นตฺถิ นนฺที…เป.… อรชํ อนุปายาสนฺติ วทามี’’ติ [สํ. นิ. ๒.๖๔]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนาคตํ อตฺถี’’ติฯ

สพฺพมตฺถีติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๖. อตีตกฺขนฺธาทิกถา

๑. นสุตฺตสาธนํ

๒๙๗. อตีตํ ขนฺธาติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ ธาตูติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถีติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ ขนฺธา ธาตุ อายตนนฺติ [ขนฺธธาตุอายตนนฺติ (สฺยา.)]? อามนฺตาฯ อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อนาคตํ ขนฺธาติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ ธาตูติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ ขนฺธา ธาตุ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ ขนฺธา อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อายตนํ อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ธาตุ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ ธาตุ อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อตีตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ ขนฺธา อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อายตนํ อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ธาตุ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ ธาตุ อนาคตํ อตฺถีติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อนาคตํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตีตํ ขนฺธา อตีตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ปจฺจุปฺปนฺนํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ อายตนํ อตีตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ ธาตุ อตีตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ธาตุ ปจฺจุปฺปนฺนํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อตีตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อนาคตํ ขนฺธา อนาคตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ปจฺจุปฺปนฺนํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ อายตนํ…เป…. อนาคตํ ธาตุ…เป…. อนาคตํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อนาคตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตีตํ รูปํ ขนฺโธติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ รูปํ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ รูปํ ธาตูติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตีตํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนนฺติ ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อนาคตํ รูปํ ขโนฺธติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ รูปํ อายตนํ…เป…. อนาคตํ รูปํ ธาตุ…เป…. อนาคตํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ ขโนฺธ อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อายตนํ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ธาตุ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อตีตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ รูปํ ขโนฺธ อนาคตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อายตนํ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ธาตุ…เป.… ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อนาคตํ รูปํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ รูปํ ขโนฺธ อตีตํ รูปํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ รูปํ อายตนํ…เป…. อตีตํ รูปํ ธาตุ…เป…. อตีตํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อตีตํ รูปํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ รูปํ ขโนฺธ อนาคตํ รูปํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ รูปํ อายตนํ…เป…. อนาคตํ รูปํ ธาตุ…เป…. อนาคตํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อนาคตํ รูปํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตา เวทนา… อตีตา สญฺญา… อตีตา สงฺขารา… อตีตํ วิญฺญาณํ ขโนฺธติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ วิญฺญาณํ อายตนํ …เป…. อตีตํ วิญฺญาณํ ธาตุ…เป…. อตีตํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ วิญฺญาณํ ขโนฺธติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อนาคตํ วิญฺญาณํ อายตนํ…เป…. อนาคตํ วิญฺญาณํ ธาตุ…เป…. อนาคตํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อายตนํ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ธาตุ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อตีตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อายตนํ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ธาตุ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺ

ปนฺนํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อนาคตํ วิญฺญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ อตีตํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตํ วิญฺญาณํ อายตนํ…เป.… อตีตํ วิญฺญาณํ ธาตุ…เป.… อตีตํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อตีตํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อนาคตํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ อนาคตํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขโนฺธ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อนาคตํ วิญฺญาณํ อายตนํ…เป.… อนาคตํ วิญฺญาณํ ธาตุ…เป.… อนาคตํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ อนาคตํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ ขนฺธา ธาตุ อายตนํ ปจฺจุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๒. สุตฺตสาธนํ

๒๙๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตานาคตา ขนฺธา ธาตุ อายตนํ นตฺถิ เจเต’’ติ? อามนฺตา ฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, นิรุตฺติปถา อธิวจนปถา ปญฺญตฺติ…เป.… วิญฺญูหีติ…เป.…’’ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตานาคตา ขนฺธา ธาตุ อายตนํ นตฺถิ เจเต’’ติฯ

อตีตานาคตา ขนฺธา ธาตุ อายตนํ นตฺถิ เจเตติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยํ กิญฺจิ, ภิกฺขเว, รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, อยํ วุจฺจติ รูปกฺขโนฺธฯ ยา กาจิ เวทนา… ยา กาจิ สญฺญา… เย เกจิ สงฺขารา… ยํ กิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ…เป.… อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณกฺขโนฺธ’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตานาคตา ขนฺธา ธาตุ อายตนํ นตฺถิ เจเต’’ติฯ

อตีตกฺขนฺธาทิกถา นิฎฺฐิตาฯ

๗. เอกจฺจํ อตฺถีติกถา

๑. อตีตาทิเอกจฺจกถา

๒๙๙. อตีตํ อตฺถีติ? เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติฯ เอกจฺจํ นิรุทฺธํ, เอกจฺจํ น นิรุทฺธํ; เอกจฺจํ วิคตํ, เอกจฺจํ อวิคตํ; เอกจฺจํ อตฺถงฺคตํ, เอกจฺจํ น อตฺถงฺคตํ; เอกจฺจํ อพฺภตฺถงฺคตํ, เอกจฺจํ น อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา เอกเจฺจ อตฺถิ, เอกเจฺจ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตํ เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา เอกเจฺจ อตฺถิ, เอกเจฺจ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตํ เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปากา ธมฺมา เอกเจฺจ อตฺถิ เอกเจฺจ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ เอกจฺจํ อตฺถิ เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กึ อตฺถิ กึ นตฺถีติ? อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถิ; อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต นตฺถีติฯ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถีติ [อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา เต นตฺถีติ (ก.)]? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.…ฯ

อตีตา อวิปากา [วิปกฺกวิปากา (สฺยา.), อวิปกฺกวิปากา (ก.)] ธมฺมา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปกฺกวิปากา [อวิปากา (สฺยา.)] ธมฺมา – เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – "อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต [ธมฺมา นิรุทฺธา เต (สฺยา. ก.)] อตฺถี"ติฯ

อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปากา [อวิปกฺกวิปากา (สี. ก.)] ธมฺมา นิรุทฺธา – เต อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตา อวิปากา [วิปกฺกวิปากา (สฺยา.), อวิปกฺกวิปากา (ก.)] ธมฺมา นิรุทฺธา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา อวิปกฺกวิปากา [อวิปากา (สฺยา.)] ธมฺมา นิรุทฺธา – เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อตีตา วิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตีตา เอกเทสํ วิปกฺกวิปากา ธมฺมา เอกเทสํ อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา นิรุทฺธา – เต เอกเจฺจ อตฺถิ เอกเจฺจ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา วิปจฺจิสฺสนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา วิปจฺจิสฺสนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา – เต อตฺถี’’ติฯ

อตีตา อวิปกฺกวิปากา ธมฺมา วิปจฺจิสฺสนฺตีติ กตฺวา เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ วิปจฺจิสฺสนฺตีติ กตฺวา ปจฺจุปฺปนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วิปจฺจิสฺสนฺตีติ กตฺวา ปจฺจุปฺปนฺนาติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนา ธมฺมา นิรุชฺฌิสฺสนฺตีติ กตฺวา เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๒. อนาคตาทิเอกจฺจกถา

๓๐๐. อนาคตํ อตฺถีติ? เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติฯ เอกจฺจํ ชาตํ, เอกจฺจํ อชาตํ; เอกจฺจํ สญฺชาตํ, เอกจฺจํ อสญฺชาตํ; เอกจฺจํ นิพฺพตฺตํ, เอกจฺจํ อนิพฺพตฺตํ; เอกจฺจํ ปาตุภูตํ, เอกจฺจํ อปาตุภูตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา เอกเจฺจ อตฺถิ, เอกเจฺจ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา อนุปฺปาทิโน ธมฺมา เอกเจฺจ อตฺถิ, เอกเจฺจ นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ เอกจฺจํ อตฺถิ, เอกจฺจํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กึ อตฺถิ, กึ นตฺถีติ? อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถิ; อนาคตา อนุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต นตฺถีติฯ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา อนุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตา อนุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อชาตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อชาตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถี’’ติฯ

อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อชาตา – เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา อนุปฺปาทิโน ธมฺมา อชาตา – เต อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตา อนุปฺปาทิโน ธมฺมา อชาตา – เต นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อชาตา – เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อุปฺปชฺชิสฺสนฺตีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อุปฺปชฺชิสฺสนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา – เต อตฺถี’’ติฯ

อนาคตา อุปฺปาทิโน ธมฺมา อุปฺปชฺชิสฺสนฺตีติ กตฺวา เต อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อุปฺปชฺชิสฺสนฺตีติ กตฺวา ปจฺจุปฺปนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อุปฺปชฺชิสฺสนฺตีติ กตฺวา ปจฺจุปฺปนฺนาติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนา ธมฺมา นิรุชฺฌิสฺสนฺตีติ กตฺวา เต นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘. สติปฏฺฐานกถา

๓๐๑. สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ ธมฺมา สติ สตินฺทฺริยํ สติพลํ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค เอกายนมโคฺค ขยคามี โพธคามี อปจยคามี อนาสวา อสํโยชนิยา อคนฺถนิยา อโนฆนิยา อโยคนิยา อนีวรณิยา อปรามฏฺฐา อนุปาทานิยา อสํกิเลสิกา, สเพฺพ ธมฺมา พุทฺธานุสฺสติ ธมฺมานุสฺสติ สงฺฆานุสฺสติ สีลานุสฺสติ จาคานุสฺสติ เทวตานุสฺสติ อานาปานสฺสติ มรณานุสฺสติ กายคตาสติ อุปสมานุสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ สติปฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จกฺขายตนํ สติปฏฺฐานนฺติ ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ สติ สตินฺทฺริยํ สติพลํ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค เอกายนมโคฺค ขยคามี โพธคามี อปจยคามี อนาสวํ อสํโยชนิยํ…เป…. อสํกิเลสิกํ, จกฺขายตนํ พุทฺธานุสฺสติ ธมฺมานุสฺสติ สงฺฆานุสฺสติ สีลานุสฺสติ จาคานุสฺสติ เทวตานุสฺสติ อานาปานสฺสติ มรณานุสฺสติ กายคตาสติ อุปสมานุสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โสตายตนํ… ฆานายตนํ… ชิวฺหายตนํ… กายายตนํ… รูปายตนํ… สทฺทายตนํ… คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ… ราโค… โทโส… โมโห… มาโน… ทิฏฺฐิ… วิจิกิจฺฉา… ถินํ… อุทฺธจฺจํ… อหิริกํ… อโนตฺตปฺปํ สติปฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อโนตฺตปฺปํ สติปฏฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อโนตฺตปฺปํ สติ สตินฺทฺริยํ สติพลํ สมฺมาสติ…เป…. กายคตาสติ อุปสมานุสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สติ สติปฏฺฐานา, สา จ สตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ สติปฏฺฐานํ, ตญฺจ สตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สติ สติปฏฺฐานา, สา จ สตีติ? อามนฺตาฯ โสตายตนํ…เป…. กายายตนํ… รูปายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนํ… ราโค… โทโส… โมโห…เป…. อโนตฺตปฺปํ สติปฏฺฐานํ, ตญฺจ สตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

จกฺขายตนํ สติปฏฺฐานํ, ตญฺจ น สตีติ? อามนฺตาฯ สติ สติปฏฺฐานา, สา จ น สตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โสตายตนํ…เป…. กายายตนํ… รูปายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนํ… ราโค … โทโส… โมโห…เป…. อโนตฺตปฺปํ สติปฏฺฐานํ, ตญฺจ น สตีติ? อามนฺตา ฯ สติ สติปฏฺฐานา, สา จ น สตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๐๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สเพฺพ ธเมฺม อารพฺภ สติ สนฺติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สเพฺพ ธเมฺม อารพฺภ สติ สนฺติฏฺฐตีติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานา’’ติฯ

สพฺพํ ธมฺมํ อารพฺภ สติ สนฺติฏฺฐตีติ สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ สพฺพํ ธมฺมํ อารพฺภ ผโสฺส สนฺติฏฺฐตีติ สเพฺพ ธมฺมา ผสฺสปฏฺฐานาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สพฺพํ ธมฺมํ อารพฺภ สติ สนฺติฏฺฐตีติ สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ สพฺพํ ธมฺมํ อารพฺภ เวทนา สนฺติฏฺฐติ… สญฺญา สนฺติฏฺฐติ… เจตนา สนฺติฏฺฐติ… จิตฺตํ สนฺติฏฺฐตีติ สเพฺพ ธมฺมา จิตฺตปฏฺฐานาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ สตฺตา อุปฏฺฐิตสติโน สติยา สมนฺนาคตา สติยา สโมหิตา; สเพฺพสํ สตฺตานํ สติ ปจฺจุปฏฺฐิตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๐๓. สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อมตํ เต, ภิกฺขเว, น ปริภุญฺชนฺติ เย กายคตาสตึ น ปริภุญฺชนฺติฯ อมตํ เต, ภิกฺขเว, ปริภุญฺชนฺติ เย กายคตาสตึ ปริภุญฺชนฺตี’’ติ [อ. นิ. ๑.๖๐๐]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ สตฺตา กายคตาสตึ ปริภุญฺชนฺติ ปฏิลภนฺติ อาเสวนฺติ ภาเวนฺติ พหุลีกโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เอกายโน อยํ, ภิกฺขเว, มโคฺค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’’ติ [ที. นิ. ๒.๓๗๓; ม. นิ. ๑.๑๐๖; สํ. นิ. ๕.๓๖๗]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา? สเพฺพ ธมฺมา เอกายนมโคฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘รโญฺญ, ภิกฺขเว, จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา สตฺตนฺนํ รตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? จกฺกรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, หตฺถิรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, อสฺสรตนสฺส… มณิรตนสฺส… อิตฺถิรตนสฺส … คหปติรตนสฺส… ปริณายกรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ ฯ รโญฺญ, ภิกฺขเว, จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา อิเมสํ สตฺตนฺนํ รตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ

‘‘ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สติสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, วีริยสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, ปีติสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, สมาธิสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อิเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ ปาตุภาโว โหตี’’ติ [สํ. นิ. ๕.๒๒๓]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สเพฺพ ธมฺมา สติสโมฺพชฺฌงฺครตนาว โหนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สเพฺพ ธมฺมา สติปฏฺฐานาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ ธมฺมา สมฺมปฺปธานา… อิทฺธิปาทา… อินฺทฺริยา… พลา… โพชฺฌงฺคาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สติปฏฺฐานกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. เหวตฺถิกถา

๓๐๔. อตีตํ อตฺถีติ? เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป. … เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ, นตฺถโฎฺฐ อตฺถโฎฺฐ, อตฺถิภาโว นตฺถิภาโว, นตฺถิภาโว อตฺถิภาโว, อตฺถีติ วา นตฺถีติ วา, นตฺถีติ วา อตฺถีติ วา เอเสเส เอกเฎฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคตํ อตฺถีติ? เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ, นตฺถโฎฺฐ อตฺถโฎฺฐ, อตฺถิภาโว นตฺถิภาโว, นตฺถิภาโว อตฺถิภาโว, อตฺถีติ วา นตฺถีติ วา, นตฺถีติ วา อตฺถีติ วา เอเสเส เอกเฎฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ อตฺถีติ? เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตา ฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ…เป.… สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๐๕. อตีตํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กินฺตตฺถิ, กินฺติ นตฺถีติ? อตีตํ อตีตนฺติ เหวตฺถิ, อตีตํ อนาคตนฺติ เหว นตฺถิ, อตีตํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ, นตฺถโฎฺฐ อตฺถโฎฺฐ, อตฺถิภาโว นตฺถิภาโว, นตฺถิภาโว อตฺถิภาโว, อตฺถีติ วา นตฺถีติ วา, นตฺถีติ วา อตฺถีติ วา เอเสเส เอกเฎฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคตํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กินฺตตฺถิ, กินฺติ นตฺถีติ? อนาคตํ อนาคตนฺติ เหวตฺถิ, อนาคตํ อตีตนฺติ เหว นตฺถิ, อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ, นตฺถโฎฺฐ อตฺถโฎฺฐ…เป.… สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กินฺตตฺถิ, กินฺติ นตฺถีติ? ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ เหวตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนํ อตีตนฺติ เหว นตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนํ อนาคตนฺติ เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ…เป.… สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถิ; อนาคตํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถิ; ปจฺจุปฺปนฺนํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อนาคตนฺติ เหวตฺถิ, อตีตํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ เหวตฺถิ, อนาคตํ อตีตนฺติ เหวตฺถิ, อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ เหวตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนํ อตีตนฺติ เหวตฺถิ , ปจฺจุปฺปนฺนํ อนาคตนฺติ เหวตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ…เป.…ฯ เตน หิ อตีตํ เหวตฺถิ เหว นตฺถิ, อนาคตํ เหวตฺถิ เหว นตฺถิ, ปจฺจุปฺปนฺนํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ

๓๐๖. รูปํ อตฺถีติ? เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฎฺฐ นตฺถโฎฺฐ, นตฺถโฎฺฐ อตฺถโฎฺฐ, อตฺถิภาโว นตฺถิภาโว, นตฺถิภาโว อตฺถิภาโว, อตฺถีติ วา นตฺถีติ วา, นตฺถีติ วา อตฺถีติ วา เอเสเส เอกเฎฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ อตฺถีติ? เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ , เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฏฺฐ นตฺถโฏฺฐ…เป.… สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กินฺตตฺถิ, กินฺติ นตฺถีติ? รูปํ รูปนฺติ เหวตฺถิ, รูปํ เวทนาติ เหวํ นตฺถิ…เป.… รูปํ สญฺญาติ เหว นตฺถิ…เป.… รูปํ สงฺขาราติ เหว นตฺถิ…เป.… รูปํ วิญฺญาณนฺติ เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฏฺฐ นตฺถโฏฺฐ…เป.… สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กินฺตตฺถิ, กินฺติ นตฺถีติ? วิญฺญาณํ วิญฺญาณนฺติ เหวตฺถิฯ วิญฺญาณํ รูปนฺติ เหว นตฺถิ…เป.… วิญฺญาณํ เวทนาติ เหว นตฺถิ…เป.… วิญฺญาณํ สญฺญาติ เหว นตฺถิ…เป.… วิญฺญาณํ สงฺขาราติ เหว นตฺถีติฯ เสวตฺถิ, เสว นตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เสวตฺถิ , เสว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถโฏฺฐ นตฺถโฏฺฐ…เป.… สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ; เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติ? อามนฺตาฯ รูปํ เวทนาติ เหวตฺถิ…เป.… รูปํ สญฺญาติ เหวตฺถิ…เป.… รูปํ สงฺขาราติ เหวตฺถิ…เป.… รูปํ วิญฺญาณนฺติ เหวตฺถิ… เวทนา… สญฺญา … สงฺขารา… วิญฺญาณํ รูปนฺติ เหวตฺถิ… วิญฺญาณํ เวทนาติ เหวตฺถิ… วิญฺญาณํ สญฺญาติ เหวตฺถิ… วิญฺญาณํ สงฺขาราติ เหวตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เตน หิ รูปํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถิ; เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ เหวตฺถิ, เหว นตฺถีติฯ

เหวตฺถิกถา นิฎฺฐิตาฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุปลโพฺภ ปริหานิ, พฺรหฺมจริยวาโส โอธิโส;
ปริญฺญา กามราคปฺปหานํ, สพฺพตฺถิวาโท อายตนํ;
อตีตานาคโต สุภโคฺค [อตีตานาคเตสุ ภาโค (สฺยา.)], สเพฺพ ธมฺมา สติปฎฺฐานาฯ

เหวตฺถิ เหว นตฺถีติฯ

ปฐมวโคฺค

มหาวโคฺคฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๐) ๑. ปรูปหารกถา

๓๐๗. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, อตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, อตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ…เป.… กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, นตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ…เป.… กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, นตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ…เป.… กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ เกนเฏฺฐนาติ? หนฺท หิ มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติฯ

มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ มารกายิกานํ เทวตานํ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นตฺถิ มารกายิกานํ เทวตานํ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ มารกายิกานํ เทวตานํ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตี’’ติฯ

มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติ? อามนฺตาฯ มารกายิกา เทวตา อตฺตโน อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺติ, อเญฺญสํ อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺติ, ตสฺส อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มารกายิกา เทวตา เนว อตฺตโน น อเญฺญสํ น ตสฺส อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มารกายิกา เทวตา เนว อตฺตโน น อเญฺญสํ น ตสฺส อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตี’’ติฯ

มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติ ? อามนฺตาฯ โลมกูเปหิ อุปสํหรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๐๘. มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจึ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อุปสํหรนฺตีติ? อามนฺตาฯ กึ การณาติ? หนฺท หิ วิมตึ คาหยิสฺสามาติฯ อตฺถิ อรหโต วิมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อรหโต วิมตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต สตฺถริ วิมติ, ธเมฺม วิมติ, สเงฺฆ วิมติ, สิกฺขาย วิมติ, ปุพฺพเนฺต วิมติ, อปรเนฺต วิมติ, ปุพฺพนฺตาปรเนฺต วิมติ, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นตฺถิ อรหโต สตฺถริ วิมติ, ธเมฺม วิมติ, สเงฺฆ วิมติ, สิกฺขาย วิมติ, ปุพฺพเนฺต วิมติ, อปรเนฺต วิมติ , ปุพฺพนฺตาปรเนฺต วิมติ, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต สตฺถริ วิมติ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต วิมตี’’ติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส วิมติ, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมติ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต วิมติ, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมติ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อรหโต วิมติ, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมติ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส วิมติ, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมติ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ วิมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ กิสฺส นิสฺสเนฺทติ? อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺทติฯ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺทติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ อสนฺติ ปิวนฺติ ขาทนฺติ สายนฺติ, สเพฺพสํเยว อตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เย เกจิ อสนฺติ ปิวนฺติ ขาทนฺติ สายนฺติ, สเพฺพสํเยว อตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ ทารกา อสนฺติ ปิวนฺติ ขาทนฺติ สายนฺติ, อตฺถิ ทารกานํ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ปณฺฑกา อสนฺติ ปิวนฺติ ขาทนฺติ สายนฺติ, อตฺถิ ปณฺฑกานํ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทวา อสนฺติ ปิวนฺติ ขาทนฺติ สายนฺติ, อตฺถิ เทวตานํ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๐๙. อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺทติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตสฺส อาสโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหโต อุจฺจารปสฺสาโว อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺท, อตฺถิ ตสฺส อาสโยติ ? อามนฺตาฯ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺท, อตฺถิ ตสฺส อาสโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺท, นตฺถิ ตสฺส อาสโยติ? อามนฺตาฯ อรหโต อุจฺจารปสฺสาโว อสิตปีตขายิตสายิตสฺส นิสฺสเนฺท, นตฺถิ ตสฺส อาสโยติ? น

เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๑๐. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ อรหา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, เมถุนํ อุปฺปาเทยฺย [เมถุนํ ธมฺมํ อุปฺปาเทยฺย (สี. สฺยา.)], ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺย, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺย, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺย, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, ปุถุชฺชโน เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, เมถุนํ อุปฺปาเทยฺย, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺย, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺย, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺย, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, อรหา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, เมถุนํ อุปฺปาเทยฺย, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺย, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺย, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺย, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, น จ อรหา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, เมถุนํ อุปฺปาเทยฺย, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺย, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺย, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺย, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, น จ ปุถุชฺชโน เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, เมถุนํ อุปฺปาเทยฺย , ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺย, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺย, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺย, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธโมฺมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธโมฺม, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. โมโห ปหีโน… มาโน ปหีโน… ทิฏฺฐิ ปหีนา… วิจิกิจฺฉา ปหีนา… ถินํ ปหีนํ… อุทฺธจฺจํ ปหีนํ… อหิริกํ ปหีนํ…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

๓๑๑. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราคปฺปหานาย สติปฏฺฐานา ภาวิตา…เป…. สมฺมปฺปธานา ภาวิตา… อิทฺธิปาทา ภาวิตา… อินฺทฺริยา ภาวิตา… พลา ภาวิตา…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราคปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทสปฺปหานาย…เป…. โมหปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต อโนตฺตปฺปปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุตฺโต สุวิชิตวิชโย, ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มคฺโค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห กตกรณีโย…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ , โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

๓๑๒. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย…เป.… โมหปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตา ฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย…เป.… โมหปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส

อรหโต อโนตฺตปฺปปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๑๓. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เย เต [เย เกจิ (สี.)], ภิกฺขเว, ภิกฺขู ปุถุชฺชนา สีลสมฺปนฺนา สตา สมฺปชานา นิทฺทํ โอกฺกมนฺติ, เตสํ อสุจิ น มุจฺจติฯ เยปิ เต, ภิกฺขเว, พาหิรกา อิสโย กาเมสุ วีตราคา, เตสมฺปิ อสุจิ น มุจฺจติฯ อฏฺฐานเมตํ, ภิกฺขเว, อนวกาโส ยํ อรหโต อสุจิ มุเจฺจยฺยา’’ติ [มหาว. ๓๕๓ อตฺถโต สมานํ; อ. นิ. ๕.๒๑๐ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรูปหาโร’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปเร อุปสํหเรยฺยุนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปเร อุปสํหเรยฺยุํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรูปหาโร’’ติฯ

อรหโต จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปเร อุปสํหเรยฺยุนฺติ, อตฺถิ อรหโต ปรูปหาโรติ? อามนฺตาฯ อรหโต โสตาปตฺติผลํ วา สกทาคามิผลํ วา อนาคามิผลํ วา อรหตฺตํ วา ปเร อุปสํหเรยฺยุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรูปหารกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๑) ๒. อญฺญาณกถา

๓๑๔. อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ นตฺถิ อรหโต อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อญฺญาณํ, อตฺถิ ตสฺส อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อญฺญาณํ, อตฺถิ ตสฺส อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณํ, นตฺถิ ตสฺส อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณนฺติ ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อญฺญาณํ ,

นตฺถิ ตสฺส อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อรหา อญฺญาณปกโต ปาณํ หเนยฺย, อทินฺนํ อาทิเยยฺย, มุสา ภเณยฺย, ปิสุณํ ภเณยฺย, ผรุสํ ภเณยฺย, สมฺผํ ปลเปยฺย, สนฺธึ ฉินฺเทยฺย, นิโลฺลปํ หเรยฺย, เอกาคาริยํ กเรยฺย, ปริปเนฺถ ติเฏฺฐยฺย, ปรทารํ คเจฺฉยฺย, คามฆาตํ กเรยฺย, นิคมฆาตํ กเรยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อญฺญาณํ, ปุถุชฺชโน อญฺญาณปกโต ปาณํ หเนยฺย, อทินฺนํ อาทิเยยฺย, มุสา ภเณยฺย…เป…. คามฆาตํ กเรยฺย, นิคมฆาตํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อญฺญาณํ, อรหา อญฺญาณปกโต ปาณํ หเนยฺย, อทินฺนํ อาทิเยยฺย…เป…. คามฆาตํ กเรยฺย, นิคมฆาตํ กเรยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณํ, น จ อรหา อญฺญาณปกโต ปาณํ หเนยฺย, อทินฺนํ อาทิเยยฺย…เป…. คามฆาตํ กเรยฺย, นิคมฆาตํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อญฺญาณํ, น จ ปุถุชฺชโน อญฺญาณปกโต ปาณํ หเนยฺย, อทินฺนํ อาทิเยยฺย…เป…. คามฆาตํ กเรยฺย, นิคมฆาตํ กเรยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ, สิกฺขาย อญฺญาณํ, ปุพฺพเนฺต อญฺญาณํ, อปรเนฺต อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺตาปรเนฺต อญฺญาณํ, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

นตฺถิ อรหโต สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ, สิกฺขาย อญฺญาณํ, ปุพฺพเนฺต อญฺญาณํ, อปรเนฺต อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺตาปรเนฺต อญฺญาณํ, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อญฺญาณํ, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณนฺติ ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อญฺญาณํ, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณํ, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อญฺญาณํ, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ อญฺญาณํ, ธเมฺม อญฺญาณํ, สเงฺฆ อญฺญาณํ…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๓๑๕. อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธโมฺมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธโมฺม, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. โมโห ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราคปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทสปฺปหานาย…เป…. โมหปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต …เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อรหโต อโนตฺตปฺปปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วีตราโค…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

๓๑๖. อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ อญฺญาณํ, ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ อญฺญาณนฺติฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. โมโห ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทสปฺปหานาย…เป…. โมหปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปปฺปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย โมหปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อโนตฺตปฺปปหานาย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? อามนฺตา ฯ สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห …เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส อญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๑๗. อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชานโตหํ [ชานตาหํ (สี.), ชานตฺวาหํ (สฺยา. ปี. ก.)], ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต โน อปสฺสโตฯ กิญฺจ, ภิกฺขเว, ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? ‘อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม, อิติ เวทนา…เป.… อิติ สญฺญา… อิติ สงฺขารา… อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติ – เอวํ โข, ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตี’’ติ [สํ. นิ. ๓.๑๐๑; อิติวุ. ๑๐๒; สํ. นิ. ๕.๑๐๙๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชานโตหํ, ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต โน อปสฺสโตฯ กิญฺจ, ภิกฺขเว, ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ – ภิกฺขเว, ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ – ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ – ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ – ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตี’’ติ [สํ. นิ. ๕.๑๐๙๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สพฺพํ, ภิกฺขเว, อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภโพฺพ ทุกฺขกฺขยาย, สพฺพญฺจ โข, ภิกฺขเว, อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภโพฺพ ทุกฺขกฺขยายา’’ติ [สํ. นิ. ๔.๒๖; อิติวุ. ๗ อิติวุตฺตเกปิ]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย,
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ;
สกฺกายทิฎฺฐี วิจิกิจฺฉิตญฺจ,
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ;

จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุโตฺต,
ฉจฺจาภิฐานานิ อภพฺพ กาตุ’’นฺติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวกสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’นฺติ, สหทสฺสนุปฺปาทา, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตีณิ สํโยชนานิ ปหียนฺติ – สกฺกายทิฎฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา อิตฺถิปุริสานํ นามโคตฺตํ น ชาเนยฺย, มคฺคามคฺคํ น ชาเนยฺย, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ นามํ น ชาเนยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา อิตฺถิปุริสานํ นามโคตฺตํ น ชาเนยฺย, มคฺคามคฺคํ น ชาเนยฺย, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ นามํ น ชาเนยฺย, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต อญฺญาณ’’นฺติฯ

อรหา อิตฺถิปุริสานํ นามโคตฺตํ น ชาเนยฺย, มคฺคามคฺคํ น ชาเนยฺย, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ นามํ น ชาเนยฺยาติ, อตฺถิ อรหโต อญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อรหา โสตาปตฺติผลํ วา สกทาคามิผลํ วา อนาคามิผลํ วา อรหตฺตํ วา น ชาเนยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อญฺญาณกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๒) ๓. กงฺขากถา

๓๑๘. อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นตฺถิ อรหโต วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส กงฺขา, อตฺถิ ตสฺส วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต กงฺขา, อตฺถิ ตสฺส วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขา, นตฺถิ ตสฺส วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส กงฺขา, นตฺถิ ตสฺส วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต สตฺถริ กงฺขา, ธเมฺม กงฺขา, สเงฺฆ กงฺขา, สิกฺขาย กงฺขา, ปุพฺพเนฺต กงฺขา, อปรเนฺต กงฺขา, ปุพฺพนฺตาปรเนฺต กงฺขา, อิทปฺปจฺจยตา ปฎิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

นตฺถิ อรหโต สตฺถริ กงฺขา, ธมฺเม กงฺขา…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขาติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต สตฺถริ กงฺขา, ธมฺเม กงฺขา…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส กงฺขา, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ กงฺขา, ธมฺเม กงฺขา…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต กงฺขา, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ กงฺขา, ธมฺเม กงฺขา…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขา, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ กงฺขา, ธมฺเม กงฺขา…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส กงฺขา, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ กงฺขา, ธมฺเม กงฺขา…เป…. อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

๓๑๙. อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตา ฯ นนุ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ…เป…. ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป…. โทสปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา; นนุ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

๓๒๐. อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ กงฺขา, ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ กงฺขาติฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ กงฺขาติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ กงฺขาติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป…. โมโห ปหีโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ…เป…. ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป…. โทสปฺปหานาย…เป…. โมหปฺปหานาย…เป…. อโนตฺตปฺปปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป…. สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห …เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ…เป.… ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย…เป.… โมหปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส กงฺขาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๒๑. อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชานโตหํ, ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต โน อปสฺสโต! กิญฺจ, ภิกฺขเว , ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ? ‘อิติ รูปํ’…เป.… ‘อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติ – เอวํ โข, ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตี’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชานโตหํ, ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต โน อปสฺสโต! กิญฺจ, ภิกฺขเว, ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ, ภิกฺขเว…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ เอวํ โข , ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตี’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สพฺพํ, ภิกฺขเว, อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภโพฺพ ทุกฺขกฺขยาย; สพฺพญฺจ โข, ภิกฺขเว, อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภโพฺพ ทุกฺขกฺขยายา’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย …เป.… ฉจฺจาภิฐานานิ อภพฺพ กาตุ’’นฺติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวกสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’นฺติ, สห ทสฺสนุปฺปาทา, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตีณิ สํโยชนานิ ปหียนฺติ – สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา,
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส;
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา,
ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมนฺติฯ

‘‘ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา,
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส;

อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา,
ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทีติฯ

‘‘ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา,
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส;
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ,
สูริโยว [สุริโยว (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ [มหาว. ๓; อุทา. ๓]ฯ

‘‘ยา กาจิ กงฺขา อิธ วา หุรํ วา,
สกเวทิยา วา ปรเวทิยา วา;
ฌายิโน [เย ฌายิโน (อุทาเน)] ตา ปชหนฺติ สพฺพา,
อาตาปิโน พฺรหฺมจริยํ จรนฺตาติ [อุทา. ๔๗ อุทาเนปิ]ฯ

‘‘เย กงฺขาสมติกฺกนฺตา, กงฺขาภูเตสุ ปาณิสุ;
อสํสยา วิสํยุตฺตา, เตสุ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติฯ

‘‘เอตาทิสี ธมฺมปกาสเนตฺถ,
น ตตฺถ กึ กงฺขติ โกจิ สาวโก;
นิตฺถิณฺณโอฆํ [นิติณฺณโอฆํ (สี. ก.), นิตฺติณฺณโอฆํ (สฺยา. กํ.)] วิจิกิจฺฉฉินฺนํ,
พุทฺธํ นมสฺสาม ชินํ ชนินฺทา’’ติ [ที. นิ. ๒.๓๕๔]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา อิตฺถิปุริสานํ นามโคเตฺต กเงฺขยฺย, มคฺคามเคฺค กเงฺขยฺย, ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ นาเม กเงฺขยฺยา’’ติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา อิตฺถิปุริสานํ นามโคเตฺต กเงฺขยฺย, มคฺคามเคฺค กเงฺขยฺย, ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ นาเม กเงฺขยฺย; เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต กงฺขา’’ติฯ

อรหา อิตฺถิปุริสานํ นามโคเตฺต กเงฺขยฺย, มคฺคามเคฺค กเงฺขยฺย, ติณกฏฺฐวนปฺปตีนํ นาเม กเงฺขยฺยาติ, อตฺถิ อรหโต กงฺขาติ? อามนฺตาฯ อรหา โสตาปตฺติผเล วา สกทาคามิผเล วา อนาคามิผเล วา อรหเตฺต วา กเงฺขยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กงฺขากถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๓) ๔. ปรวิตารณกถา

๓๒๒. อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตา ฯ อรหา ปรเนโยฺย ปรปตฺติโย ปรปจฺจโย ปรปฏิพทฺธคู, น ชานาติ น ปสฺสติ สมฺมูโฬฺห อสมฺปชาโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นนุ อรหา น ปรเนโยฺย น ปรปตฺติโย น ปรปจฺจโย น ปรปฏิพทฺธคู ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา น ปรเนโยฺย น ปรปตฺติโย น ปรปจฺจโย น ปร

ปฏิพทฺธภู, ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโน, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา’’ติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปรวิตารณา, โส จ ปรเนยฺย ปรปตฺติโย ปรปจฺจโย ปรปฏิพทฺธภู, น ชานาติ น ปสฺสติ สมฺมูโฬฺห อสมฺปชาโนติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา, โส จ ปรเนยฺย ปรปตฺติโย ปรปจฺจโย ปรปฏิพทฺธภู, น ชานาติ น ปสฺสติ สมฺมูโฬฺห อสมฺปชาโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา, โส จ น ปรเนยฺย น ปรปตฺติโย น ปรปจฺจโย น ปรปฏิพทฺธภู, ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโนติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปรวิตารณา, โส จ น ปรเนยฺย น ปรปตฺติโย น ปรปจฺจโย น ปรปฏิพทฺธภู, ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา, สงฺเฆ ปรวิตารณา, สิกฺขาย ปรวิตารณา, ปุพฺพนฺเต ปรวิตารณา, อปรนฺเต ปรวิตารณา, ปุพฺพนฺตาปรนฺเต ปรวิตารณา, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

นตฺถิ อรหโต สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา…เป.… อิทปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา…เป.… อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา’’ติฯ

อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปรวิตารณา, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา…เป.… อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา, อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา…เป.… อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา…เป.… อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปรวิตารณา, นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ ปรวิตารณา, ธมฺเม ปรวิตารณา…เป.… อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๓๒๓. อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ…เป.… ราคปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปฺปหานาย มคฺโค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… นนุ อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วีตราโค

วีตโทโส วีตโมโห สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา’’ติฯ

๓๒๔. อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ ปรวิตารณา, ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ ปรวิตารณาติฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต อตฺถิ ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ ปรวิตารณาติ? อามนฺตา ฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต นตฺถิ ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, อตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน…เป.… โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ …เป.… ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, อตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสลสฺส อรหโต ราโค ปหีโน, นตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ปรธมฺมกุสลสฺส อรหโต โทโส ปหีโน, โมโห ปหีโน…เป.… อโนตฺตปฺปํ ปหีนํ…เป.… ราคปฺปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… โทสปฺปหานาย…เป.… อโนตฺตปฺปปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป.… โพชฺฌงฺคา ภาวิตา…เป.… ปรธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ สธมฺมกุสโล อรหา วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, นตฺถิ ตสฺส ปรวิตารณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๒๕. อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชานโตหํ, ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต โน อปสฺสโต! กิญฺจ, ภิกฺขเว, ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? ‘อิติ รูปํ’…เป.… ‘อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติ – เอวํ โข, ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตี’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชานโตหํ, ภิกฺขเว, ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน อชานโต โน อปสฺสโต! กิญฺจ, ภิกฺขเว, ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ – ภิกฺขเว, ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ – ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตี’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “สพฺพํ, ภิกฺขเว, อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภโพฺพ ทุกฺขกฺขยาย; สพฺพญฺจ โข, ภิกฺขเว, อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภโพฺพ ทุกฺขกฺขยายา”ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา”ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย…เป…. ฉจฺจาภิฐานานิ อภพฺพ กาตุ”นฺติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา”ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวกสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’นฺติ, สห ทสฺสนุปฺปาทา, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตีณิ สํโยชนานิ ปหียนฺติ – สกฺกายทิฎฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส”ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา”ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“นาหํ สหิสฺสามิ [คมิสฺสามิ (สี. สฺยา. ก.), สมีหามิ (ปี.)] ปโมจนาย,
กถงฺกถิํ โธตก กญฺจิ [กิญฺจิ (ก.)] โลเก;
ธมฺมญฺจ เสฎฺฐํ อภิชานมาโน,
เอวํ ตุวํ โอฆมิมํ ตเรสี”ติ [สุ. นิ. ๑๐๗๐ สุตฺตนิปาเต; จูฬนิ. ๓๓ โธตกมาณวปุจฺฉานิเทฺทส]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา”ติฯ

น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต อิตฺถิปุริสานํ นามโคตฺตํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, มคฺคามคฺคํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ นามํ ปเร วิตาเรยฺยุนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต อิตฺถิปุริสานํ นามโคตฺตํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, มคฺคามคฺคํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ นามํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณา”ติฯ

อรหโต อิตฺถิปุริสานํ นามโคตฺตํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, มคฺคามคฺคํ ปเร วิตาเรยฺยุํ, ติณกฎฺฐวนปฺปตีนํ นามํ ปเร วิตาเรยฺยุนฺติ, อตฺถิ อรหโต ปรวิตารณาติ? อามนฺตาฯ อรหโต โสตาปตฺติผลํ วา สกทาคามิผลํ วา อนาคามิผลํ วา อรหตฺตํ วา ปเร วิตาเรยฺยุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปรวิตารณกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๔) ๕. วจีเภทกถา

๓๒๖. สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สพฺพตฺถ สมาปนฺนานํ อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สพฺพทา สมาปนฺนานํ อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สเพฺพสํ สมาปนฺนานํ อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สพฺพสมาปตฺตีสุ อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ กายเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส นตฺถิ กายเภโทติ? อามนฺตาฯ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วาจา, อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ กาโย, อตฺถิ กายเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ กาโย, นตฺถิ กายเภโทติ? อามนฺตาฯ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วาจา, นตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๒๗. ทุกฺขนฺติ ชานโนฺต ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสตีติ? อามนฺตาฯ สมุทโยติ ชานโนฺต สมุทโยติ วาจํ ภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทุกฺขนฺติ ชานโนฺต ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสตีติ? อามนฺตาฯ นิโรโธติ ชานโนฺต นิโรโธติ วาจํ ภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทุกฺขนฺติ ชานโนฺต ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสตีติ? อามนฺตาฯ มโคฺคติ ชานโนฺต มโคฺคติ วาจํ ภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมุทโยติ ชานโนฺต น จ สมุทโยติ วาจํ ภาสตีติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขนฺติ ชานโนฺต น จ ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิโรโธติ ชานโนฺต น จ นิโรโธติ วาจํ ภาสตีติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขนฺติ ชานโนฺต น จ ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มโคฺคติ ชานโนฺต น จ มโคฺคติ วาจํ ภาสตีติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขนฺติ ชานโนฺต น จ ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๒๘. สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตา ฯ ญาณํ กึโคจรนฺติ? ญาณํ สจฺจโคจรนฺติฯ โสตํ สจฺจโคจรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โสตํ กึ โคจรนฺติ? โสตํ สทฺทโคจรนฺติฯ ญาณํ สทฺทโคจรนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท ญาณํ สจฺจโคจรํ, โสตํ สทฺทโคจรนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ญาณํ สจฺจโคจรํ, โสตํ สทฺทโคจรํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท ญาณํ สจฺจโคจรํ, โสตํ สทฺทโคจรนฺติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ, ทฺวินฺนํ เวทนานํ, ทฺวินฺนํ สญฺญานํ, ทฺวินฺนํ เจตนานํ, ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๓๒๙. สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ ปถวีกสิณํ สมาปตฺติํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ อาโปกสิณํ…เป…. เตโชกสิณํ… วาโยกสิณํ… นีลกสิณํ… ปีตกสิณํ… โลหิตกสิณํ… โอทาตกสิณํ… อากาสานญฺจายตนํ … วิญฺญาณญฺจายตนํ… อากิญฺจญฺญายตนํ…เป…. เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปถวีกสิณํ สมาปตฺติํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปถวีกสิณํ สมาปตฺติํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

อาโปกสิณํ … เตโชกสิณํ… วาโยกสิณํ… นีลกสิณํ… ปีตกสิณํ… โลหิตกสิณํ… โอทาตกสิณํ… อากาสานญฺจายตนํ … วิญฺญาณญฺจายตนํ… อากิญฺจญฺญายตนํ… เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกิยสมาปตฺติํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกิยํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกิยํ ทุติยํ ฌานํ… ตติยํ ฌานํ… จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โลกิยํ สมาปตฺติํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลกิยํ สมาปตฺติํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

โลกิยํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ โลกิยํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

โลกิยํ ทุติยํ ฌานํ… ตติยํ ฌานํ… จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลกิยํ จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

๓๓๐. โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกิยํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกิยํ ทุติยํ ฌานํ... ตติยํ ฌานํ... จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โลกิยํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โลกิยํ ทุติยํ ฌานํ... ตติยํ ฌานํ... จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๓๓๑. โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ ตติยํ ฌานํ... จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โลกุตฺตรํ ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตา ฯ โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โลกุตฺตรํ ทุติยํ ฌานํ... ตติยํ ฌานํ... จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๓๓๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขารา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา’’ติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขารา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขารา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา’’ติ [อตฺถิ วิตกฺกวิจารา (สฺยา.) เอวมุปริปิ], อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ ปถวีกสิณํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขารา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา’’ติ, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? อามนฺตา ฯ อาโปกสิณํ... เตโชกสิณํ... วาโยกสิณํ... นีลกสิณํ... ปีตกสิณํ... โลหิตกสิณํ... โอทาตกสิณํ ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วิตกฺกสมุฏฺฐานา วาจา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา’’ติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วิตกฺกสมุฏฺฐานา วาจา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

วิตกฺกสมุฏฺฐานา วาจา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา’’ติ, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สญฺญาสมุฏฺฐานา วาจา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ สญฺญา, อตฺถิ ตสฺส วิตกฺกวิจารา’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

วิตกฺกสมุฏฺฐานา วาจา วุตฺตา ภควตา – ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วิตกฺกวิจารา’’ติ, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ สญฺญาสมุฏฺฐานา วาจา วุตฺตา ภควตา – ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ… อากาสานญฺจายตนํ… วิญฺญาณญฺจายตนํ… อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ สญฺญา, อตฺถิ ตสฺส วิตกฺกวิจาราติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๓๓. สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ นนุ ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหตี’’ติ [สํ. นิ. ๔.๒๕๙, ๒๖๓]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหตี’’ติ, อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหตี’’ติ [สํ. นิ. ๔.๒๕๙, ๒๖๓], อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ ‘‘ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา นิรุทฺธา โหนฺตี’’ติ [สํ. นิ. ๔.๒๕๙, ๒๖๓], อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, อตฺถิ ตสฺส วิตกฺกวิจาราติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหตี’’ติ [สํ. นิ. ๔.๒๕๙, ๒๖๓], อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, อตฺถิ ตสฺส วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ ‘‘ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติ นิรุทฺธา โหติ, จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส อสฺสาสปสฺสาสา นิรุทฺธา โหนฺติ, อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหนฺตี’’ติ [สํ. นิ. ๔.๒๕๙, ๒๖๓; อ. นิ. ๙.๓๑; ที. นิ. ๓.๓๔๔], อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, อตฺถิ ตสฺส สญฺญา จ เวทนา จาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฏโก [กณฺฏโก (สฺยา.) อ. นิ. ๑๐.๗๒] วุโตฺต ภควตาติ [อ. นิ. ๑๐.๗๒ กณฺฏกสุตฺตํ นิสฺสาย ปุจฺฉติ]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติฯ

ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฏโก วุโตฺต ภควตาติ, สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติ? อามนฺตาฯ ทุติยสฺส ฌานสฺส วิตกฺกวิจารา กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา… ตติยสฺส ฌานสฺส ปีติ กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา… จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อสฺสาสปสฺสาสา กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา [อ. นิ. ๑๐.๗๒] … อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญา กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา… วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญา กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา… อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา… เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา… สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ กณฺฏโก วุโตฺต ภควตา [อ. นิ. ๑๐.๗๒], อตฺถิ ตสฺส สญฺญา จ เวทนา จาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโท’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สิขิสฺส, อานนฺท, ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อภิภู นาม สาวโก พฺรหฺมโลเก ฐิโต ทสสหสฺสิ โลกธาตุํ สเรน วิญฺญาเปสิ –

‘อารพฺภถ นิกฺกมถ, ยุญฺชถ พุทฺธสาสเน;
ธุนาถ มจฺจุโน เสนํ, นฬาคารํว กุญฺชโรฯ

‘โย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย, อปฺปมตฺโต วิหสฺสติ [วิเหสฺสติ (สี. สฺยา. กํ.) วิหริสฺสติ (ก.)];
ปหาย ชาติสํสารํ, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตี’’’ติ [อ. นิ. ๑ ติกนิปาเต; สํ. นิ. ๑.๒๘๕]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ วจีเภโทติฯ

วจีเภทกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๕) ๖. ทุกฺขาหารกถา

๓๓๔. ทุกฺขาหาโร มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนนฺติ? อามนฺตา ฯ เย เกจิ ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสนฺติ, สเพฺพ เต มคฺคํ ภาเวนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เย เกจิ ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสนฺติ, สเพฺพ เต มคฺคํ ภาเวนฺตีติ? อามนฺตาฯ พาลปุถุชฺชนา ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสนฺติ, พาลปุถุชฺชนา มคฺคํ ภาเวนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ มาตุฆาตโก… ปิตุฆาตโก… อรหนฺตฆาตโก… รุหิรุปฺปาทโก [โลหิตุปฺปาทโก (สี. ก.) อญฺญฏฺฐาเนสุ ปน รุหิรุปฺปาทโกเตฺวว ทิสฺสติ] … สงฺฆเภทโก ทุกฺขนฺติ วาจํ ภาสติ, สงฺฆเภทโก มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ทุกฺขาหารกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๖) ๗. จิตฺตฏฺฐิติกถา

๓๓๕. เอกํ จิตฺตํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ อุปฑฺฒทิวโส อุปฺปาทกฺขโณ, อุปฑฺฒทิวโส วยกฺขโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เอกํ จิตฺตํ เทฺว ทิวเส ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ ทิวโส อุปฺปาทกฺขโณ, ทิวโส วยกฺขโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เอกํ จิตฺตํ จตฺตาโร ทิวเส ติฏฺฐติ… อฏฺฐ ทิวเส ติฏฺฐติ… ทส ทิวเส ติฏฺฐติ… วีสติ ทิวเส ติฏฺฐติ… มาสํ ติฏฺฐติ… เทฺว มาเส ติฏฺฐติ… จตฺตาโร มาเส ติฏฺฐติ… อฏฺฐ มาเส ติฏฺฐติ… ทส มาเส ติฏฺฐติ… สํวจฺฉรํ ติฏฺฐติ… เทฺว วสฺสานิ ติฏฺฐติ… จตฺตาริ วสฺสานิ ติฏฺฐติ… อฏฺฐ วสฺสานิ ติฏฺฐติ… ทส วสฺสานิ ติฏฺฐติ… วีสติ วสฺสานิ ติฏฺฐติ… ตึส วสฺสานิ ติฏฺฐติ… จตฺตารีส วสฺสานิ ติฏฺฐติ… ปญฺญาส วสฺสานิ ติฏฺฐติ… วสฺสสตํ ติฏฺฐติ… เทฺว วสฺสสตานิ ติฏฺฐติ… จตฺตาริ วสฺสสตานิ ติฏฺฐติ… ปญฺจ วสฺสสตานิ ติฏฺฐติ… วสฺสสหสฺสํ ติฏฺฐติ… เทฺว วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… จตฺตาริ วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… อฏฺฐ วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… โสฬส วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… กปฺปํ ติฏฺฐติ… เทฺว กเปฺป ติฏฺฐติ… จตฺตาโร กเปฺป ติฏฺฐติ… อฏฺฐ กเปฺป ติฏฺฐติ… โสฬส กเปฺป ติฏฺฐติ… พาตฺตึส กเปฺป ติฏฺฐติ… จตุสฏฺฐิ กเปฺป ติฏฺฐติ… ปญฺจ กปฺปสตานิ ติฏฺฐติ… กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… เทฺว กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… จตฺตาริ

กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ... อฏฺฐ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ... โสฬส กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ... วีสติ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ... จตฺตารีส กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ... สฏฺฐิ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ... จตุราสีติ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ เทฺวจตฺตารีส กปฺปสหสฺสานิ อุปฺปาทกฺขโณ, เทฺวจตฺตารีส กปฺปสหสฺสานิ วยกฺขโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เอกํ จิตฺตํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถเญฺญ ธมฺมา เอกาหํ พหุมฺปิ อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺตีติ? อามนฺตาฯ เต ธมฺมา จิเตฺตน ลหุปริวตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

เต ธมฺมา จิเตฺตน ลหุปริวตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''นาหํ, ภิกฺขเว, อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ เอวํ ลหุปริวตฺตํ ยถยิทํ จิตฺตํฯ ยาวญฺจิทํ, ภิกฺขเว, อุปมาปิ น สุกรา ยาว ลหุปริวตฺตํ จิตฺต''นฺติ [อ. นิ. ๑.๔๘]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''เต ธมฺมา จิเตฺตน ลหุปริวตฺตา''ติฯ

เต ธมฺมา จิเตฺตน ลหุปริวตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มกฺกโฏ อรเญฺญ ปวเน จรมาโน สาขํ คณฺหติ, ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ คณฺหติ, ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ คณฺหติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยมิทํ [ยทิทํ (พหูสุ)] วุจฺจติ จิตฺตํ อิติปิ มโน อิติปิ วิญฺญาณํ อิติปิ ตํ รตฺติยา จ ทิวสสฺส จ อญฺญเทว อุปฺปชฺชติ อญฺญํ นิรุชฺฌตี''ติ [สํ. นิ. ๒.๖๑]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''เต ธมฺมา จิเตฺตน ลหุปริวตฺตา''ติฯ

๓๓๖. เอกํ จิตฺตํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ โสตวิญฺญาณํ...เป.... ฆานวิญฺญาณํ... ชิวฺหาวิญฺญาณํ... กายวิญฺญาณํ... อกุสลํ จิตฺตํ... ราคสหคตํ... โทสสหคตํ... โมหสหคตํ... มานสหคตํ... ทิฏฺฐิสหคตํ... วิจิกิจฺฉาสหคตํ... ถินสหคตํ... อุทฺธจฺจสหคตํ... อหิริกสหคตํ... อโนตฺตปฺปสหคตํ จิตฺตํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

เอกํ จิตฺตํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ เยเนว จิเตฺตน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, เตเนว จิเตฺตน โสเตน สทฺทํ สุณาติ...เป.... ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ... ชิวฺหาย รสํ สายติ... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสติ... มนสา ธมฺมํ วิชานาติ...เป.... เยเนว จิเตฺตน มนสา ธมฺมํ วิชานาติ, เตเนว จิเตฺตน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ...เป.... โสเตน สทฺทํ สุณาติ... ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ... ชิวฺหาย รสํ สายติ...เป.... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

เอกํ จิตฺตํ ทิวสํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ เยเนว จิเตฺตน อภิกฺกมติ, เตเนว จิเตฺตน ปฏิกฺกมติ; เยเนว จิเตฺตน ปฏิกฺกมติ, เตเนว จิเตฺตน อภิกฺกมติ; เยเนว จิเตฺตน อาโลเกติ, เตเนว จิเตฺตน วิโลเกติ; เยเนว จิเตฺตน วิโลเกติ, เตเนว จิเตฺตน อาโลเกติ; เยเนว จิเตฺตน สมิเญฺชติ, เตเนว จิเตฺตน ปสาเรติ ; เยเนว จิเตฺตน ปสาเรติ, เตเนว จิเตฺตน สมิเญฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๓๓๗. อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ ยาวตายุกํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ มนุสฺสานํ เอกํ จิตฺตํ ยาวตายุกํ ติฏฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ ยาวตายุกํ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ...เป.... ตาวตึสานํ เทวานํ... ยามานํ เทวานํ... ตุสิตานํ เทวานํ... นิมฺมานรตีนํ เทวานํ... ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ... พฺรหฺมปาริสชฺชานํ เทวานํ... พฺรหฺมปุโรหิตานํ

เทวานํ… มหาพฺรหฺมานํ เทวานํ… ปริตฺตาภานํ เทวานํ… อปฺปมาณาภานํ เทวานํ… อาภสฺสรานํ เทวานํ… ปริตฺตสุภานํ เทวานํ… อปฺปมาณสุภานํ เทวานํ… สุภกิณฺหานํ เทวานํ … เวหปฺผลานํ เทวานํ… อวิหานํ เทวานํ… อตปฺปานํ เทวานํ… สุทสฺสานํ เทวานํ… สุทสฺสีนํ เทวานํ… อกนิฏฺฐานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ ยาวตายุกํ ติฏฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ วีสติ กปฺปสหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ, อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ วีสติ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ มนุสฺสานํ วสฺสสตํ อายุปฺปมาณํ, มนุสฺสานํ เอกํ จิตฺตํ วสฺสสตํ ติฏฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ วีสติ กปฺปสหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ, อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ วีสติ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐตีติ? อามนฺตาฯ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ ปญฺจ วสฺสสตานิ อายุปฺปมาณํ, จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ ปญฺจ วสฺสสตานิ ติฏฺฐติ… วสฺสสหสฺสํ ติฏฺฐติ… เทฺว วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… จตฺตาริ วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… อฏฺฐ วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… โสฬส วสฺสสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… กปฺปสฺส ตติยภาคํ ติฏฺฐติ… อุปฑฺฒกปฺปํ ติฏฺฐติ… เอกํ กปฺปํ ติฏฺฐติ… เทฺว กปฺเป ติฏฺฐติ… จตฺตาโร กปฺเป ติฏฺฐติ… อฏฺฐ กปฺเป ติฏฺฐติ… โสฬส กปฺเป ติฏฺฐติ… พาตฺตึส กปฺเป ติฏฺฐติ… จตุสฏฺฐิ กปฺเป ติฏฺฐติ… ปญฺจ กปฺปสตานิ ติฏฺฐติ… กปฺปสหสฺสํ ติฏฺฐติ… เทฺว กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… จตฺตาริ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… อฏฺฐ กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐติ… อกนิฏฺฐานํ เทวานํ โสฬส กปฺปสหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ, อกนิฏฺฐานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ โสฬส กปฺปสหสฺสานิ ติฏฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ จิตฺตํ มุหุตฺตํ มุหุตฺตํ อุปฺปชฺชติ มุหุตฺตํ มุหุตฺตํ นิรุชฺฌตีติ? อามนฺตาฯ อากาสานญฺจายตนูปคา เทวา มุหุตฺตํ มุหุตฺตํ จวนฺติ มุหุตฺตํ มุหุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ เอกํ จิตฺตํ ยาวตายุกํ ติฏฺฐตีติ ? อามนฺตาฯ อากาสานญฺจายตนูปคา เทวา เยเนว จิเตฺตน อุปฺปชฺชนฺติ, เตเนว จิเตฺตน จวนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

จิตฺตฏฺฐิติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๗) ๘. กุกฺกุฬกถา

๓๓๘. สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬาติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ สุขา เวทนา, กายิกํ สุขํ, เจตสิกํ สุขํ , ทิพฺพํ สุขํ, มานุสกํ สุขํ, ลาภสุขํ, สกฺการสุขํ, ยานสุขํ, สยนสุขํ, อิสฺสริยสุขํ, อาธิปจฺจสุขํ, คิหิสุขํ, สามญฺญสุขํ, สาสวํ สุขํ, อนาสวํ สุขํ, อุปธิสุขํ, นิรูปธิสุขํ, สามิสํ สุขํ, นิรามิสํ สุขํ, สปฺปีติกํ สุขํ, นิปฺปีติกํ สุขํ, ฌานสุขํ, วิมุตฺติสุขํ, กามสุขํ, เนกฺขมฺมสุขํ, วิเวกสุขํ, อุปสมสุขํ, สโมฺพธสุขนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ สุขา เวทนา…เป…. สโมฺพธสุขํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬาติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ สงฺขารา ทุกฺขา เวทนา กายิกํ ทุกฺขํ เจตสิกํ ทุกฺขํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สพฺพํ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตํ! กิญฺจ, ภิกฺขเว, สพฺพํ อาทิตฺตํ? จกฺขุํ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตํ, รูปา อาทิตฺตา, จกฺขุวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, จกฺขุสมฺผโสฺส อาทิโตฺต; ยมิทํ [ยมฺปิทํ (สํ. นิ. ๔.๒๘)] จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ‘ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺต’นฺติ วทามิฯ โสตํ อาทิตฺตํ, สทฺทา อาทิตฺตา…เป.… ฆานํ อาทิตฺตํ, คนฺธา อาทิตฺตา…เป.… ชิวฺหา อาทิตฺตา, รสา อาทิตฺตา…เป.… กาโย อาทิโตฺต, โผฎฺฐพฺพา อาทิตฺตา…เป.… มโน อาทิโตฺต, ธมฺมา อาทิตฺตา, มโนวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, มโนสมฺผโสฺส อาทิโตฺต; ยมิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ‘ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺต’นฺติ วทามี’’ติ [มหาว. ๕๔; สํ. นิ. ๔.๒๘]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ วตฺตพฺพํ [เตน หิ (สี. สฺยา.), เตน หิ น วตฺตพฺพํ (ก.)] – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, กามคุณา! กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฎฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป.… ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา… ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา… กายวิเญฺญยฺยา โผฎฺฐพฺพา อิฎฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ กามคุณา’’ติ [ม. นิ. ๑.๑๖๖; สํ. นิ. ๔.๒๖๘]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ลาภา โว, ภิกฺขเว, สุลทฺธํ โว, ภิกฺขเว, ขโณ โว ปฎิลโทฺธ [ปฎิวิโทฺธ (พหูสุ)] พฺรหฺมจริยวาสาย! ทิฎฺฐา มยา, ภิกฺขเว, ฉ ผสฺสายตนิกา นาม นิรยาฯ ตตฺถ ยํ กิญฺจิ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, อนิฎฺฐรูปเญฺญว ปสฺสติ โน อิฎฺฐรูปํ, อกนฺตรูปเญฺญว ปสฺสติ โน กนฺตรูปํ, อมนาปรูปเญฺญว ปสฺสติ โน มนาปรูปํฯ ยํ กิญฺจิ โสเตน สทฺทํ สุณาติ…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ… ชิวฺหาย รสํ สายติ… กาเยน โผฎฺฐพฺพํ ผุสติ… มนสา ธมฺมํ วิชานาติ, อนิฎฺฐรูปเญฺญว วิชานาติ โน อิฎฺฐรูปํ, อกนฺตรูปเญฺญว วิชานาติ โน กนฺตรูปํ, อมนาปรูปเญฺญว วิชานาติ โน มนาปรูป’’นฺติ [สํ. นิ. ๔.๑๓๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ วตฺตพฺพํ [เตน หิ น วตฺตพฺพํ (สฺยา. ก.)] – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ลาภา โว, ภิกฺขเว, สุลทฺธํ โว, ภิกฺขเว, ขโณ โว ปฎิลโทฺธ พฺรหฺมจริยวาสาย! ทิฎฺฐา มยา, ภิกฺขเว, ฉ ผสฺสายตนิกา นาม สคฺคาฯ ตตฺถ ยํ กิญฺจิ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, อิฎฺฐรูปเญฺญว ปสฺสติ โน อนิฎฺฐรูปํ, กนฺตรูปเญฺญว ปสฺสติ โน อกนฺตรูปํ, มนาปรูปเญฺญว ปสฺสติ โน อมนาปรูปํฯ ยํ กิญฺจิ โสเตน สทฺทํ สุณาติ…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ… ชิวฺหาย รสํ สายติ… กาเยน โผฎฺฐพฺพํ ผุสติ… มนสา ธมฺมํ วิชานาติ, อิฎฺฐรูปเญฺญว วิชานาติ โน อนิฎฺฐรูปํ, กนฺตรูปเญฺญว วิชานาติ โน อกนฺตรูปํ, มนาปรูปเญฺญว วิชานาติ โน อมนาปรูป’’นฺติ [สํ. นิ. ๔.๑๓๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ‘‘ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ [สํ. นิ. ๓.๑๕],’’ วุตฺตํ ภควตา, ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อนิจฺจา’’ติ [ธ. ป. ๒๗๗; ม. นิ. ๑.๓๕๖]?

อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ,’’ วุตฺตํ ภควตา, ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อนิจฺจา,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬาติ? อามนฺตาฯ ทานํ อนิฏฺฐผลํ อกนฺตผลํ อมนุญฺญผลํ เสจนกผลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สีลํ…เป…. อุโปสโถ…เป…. ภาวนา…เป…. พฺรหฺมจริยํ อนิฏฺฐผลํ อกนฺตผลํ อมนุญฺญผลํ เสจนกผลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

นนุ ทานํ อิฏฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทานํ อิฏฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

นนุ สีลํ… อุโปสโถ… ภาวนา… พฺรหฺมจริยํ อิฏฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ พฺรหฺมจริยํ อิฏฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส, สุตธมฺมสฺส ปสฺสโต;
อพฺยาปชฺชํ สุขํ โลเก, ปาณภูเตสุ สํยโมฯ

‘‘สุขา วิราคตา โลเก, กามานํ สมติกฺกโม;
อสฺมิมานสฺส โย วินโย, เอตํ เว ปรมํ สุขํ [มหาว. ๕; อุทา. ๑๑ อุทาเน จ]ฯ

‘‘ตํ สุเขน สุขํ ปตฺตํ, อจฺจนฺตสุขเมว ตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, เอตํ เว ปรมํ สุข’’นฺติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเพฺพ สงฺขารา อโนธึ กตฺวา กุกฺกุฬา’’ติฯ

กุกฺกุฬกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๘) ๙. อนุปุพฺพาภิสมยกถา

๓๓๙. อนุปุพฺพาภิสมโยติ ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน โสตาปตฺติมคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อนุปุเพฺพน โสตาปตฺติมคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนุปุพฺพาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน สกทาคามิมคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อนุปุเพฺพน สกทาคามิมคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน สกทาคามิผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนุปุพฺพาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน อนาคามิมคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อนุปุเพฺพน อนาคามิมคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน อนาคามิผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อนุปุพฺพาภิสมโยติ ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน อรหตฺตมคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อนุปุเพฺพน อรหตฺตมคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อนุปุเพฺพน อรหตฺตผลํ สจฺฉิกโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

๓๔๐. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กิํ ชหตีติ? สกฺกายทิฏฺฐิํ, วิจิกิจฺฉํ, สีลพฺพตปรามาสํ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ โสตาปโนฺน, จตุภาคํ น โสตาปโนฺน, จตุภาคํ โสตาปตฺติผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ สตฺตกฺขตฺตุปรโม โกลโงฺกโล เอกพีชี พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต จตุภาคํ น อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สมุทยทสฺสเนน…เป.… นิโรธทสฺสเนน…เป.… มคฺคทสฺสเนน กิํ ชหตีติ? สกฺกายทิฏฺฐิํ, วิจิกิจฺฉํ, สีลพฺพตปรามาสํ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ โสตาปโนฺน, จตุภาคํ น โสตาปโนฺน, จตุภาคํ โสตาปตฺติผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ สตฺตกฺขตฺตุปรโม โกลโงฺกโล เอกพีชี พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, ธเมฺม…เป.… สเงฺฆ…เป.… อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต, จตุภาคํ น อริยกเนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๔๑. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กิํ ชหตีติ? โอฬาริกํ กามราคํ, โอฬาริกํ พฺยาปาทํ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ สกทาคามี, จตุภาคํ น สกทาคามี, จตุภาคํ สกทาคามิผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สมุทยทสฺสเนน…เป.… นิโรธทสฺสเนน…เป.… มคฺคทสฺสเนน กิํ ชหตีติ? โอฬาริกํ กามราคํ, โอฬาริกํ พฺยาปาทํ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ สกทาคามี, จตุภาคํ น สกทาคามี, จตุภาคํ สกทาคามิผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๔๒. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กิํ ชหตีติ? อณุสหคตํ กามราคํ, อณุสหคตํ พฺยาปาทํ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ อนาคามี, จตุภาคํ น อนาคามี, จตุภาคํ อนาคามิผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ อนฺตราปรินิพฺพายี…เป.… อุปหจฺจปรินิพฺพายี… อสงฺขารปรินิพฺพายี… สสงฺขารปรินิพฺพายี… อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามี, จตุภาคํ น อุทฺธํโสโต น อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สมุทยทสฺสเนน…เป.… นิโรธทสฺสเนน…เป.… มคฺคทสฺสเนน กิํ ชหตีติ? อณุสหคตํ กามราคํ, อณุสหคตํ พฺยาปาทํ, ตเทกเฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ อนาคามี, จตุภาคํ น อนาคามี, จตุภาคํ อนาคามิผลปฺปโตฺต ปฏิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิห

รติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ อนฺตราปรินิพฺพายี…เป.… อุปหจฺจปรินิพฺพายี… อสงฺขารปรินิพฺพายี… สสงฺขารปรินิพฺพายี… อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามี, จตุภาคํ น อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๔๓. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทุกฺขทสฺสเนน กึ ชหตีติ? รูปราคํ, อรูปราคํ, มานํ, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชํ, ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ อรหา, จตุภาคํ น อรหา, จตุภาคํ อรหตฺตปฺปตฺโต ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ วีตราโค…เป.… วีตโทโส… วีตโมโห…เป.… กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุตฺโต สุวิชิตวิชโย, ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มคฺโค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, จตุภาคํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สมุทยทสฺสเนน … นิโรธทสฺสเนน… มคฺคทสฺสเนน กึ ชหตีติ? รูปราคํ, อรูปราคํ, มานํ, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชํ, ตเทกฏฺฐ จ กิเลเส จตุภาคํ ชหตีติฯ จตุภาคํ อรหา, จตุภาคํ น อรหา, จตุภาคํ อรหตฺตปฺปตฺโต ปฏิลทฺโธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, จตุภาคํ วีตราโค… วีตโทโส… วีตโมโห… กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริโข อพฺพูเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุตฺโต สุวิชิตวิชโย, ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, นิโรโธ สจฺฉิกโต, มคฺโค ภาวิโต, อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปริเญฺญยฺยํ ปริญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ…เป.… สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, จตุภาคํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๔๔. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ทุเกฺข ทิเฏฺฐ ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สมุทยํ ทกฺขโนฺต…เป.… นิโรธํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตา ฯ นิโรเธ ทิเฏฺฐ ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล มคฺคํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, มเคฺค ทิเฏฺฐ ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, ทุเกฺข ทิเฏฺฐ ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… มคฺคํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, มเคฺค ทิเฏฺฐ ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ สมุทยํ ทกฺขโนฺต…เป.… นิโรธํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, นิโรเธ ทิเฏฺฐ ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺขํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, ทุเกฺข ทิเฏฺฐ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพ’’ติ? อามนฺตาฯ มคฺคํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, มเคฺค ทิเฏฺฐ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพ’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สมุทยํ ทกฺขโนฺต… นิโรธํ ทกฺขโนฺต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตโพฺพ, นิโรเธ ทิเฏฺฐ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพ’’ติ? อามนฺตาฯ มคฺคํ ทกฺขโนฺต ‘‘ปฏิปนฺนโก’’ติ วตฺตโพฺพ, มเคฺค ทิเฏฺฐ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ผเล ฐิโตติ วตฺตโพฺพ’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

[สกวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทุกฺขํ ทกฺขนฺโต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตพฺโพ, ทุเกฺข ทิเฏฺฐ น วตฺตพฺพํ – ''ผเล ฐิโตติ วตฺตพฺโพ''ติ? อามนฺตาฯ นิรตฺถิยํ ทุกฺขทสฺสนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมุทยํ ทกฺขนฺโต…เป…. นิโรธํ ทกฺขนฺโต ปฏิปนฺนโกติ วตฺตพฺโพ, นิโรเธ ทิเฏฺฐ น วตฺตพฺพํ – ''ผเล ฐิโตติ วตฺตพฺโพ''ติ? อามนฺตาฯ นิรตฺถิยํ นิโรธทสฺสนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๔๕. [ปรวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] ทุเกฺข ทิเฏฺฐ จตฺตาริ สจฺจานิ ทิฏฺฐานิ โหนฺตีติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ จตฺตาริ สจฺจานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

[สกวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] รูปกฺขเนฺธ อนิจฺจโต ทิเฏฺฐ ปญฺจกฺขนฺธา อนิจฺจโต ทิฏฺฐา โหนฺตีติ? อามนฺตาฯ รูปกฺขโนฺธ ปญฺจกฺขนฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

[สกวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] จกฺขายตเน อนิจฺจโต ทิเฏฺฐ ทฺวาทสายตนานิ อนิจฺจโต ทิฏฺฐานิ โหนฺตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ ทฺวาทสายตนานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

[สกวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] จกฺขุธาตุยา อนิจฺจโต ทิฏฺฐาย อฎฺฐารส ธาตุโย อนิจฺจโต ทิฏฺฐา โหนฺตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุธาตุ อฎฺฐารส ธาตุโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

[สกวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] จกฺขุนฺทฺริเย อนิจฺจโต ทิเฏฺฐ พาวีสตินฺทฺริยานิ อนิจฺจโต ทิฏฺฐานิ โหนฺตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยํ พาวีสตินฺทฺริยานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

[สกวาทีปุจฺฉาลกฺขณํ] จตูหิ ญาเณหิ โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ จตฺตาริ โสตาปตฺติผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฎฺฐหิ ญาเณหิ โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตา ฯ อฎฺฐ โสตาปตฺติผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวาทสหิ ญาเณหิ โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส โสตาปตฺติผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จตุจตฺตารีสาย ญาเณหิ โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตีติ ? อามนฺตาฯ จตุจตฺตารีสํ โสตาปตฺติผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สตฺตสตฺตติยา ญาเณหิ โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ สตฺตสตฺตติ โสตาปตฺติผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๔๖. น วตฺตพฺพํ – ''อนุปุพฺพาภิสมโย''ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท อนุปุพฺพนิโนฺน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร, น อายตเกเนว ปปาโต; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา, น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ''ติ [จูฬว. ๓๘๕; อ. นิ. ๘.๒๐; อุทา. ๔๕ อุทาเน จ]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อนุปุพฺพาภิสมโยติฯ

น วตฺตพฺพํ – ''อนุปุพฺพาภิสมโย''ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

''อนุปุเพฺพน เมธาวี, โถกํ โถกํ ขเณ ขเณ;
กมฺมาโร รชตเสฺสว, นิทฺธเม มลมตฺตโน''ติ [ธ. ป. ๒๓๙ ธมฺมปเท]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อนุปุพฺพาภิสมโยติฯ

อนุปุพฺพาภิสมโยติ ? อามนฺตาฯ นนฺวายสฺมา ควมฺปติ เถโร ภิกฺขู เอตทโวจ – ''สมฺมุขา เมตํ, อาวุโส, ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – 'โย, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ ปสฺสติ ทุกฺขสมุทยมฺปิ โส

ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติ; โย ทุกฺขสมุทยํ ปสฺสติ ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติ; โย ทุกฺขนิโรธํ ปสฺสติ ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติ; โย ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปสฺสติ ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสตี'''ติ [สํ. นิ. ๕.๑๑๐๐]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''อนุปุพฺพาภิสมโย''ติฯ

อนุปุพฺพาภิสมโยติ ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

''สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย,
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ;
สกฺกายทิฏฺฐี วิจิกิจฺฉิตญฺจ,
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ;
จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุโตฺต,
ฉจฺจาภิฐานานิ อภพฺพ กาตุ''นฺติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''อนุปุพฺพาภิสมโย''ติฯ

อนุปุพฺพาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวกสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – 'ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม'นฺติ, สห ทสฺสนุปฺปาทา, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส ตีณิ สํโยชนานิ ปหียนฺติ – สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส''ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''อนุปุพฺพาภิสมโย''ติฯ

อนุปุพฺพาภิสมยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๑๙) ๑๐. โวหารกถา

๓๔๗. พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตเร โสเต ปฏิหญฺญติ โน โลกิเย, โลกุตฺตเรน วิญฺญาเณน ปฏิวิชานนฺติ โน โลกิเยน, สาวกา ปฏิวิชานนฺติ โน ปุถุชฺชนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

นนุ พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกิเย โสเต ปฏิหญฺญตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกิเย โสเต ปฏิหญฺญติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ''พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร''ติฯ

นนุ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ โลกิเยน วิญฺญาเณน ปฏิวิชานนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ โลกิเยน วิญฺญาเณน ปฏิวิชานนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ''พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร''ติฯ

นนุ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ ปุถุชฺชนา ปฏิวิชานนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ ปุถุชฺชนา ปฏิวิชานนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ''พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร''ติฯ

๓๔๘. พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ, สกทาคามิมโคฺค สกทาคามิผลํ, อนาคามิมโคฺค อนาคามิผลํ, อรหตฺตมโคฺค อรหตฺตผลํ, สติปฏฺฐานํ สมฺมปฺปธานํ อิทฺธิปาโท อินฺทฺริยํ พลํ โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ สุณนฺตีติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตโร ธโมฺม โสตวิเญฺญโยฺย, โสตสฺมึ ปฏิหญฺญติ, โสตสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ โลกุตฺตโร ธโมฺม น โสตวิเญฺญโยฺย, น โสตสฺมึ ปฏิหญฺญติ, น โสตสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลกุตฺตโร ธโมฺม น โสตวิเญฺญโยฺย, น โสตสฺมึ ปฏิหญฺญติ, น โสตสฺส อาปาถํ อาคจฺฉติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร’’ติฯ

๓๔๙. พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหาเร รเชฺชยฺยุนฺติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตโร ธโมฺม ราคฏฺฐานิโย รชนีโย กมนีโย มทนีโย พนฺธนีโย มุจฺฉนีโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ โลกุตฺตโร ธโมฺม น ราคฏฺฐานิโย น รชนีโย น กมนีโย น มทนีโย น พนฺธนีโย น มุจฺฉนีโยติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลกุตฺตโร ธโมฺม น ราคฏฺฐานิโย น รชนีโย น กมนีโย น มทนีโย น พนฺธนีโย น มุจฺฉนีโย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร’’ติฯ

พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหาเร ทุเสฺสยฺยุนฺติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตโร ธโมฺม โทสฏฺฐานิโย โกปฏฺฐานิโย ปฏิฆฏฺฐานิโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ โลกุตฺตโร ธโมฺม น โทสฏฺฐานิโย น โกปฏฺฐานิโย น ปฏิฆฏฺฐานิโยติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลกุตฺตโร ธโมฺม น โทสฏฺฐานิโย น โกปฏฺฐานิโย น ปฏิฆฏฺฐานิโย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร’’ติฯ

พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหาเร มุเยฺหยฺยุนฺติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตโร ธโมฺม โมหฏฺฐานิโย อญฺญาณกรโณ อจกฺขุกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ โลกุตฺตโร ธโมฺม น โมหฏฺฐานิโย น อญฺญาณกรโณ น อจกฺขุกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสํวตฺตนิโกติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลกุตฺตโร ธโมฺม น โมหฏฺฐานิโย น อญฺญาณกรโณ น อจกฺขุกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสํวตฺตนิโก, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโร’’ติฯ

๓๕๐. พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกุตฺตโรติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ สุณนฺติ, สเพฺพ เต มคฺคํ ภาเวนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เย เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ สุณนฺติ, สเพฺพ เต มคฺคํ ภาเวนฺตีติ? อามนฺตาฯ พาลปุถุชฺชนา พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ สุณนฺติ, พาลปุถุชฺชนา มคฺคํ ภาเวนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มาตุฆาตโก มคฺคํ ภาเวติ…เป…. ปิตุฆาตโก… อรหนฺตฆาตโก… รุหิรุปฺปาทโก… สงฺฆเภทโก พุทฺธสฺส ภควโต โวหารํ สุณาติ, สงฺฆเภทโก มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๕๑. ลพฺภา โสวณฺณมยาย ลฏฺฐิยา ธญฺญปุโญฺชปิ สุวณฺณปุโญฺชปิ อาจิกฺขิตุนฺติ? อามนฺตาฯ เอวเมวํ ภควา โลกุตฺตเรน โวหาเรน โลกิยมฺปิ โลกุตฺตรมฺปิ ธมฺมํ โวหรตีติฯ

ลพฺภา เอลณฺฑิยาย ลฏฺฐิยา ธญฺญปุโญฺชปิ สุวณฺณปุโญฺชปิ อาจิกฺขิตุนฺติ? อามนฺตาฯ เอวเมวํ ภควา โลกิเยน โวหาเรน โลกิยมฺปิ โลกุตฺตรมฺปิ ธมฺมํ โวหรตีติฯ

๓๕๒. พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกิยํ โวหรนฺตสฺส โลกิโย โหติ, โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส โลกุตฺตโร โหตีติ? อามนฺตาฯ โลกิยํ โวหรนฺตสฺส โลกิเย โสเต ปฏิหญฺญติ, โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส โลกุตฺตเร โสเต ปฏิหญฺญติ; โลกิยํ โวหรนฺตสฺส โลกิเยน วิญฺญาเณน ปฏิวิชานนฺติ, โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส โลกุตฺตเรน วิญฺญาเณน ปฏิวิชานนฺติ; โลกิยํ โวหรนฺตสฺส ปุถุชฺชนา ปฏิวิชานนฺติ , โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส สาวกา ปฏิวิชานนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกิยํ โวหรนฺตสฺส โลกิโย โหติ, โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส โลกุตฺตโร โหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา โลกิยมฺปิ โลกุตฺตรมฺปิ ธมฺมํ โวหรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา โลกิยมฺปิ โลกุตฺตรมฺปิ ธมฺมํ โวหรติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกิยํ โวหรนฺตสฺส โลกิโย โหติ, โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส โลกุตฺตโร โหตี’’ติฯ

พุทฺธสฺส ภควโต โวหาโร โลกิยํ โวหรนฺตสฺส โลกิโย โหติ, โลกุตฺตรํ โวหรนฺตสฺส โลกุตฺตโร โหตีติ? อามนฺตาฯ มคฺคํ โวหรนฺตสฺส มโคฺค โหติ, อมคฺคํ โวหรนฺตสฺส อมโคฺค โหติ, ผลํ โวหรนฺตสฺส ผลํ โหติ, อผลํ โวหรนฺตสฺส อผลํ โหติ, นิพฺพานํ โวหรนฺตสฺส นิพฺพานํ โหติ, อนิพฺพานํ โวหรนฺตสฺส อนิพฺพานํ โหติ, สงฺขตํ โวหรนฺตสฺส สงฺขตํ โหติ, อสงฺขตํ โวหรนฺตสฺส อสงฺขตํ โหติ, รูปํ โวหรนฺตสฺส รูปํ โหติ, อรูปํ โวหรนฺตสฺส อรูปํ โหติ, เวทนํ โวหรนฺตสฺส เวทนา โหติ, อเวทนํ โวหรนฺตสฺส อเวทนา โหติ, สญฺญํ โวหรนฺตสฺส สญฺญา โหติ, อสญฺญํ โวหรนฺตสฺส อสญฺญา โหติ, สงฺขาเร โวหรนฺตสฺส สงฺขารา โหนฺติ, อสงฺขาเร โวหรนฺตสฺส อสงฺขารา โหนฺติ, วิญฺญาณํ โวหรนฺตสฺส วิญฺญาณํ โหติ, อวิญฺญาณํ โวหรนฺตสฺส อวิญฺญาณํ โหตีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โวหารกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ทุติยวโคฺค

(๒๐) ๑๑. นิโรธกถา

๓๕๓. เทฺว นิโรธาติ? อามนฺตาฯ เทฺว ทุกฺขนิโรธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว ทุกฺขนิโรธาติ? อามนฺตาฯ เทฺว นิโรธสจฺจานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว นิโรธสจฺจานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ทุกฺขสจฺจานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว นิโรธสจฺจานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว สมุทยสจฺจานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว นิโรธสจฺจานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว มคฺคสจฺจานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทฺว นิโรธสจฺจานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ...เป.... เทฺว เลณานิ... เทฺว สรณานิ... เทฺว ปรายณานิ... เทฺว อจฺจุตานิ... เทฺว อมตานิ... เทฺว นิพฺพานานีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

เทฺว นิพฺพานานีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ทฺวินฺนํ นิพฺพานานํ อุจฺจนีจตา หีนปณีตตา อุกฺกํสาวกํโส สีมา วา เภโท วา ราชิ วา อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

เทฺว นิโรธาติ? อามนฺตาฯ นนุ อปฺปฏิสงฺขานิรุเทฺธ สงฺขาเร ปฏิสงฺขา นิโรเธนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อปฺปฏิสงฺขานิรุเทฺธ สงฺขาเร ปฏิสงฺขา นิโรเธนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เทฺว นิโรธา’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘เทฺว นิโรธา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อปฺปฏิสงฺขานิรุทฺธาปิ สงฺขารา อจฺจนฺตภคฺคา, ปฏิสงฺขานิรุทฺธาปิ สงฺขารา อจฺจนฺตภคฺคาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อปฺปฏิสงฺขานิรุทฺธาปิ สงฺขารา อจฺจนฺตภคฺคา, ปฏิสงฺขานิรุทฺธาปิ สงฺขารา อจฺจนฺตภคฺคา, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เทฺว นิโรธา’’ติฯ

เทฺว นิโรธาติ? อามนฺตาฯ ปฏิสงฺขานิรุทฺธาปิ [ปฏิสงฺขานิรุทฺธา (?)] สงฺขารา อริยมคฺคํ อาคมฺม นิรุทฺธาติ? อามนฺตาฯ อปฺปฏิสงฺขานิรุทฺธา สงฺขารา อริยมคฺคํ อาคมฺม นิรุทฺธาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

เทฺว นิโรธาติ? อามนฺตาฯ ปฏิสงฺขานิรุทฺธา สงฺขารา น ปุน อุปฺปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ อปฺปฏิสงฺขานิรุทฺธา สงฺขารา น ปุน อุปฺปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เทฺว นิโรธา’’ติฯ

นิโรธกถา นิฏฺฐิตาฯ

ทุติยวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปรูปหาโร อญฺญาณํ, กงฺขา ปรวิตารณา;
วจีเภโท ทุกฺขาหาโร, จิตฺตฏฺฐิติ จ กุกฺกุฬา;
อนุปุพฺพาภิสมโย, โวหาโร จ นิโรธโกติฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๑) ๑. พลกถา

๓๕๔. ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ตถาคตพลํ สาวกพลํ, สาวกพลํ ตถาคตพลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว ตถาคตพลํ ตํ สาวกพลํ, ตเญฺญว สาวกพลํ ตํ ตถาคตพลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ยาทิสํ ตถาคตพลํ ตาทิสํ สาวกพลํ, ยาทิสํ สาวกพลํ ตาทิสํ ตถาคตพลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ยาทิโส ตถาคตสฺส ปุพฺพโยโค ปุพฺพจริยา ธมฺมกฺขานํ ธมฺมเทสนา ตาทิโส สาวกสฺส ปุพฺพโยโค ปุพฺพจริยา ธมฺมกฺขานํ ธมฺมเทสนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ตถาคโต ชิโน สตฺถา สมฺมาสมฺพุโทฺธ สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี ธมฺมสฺสามี ธมฺมปฺปฏิสรโณติ? อามนฺตา ฯ สาวโก ชิโน สตฺถา สมฺมาสมฺพุโทฺธ สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี ธมฺมสฺสามี ธมฺมปฺปฏิสรโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ตถาคโต อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโทติ? อามนฺตาฯ สาวโก อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ สาวโก สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๕๕. สาวโก ฐานาฐานํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก ฐานาฐานํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ฐานาฐานํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ’’นฺติฯ

สาวโก อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ’’นฺติฯ

สาวโก สพฺพตฺถคามินิํ ปฏิปทํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก สพฺพตฺถคามินิํ ปฏิปทํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพตฺถคามินิํ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ’’นฺติฯ

สาวโก อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคต

พลํ สาวกสาธารณ”นฺติฯ

สาวโก สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ”นฺติฯ

สาวโก ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฎฺฐานํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฎฺฐานํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฎฺฐานํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ”นฺติฯ

สาวโก ปุเพฺพนิวาสานุสฺสตึ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก ปุเพฺพนิวาสานุสฺสตึ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ปุเพฺพนิวาสานุสฺสติ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ”นฺติฯ

สาวโก สตฺตานํ จุตูปปาตํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาวโก สตฺตานํ จุตูปปาตํ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “สตฺตานํ จุตูปปาตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ”นฺติฯ

นนุ ตถาคตสฺสาปิ อาสวา ขีณา สาวกสฺสาปิ อาสวา ขีณาติ ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กิญฺจิ นานากรณํ ตถาคตสฺส วา สาวกสฺส วา อาสวกฺขเยน วา อาสวกฺขยํ วิมุตฺติยา วา วิมุตฺตีติ? นตฺถิฯ หญฺจิ นตฺถิ กิญฺจิ นานากรณํ ตถาคตสฺส วา สาวกสฺส วา อาสวกฺขเยน วา อาสวกฺขยํ วิมุตฺติยา วา วิมุตฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณ”นฺติฯ

๓๕๖. อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตา ฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ [อยเมตฺถ สาธารณปกฺขํ สนฺธาย ปฎิเกฺขโป (ฎีกา โอโลเกตพฺพา)] …เป….ฯ

อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? อามนฺตา…เป….ฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกอสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? อามนฺตาฯ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สาวกสาธารณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

พลกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวคฺโค

(๒๒) ๒. อริยนฺติกถา

๓๕๗. ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ มคฺโค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมคฺโค โสตาปตฺติผลํ, สกทาคามิมคฺโค สกทาคามิผลํ, อนาคามิมคฺโค อนาคามิผลํ, อรหตฺตมคฺโค อรหตฺตผลํ, สติปฏฺฐานํ สมฺมปฺปธานํ อิทฺธิปาโท อินฺทฺริยํ พลํ โพชฺฌงฺโคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตา ฯ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐานญฺจ มนสิ กโรติ, สุญฺญตญฺจ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ฐานาฐานญฺจ มนสิ กโรติ, สุญฺญตญฺจ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป.… อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐานญฺจ มนสิ กโรติ, อปฺปณิหิตญฺจ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ฐานาฐานญฺจ มนสิ กโรติ, อปฺปณิหิตญฺจ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๓๕๘. สติปฏฺฐานา อริยา สุญฺญตารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

สติปฏฺฐานา อริยา อนิมิตฺตารมฺมณา…เป.… อปฺปณิหิตารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

สมฺมปฺปธานา, อิทฺธิปาทา, อินฺทฺริยา, พลา, โพชฺฌงฺคา อริยา สุญฺญตารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

โพชฺฌงฺคา อริยา อนิมิตฺตารมฺมณา… อปฺปณิหิตารมฺมณาติ? อามนฺตา ฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๓๕๙. ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุญฺญตารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ สติปฏฺฐานา อริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สุญฺญตารมฺมณา’’ติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…

ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ ? อามนฺตาฯ สติปฏฺฐานา อริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อปฺปณิหิตารมฺมณา’’ติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – สุญฺญตารมฺมณํ…เป…. อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ สมฺมปฺปธานํ…เป…. โพชฺฌงฺคา อริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อปฺปณิหิตารมฺมณา’’ติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๖๐. สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ…เป…. โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สุญฺญาตารมฺมณนฺติ ? อามนฺตาฯ สตฺตานํ จุตูปปาตญฺจ มนสิ กโรติ , สุญฺญตญฺจ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาตญฺจ มนสิ กโรติ, สุญฺญตญฺจ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ อนิมิตฺตารมฺมณํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ สตฺตานํ จุตูปปาตญฺจ มนสิ กโรติ, อปฺปณิหิตญฺจ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาตญฺจ มนสิ กโรติ, อปฺปณิหิตญฺจ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๖๑. สติปฏฺฐานา อริยา สุญฺญตารมฺมณา…เป…. อนิมิตฺตารมฺมณา…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สมฺมปฺปธานํ …เป…. โพชฺฌงฺคา อริยา สุญฺญตารมฺมณา…เป…. อนิมิตฺตารมฺมณา…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – สุญฺญตารมฺมณํ…เป…. อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ สติปฏฺฐานา อริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อปฺปปณิหิตารมฺมณา’’ติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๖๒. สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – สุญฺญตารมฺมณํ…เป…. อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ สมฺมปฺปธานา…เป…. โพชฺฌงฺคา อริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อปฺปณิหิตารมฺมณา’’ติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? อามนฺตาฯ สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อริย’’นฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อริย’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อริย’’นฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อริย’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ สุญฺญตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อนิมิตฺตารมฺมณํ… อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ สุญฺญตารมฺมณํ…เป…. อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตา…เป….ฯ สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุญฺญตารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุญฺญตารมฺมณ’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ฐานาฐาเน ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – อนิมิตฺตารมฺมณํ… อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อปฺปณิหิตารมฺมณ’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สตฺตานํ จุตูปปาเต ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – สุญฺญตารมฺมณํ…เป.… อนิมิตฺตารมฺมณํ…เป…. อปฺปณิหิตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ อาสวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ อริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อปฺปณิหิตารมฺมณ’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อริยนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๓) ๓. วิมุตฺติกถา

๓๖๓. สราคํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? อามนฺตาฯ ราคสหคตํ ราคสหชาตํ ราคสํสฏฺฐํ ราคสมฺปยุตฺตํ ราคสหภุ ราคานุปริวตฺติ อกุสลํ โลกิยํ สาสวํ สํโยชนิยํ คนฺถนิยํ โอฆนิยํ โยคนิยํ นีวรณิยํ ปรามฏฺฐํ อุปาทานิยํ สํกิเลสิยํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สผสฺสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ผโสฺส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ สราคํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ราโค จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเวทนํ…เป.… สสญฺญํ…เป.… สเจตนํ…เป.… สปญฺญํ [สสญฺญํ (สี. ก.)] จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ปญฺญา จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ สราคํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ราโค จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สผสฺสํ สราคํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ผโสฺส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ ราโค จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเวทนํ สราคํ…เป.… สสญฺญํ สราคํ…เป.… สเจตนํ สราคํ…เป.… สปญฺญํ สราคํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ปญฺญา จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ ราโค จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๖๔. สโทสํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? อามนฺตาฯ โทสสหคตํ โทสสหชาตํ โทสสํสฎฺฐํ โทสสมฺปยุตฺตํ โทสสหภุ โทสานุปริวตฺติ อกุสลํ โลกิยํ สาสวํ…เป.… สํกิเลสิยํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สผสฺสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ผโสฺส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ สโทสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, โทโส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเวทนํ…เป.… สสญฺญํ…เป.… สเจตนํ…เป.… สปญฺญํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ปญฺญา จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตา ฯ สโทสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, โทโส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สผสฺสํ สโทสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ผโสฺส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ สโทสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, โทโส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเวทนํ สโทสํ… สสญฺญํ สโทสํ… สเจตนํ สโทสํ… สปญฺญํ สโทสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ปญฺญา จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ โทโส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๖๕. สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? อามนฺตาฯ โมหสหคตํ โมหสหชาตํ โมหสํสฎฺฐํ โมหสมฺปยุตฺตํ โมหสหภุ โมหานุปริวตฺติ อกุสลํ โลกิยํ สาสวํ…เป.… สํกิเลสิยํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สผสฺสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ผโสฺส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, โมโห จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สเวทนํ … สสญฺญํ… สเจตนํ… สปญฺญํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ปญฺญา จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, โมโห จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สผสฺสํ สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ผโสฺส จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตา ฯ โมโห จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สเวทนํ สโมหํ… สสญฺญํ สโมหํ… สเจตนํ สโมหํ…เป…. สปญฺญํ สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ปญฺญา จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? อามนฺตาฯ โมโห จ จิตฺตญฺจ อุโภ วิมุจฺจนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สราคํ สโทสํ สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? อามนฺตาฯ วีตราคํ วีตโทสํ วีตโมหํ นิกฺกิเลสํ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สราคํ สโทสํ สโมหํ จิตฺตํ วิมุจฺจตี’’ติฯ

วิมุตฺติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๔) ๔. วิมุจฺจมานกถา

๓๖๖. วิมุตฺตํ วิมุจฺจมานนฺติ? อามนฺตาฯ เอกเทสํ วิมุตฺตํ, เอกเทสํ อวิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เอกเทสํ วิมุตฺตํ, เอกเทสํ อวิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ เอกเทสํ โสตาปโนฺน, เอกเทสํ น โสตาปโนฺน, เอกเทสํ โสตาปตฺติผลปฺปโตฺต ปฎิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ สตฺตกฺขตฺตุปรโม โกล โงฺกโล เอกพีชี พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. อริยก เนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต, เอกเทสํ อริยกเนฺตหิ สีเลหิ น สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เอกเทสํ วิมุตฺตํ, เอกเทสํ อวิมุตฺตนฺติ? อามนฺตา ฯ เอกเทสํ สกทาคามี, เอกเทสํ น สกทาคามี, เอกเทสํ สกทาคามิผลปฺปโตฺต ปฎิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เอกเทสํ วิมุตฺตํ, เอกเทสํ อวิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ เอกเทสํ อนาคามี, เอกเทสํ น อนาคามี, เอกเทสํ อนาคามิผลปฺปโตฺต ปฎิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ อนฺตราปรินิพฺพายี , อุป หจฺจปรินิพฺพายี, อสงฺขารปรินิพฺพายี, สสงฺขารปรินิพฺพายี, อุทฺธํโสโตอกนิฎฺฐคามี, เอกเทสํ น อุทฺธํโสโตอกนิฎฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เอกเทสํ วิมุตฺตํ, เอกเทสํ อวิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ เอกเทสํ อรหา เอกเทสํ น อรหา, เอก เทสํ อรหตฺตปฺปโตฺต ปฎิลโทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, เอกเทสํ วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห…เป…. เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ, เอกเทสํ สจฺฉิกาตพฺพํ น สจฺฉิกตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิมุตฺตํ วิมุจฺจมานนฺติ? อามนฺตาฯ อุปฺปาทกฺขเณ วิมุตฺตํ, ภงฺคกฺขเณ วิมุจฺจมานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๖๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘วิมุตฺตํ วิมุจฺจมาน’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจตี’’ติ [ที. นิ. ๑.๒๔๘ อาทโย]! อตฺถิ สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ วตฺตพฺพํ [เตน หิ (สี. สฺยา. กํ.), เตน หิ น วตฺตพฺพํ (ก.)] – ‘‘วิมุตฺตํ วิมุจฺจมาน’’นฺติฯ

วิมุตฺตํ วิมุจฺจมานนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมตี’’ติ! อตฺถิ สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘วิมุตฺตํ วิมุจฺจมาน’’นฺติฯ

อตฺถิ จิตฺตํ วิมุจฺจมานนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ จิตฺตํ รชฺชมานํ ทุสฺสมานํ มุยฺหมานํ กิลิสฺสมานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ รตฺตเญฺจว อรตฺตญฺจ, ทุฎฺฐเญฺจว อทุฎฺฐญฺจ, มูฬฺหเญฺจว อมูฬฺหญฺจ, ฉินฺนเญฺจว อฉินฺนญฺจ, ภินฺนเญฺจว อภินฺนญฺจ, กตเญฺจว อกตญฺจาติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รตฺตเญฺจว อรตฺตญฺจ, ทุฎฺฐเญฺจว อทุฎฺฐญฺจ, มูฬฺหเญฺจว อมูฬฺหญฺจ, ฉินฺนเญฺจว อฉินฺนญฺจ, ภินฺนเญฺจว อภินฺนญฺจ, กตเญฺจว อกตญฺจ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ จิตฺตํ วิมุจฺจมาน’’นฺติฯ

วิมุจฺจมานกถา นิฎฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๕) ๕. อฎฺฐมกกถา

๓๖๘. อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมโก ปุคฺคโล โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลปฺปโตฺต ปฎิลทฺธ อธิคโต สจฺฉิกโต อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมโก ปุคฺคโล โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลปฺปโตฺต…เป…. กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐานุสโย ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานํ ปหีนนฺติ ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉานุสโย… สีลพฺพตปรามาโส ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉานุสโย ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐานุสโย… สีลพฺพตปรามาโส ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐานุสโย อปฺปหีโนติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานํ อปฺปหีนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฎฺฐานุสโย อปฺปหีโนติ? อามนฺตาฯ อฎฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานํ อปฺปหีนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉานุสโย… สีลพฺพตปรามาโส อปฺปหีโนติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ อปฺปหีนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส สีลพฺพตปรามาโส อปฺปหีโนติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ อปฺปหีนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๖๙. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานปหานาย มโคฺค ภาวิโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานปหานาย สติปฏฺฐานา ภาวิตา…เป…. สมฺมปฺปธานา…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานปหานาย มโคฺค ภาวิโต…เป…. โพชฺฌงฺคา ภาวิตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานปหานาย มโคฺค อภาวิโตติ? อามนฺตาฯ อมเคฺคน ปหีนํ โลกิเยน สาสเวน…เป…. สํกิเลสิเยนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานปหานาย สติปฏฺฐานา…เป…. โพชฺฌงฺคา อภาวิตาติ? อามนฺตาฯ อมเคฺคน ปหีนํ โลกิเยน สาสเวน…เป…. สํกิเลสิเยนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานปหานาย มโคฺค อภาวิโต…เป…. สติปฏฺฐานา…เป…. โพชฺฌงฺคา อภาวิตาติ? อามนฺตาฯ อมเคฺคน ปหีนํ โลกิเยน สาสเวน…เป…. สํกิเลสิเยนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๗๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ปหีน’’นฺติ? อามนฺตาฯ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? นุปฺปชฺชิสฺสติฯ หญฺจิ นุปฺปชฺชิสฺสติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ปหีน’’นฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ ปหีน’’นฺติ? อามนฺตาฯ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? นุปฺปชฺชิสฺสติฯ หญฺจิ นุปฺปชฺชิสฺสติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ ปหีน’’นฺติฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐานุสโย นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉานุสโย… สีลพฺพตปรามาโส นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? อามนฺตา ฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉานุสโย… สีลพฺพตปรามาโส นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ โคตฺรภุโน ปุคฺคลสฺส ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป. … อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? อามนฺตาฯ โคตฺรภุโน ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ กตฺวา ปหีนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ… เป.…ฯ

อฏฺฐมกกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๖) ๖. อฏฺฐมกสฺสอินฺทฺริยกถา

๓๗๑. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ สทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ วีริยินฺทฺริยํ…เป.… นตฺถิ สตินฺทฺริยํ…เป.… นตฺถิ สมาธินฺทฺริยํ…เป.… นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ ปญฺญาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธาติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ วีริยํ…เป.… อตฺถิ สติ… อตฺถิ สมาธิ… อตฺถิ ปญฺญาติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ มโน, อตฺถิ มนินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, อตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ มโน, อตฺถิ มนินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ โสมนสฺสํ, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, อตฺถิ ชีวิตํ, อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, อตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ชีวิตํ, อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส…เป.… อตฺถิ ปญฺญา, อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ มโน, นตฺถิ มนินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ โสมนสฺสํ, นตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยนฺติ…เป.… อตฺถิ ชีวิตํ, นตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ มโน, นตฺถิ มนินฺทฺริยนฺติ? อตฺถิ โสมนสฺสํ, นตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยนฺติ? อตฺถิ ชีวิตํ, นตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมโก ปุคฺคโล อสฺสโทฺธติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ วีริยินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมโก ปุคฺคโล กุสีโต หีนวีริโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ สตินฺทฺริยนฺ

ติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมโก ปุคฺคโล มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ สมาธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมโก ปุคฺคโล อสมาหิโต วิพฺภนฺตจิตฺโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมโก ปุคฺคโล ทุปฺปโญฺญ เอลมูโคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, สา จ สทฺธา นิยฺยานิกาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, สา จ สทฺธา นิยฺยานิกา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ สทฺธินฺทฺริย’’นฺติฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ วีริยํ, ตญฺจ วีริยํ นิยฺยานิกํ; อตฺถิ สติ, สา จ สติ นิยฺยานิกา; อตฺถิ สมาธิ, โส จ สมาธิ นิยฺยานิโก; อตฺถิ ปญฺญา, สา จ ปญฺญา นิยฺยานิกาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, สา จ ปญฺญา นิยฺยานิกา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริย’’นฺติฯ

๓๗๒. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, อตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, อตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส… อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, อตฺถิ สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. อตฺถิ ปญฺญา, อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, อตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ สทฺธา, นตฺถิ สทฺธินฺทฺริยนฺติ…เป…. อตฺถิ ปญฺญา, นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตา ฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส… อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺญา, นตฺถิ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ ปญฺจินฺทฺริยานีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิ! กตมานิ ปญฺจ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจินฺทฺริยานิฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหา โหติฯ ตโต มุทุตเรหิ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปโนฺน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน โหติฯ ยสฺส โข, ภิกฺขเว, อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ นตฺถิ, ตมหํ ‘พาหิโร ปุถุชฺชนปเกฺข ฐิโต’ติ วทามี’’ติ [สํ. นิ. ๕.๔๘๘]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ อฏฺฐมโก ปุคฺคโล

พาหิโร ปุถุชฺชนปเกฺข ฐิโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. เตน หิ อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ ปญฺจินฺทฺริยานีติฯ

อฏฺฐมกสฺส อินฺทฺริยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๗) ๗. ทิพฺพจกฺขุกถา

๓๗๓. มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ มํสจกฺขุํ ทิพฺพจกฺขุํ, ทิพฺพจกฺขุํ มํสจกฺขุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ยาทิสํ มํสจกฺขุํ ตาทิสํ ทิพฺพจกฺขุํ, ยาทิสํ ทิพฺพจกฺขุํ ตาทิสํ มํสจกฺขุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว มํสจกฺขุํ ตํ ทิพฺพจกฺขุํ, ตํ ทิพฺพจกฺขุํ ตํ มํสจกฺขุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ยาทิโส มํสจกฺขุสฺส วิสโย อานุภาโว โคจโร ตาทิโส ทิพฺพสฺส จกฺขุสฺส วิสโย อานุภาโว โคจโรติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ อุปาทิณฺณํ [อุปาทินฺนํ (สฺยา. กํ.)] หุตฺวา อนุปาทิณฺณํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อุปาทิณฺณํ หุตฺวา อนุปาทิณฺณํ โหตีติ? อามนฺตาฯ กามาวจรํ หุตฺวา รูปาวจรํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

กามาวจรํ หุตฺวา รูปาวจรํ โหตีติ? อามนฺตาฯ รูปาวจรํ หุตฺวา อรูปาวจรํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปาวจรํ หุตฺวา อรูปาวจรํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ปริยาปนฺนํ หุตฺวา อปริยาปนฺนํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๗๔. มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ทิพฺพจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ มํสจกฺขุํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ทิพฺพจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ปญฺญาจกฺขุํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ทิพฺพจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ มํสจกฺขุํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มํสจกฺขุํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพจกฺขุํ โหตีติ? อามนฺตาฯ เทฺวว จกฺขูนีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. เทฺวว จกฺขูนีติ? อามนฺตาฯ นนุ ตีณิ จกฺขูนิ วุตฺตานิ ภควตา – มํสจกฺขุ, ทิพฺพจกฺขุ,

ปญฺญาจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตีณิ จกฺขูนิ วุตฺตานิ ภควตา – มํสจกฺขุํ, ทิพฺพจกฺขุํ, ปญฺญาจกฺขุํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เทฺวว จกฺขูนี’’ติฯ

เทฺวว จกฺขูนีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, จกฺขูนิ! กตมานิ ตีณิ? มํสจกฺขุํ, ทิพฺพจกฺขุํ, ปญฺญาจกฺขุนฺติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ จกฺขูนี’’ติฯ

‘‘มํสจกฺขุํ ทิพฺพจกฺขุํ, ปญฺญาจกฺขุํ อนุตฺตรํ;
เอตานิ ตีณิ จกฺขูนิ, อกฺขาสิ ปุริสุตฺตโมฯ

‘‘มํสจกฺขุสฺส อุปฺปาโท, มโคฺค ทิพฺพสฺส จกฺขุโน;
ยทา จ ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญาจกฺขุํ อนุตฺตรํ;
ตสฺส จกฺขุสฺส ปฏิลาภา, สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตี’’ติ [อิติวุ. ๖๑ อิติวุตฺตเก]ฯ

อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เทฺวว จกฺขูนี’’ติฯ

ทิพฺพจกฺขุกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๘) ๘. ทิพฺพโสตกถา

๓๗๕. มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ มํสโสตํ ทิพฺพโสตํ, ทิพฺพโสตํ มํสโสตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ยาทิสํ มํสโสตํ ตาทิสํ ทิพฺพโสตํ, ยาทิสํ ทิพฺพโสตํ ตาทิสํ มํสโสตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว มํสโสตํ ตํ ทิพฺพโสตํ, ตํ ทิพฺพโสตํ ตํ มํสโสตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ยาทิโส มํสโสตสฺส วิสโย อานุภาโว โคจโร ตาทิโส ทิพฺพสฺส โสตสฺส วิสโย อานุภาโว โคจโรติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ อุปาทิณฺณํ หุตฺวา อนุปาทิณฺณํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อุปาทิณฺณํ หุตฺวา อนุปาทิณฺณํ โหตีติ? อามนฺตาฯ กามาวจรํ หุตฺวา รูปาวจรํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กามาวจรํ หุตฺวา รูปาวจรํ โหตีติ? อามนฺตาฯ รูปาวจรํ หุตฺวา อรูปาวจรํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปาวจรํ หุตฺวา อรูปาวจรํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ปริยาปนฺนํ หุตฺวา อปริยาปนฺนํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๗๖. มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ทิพฺพโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ มํสโสตํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มํสโสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ ทิพฺพโสตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ เอกํเยว โสตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เอกํเยว โสตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ เทฺว โสตานิ วุตฺตานิ ภควตา – ‘‘มํสโสตํ, ทิพฺพโสต’’นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เทฺว โสตานิ วุตฺตานิ ภควตา – มํสโสตํ, ทิพฺพโสตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เอกเญฺญว โสต’’นฺติฯ

ทิพฺพโสตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๒๙) ๙. ยถากมฺมูปคตญาณกถา

๓๗๗. ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ [ยถากมฺมูปคตญาณํ (สฺยา. กํ.)] ทิพฺพจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ ยถากมฺมูปคตญฺจ มนสิ กโรติ, ทิเพฺพน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถากมฺมูปคตญฺจ มนสิ กโรติ, ทิเพฺพน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘อิเม วต โภโนฺต สตฺตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘อริยานํ อุปวาทกา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิกา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘อิเม วา ปน โภโนฺต สตฺตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘กายสุจริเตน สมนฺนาคตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘อริยานํ อนุปวาทกา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิกา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมฺมาทานา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ‘‘เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ทิเพฺพน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

‘‘เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’’ติ จ มนสิ กโรติ, ทิเพฺพน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๗๘. ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ อทิพฺพจกฺขุโก ทิพฺพจกฺขุํ อปฺปฏิลโทฺธ อนธิคโต อสจฺฉิกโต ยถากมฺมูปคตํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ อทิพฺพจกฺขุโก ทิพฺพจกฺขุํ อปฺปฏิลโทฺธ อนธิคโต อสจฺฉิกโต ยถากมฺมูปคตํ ชานาติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุ’’นฺติฯ

ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อายสฺมา สาริปุโตฺต ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ชานาติ, โน จ

วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุ’’นฺติฯ

ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ทิพฺพจกฺขุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ทิพฺพจกฺขุนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

‘‘เนว ปุพฺเพนิวาสาย, นปิ ทิพฺพสฺส จกฺขุโน;
เจโตปริยาย อิทฺธิยา, โสตธาตุวิสุทฺธิยา;
จุติยา อุปปตฺติยา, ปณิธิ เม น วิชฺชตี’’ติ [เถรคา. ๙๙๖ เถรคาถายํ]ฯ

อเตฺถว สุตฺตนฺตนฺติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ ทิพฺพจกฺขุ’’นฺติฯ

ยถากมฺมูปคตญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๓๐) ๑๐. สํวรกถา

๓๗๙. อตฺถิ เทเวสุ สํวโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ อสํวโรติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

นตฺถิ เทเวสุ อสํวโรติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ เทเวสุ สํวโรติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

นนุ อสํวรา สํวโร สีลํ, อตฺถิ เทเวสุ สํวโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ อสํวโร, ยมฺหา อสํวรา สํวโร สีลนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

อาชานาหิ นิคฺคหํฯ หญฺจิ อสํวรา สํวโร สีลํ, อตฺถิ เทเวสุ สํวโร, เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อตฺถิ เทเวสุ อสํวโร, ยมฺหา อสํวรา สํวโร สีล’’นฺติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺพ โข – ‘อสํวรา สํวโร สีลํ, อตฺถิ เทเวสุ สํวโร,’ โน จ วตฺตพฺพ – ‘อตฺถิ เทเวสุ อสํวโร, ยมฺหา อสํวรา สํวโร สีล’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

โน เจ ปน วตฺตพฺพ – ‘‘อตฺถิ เทเวสุ อสํวโร, ยมฺหา อสํวรา สํวโร สีล’’นฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อสํวรา สํวโร สีลํ, อตฺถิ เทเวสุ สํวโร’’ติฯ ยํ ตตฺถ วเทสิ – ‘‘วตฺตพฺพ โข ‘อสํวรา สํวโร สีลํ, อตฺถิ เทเวสุ สํวโร,’ โน จ วตฺตพฺพ – ‘อตฺถิ เทเวสุ อสํวโร, ยมฺหา อสํวรา สํวโร สีล’’’นฺติ มิจฺฉาฯ

อตฺถิ มนุสฺเสสุ สํวโร, อตฺถิ ตตฺถ อสํวโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ สํวโร, อตฺถิ ตตฺถ อสํวโรติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ เทเวสุ สํวโร, นตฺถิ ตตฺถ อสํวโรติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ มนุสฺเสสุ สํวโร, นตฺถิ ตตฺถ อสํวโรติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

๓๘๐. อตฺถิ เทเวสุ ปาณาติปาตา เวรมณีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ ปาณาติปาโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ เทเวสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นตฺถิ เทเวสุ ปาณาติปาโตติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ เทเวสุ ปาณาติปาตา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นตฺถิ เทเวสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ เทเวสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ มนุสฺเสสุ ปาณาติปาตา เวรมณิ, อตฺถิ ตตฺถ ปาณาติปาโตติ ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ ปาณาติปาตา เวรมณิ, อตฺถิ ตตฺถ ปาณาติปาโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ มนุสฺเสสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิ, อตฺถิ ตตฺถ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เทเวสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิ, อตฺถิ ตตฺถ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ เทเวสุ ปาณาติปาตา เวรมณิ, นตฺถิ ตตฺถ ปาณาติปาโตติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ มนุสฺเสสุ ปาณาติปาตา เวรมณิ, นตฺถิ ตตฺถ ปาณาติปาโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ เทเวสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิ, นตฺถิ ตตฺถ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ มนุสฺเสสุ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิ, นตฺถิ ตตฺถ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นตฺถิ เทเวสุ สํวโรติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ เทวา ปาณาติปาติโน อทินฺนาทายิโน กาเมสุมิจฺฉาจาริโน มุสาวาทิโน สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายิโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. เตน หิ อตฺถิ เทเวสุ สํวโรติฯ

สํวรกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๓๑) ๑๑. อสญฺญกถา

๓๘๑. อสญฺญสเตฺตสุ สญฺญา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ สญฺญาภโว สญฺญาคติ สญฺญาสตฺตาวาโส สญฺญาสํสาโร สญฺญาโยนิ สญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นนุ อสญฺญภโว อสญฺญคติ อสญฺญสตฺตาวาโส อสญฺญสํสาโร อสญฺญโยนิ อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อสญฺญภโว อสญฺญคติ อสญฺญสตฺตาวาโส อสญฺญสํสาโร อสญฺญโยนิ อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อสญฺญสเตฺตสุ สญฺญา อตฺถี’’ติฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถีติ? อามนฺตา ฯ ปญฺจโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นนุ เอกโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ เอกโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถี’’ติฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ตาย สญฺญาย สญฺญากรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๘๒. มนุสฺเสสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ สญฺญาภโว สญฺญาคติ สญฺญาสตฺตาวาโส สญฺญาสํสาโร สญฺญาโยนิ สญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ สญฺญาภโว สญฺญาคติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มนุสฺเสสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ ปญฺจโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ ปญฺจโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

มนุสฺเสสุ สญฺญา อตฺถิ, ตาย สญฺญาย สญฺญากรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถิ, ตาย สญฺญาย สญฺญากรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ อสญฺญภโว อสญฺญคติ อสญฺญสตฺตาวาโส อสญฺญสํสาโร อสญฺญโยนิ อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ มนุสฺเสสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ อสญฺญภโว อสญฺญคติ…เป…. อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ เอกโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ มนุสฺเสสุ สญฺญา อตฺถิ, โส จ เอกโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถิ, น จ ตาย สญฺญาย สญฺญากรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ มนุสฺเสสุ สญฺญา อตฺถิ, น จ ตาย สญฺญาย สญฺญากรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๓๘๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, อสญฺญสตฺตา นาม เทวา; สญฺญุปฺปาทา จ ปน เต เทวา ตมฺหา กายา จวนฺตี’’ติ [ที. นิ. ๑.๖๘]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถีติฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา อตฺถีติ? กิญฺจิ [กญฺจิ (สฺยา.)] กาเล อตฺถิ, กิญฺจิ กาเล นตฺถีติฯ กิญฺจิ กาเล สญฺญสตฺตา กิญฺจิ กาเล อสญฺญสตฺตา, กิญฺจิ กาเล สญฺญภโว กิญฺจิ กาเล อสญฺญภโว, กิญฺจิ กาเล ปญฺจโวการภโว กิญฺจิ กาเล เอกโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺเตสุ สญฺญา กิญฺจิ กาเล อตฺถิ, กิญฺจิ กาเล นตฺถีติ? อามนฺตาฯ กํ กาลํ อตฺถิ, กํ กาลํ นตฺถีติ? จุติกาเล อุปปตฺติกาเล อตฺถิ, ฐิติกาเล นตฺถีติฯ จุติกาเล อุปปตฺติกาเล

สญฺญสตฺตา, ฐิติกาเล อสญฺญสตฺตา; จุติกาเล อุปปตฺติกาเล สญฺญภโว, ฐิติกาเล อสญฺญภโว; จุติกาเล อุปปตฺติกาเล ปญฺจโวการภโว, ฐิติกาเล เอกโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. ตติยวโคฺค

(๓๒) ๑๒. เนวสญฺญานาสญฺญายตนกถา

๓๘๔. เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถี''ติ? อามนฺตาฯ อสญฺญภโว อสญฺญคติ อสญฺญสตฺตาวาโส อสญฺญสํสาโร อสญฺญโยนิ อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นนุ สญฺญาภโว สญฺญาคติ สญฺญาสตฺตาวาโส สญฺญาสํสาโร สญฺญาโยนิ สญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สญฺญาภโว สญฺญาคติ…เป…. สญฺญตฺตภาวปฏิลาโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ''เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – 'สญฺญา อตฺถี'''ติฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถี''ติ? อามนฺตาฯ เอกโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นนุ จตุโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตุโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ''เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – 'สญฺญา อตฺถี'''ติฯ

๓๘๕. อสญฺญสเตฺตสุ น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ'', โส จ อสญฺญภโว อสญฺญคติ อสญฺญสตฺตาวาโส อสญฺญสํสาโร อสญฺญโยนิ อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ อสญฺญภโว อสญฺญคติ อสญฺญสตฺตาวาโส อสญฺญสํสาโร อสญฺญโยนิ อสญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสเตฺตสุ น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ เอกโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ เอกโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ สญฺญาภโว สญฺญาคติ…เป…. สญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสเตฺตสุ น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ สญฺญาภโว สญฺญาคติ…เป…. สญฺญตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ จตุโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสเตฺตสุ น วตฺตพฺพํ – ''สญฺญา อตฺถิ,'' โส จ จตุโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘สญฺญา อตฺถี’’’ติฯ

๓๘๖. เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ อากาสานญฺจายตนํ จตุโวการภโว อากาสานญฺจายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ วิญฺญาณญฺจายตนํ…เป.… อากิญฺจญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อากิญฺจญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อากาสานญฺจายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? อามนฺตาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

วิญฺญาณญฺจายตนํ…เป.… อากิญฺจญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? อามนฺตาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ วา ‘‘นตฺถี’’ติ วาติ? อามนฺตาฯ นนุ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘สญฺญา อตฺถี’ติ วา ‘นตฺถี’ติ วา’’ติฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ วา ‘‘นตฺถี’’ติ วาติ? อามนฺตาฯ อากาสานญฺจายตนํ…เป.… วิญฺญาณญฺจายตนํ…เป.… อากิญฺจญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อากิญฺจญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ วา ‘‘นตฺถี’’ติ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อากาสานญฺจายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? อามนฺตาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

วิญฺญาณญฺจายตนํ…เป.… อากิญฺจญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? อามนฺตาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ จตุโวการภโว, อตฺถิ ตตฺถ สญฺญาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ [เนวสญฺญานาสญฺญายตเน วตฺตพฺพํ (?)] – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ วา ‘‘นตฺถี’’ติ วาติ? อามนฺตาฯ นนุ เนวสญฺญานาสญฺญายตนนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘สญฺญา อตฺถี’ติ วา ‘นตฺถี’ติ วา’’ติฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตนนฺติ กตฺวา เนวสญฺญานาสญฺญายตเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญา อตฺถี’’ติ วา ‘‘นตฺถี’’ติ วาติ? อามนฺตาฯ อทุกฺขมสุขา เวทนาติ กตฺวา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย

[อทุกฺขมสุขา เวทนา (สี. ก.)] น วตฺตพฺพํ – ‘‘เวทนา’’ติ วา ‘‘อเวทนา’’ติ วาติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตนกถา นิฏฺฐิตาฯ

ตติยวคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พลํ สาธารณํ อริยํ, สราคํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ;
วิมุตฺตํ วิมุจฺจมานํ, อตฺถิ จิตฺตํ วิมุจฺจมานํฯ

อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส, ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ปหีนํ;
อฏฺฐมกสฺส ปุคฺคลสฺส, นตฺถิ ปญฺจินฺทฺริยานิ จกฺขุํฯ

โสตํ ธมฺมุปตฺถทฺธํ, ยถากมฺมูปคตํ ญาณํ;
เทเวสุ สํวโร อสญฺญ-สเตฺตสุ สญฺญา เอวเมว ภวคฺคนฺติฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๓) ๑. คิหิสฺส อรหาติกถา

๓๘๗. คิหิสฺส อรหาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต คิหิสํโยชนนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป. … นตฺถิ อรหโต คิหิสํโยชนนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต คิหิสํโยชนํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘คิหิสฺส อรหา’’ติฯ

คิหิสฺส อรหาติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต คิหิสํโยชนํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต คิหิสํโยชนํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘คิหิสฺส อรหา’’ติฯ

คิหิสฺส อรหาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ คิหี คิหิสํโยชนํ อปฺปหาย ทิฏฺเฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโรติ [ม. นิ. ๒.๑๘๖]? นตฺถิฯ หญฺจิ นตฺถิ โกจิ คิหี คิหิสํโยชนํ อปฺปหาย ทิฏฺเฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘คิหิสฺส อรหา’’ติฯ

คิหิสฺส อรหาติ? อามนฺตาฯ นนุ วจฺฉโคโตฺต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, โภ โคตม, โกจิ คิหี คิหิสํโยชนํ อปฺปหาย กายสฺส เภทา ทุกฺขสฺสนฺตกโร’’ติ? ‘‘นตฺถิ โข, วจฺฉ, โกจิ คิหี คิหิสํโยชนํ อปฺปหาย กายสฺส เภทา ทุกฺขสฺสนฺตกโร’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘คิหิสฺส อรหา’’ติฯ

คิหิสฺส อรหาติ? อามนฺตาฯ อรหา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, เมถุนํ อุปฺปาเทยฺย, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวเสยฺย, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺย, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺย, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺย, อเชฬกํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, กุกฺกุฏสูกรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, หตฺถิควสฺสวฬวํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ [… กปิญฺชลํ (สฺยา. กํ. ปี.)] ปฏิคฺคเณฺหยฺย, จิตฺตวณฺฑวาลโมฬิํ [ปีตวณฺฎวาลโมฬิกํ (สฺยา. กํ. ปี.)] ธาเรยฺย, โอทาตานิ วตฺถานิ ทีฆทสานิ ธาเรยฺย, ยาวชีวํ อคาริยภูโต อสฺสาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘คิหิสฺส อรหา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ยโส กุลปุโตฺต, อุตฺติโย คหปติ, เสตุ มาณโว, คิหิพฺยญฺชเนน อรหตฺตํ ปโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ยโส กุลปุโตฺต, อุตฺติโย คหปติ, เสตุ มาณโว, คิหิพฺยญฺชเนน อรหตฺตํ ปโตฺต, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘คิหิสฺส อรหา’’ติฯ

คิหิสฺส อรหาติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๔) ๒. อุปปตฺติกถา

๓๘๘. สห อุปปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ สห อุปปตฺติยา โสตาปโนฺน โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

สห อุปปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตา ฯ สห อุปปตฺติยา สกทาคามี โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ สห อุปฺปตฺติยา อนาคามี โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สห อุปฺปตฺติยา โสตาปโนฺน น โหตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สห อุปฺปตฺติยา โสตาปโนฺน น โหติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สห อุปฺปตฺติยา อรหา’’ติฯ

สห อุปฺปตฺติยา สกทาคามี น โหตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สห อุปฺปตฺติยา สกทาคามี น โหติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สห อุปฺปตฺติยา อรหา’’ติฯ

สห อุปฺปตฺติยา อนาคามี น โหตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สห อุปฺปตฺติยา อนาคามี น โหติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สห อุปฺปตฺติยา อรหา’’ติฯ

๓๘๙. สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ สาริปุโตฺต เถโร สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ มหาโมคฺคลฺลาโน เถโร …เป…. มหากสฺสโป เถโร…เป…. มหากจฺจาโน เถโร…เป…. มหาโกฏฺฐิโก เถโร…เป…. มหาปนฺถโก เถโร สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สาริปุโตฺต เถโร น สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สาริปุโตฺต เถโร น สห อุปฺปตฺติยา อรหา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สห อุปฺปตฺติยา อรหา’’ติฯ

มหาโมคฺคลฺลาโน เถโร…เป…. มหากสฺสโป เถโร…เป…. มหากจฺจาโน เถโร…เป…. มหาโกฏฺฐิโก เถโร…เป…. มหาปนฺถโก เถโร น สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มหาปนฺถโก เถโร น สห อุปฺปตฺติยา อรหา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สห อุปฺปตฺติยา อรหา’’ติฯ

๓๙๐. สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ อุปฺปเตฺตสิเยน จิเตฺตน อรหตฺตํ สจฺฉิกโรติ โลกิเยน สาสเวน…เป…. สํกิเลสิเยนาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ อุปฺปเตฺตสิยํ จิตฺตํ นิยฺยานิกํ ขยคามี โพธคามี อปจยคามี อนาสวํ…เป…. อสํกิเลสิยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ อุปฺปเตฺตสิยํ จิตฺตํ อนิยฺยานิกํ น ขยคามิ น โพธคามิ น อปจยคามิ สาสวํ…เป…. สํกิเลสิยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อุปฺปเตฺตสิยํ จิตฺตํ อนิยฺยานิกํ น ขยคามิ น โพธคามิ น อปจยคามิ สาสวํ…เป…. สํกิเลสิยํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สห อุปฺปตฺติยา อรหา’’ติฯ

สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ อุปฺปเตฺตสิเยน จิเตฺตน ราคํ ปชหติ, โทสํ ปชหติ, โมหํ ปชหติ, อโนตฺตปฺปํ ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ อุปฺปเตฺตสิยํ จิตฺตํ มโคฺค… สติปฏฺฐานํ…เป…. สมฺมปฺปธานํ… อิทฺธิปาโท… อินฺทฺริยํ… พลํ… โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ อุปฺปเตฺตสิเยน จิเตฺตน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. สห อุปฺปตฺติยา อรหาติ? อามนฺตาฯ จุติจิตฺตํ มคฺคจิตฺตํ อุปฺปเตฺตสิยํ จิตฺตํ ผลจิตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๕) ๓. อนาสวกถา

๓๙๑. อรหโต สเพฺพ ธมฺมา อนาสวาติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ, สกทาคามิมโคฺค สกทาคามิผลํ, อนาคามิมโคฺค อนาคามิผลํ, อรหตฺตมโคฺค อรหตฺตผลํ, สติปฏฺฐานํ สมฺมปฺปธานํ อิทฺธิปาโท อินฺทฺริยํ พลํ โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหโต สเพฺพ ธมฺมา อนาสวาติ? อามนฺตาฯ อรหโต จกฺขุํ อนาสวนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ อรหโต จกฺขุํ อนาสวนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ…เป.… โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหโต โสตํ…เป.… อรหโต ฆานํ… อรหโต ชิวฺหา… อรหโต กาโย อนาสโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.… อรหโต กาโย อนาสโวติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ…เป.… โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหโต กาโย อนาสโวติ? อามนฺตาฯ อรหโต กาโย ปคฺคหนิคฺคหุปโค เฉทนเภทนุปโค กาเกหิ คิเชฺฌหิ กุลเลหิ สาธารโณติ? อามนฺตาฯ อนาสโว ธโมฺม ปคฺคหนิคฺคหุปโค เฉทนเภทนุปโค กาเกหิ คิเชฺฌหิ กุลเลหิ สาธารโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.…ฯ

อรหโต กาเย วิสํ กเมยฺย, สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ อนาสเว ธเมฺม วิสํ กเมยฺย, สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ลพฺภา อรหโต กาโย อทฺทุพนฺธเนน พนฺธิตุํ, รชฺชุพนฺธเนน พนฺธิตุํ, สงฺขลิกพนฺธเนน พนฺธิตุํ, คามพนฺธเนน พนฺธิตุํ, นิคมพนฺธเนน พนฺธิตุํ, นครพนฺธเนน พนฺธิตุํ, ชนปทพนฺธเนน พนฺธิตุํ , กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตุนฺติ? อามนฺตาฯ ลพฺภา อนาสโว ธโมฺม อทฺทุพนฺธเนน พนฺธิตุํ, รชฺชุพนฺธเนน พนฺธิตุํ, สงฺขลิกพนฺธเนน พนฺธิตุํ, คามนิคมนครชนปทพนฺธเนน พนฺธิตุํ, กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๙๒. ยทิ อรหา ปุถุชฺชนสฺส จีวรํ เทติ, อนาสวํ หุตฺวา สาสวํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อนาสวํ หุตฺวา สาสวํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว อนาสวํ ตํ สาสวนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตเญฺญว อนาสวํ ตํ สาสวนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค อนาสโว หุตฺวา สาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ผลํ… สติปฏฺฐานํ… สมฺมปฺปธานํ… อิทฺธิปาโท… อินฺทฺริยํ… พลํ… โพชฺฌโงฺค อนาสโว หุตฺวา สาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ยทิ อรหา ปุถุชฺชนสฺส ปิณฺฑปาตํ เทติ, เสนาสนํ เทติ , คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ เทติ, อนาสโว หุตฺวา สาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อนาสโว หุตฺวา สาสโว โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว อนาสวํ ตํ สาสวนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตเญฺญว อนาสวํ ตํ สาสวนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค อนาสโว หุตฺวา สาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ผลํ… สติปฏฺฐานํ… สมฺมปฺปธานํ… อิทฺธิปาโท… อินฺทฺริยํ… พลํ… โพชฺฌโงฺค อนาสโว หุตฺวา สาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ยทิ ปุถุชฺชโน อรหโต จีวรํ เทติ, สาสวํ หุตฺวา อนาสวํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. สาสวํ หุตฺวา อนาสวํ โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว สาสวํ ตํ อนาสวนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.… ตเญฺญว สาสวํ ตํ อนาสวนฺติ? อามนฺตาฯ ราโค สาสโว หุตฺวา อนาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. โทโส…เป…. โมโห…เป…. อโนตฺตปฺปํ สาสวํ หุตฺวา อนาสวํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

ยทิ ปุถุชฺชโน อรหโต ปิณฺฑปาตํ เทติ, เสนาสนํ เทติ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ เทติ, สาสโว หุตฺวา อนาสโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. สาสโว หุตฺวา อนาสโว โหตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว สาสวํ ตํ อนาสวนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. ตเญฺญว สาสวํ ตํ อนาสวนฺติ? อามนฺตาฯ ราโค สาสโว หุตฺวา อนาสโว โหตีติ ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. โทโส…เป…. โมโห…เป…. อโนตฺตปฺปํ สาสวํ หุตฺวา อนาสวํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรหโต สเพฺพ ธมฺมา อนาสวา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา อนาสโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา อนาสโว, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหโต สเพฺพ ธมฺมา อนาสวา’’ติฯ

อนาสวกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๖) ๔. สมนฺนาคตกถา

๓๙๓. อรหา จตูหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา จตูหิ ผเสฺสหิ จตูหิ เวทนาหิ จตูหิ สญฺญาหิ จตูหิ เจตนาหิ จตูหิ จิเตฺตหิ จตูหิ สทฺธาหิ จตูหิ วีริเยหิ จตูหิ สตีหิ จตูหิ สมาธีหิ จตูหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามี ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามี ตีหิ ผเสฺสหิ…เป…. ตีหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามี ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี ทฺวีหิ ผเสฺสหิ…เป…. ทฺวีหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหา โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา โสตาปโนฺน สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหา สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อรหา อนาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา อนาคามี, อนฺตราปรินิพฺพายี, อุปหจฺจปรินิพฺพายี, อสงฺขารปรินิพฺพายี, สสงฺขารปรินิพฺพายี, อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามี โสตาปโนฺน สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อนาคามี สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามี สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี โสตาปโนฺน สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๙๔. โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต ‘‘โสตาปนฺโน’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ อรหา โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อรหา, โส โสตาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต ‘‘สกทาคามี’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตา ฯ อรหา สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อรหา, โส สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคามิผเลน สมนฺนาคโต ‘‘อนาคามี’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตา ฯ อรหา อนาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อรหา, โส อนาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต ‘‘โสตาปนฺโน’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ อนาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อนาคามี, โส โสตาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต ‘‘สกทาคามี’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ อนาคามี สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อนาคามี, โส สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต ‘‘โสตาปนฺโน’’ติ วตฺตพฺโพติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว สกทาคามี, โส โสตาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๓๙๕. อรหา โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหา โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา โสตาปตฺติมคฺคํ วีติวโตฺต, สกฺกายทิฎฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ, อปายคมนียํ ราคํ, อปายคมนียํ โทสํ, อปายคมนียํ โมหํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหา สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา สกทาคามิผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา สกทาคามิผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหา สกทาคามิผลํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา สกทาคามิมคฺคํ วีติวโตฺต, โอฬาริกํ กามราคํ, โอฬาริกํ พฺยาปาทํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหา อนาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา อนาคามิผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา อนาคามิผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา อนาคามิผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหา อนาคามิผลํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา อนาคามิมคฺคํ วีติวโตฺต, อณุสหคตํ กามราคํ, อณุสหคตํ พฺยาปาทํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺต

เพฺพ…เป….ฯ

อนาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคามี โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคามี โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อนาคามี โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตา ฯ อนาคามี โสตาปตฺติมคฺคํ วีติวโตฺต, สกฺกายทิฏฺฐิํ…เป…. อปายคมนียํ โมหํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามี สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคามี สกทาคามิผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคามี สกทาคามิผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามี สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อนาคามี สกทาคามิผลํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามี สกทาคามิมคฺคํ วีติวโตฺต, โอฬาริกํ กามราคํ, โอฬาริกํ พฺยาปาทํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ สกทาคามี โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สกทาคามี โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สกทาคามี โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

สกทาคามี โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามี โสตาปตฺติมคฺคํ วีติวโตฺต, สกฺกายทิฏฺฐิํ…เป…. อปายคมนียํ โมหํ วีติวโตฺต เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๙๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรหา จตูหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตา ฯ นนุ อรหตา จตฺตาริ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ, เตหิ จ อปริหีโนติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อรหตา จตฺตาริ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา จตูหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนาคามี ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคามินา ตีณิ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ, เตหิ จ อปริหีโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคามินา ตีณิ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามี ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สกทาคามี ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สกทาคามินา เทฺว ผลานิ ปฏิลทฺธานิ, เตหิ จ อปริหีโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สกทาคามินา เทฺว ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สกทาคามี ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหตา จตฺตาริ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโนติ, อรหา จตูหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตา จตฺตาโร มคฺคา ปฏิลทฺธา เตหิ จ อปริหีโนติ, อรหา จตูหิ มเคฺคหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามินา ตีณิ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโนติ, อนาคามี ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามินา ตโย มคฺคา ปฏิลทฺธา เตหิ จ อปริหีโนติ, อนาคามี ตีหิ มเคฺคหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามินา เทฺว ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโนติ, สกทาคามี ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินา เทฺว มคฺคา ปฏิลทฺธา, เตหิ จ อปริหีโนติ, สกทาคามี ทฺวีหิ มเคฺคหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมนฺนาคตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๗) ๕. อุเปกฺขาสมนฺนาคตกถา

๓๙๗. อรหา ฉหิ อุเปกฺขาหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา ฉหิ ผเสฺสหิ, ฉหิ เวทนาหิ, ฉหิ สญฺญาหิ…เป…. ฉหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหา ฉหิ อุเปกฺขาหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหา จกฺขุนา รูปํ ปสฺสโนฺต โสเตน สทฺทํ สุณาติ, ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ, ชิวฺหาย รสํ สายติ, กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสติ, มนสา ธมฺมํ วิชานาติ…เป…. มนสา ธมฺมํ วิชานโนฺต จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, โสเตน สทฺทํ สุณาติ, ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ, ชิวฺหาย รสํ สายติ, กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหา ฉหิ อุเปกฺขาหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ ฉหิ อุเปกฺขาหิ สมนฺนาคโต สโมหิโต [สมาหิโต (สฺยา.)], ฉ อุเปกฺขาโย ปจฺจุปฏฺฐิตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรหา ฉหิ อุเปกฺขาหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา ฉฬงฺคุเปโกฺขติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา ฉฬงฺคุเปโกฺข, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา ฉหิ อุเปกฺขาหิ สมนฺนาคโต’’ติ…เป….ฯ

อุเปกฺขาสมนฺนาคตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๘) ๖. โพธิยา พุโทฺธติกถา

๓๙๘. โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ โพธิยา นิรุทฺธาย วิคตาย ปฏิปสฺสทฺธาย อพุโทฺธ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ อตีตาย โพธิยา พุโทฺธติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตาย โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ อตีตาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ อตีตาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ ? อามนฺตาฯ อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธ, ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา โพธิกรณียํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธ, น จ ตาย โพธิยา ทุกฺขํ ปริชานาติ…เป…. มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๓๙๙. อตีตาย โพธิยา พุโทฺธ, อนาคตาย โพธิยา พุโทฺธ, ปจฺจุปฺปนฺนาย โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ ตีหิ โพธีหิ พุโทฺธติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตีหิ โพธีหิ พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ ตีหิ โพธีหิ สมนฺนาคโต สโมหิโต, ติโสฺส โพธิโย ปจฺจุปฏฺฐิตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘โพธิยา พุโทฺธ’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ โพธิปฏิลาภา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โพธิปฏิลาภา พุโทฺธ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โพธิยา พุโทฺธ’’ติฯ

โพธิปฏิลาภา พุโทฺธติ, โพธิยา พุโทฺธติ? อามนฺตาฯ โพธิปฏิลาภา โพธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โพธิยา พุโทฺธติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๓๙) ๗. ลกฺขณกถา

๔๐๐. ลกฺขณสมนฺนาคโต โพธิสโตฺตติ? อามนฺตาฯ ปเทสลกฺขเณหิ สมนฺนาคโต ปเทสโพธิสโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ลกฺขณสมนฺนาคโต โพธิสโตฺตติ? อามนฺตา ฯ ติภาคลกฺขเณหิ สมนฺนาคโต ติภาคโพธิสโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ลกฺขณสมนฺนาคโต โพธิสโตฺตติ? อามนฺตาฯ อุปฑฺฒลกฺขเณหิ สมนฺนาคโต อุปฑฺฒโพธิสโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ลกฺขณสมนฺนาคโต โพธิสโตฺตติ? อามนฺตาฯ จกฺกวตฺติสโตฺต ลกฺขณสมนฺนาคโต, จกฺกวตฺติสโตฺต โพธิสโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

จกฺกวตฺติสโตฺต ลกฺขณสมนฺนาคโต, จกฺกวตฺติสโตฺต โพธิสโตฺตติ? อามนฺตาฯ ยาทิโส โพธิสตฺตสฺส ปุพฺพโยโค ปุพฺพจริยา ธมฺมกฺขานํ ธมฺมเทสนา, ตาทิโส จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ปุพฺพโยโค ปุพฺพจริยา ธมฺมกฺขานํ ธมฺมเทสนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๐๑. ยถา โพธิสตฺตสฺส ชายมานสฺส เทวา ปฐมํ ปฏิคฺคณฺหนฺติ ปจฺฉา มนุสฺสา [ที. นิ. ๒.๒๗; ม. นิ. ๓.๒๐๕ วุตฺตํ ทิสฺสาย ปุจฺฉติ], เอวเมวํ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ชายมานสฺส เทวา ปฐมํ ปฏิคฺคณฺหนฺติ ปจฺฉา มนุสฺสาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถา โพธิสตฺตสฺส ชายมานสฺส จตฺตาโร นํ เทวปุตฺตา ปฏิคฺคเหตฺวา มาตุ ปุรโต ฐเปนฺติ – ''อตฺตมนา, เทวิ, โหหิ! มเหสกฺโข เต ปุโตฺต อุปฺปโนฺน''ติ, เอวเมวํ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ชายมานสฺส จตฺตาโร นํ เทวปุตฺตา ปฏิคฺคเหตฺวา มาตุ ปุรโต ฐเปนฺติ – ''อตฺตมนา, เทวิ, โหหิ! มเหสกฺโข เต ปุโตฺต อุปฺปโนฺน''ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถา โพธิสตฺตสฺส ชายมานสฺส เทฺว อุทกสฺส ธารา อนฺตลิกฺขา ปาตุภวนฺติ – เอกา สีตสฺส, เอกา อุณฺหสฺส – เยน โพธิสตฺตสฺส อุทกกิจฺจํ กโรนฺติ มาตุ จ, เอวเมวํ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ชายมานสฺส เทฺว อุทกสฺส ธารา อนฺตลิกฺขา ปาตุภวนฺติ – เอกา สีตสฺส, เอกา อุณฺหสฺส – เยน จกฺกวตฺติสตฺตสฺส อุทกกิจฺจํ กโรนฺติ มาตุ จาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถา สมฺปติชาโต โพธิสโตฺต สเมหิ ปาเทหิ ปติฏฺฐหิตฺวา อุตฺตเรน อภิมุโข สตฺตปทวีติหาเรน คจฺฉติ เสตมฺหิ ฉเตฺต อนุธาริยมาเน, สพฺพา จ ทิสา วิโลเกติ, อาสภิญฺจ วาจํ ภาสติ – ''อโคฺคหมสฺมิ โลกสฺส, เชโฎฺฐหมสฺมิ โลกสฺส, เสโฎฺฐหมสฺมิ โลกสฺส, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว''ติ, เอวเมวํ สมฺปติชาโต จกฺกวตฺติสโตฺต สเมหิ ปาเทหิ ปติฏฺฐหิตฺวา อุตฺตเรน อภิมุโข สตฺตปทวีติหาเรน คจฺฉติ เสตมฺหิ ฉเตฺต อนุธาริยมาเน, สพฺพา จ ทิสา วิโลเกติ, อา

สภิญฺจ วาจํ ภาสติ – “อโคฺคหมสฺมิ โลกสฺส, เชโฏฺฐหมสฺมิ โลกสฺส, เสโฏฺฐหมสฺมิ โลกสฺส, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว”ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถา โพธิสตฺตสฺส ชายมานสฺส มหโต อาโลกสฺส มหโต โอภาสสฺส มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาโว โหติ, เอวเมวํ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ชายมานสฺส มหโต อาโลกสฺส มหโต โอภาสสฺส มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาโว โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถา โพธิสตฺตสฺส ปกติกาโย สมนฺตา พฺยามํ โอภาสติ, เอวเมวํ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ปกติกาโย สมนฺตา พฺยามํ โอภาสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ยถา โพธิสโตฺต มหาสุปินํ ปสฺสติ, เอวเมวํ จกฺกวตฺติสโตฺต มหาสุปินํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๐๒. น วตฺตพฺพํ – “ลกฺขณสมนฺนาคโต โพธิสโตฺต”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ทฺวตฺตึสิมานิ, ภิกฺขเว, มหาปุริสสฺส มหาปุริสลกฺขณานิ, เยหิ สมนฺนาคตสฺส มหาปุริสสฺส เทฺวว คติโย ภวนฺติ อนญฺญา [น อญฺญา (ก.)]! สเจ อคารํ อชฺฌาวสติ, ราชา โหติ จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรโนฺต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปโตฺต สตฺตรตนสมนฺนาคโตฯ ตสฺสิมานิ สตฺต รตนานิ ภวนฺติ, เสยฺยถิทํ – จกฺกรตนํ, หตฺถิรตนํ, อสฺสรตนํ , มณิรตนํ, อิตฺถิรตนํ, คหปติรตนํ, ปริณายกรตนเมว สตฺตมํฯ ปโรสหสฺสํ โข ปนสฺส ปุตฺตา ภวนฺติ สูรา วีรงฺครูปา ปรเสนปฺปมทฺทนาฯ โส อิมํ ปถวิํ สาครปริยนฺตํ อทเณฺฑน อสเตฺถน ธเมฺมน อภิวิชิย อชฺฌาวสติฯ สเจ โข ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ, อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุโทฺธ โลเก วิวฏฺฏจฺฉโท”ติ [ที. นิ. ๓.๒๐๐]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ลกฺขณสมนฺนาคโต โพธิสโตฺตติฯ

ลกฺขณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๔๐) ๘. นิยาโมกฺกนฺติกถา

๔๐๓. โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโยติ [ม. นิ. ๒.๒๘๒ ฆฏิการสุตฺตํ นิสฺสาย ปุจฺฉติ]? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? อามนฺตาฯ สาวโก หุตฺวา พุโทฺธ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สาวโก หุตฺวา พุโทฺธ โหตีติ? อามนฺตาฯ อนุสฺสวิโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนุสฺสวิโยติ ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา สยมฺภูติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา สยมฺภู, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อนุสฺสวิโย”ติฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโยติ? อามนฺตาฯ ภควตา โพธิยา มูเล ตีเณว สามญฺญผลานิ อภิสมฺพุทฺธานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ ภควตา โพธิยา มูเล จตฺตาริ สามญฺญผลานิ อภิสมฺพุทฺธานีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควตา โพธิยา มูเล จตฺตาริ สามญฺญผลานิ อภิสมฺพุทฺธานิ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย’’ติฯ

๔๐๔. โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโยติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต ทุกฺกรการิยํ อกาสีติ? อามนฺตาฯ ทสฺสนสมฺปโนฺน ปุคฺคโล ทุกฺกรการิยํ กเรยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โพธิสโตฺต อปรนฺตปํ [อมรํ ตปํ (สํ. นิ. ๑.๑๓๗)] อกาสิ, อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสีติ? อามนฺตาฯ ทสฺสนสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิเสยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, อายสฺมา อานโนฺท ภควโต สาวโกติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย , โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จิโตฺต คหปติ หตฺถโก อาฬวโก ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, จิโตฺต คหปติ หตฺถโก อาฬวโก ภควโต สาวโกติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, น จ กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? อามนฺตาฯ อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, น จ ภควโต สาวโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, น จ กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? อามนฺตาฯ จิโตฺต คหปติ หตฺถโก อาฬวโก ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, น จ ภควโต สาวโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, น จ กสฺสปสฺส ภควโต สาวโกติ? อามนฺตาฯ สาวโก ชาติํ วีติวโตฺต อสาวโก โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๐๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘กสฺสเป อหํ, อานนฺท, ภควติ พฺรหฺมจริยํ อจริํ อายติํ สโมฺพธายา’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย’’ติฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโยติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘สพฺพาภิภู สพฺพวิทูหมสฺมิ,
สเพฺพสุ ธเมฺมสุ อนูปลิโตฺต;
สพฺพญฺชโห ตณฺหกฺขเย วิมุโตฺต,
สยํ อภิญฺญาย กมุทฺทิเสยฺยํฯ

“น เม อาจริโย อตฺถิ, สทิโส เม น วิชฺชติ;
สเทวกสฺมึ โลกสฺมึ, นตฺถิ เม ปฏิปุคฺคโลฯ

“อหญฺหิ อรหา โลเก, อหํ สตฺถา อนุตฺตโร;
เอโกมฺหิ สมฺมาสมฺพุโทฺธ, สีติภูโตสฺมิ นิพฺพุโตฯ

“ธมฺมจกฺกํ ปวเตฺตตุํ, คจฺฉามิ กาสินํ ปุรํ;
อนฺธีภูตสฺมึ [อนฺธภูตสฺมึ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โลกสฺมึ, อาหญฺฉํ [อาหญฺญึ (ก.)] อมต
ทุนฺทุภิ”นฺติ [ทุทฺรภินฺติ (ก.)]ฯ

“ยถา โข ตฺวํ, อาวุโส, ปฏิชานาสิ, อรหสิ อนนฺตชิโน”ติ?

“มาทิสา เว ชินา โหนฺติ, เย ปตฺตา อาสวกฺขยํ;
ชิตา เม ปาปกา ธมฺมา, ตสฺมาหํ อุปก ชิโน”ติ [มหาว. ๑๑; ม. นิ. ๑.๒๘๕;
๒.๓๔๑]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย”ติฯ

โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโยติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ““อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺย’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ปริญฺญาตนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ…เป…. อาโลโก อุทปาทิฯ ‘อิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ [ทุกฺขสมุทโย (สฺยา. กํ.)] อริยสจฺจํ ปหาตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ปหีนนฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘อิทํ ทุกฺขนิโรธํ [ทุกฺขนิโรโธ (สฺยา. กํ.)] อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. สจฺฉิกตนฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ภาวิตนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาที”ติ [มหาว. ๑๕; สํ. นิ. ๕.๑๐๘๑; ปฏิ. ม. ๒.๓๐]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “โพธิสโตฺต กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย”ติฯ

นิยาโมกฺกนฺติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๔๑) ๙. อปราปิ สมนฺนาคตกถา

๔๐๖. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล จตูหิ ผเสฺสหิ จตูหิ เวทนาหิ จตูหิ สญฺญาหิ จตูหิ เจตนาหิ จตูหิ จิเตฺตหิ จตูหิ สทฺธาหิ จตูหิ วีริเยหิ จตูหิ สตีหิ จตูหิ สมาธีหิ จตูหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ตีหิ ผเสฺสหิ ตีหิ เวทนาหิ…เป…. ตีหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล ทฺวีหิ ผเสฺสหิ ทฺวีหิ เวทนาหิ…เป…. ทฺวีหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปโนฺน สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามี อนฺตราปรินิพฺพายี, อุปหจฺจปรินิพฺพายี, อสงฺขารปรินิพฺพายี, สสงฺขารปรินิพฺพายี, อุทฺธํโสโต อกนิฏฺฐคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตา ฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปโนฺน สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปโนฺน สตฺตกฺขตฺตุปรโม, โกลโงฺกโล, เอกพีชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๐๗. โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต โสตาปโนฺนติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตา ฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล, โส โสตาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต สกทาคามีติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล, โส สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิผเลน สมนฺนาคโต อนาคามีติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตา ฯ เสฺวว อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล, โส อนาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต โสตาปโนฺนติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อนาคามิผล

สจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล, โส โสตาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต สกทาคามีติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล, โส สกทาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต โสตาปโนฺนติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตา ฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ เสฺวว สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล, โส โสตาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๐๘. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต, เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติมคฺคํ วีติวโตฺต, สกฺกายทิฏฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ อปายคมนียํ ราคํ อปายคมนียํ โทสํ อปายคมนียํ โมหํ วีติวโตฺต, เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิผลํ วีติวโตฺต, เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล สกทาคามิมคฺคํ วีติวโตฺต, โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ วีติวโตฺต, เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิผลํ วีติวโตฺต, เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล อนาคามิมคฺคํ วีติวโตฺต, อณุสหคตํ กามราคํ อณุสหคตํ พฺยาปาทํ วีติวโตฺต, เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๐๙. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวโตฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวตฺโต, เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติมคฺคํ วีติวตฺโต, สกฺกายทิฏฺฐึ…เป…. อปายคมนียํ โมหํ วีติวตฺโต, เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล สกทาคามิผลํ วีติวตฺโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล สกทาคามิผลํ วีติวตฺโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล สกทาคามิผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล สกทาคามิผลํ วีติวตฺโต, เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตา ฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล สกทาคามิมคฺคํ วีติวตฺโต, โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ วีติวตฺโต, เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๑๐. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวตฺโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวตฺโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผลํ วีติวตฺโต, เตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติมคฺคํ วีติวตฺโต , สกฺกายทิฏฺฐึ…เป…. อปายคมนียํ โมหํ วีติวตฺโต, เตน สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๑๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปเนฺนน ปุคฺคเลน ตีณิ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ, เตหิ จ อปริหีโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปเนฺนน ปุคฺคเลน ตีณิ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปเนฺนน ปุคฺคเลน เทฺว ผลานิ ปฏิลทฺธานิ, เตหิ จ อปริหีโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปเนฺนน ปุคฺคเลน เทฺว ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปเนฺนน ปุคฺคเลน โสตาปตฺติผลํ ปฏิลทฺธํ, เตน จ อปริหีโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปเนฺนน ปุคฺคเลน โสตาปตฺติผลํ ปฏิลทฺธํ เตน จ อปริหีโน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๑๒. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺเนน ปุคฺคเลน ตีณิ ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโนติ, อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ตีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺเนน ปุคฺคเลน จตฺตาโร มคฺคา ปฏิลทฺธา เตหิ จ อปริหีโนติ, อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล จตูหิ มเคฺคหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺเนน ปุคฺคเลน เทฺว ผลานิ ปฏิลทฺธานิ เตหิ จ อปริหีโนติ, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทฺวีหิ ผเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺเนน ปุคฺคเลน ตโย มคฺคา ปฏิลทฺธา เตหิ จ อปริหีโนติ, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ตีหิ มเคฺคหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺเนน ปุคฺคเลน โสตาปตฺติผลํ ปฏิลทฺธํ เตน จ อปริหีโนติ, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล โสตาปตฺติผเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺเนน ปุคฺคเลน เทฺว มคฺคา ปฏิลทฺธา เตหิ จ อปริหีโนติ, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทฺวีหิ มเคฺคหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อปราปิ สมนฺนาคตกถา นิฎฺฐิตาฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

(๔๒) ๑๐. สพฺพสํโยชนปฺปหานกถา

๔๑๓. สพฺพสํโยชนานํ ปหานํ อรหตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตมเคฺคน สเพฺพ สํโยชนา ปหียนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหตฺตมเคฺคน สเพฺพ สํโยชนา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตมเคฺคน สกฺกายทิฎฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหตฺตมเคฺคน สกฺกายทิฎฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ปชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปหานํ โสตาปตฺติผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปหานํ โสตาปตฺติผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตมเคฺคน สเพฺพ สํโยชนา ปหียนฺตี’’ติฯ

๔๑๔. อรหตฺตมเคฺคน สเพฺพ สํโยชนา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตมเคฺคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๑๕. อรหตฺตมเคฺคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ปชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ กามราคพฺยาปาทานํ ตนุภาวํ สกทาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราคพฺยาปาทานํ ตนุภาวํ สกทาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตมเคฺคน สเพฺพ สํโยชนา ปหียนฺตี’’ติฯ

อรหตฺตมเคฺคน สเพฺพ สํโยชนา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตมเคฺคน อณุสหคตํ กามราคํ อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๑๖. อรหตฺตมคฺเคน อณุสหคตํ กามราคํ อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ปชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ กามราคพฺยาปาทานํ อนวเสสปฺปหานํ อนาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราคพฺยาปาทานํ อนวเสสปฺปหานํ อนาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อรหตฺตมคฺเคน สพฺเพ สํโยชนา ปหียนฺตี’’ติฯ

อรหตฺตมคฺเคน สพฺเพ สํโยชนา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ รูปราคอรูปราคมานอุทฺธจฺจอวิชฺชาย อนวเสสปฺปหานํ อรหตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปราคอรูปราคมานอุทฺธจฺจอวิชฺชาย อนวเสสปฺปหานํ อรหตฺตํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อรหตฺตมคฺเคน สพฺเพ สํโยชนา ปหียนฺตี’’ติฯ

๔๑๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สพฺพสํโยชนานํ ปหานํ อรหตฺต’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหโต สพฺเพ สํโยชนา ปหีนาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อรหโต สพฺเพ สํโยชนา ปหีนา, เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘สพฺพสํโยชนานํ ปหานํ อรหตฺต’’นฺติฯ

สพฺพสํโยชนปฺปหานกถา นิฏฺฐิตาฯ

จตุตฺถวคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

คิหิสฺส อรหา, สห อุปฺปตฺติยา อรหา, อรหโต สพฺเพ ธมฺมา อนาสวา, อรหา จตูหิ ผเลหิ สมนฺนาคโต, เอวเมวํ ฉหิ อุเปกฺขาหิ, โพธิยา พุทฺโธ, สลกฺขณสมนฺนาคโต, โพธิสตฺโต โอกฺกนฺตนิยาโม จริตพฺรหฺมจริโย, ปฏิปนฺนโก ผเลน สมนฺนาคโต, สพฺพสํโยชนานํ ปหานํ อรหตฺตนฺติฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๔๓) ๑. วิมุตฺติกถา

๔๑๘. วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ ยํ กิญฺจิ วิมุตฺติญาณํ สพฺพํ ตํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจเวกฺขณญาณํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ โคตฺรภุโน ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ โสตาปนฺนสฺส ญาณํ, โสตาปตฺติผลํ ปตฺตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺฉิกตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิสฺส ญาณํ, สกทาคามิผลํ ปตฺตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺฉิกตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคามิสฺส ญาณํ, อนาคามิผลํ ปตฺตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺฉิกตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อรหโต ญาณํ, อรหตฺตํ ปตฺตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺฉิกตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๑๙. โสตาปตฺติผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๒๐. โสตาปตฺติผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตา ฯ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ ตญฺจ ผลํ ปตฺตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิมุตฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๔๔) ๒. อเสขญาณกถา

๔๒๑. เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เสโข อเสขํ ธมฺมํ ชานาติ ปสฺสติ, ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ เสโข อเสขํ ธมฺมํ น ชานาติ น ปสฺสติ, อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ น อุปสมฺปชฺช วิหรติ, น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เสโข อเสขํ ธมฺมํ น ชานาติ น ปสฺสติ, อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ น อุปสมฺปชฺช วิหรติ, น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถี’’ติฯ

อเสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถิ, อเสโข อเสขํ ธมฺมํ ชานาติ ปสฺสติ, ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? อามนฺตาฯ เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถิ , เสโข อเสขํ ธมฺมํ ชานาติ ปสฺสติ, ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๔๒๒. เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถิ, เสโข อเสขํ ธมฺมํ น ชานาติ น ปสฺสติ, อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ น อุปสมฺปชฺช วิหรติ, น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? อามนฺตาฯ อเสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถิ, อเสโข อเสขํ ธมฺมํ น ชานาติ น ปสฺสติ, อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ น อุปสมฺปชฺช วิหรติ, น กาเยน ผุสิตฺวา วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ โคตฺรภุโน ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติมคฺเค ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติผเล ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สกทาคามิผล… อนาคามิผล… อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อรหตฺเต ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๔๒๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา อานนฺโท เสโข – ‘‘ภควา อุฬาโร’’ติ ชานาติ, ‘‘สาริปุตฺโต เถโร, มหาโมคฺคลฺลาโน เถโร อุฬาโร’’ติ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อายสฺมา อานนฺโท เสโข – ‘‘ภควา อุฬาโร’’ติ ชานาติ, ‘‘สาริปุตฺโต เถโร, มหาโมคฺคลฺลาโน เถโร อุฬาโร’’ติ ชานาติ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เสขสฺส อเสขํ ญาณํ อตฺถี’’ติฯ

อเสขญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวคฺโค

(๔๕) ๓. วิปรีตกถา

๔๒๔. ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ [ปถวีกสิณสมาปตฺตึ (สี. ก.)] สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิจฺเจ นิจฺจนฺติ วิปริเยโสติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ทุกฺเข สุขนฺติ…เป…. อนตฺตนิ อตฺตาติ…เป…. อสุเภ สุภนฺติ วิปริเยโสติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กุสลํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณ’’นฺติฯ

อนิเจฺจ นิจฺจนฺติ วิปริเยโส, โส จ อกุสโลติ? อามนฺตาฯ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณํ, ตญฺจ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทุเกฺข สุขนฺติ…เป…. อนตฺตนิ อตฺตาติ…เป…. อสุเภ สุภนฺติ วิปริเยโส, โส จ อกุสโลติ? อามนฺตาฯ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณํ, ตญฺจ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๒๕. ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณํ, ตญฺจ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อนิเจฺจ นิจฺจนฺติ วิปริเยโส, โส จ กุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณํ, ตญฺจ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ทุเกฺข สุขนฺติ…เป…. อนตฺตนิ อตฺตาติ…เป…. อสุเภ สุภนฺติ วิปริเยโส, โส จ กุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๒๖. ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อรหา ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปเชฺชยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณ’’นฺติฯ

ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณํ, อรหา ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต วิปริเยโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อรหโต วิปริเยโสติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นตฺถิ อรหโต สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโสติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ อรหโต สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโส, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต วิปริเยโส’’ติฯ

๔๒๗. น วตฺตพฺพํ – ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปชฺชนฺตสฺส สเพฺพว ปถวีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณนฺติฯ

ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ปถวี อตฺถิ, อตฺถิ จ โกจิ ปถวึ ปถวิโต สมาปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปถวี อตฺถิ, อตฺถิ จ โกจิ ปถวึ ปถวิโต สมาปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณ’’นฺติฯ

ปถวี อตฺถิ, ปถวึ ปถวิโต สมาปชฺชนฺตสฺส วิปรีตํ โหตีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ อตฺถิ, นิพฺพานํ นิพฺพานโต สมาปชฺชนฺตสฺส วิปรีตํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วิปรีเต ญาณ’’นฺติฯ

วิปรีตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๔๖) ๔. นิยามกถา

๔๒๘. อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นิยตสฺส อนิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิยตสฺส อนิยามคมนาย นตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตา ฯ นิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิยตสฺส อนิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนิยตสฺส อนิยามคมนาย นตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๒๙. อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ นิยาโมติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ สติปฏฺฐานา… สมฺมปฺปธานา… อิทฺธิปาทา… อินฺทฺริยา… พลา… โพชฺฌงฺคาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ นิยาโมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ นิยาโม, โน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณ’’นฺติฯ

อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ สติปฏฺฐานา…เป…. โพชฺฌงฺคาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนิยตสฺส นิยามคมนาย นตฺถิ โพชฺฌงฺคา, โน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณ’’นฺติฯ

๔๓๐. อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ โคตฺรภุโน ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติมเคฺค ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติผเล ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อรหเตฺต ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๓๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา ชานาติ – ‘‘อยํ ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมิสฺสติ, ภโพฺพ อยํ ปุคฺคโล ธมฺมํ อภิสเมตุ’’นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา ชานาติ – ‘‘อยํ ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมิสฺสติ, ภโพฺพ อยํ ปุคฺคโล ธมฺมํ อภิสเมตุํ,’’ เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณ’’นฺติฯ

นิยามกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๔๗) ๕. ปฏิสมฺภิทากถา

๔๓๒. สพฺพํ ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ? อามนฺตาฯ สมฺมุติญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมุติญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ สมฺมุตึ ชานนฺติ, สเพฺพ เต ปฏิสมฺภิทาปตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สพฺพํ ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ? อามนฺตาฯ เจโตปริยาเย ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เจโตปริยาเย ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ ปรจิตฺตํ ชานนฺติ, สเพฺพ เต ปฏิสมฺภิทาปตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สพฺพํ ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ? อามนฺตาฯ สพฺพา ปญฺญา ปฏิสมฺภิทาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สพฺพา ปญฺญา ปฏิสมฺภิทาติ? อามนฺตาฯ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ ปญฺญา, สา ปญฺญา ปฏิสมฺภิทาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อาโปกสิณํ…เป…. เตโชกสิณํ…เป…. วาโยกสิณํ…เป…. นีลกสิณํ…เป…. ปีตกสิณํ…เป…. โลหิตกสิณํ…เป…. โอทาตกสิณํ…เป…. อากาสานญฺจายตนํ…เป…. วิญฺญาณญฺจายตนํ…เป…. อากิญฺจญฺญายตนํ…เป…. เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส…เป…. ทานํ ททนฺตสฺส…เป…. จีวรํ ททนฺตสฺส…เป…. ปิณฺฑปาตํ ททนฺตสฺส…เป…. เสนาสนํ ททนฺตสฺส…เป…. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ททนฺตสฺส อตฺถิ ปญฺญา, สา ปญฺญา ปฏิสมฺภิทาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๓๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สพฺพํ ญาณํ ปฏิสมฺภิทา’’ติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกุตฺตรา ปญฺญา, สา ปญฺญา น ปฏิสมฺภิทาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ สพฺพํ ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติฯ

ปฏิสมฺภิทากถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๔๘) ๖. สมฺมุติญาณกถา

๔๓๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมฺมุติญาณํ สจฺจารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ ญาณํ, ปถวีกสิณญฺจ สมฺมุติสจฺจมฺหีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปถวีกสิณํ สมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ ญาณํ, ปถวีกสิณญฺจ สมฺมุติสจฺจมฺหิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมฺมุติญาณํ สจฺจารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมฺมุติญาณํ สจฺจารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตา…เป…. นนุ อาโปกสิณํ…เป…. เตโชกสิณํ…เป…. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ททนฺตสฺส อตฺถิ ญาณํ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร จ สมฺมุติสจฺจมฺหีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ททนฺตสฺส อตฺถิ ญาณํ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร จ สมฺมุติสจฺจมฺหิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมฺมุติญาณํ สจฺจารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ

๔๓๕. สมฺมุติญาณํ สจฺจารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณนฺติ? อามนฺตา ฯ เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมุติญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๔๙) ๗. จิตฺตารมฺมณกถา

๔๓๖. เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ ‘‘สราคํ จิตฺตํ สราคํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ ‘‘สราคํ จิตฺตํ สราคํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ

นนุ อตฺถิ โกจิ วีตราคํ จิตฺตํ…เป…. สโทสํ จิตฺตํ… วีตโทสํ จิตฺตํ… สโมหํ จิตฺตํ… วีตโมหํ จิตฺตํ… สํขิตฺตํ จิตฺตํ… วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ… มหคฺคตํ จิตฺตํ… อมหคฺคตํ จิตฺตํ… สอุตฺตรํ จิตฺตํ… อนุตฺตรํ จิตฺตํ… สมาหิตํ จิตฺตํ… อสมาหิตํ จิตฺตํ… วิมุตฺตํ จิตฺตํ…เป…. อวิมุตฺตํ จิตฺตํ ‘‘อวิมุตฺตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ ‘‘อวิมุตฺตํ จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ

๔๓๗. ผสฺสารมฺมเณ ญาณํ วตฺตพฺพํ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณ’’นฺติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ ผสฺสารมฺมเณ ญาณํ วตฺตพฺพํ เจโตปริยาเย ญาณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ เวทนารมฺมเณ ญาณํ…เป…. สญฺญารมฺมเณ ญาณํ… เจตนารมฺมเณ ญาณํ… จิตฺตารมฺมเณ ญาณํ… สทฺธารมฺมเณ ญาณํ… วีริยารมฺมเณ ญาณํ… สตารมฺมเณ ญาณํ… สมาธารมฺมเณ ญาณํ… ปญฺญารมฺมเณ ญาณํ… ราคารมฺมเณ ญาณํ … โทสารมฺมเณ ญาณํ… โมหารมฺมเณ ญาณํ…เป…. อโนตฺตปฺปารมฺมเณ ญาณํ วตฺตพฺพํ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อโนตฺตปฺปารมฺมเณ ญาณํ วตฺตพฺพํ เจโตปริยาเย ญาณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ

ผสฺสารมฺมเณ ญาณํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ ผสฺสปริยาเย ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนารมฺมเณ ญาณํ…เป…. สญฺญารมฺมเณ ญาณํ…เป…. อโนตฺตปฺปารมฺมเณ ญาณํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ อโนตฺตปฺปปริยาเย ญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๓๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ เจโตปริยาเย ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เจโตปริยาเย ญาณํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เจโตปริยาเย ญาณํ จิตฺตารมฺมณเญฺว น อญฺญารมฺมณ’’นฺติฯ

จิตฺตารมฺมณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

(๕๐) ๘. อนาคตญาณกถา

๔๓๙. อนาคเต ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ มูลโต ชานาติ, เหตุโต ชานาติ, นิทานโต ชานาติ, สมฺภวโต ชานาติ, ปภวโต ชานาติ, สมุฏฺฐานโต ชานาติ, อาหารโต ชานาติ , อารมฺมณโต ชานาติ, ปจฺจยโต ชานาติ, สมุทยโต ชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคเต ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ เหตุปจฺจยตํ ชานาติ, อารมฺมณปจฺจยตํ ชานาติ, อธิปติปจฺจยตํ ชานาติ, อนนฺตรปจฺจยตํ ชานาติ, สมนนฺตรปจฺจยตํ ชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคเต ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ โคตฺรภุโน ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติมคฺเค ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติผเล ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สกทาคามิ…เป…. อนาคามิ …เป…. อรหตฺตสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อรหตฺเต ญาณํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๔๔๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนาคเต ญาณํ อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปาฏลิปุตฺตสฺส โข, อานนฺท, ตโย อนฺตรายา ภวิสฺสนฺติ – อคฺคิโต วา อุทกโต วา มิถุเภทา วา’’ติ [มหาว. ๒๘๖; ที. นิ. ๒.๑๕๒; อุทา. ๗๖]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อนาคเต ญาณํ อตฺถีติฯ

อนาคตญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวคฺโค

(๕๑) ๙. ปฏุปฺปนฺนกถา

๔๔๑. ปฏุปฺปเนฺน [ปจฺจุปฺปเนฺน (สี. สฺยา.)] ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ เตน ญาเณน ตํ ญาณํ ชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. เตน ญาเณน ตํ ญาณํ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ เตน ญาเณน ตํ ญาณํ ‘‘ญาณ’’นฺติ ชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. เตน ญาเณน ตํ ญาณํ ‘‘ญาณ’’นฺติ ชานาตีติ? อามนฺตาฯ ตํ ญาณํ ตสฺส ญาณสฺส อารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ตํ ญาณํ ตสฺส ญาณสฺส อารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ เตน ผเสฺสน ตํ ผสฺสํ ผุสติ, ตาย เวทนาย ตํ เวทนํ เวเทติ, ตาย สญฺญาย ตํ สญฺญํ สญฺชานาติ, ตาย เจตนาย ตํ เจตนํ เจเตติ, เตน จิเตฺตน ตํ จิตฺตํ จินฺเตติ, เตน วิตเกฺกน ตํ วิตกฺกํ วิตเกฺกติ, เตน วิจาเรน ตํ วิจารํ วิจาเรติ, ตาย ปีติยา ตํ ปีตึ ปิยายติ, ตาย สติยา ตํ สตึ สรติ, ตาย ปญฺญาย ตํ ปญฺญํ ปชานาติ, เตน ขเคฺคน ตํ ขคฺคํ ฉินฺทติ, เตน ผรสุนา ตํ ผรสุํ ตจฺฉติ, ตาย กุธาริยา ตํ กุธารึ ตจฺฉติ, ตาย วาสิยา ตํ วาสึ ตจฺฉติ, ตาย สูจิยา ตํ สูจึ สิเพฺพติ, เตน องฺคุลเคฺคน ตํ องฺคุลคฺคํ ปรามสติ, เตน นาสิกเคฺคน ตํ นาสิกคฺคํ ปรามสติ, เตน มตฺถเกน ตํ มตฺถกํ ปรามสติ, เตน คูเถน ตํ คูถํ โธวติ, เตน มุเตฺตน ตํ มุตฺตํ โธวติ, เตน เขเฬน ตํ เขฬํ โธวติ, เตน ปุเพฺพน ตํ ปุพฺพํ โธวติ, เตน โลหิเตน ตํ โลหิตํ โธวตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ …เป….ฯ

๔๔๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปฏุปฺปเนฺน ญาณํ อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สพฺพสงฺขาเร อนิจฺจโต ทิเฏฺฐ ตมฺปิ ญาณํ อนิจฺจโต ทิฏฺฐํ โหตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สพฺพสงฺขาเร อนิจฺจโต ทิเฏฺฐ ตมฺปิ ญาณํ อนิจฺจโต ทิฏฺฐํ โหติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปฏุปฺปเนฺน ญาณํ อตฺถี’’ติฯ

ปฏุปฺปนฺนญาณกถา [ปจฺจุปฺปนฺนกถา (สี.)] นิฏฺฐิตาฯ

๕. ปญฺจมวคฺโค

(๕๒) ๑๐. ผลญาณกถา

๔๔๓. สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ สาวโก ผลสฺส กตํ ปญฺญาเปตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป.…ฯ

สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ สาวกสฺส ผลปโรปริยตฺติ อินฺทฺริยปโรปริยตฺติ ปุคฺคลปโรปริยตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ สาวกสฺส ขนฺธปญฺญตฺติ อายตนปญฺญตฺติ ธาตุปญฺญตฺติ สจฺจปญฺญตฺติ อินฺทฺริยปญฺญตฺติ ปุคฺคลปญฺญตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ สาวโก ชิโน สตฺถา สมฺมาสมฺพุโทฺธ สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี ธมฺมสฺสามี ธมฺมปฺปฏิสรโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ สาวโก อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๔๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถี’’ติ? อามนฺตาฯ สาวโก อญฺญาณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เตน หิ สาวกสฺส ผเล ญาณํ อตฺถีติ…เป.…ฯ

ผลญาณกถา นิฎฺฐิตาฯ

ปญฺจมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วิมุตฺติญาณํ วิมุตฺตํ, เสขสฺส อเสขํ ญาณํ, วิปรีเต ญาณํ, อนิยตสฺส นิยามคมนาย อตฺถิ ญาณํ, สพฺพํ ญาณํ ปฏิสมฺภิทาติ, สมฺมุติญาณํ, เจโตปริยาเย ญาณํ, อนาคเต ญาณํ, ปฎุปฺปเนฺน ญาณํ, สาวกสฺส ผเล ญาณนฺติฯ

มหาปณฺณาสโกฯ

ตสฺสาปิ อุทฺทานํ –

สตฺตุปลทฺธิํ, อุปหรโต, พลํ, คิหิสฺส อรหา จ, วิมุตฺติปญฺจมนฺติฯ

๖. ฉฏฺฐวคฺค

(๕๓) ๑. นิยามกถา

๔๔๕. นิยาโม อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายนํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิยาโม อสงฺขโต, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ เทฺว เลณานิ เทฺว สรณานิ เทฺว ปรายนานิ เทฺว อจฺจุตานิ เทฺว อมตานิ เทฺว นิพฺพานานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เทฺว นิพฺพานานีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ทฺวินฺนํ นิพฺพานานํ อุจฺจนีจตา หีนปณีตตา อุกฺกํสาวกํโส สีมา วา เภโท วา ราชิ วา อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิยาโม อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ นิยามํ โอกฺกมนฺติ ปฏิลภนฺติ อุปฺปาเทนฺติ สมุปฺปาเทนฺติ อุฏฺฐาเปนฺติ สมุฏฺฐาเปนฺติ นิพฺพเตฺตนฺติ อภินิพฺพเตฺตนฺติ ชเนนฺติ สญฺชเนนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ อสงฺขตํ โอกฺกมนฺติ ปฏิลภนฺติ อุปฺปาเทนฺติ สมุปฺปาเทนฺติ อุฏฺฐาเปนฺติ สมุฏฺฐาเปนฺติ นิพฺพเตฺตนฺติ อภินิพฺพเตฺตนฺติ ชเนนฺติ สญฺชเนนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๔๖. นิยาโม อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ มโคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มโคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ นิยาโม สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺตินิยาโม อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมโคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺติมโคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺตินิยาโม สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สกทาคามินิยาโม…เป…. อนาคามินิยาโม…เป…. อรหตฺตนิยาโม อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตมโคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อรหตฺตมโคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตนิยาโม สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺตินิยาโม อสงฺขโต…เป…. อรหตฺตนิยาโม อสงฺขโต, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺจ อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปญฺจ อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ ปญฺจ ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิยาโม อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยาโม อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มิจฺฉตฺตนิยาโม สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ สมฺมตฺตนิยาโม สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๔๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิยาโม อสงฺขโต’’ติ? อามนฺตาฯ นิยาเม อุปฺปชฺช นิรุเทฺธ อนิยโต โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ เตน หิ นิยาโม อสงฺขโตติฯ มิจฺฉตฺตนิยาเม อุปฺปชฺช นิรุเทฺธ อนิยโต โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เตน หิ มิจฺฉตฺตนิยาโม อสงฺขโตติฯ

นิยามกถา นิฎฺฐิตาฯ

๖. ฉฎฺฐวโคฺค

(๕๔) ๒. ปฎิจฺจสมุปฺปาทกถา

๔๔๘. ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายนํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโต, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ เทฺว เลณานิ เทฺว สรณานิ เทฺว ปรายนานิ เทฺว อจฺจุตานิ เทฺว อมตานิ เทฺว นิพฺพานานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เทฺว นิพฺพานานีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ทฺวินฺนํ นิพฺพานานํ อุจฺจนีจตา หีนปณีตตา อุกฺกํสาวกํโส สีมา วา เภโท วา ราชิ วา อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๔๙. ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา อสงฺขตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อวิชฺชา สงฺขตาติ? อามนฺตาฯ ปฎิจฺจสมุปฺปาโท สงฺขโตติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา อสงฺขตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขตาติ? อามนฺตาฯ ปฎิจฺจสมุปฺปาโท สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ อสงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ปฎิจฺจสมุปฺปาโท สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ อสงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ สงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ปฎิจฺจสมุปฺปาโท สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ อสงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ชาติปจฺจยา ชรามรณํ สงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ปฎิจฺจสมุปฺปาโท สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๕๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ชาติปจฺจยา, ภิกฺขเว, ชรามรณํฯ อุปฺปาทา วา ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ ฐิตาว สา ธาตุ ธมฺมฎฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อิทปฺปจฺจยตาฯ ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติฯ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญาเปติ ปฎฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติฯ ‘ปสฺสถา’ติ จาห – ชาติปจฺจยา, ภิกฺขเว, ชรามรณํ ฯ ภวปจฺจยา, ภิกฺขเว, ชาติ…เป.… อวิชฺชาปจฺจยา, ภิกฺขเว, สงฺขาราฯ อุปฺปาทา วา ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ ฐิตาว สา ธาตุ…เป.… ‘ปสฺสถา’ติ จาห – อวิชฺชาปจฺจยา, ภิกฺขเว, สงฺขาราฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ยา ตตฺร ตถตา อวิตถตา อนญฺญถตา อิทปฺปจฺจยตา – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปฎิจฺจสมุปฺปาโท’’ติ [สํ. นิ. ๒.๒๐]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปฎิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโตติฯ

๔๕๑. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ยา ตตฺถ ธมฺมฎฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เทฺว อสงฺขตานีติ?

อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ยา ตตฺถ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อสงฺขตา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ยา ตตฺถ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ตีณิ อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ ตีณิ อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ ตีณิ ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ยา ตตฺถ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อสงฺขตา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ยา ตตฺถ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อสงฺขตา…เป…. ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ยา ตตฺถ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวาทส อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส ตาณานิ ทฺวาทส เลณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปฏิจฺจสมุปฺปาทกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๕๕) ๓. สจฺจกถา

๔๕๒. จตฺตาริ สจฺจานิ อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ จตฺตาริ ตาณานิ จตฺตาริ เลณานิ จตฺตาริ สรณานิ จตฺตาริ ปรายนานิ จตฺตาริ อจฺจุตานิ จตฺตาริ อมตานิ จตฺตาริ นิพฺพานานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จตฺตาริ นิพฺพานานีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ จตุนฺนํ นิพฺพานานํ อุจฺจนีจตา หีนปณีตตา อุกฺกํสาวกํโส สีมา วา เภโท วา ราชิ วา อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทุกฺขสจฺจํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตา ฯ ทุกฺขํ อสงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทุกฺขสจฺจํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ กายิกํ ทุกฺขํ เจตสิกํ ทุกฺขํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา อสงฺขตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมุทยสจฺจํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ สมุทโย อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมุทยสจฺจํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา อสงฺขตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสจฺจํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสจฺจํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทุกฺขํ สงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กายิกํ ทุกฺขํ เจตสิกํ ทุกฺขํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา สงฺขตาติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมุทโย สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ สมุทยสจฺจํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา สงฺขตาติ? อามนฺตา ฯ สมุทยสจฺจํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มโคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสจฺจํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสจฺจํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๕๓. นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํ, นิโรโธ อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ อสงฺขตํ, ทุกฺขํ อสงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํ, นิโรโธ อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ สมุทยสจฺจํ อสงฺขตํ, สมุทโย อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํ, นิ

โรโธ อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสจฺจํ อสงฺขตํ, มโคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทุกฺขสจฺจํ อสงฺขตํ, ทุกฺขํ สงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํ, นิโรโธ สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมุทยสจฺจํ อสงฺขตํ, สมุทโย สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํ, นิโรโธ สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสจฺจํ อสงฺขตํ, มโคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํ, นิโรโธ สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๕๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘จตฺตาริ สจฺจานิ อสงฺขตานี’’ติ? อามนฺตา ฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิ! กตมานิ จตฺตาริ? ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ, ภิกฺขเว, ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนญฺญถเมตํ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนญฺญถเมตํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานี’’ติ [สํ. นิ. ๕.๑๐๙๐]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ จตฺตาริ สจฺจานิ อสงฺขตานีติฯ

สจฺจกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๕๖) ๔. อารุปฺปกถา

๔๕๕. อากาสานญฺจายตนํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายนํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อากาสานญฺจายตนํ อสงฺขตํ, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อากาสานญฺจายตนํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ อากาสานญฺจายตนํ ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตํ ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อากาสานญฺจายตนูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อสงฺขตูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อากาสานญฺจายตนูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อสงฺขตูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อากาสานญฺจายตเน สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ อสงฺขเต สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อากาสานญฺจายตเน อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อสงฺขเต อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อากาสานญฺจายตนํ จตุโวการภโวติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตํ จตุโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๕๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘จตฺตาโร อารุปฺปา อสงฺขตา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ จตฺตาโร อารุปฺปา อเนชา วุตฺตา ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตฺตาโร อารุปฺปา อเนชา วุตฺตา ภควตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ ‘‘จตฺตาโร อารุปฺปา อสงฺขตา’’ติฯ

อารุปฺปกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๕๗) ๕. นิโรธสมาปตฺติกถา

๔๕๗. นิโรธสมาปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายนํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิโรธสมาปตฺติ อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิโรธสมาปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ นิโรธํ สมาปชฺชนฺติ ปฏิลภนฺติ อุปฺปาเทนฺติ สมุปฺปาเทนฺติ อุฏฺฐเปนฺติ สมุฏฺฐเปนฺติ นิพฺพเตฺตนฺติ อภินิพฺพเตฺตนฺติ ชเนนฺติ สญฺชเนนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ อสงฺขตํ สมาปชฺชนฺติ ปฏิลภนฺติ อุปฺปาเทนฺติ สมุปฺปาเทนฺติ อุฏฺฐเปนฺติ สมุฏฺฐเปนฺติ นิพฺพเตฺตนฺติ อภินิพฺพเตฺตนฺติ ชเนนฺติ สญฺชเนนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๕๘. นิโรธา โวทานํ วุฏฺฐานํ ปญฺญายตีติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตา โวทานํ วุฏฺฐานํ ปญฺญายตีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิโรธํ สมาปชฺชนฺตสฺส ปฐมํ นิรุชฺฌติ วจีสงฺขาโร, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต จิตฺตสงฺขาโรติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตํ สมาปชฺชนฺตสฺส ปฐมํ นิรุชฺฌติ วจีสงฺขาโร, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต จิตฺตสงฺขาโรติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิโรธา วุฏฺฐหนฺตสฺส ปฐมํ อุปฺปชฺชติ จิตฺตสงฺขาโร, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต วจีสงฺขาโรติ? อามนฺตา ฯ อสงฺขตา วุฏฺฐหนฺตสฺส ปฐมํ อุปฺปชฺชติ จิตฺตสงฺขาโร, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต วจีสงฺขาโรติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิโรธา วุฏฺฐิตํ ตโย ผสฺสา ผุสนฺติ – สุญฺญโต ผโสฺส, อนิมิโตฺต ผโสฺส, อปฺปณิหิโต ผโสฺสติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตา วุฏฺฐิตํ ตโย ผสฺสา ผุสนฺติ – สุญฺญโต ผโสฺส, อนิมิโตฺต ผโสฺส, อปฺปณิหิโต ผโสฺสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิโรธา วุฏฺฐิตสฺส วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารนฺติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตา วุฏฺฐิตสฺส วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๕๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิโรธสมาปตฺติ อสงฺขตา’’ติ? อามนฺตาฯ สงฺขตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ นิโรธสมาปตฺติ อสงฺขตาติฯ

นิโรธสมาปตฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๕๘) ๖. อากาสกถา

๔๖๐. อากาโส อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายนํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อากาโส อสงฺขโต, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺข

ตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตา ฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนุตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อากาโส อสงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ อนากาสํ อากาสํ กโรนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ สงฺขตํ อสงฺขตํ กโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ เกจิ อากาสํ อนากาสํ กโรนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ อสงฺขตํ สงฺขตํ กโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อากาเส ปกฺขิโน คจฺฉนฺติ, จนฺทิมสูริยา คจฺฉนฺติ, ตารกรูปานิ คจฺฉนฺติ, อิทฺธึ วิกุพฺพนฺติ, พาหุํ จาเลนฺติ, ปาณึ จาเลนฺติ, เลฑฺฑุํ ขิปนฺติ, ลคุฬํ ขิปนฺติ, อิทฺธึ [สตฺตึ (?)] ขิปนฺติ, อุสุํ ขิปนฺตีติ? อามนฺตาฯ อสงฺขเต ปกฺขิโน คจฺฉนฺติ, จนฺทิมสูริยา คจฺฉนฺติ, ตารกรูปานิ คจฺฉนฺติ, อิทฺธึ วิกุพฺพนฺติ, พาหุํ จาเลนฺติ, ปาณึ จาเลนฺติ, เลฑฺฑุํ ขิปนฺติ, ลคุฬํ ขิปนฺติ, อิทฺธึ ขิปนฺติ, อุสุํ ขิปนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๖๑. อากาสํ ปริวาเรตฺวา ฆรานิ กโรนฺติ โกฏฺฐานิ กโรนฺตีติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตํ ปริวาเรตฺวา ฆรานิ กโรนฺติ โกฏฺฐานิ กโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อุทปาเน ขญฺญมาเน อนากาโส อากาโส โหตีติ? อามนฺตาฯ สงฺขตํ อสงฺขตํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตุจฺฉอุทปาเน ปูริยมาเน, ตุจฺฉโกเฏฺฐ ปูริยมาเน, ตุจฺฉกุมฺภิยา ปูริยมานาย อากาโส อนฺตรธายตีติ? อามนฺตาฯ อสงฺขตํ อนฺตรธายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๖๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อากาโส อสงฺขโต’’ติ? อามนฺตาฯ อากาโส สงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ อากาโส อสงฺขโตติฯ

อากาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๕๙) ๗. อากาโส สนิทสฺสโนติกถา

๔๖๓. อากาโส สนิทสฺสโนติ? อามนฺตาฯ รูปํ รูปายตนํ รูปธาตุ นีลํ ปีตกํ โลหิตกํ โอทาตํ จกฺขุวิเญฺญยฺยํ จกฺขุสฺมึ ปฏิหญฺญติ จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อากาโส สนิทสฺสโนติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ อากาสญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป….ฯ

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ อากาสญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ อากาสญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว [อตฺถิ (?)] สุตฺตนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ [ม. นิ. ๑.๔๐๐; ๓.๔๒๑; สํ. นิ. ๔.๖๐] – อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ อากาสญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

๔๖๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อากาโส สนิทสฺสโน’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ ทฺวินฺนํ รุกฺขานํ อนฺตรํ, ทฺวินฺนํ ถมฺภานํ อนฺตรํ, ตาฬจฺฉิทฺทํ วาตปานจฺฉิทฺทนฺติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ ปสฺสติ ทฺวินฺนํ รุกฺขานํ อนฺตรํ, ทฺวินฺนํ ถมฺภานํ อนฺตรํ, ตาฬจฺฉิทฺทํ วาตปานจฺฉิทฺทํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อากาโส สนิทสฺสโน’’ติฯ

อากาโส สนิทสฺสโนติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๖๐) ๘. ปถวีธาตุ สนิทสฺสนาติอาทิกถา

๔๖๕. ปถวีธาตุ สนิทสฺสนาติ? อามนฺตาฯ รูปํ รูปายตนํ รูปธาตุ นีลํ ปีตกํ โลหิตกํ โอทาตํ จกฺขุวิเญฺญยฺยํ จกฺขุสฺมิํ ปฏิหญฺญติ จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป. …ฯ

ปถวีธาตุ สนิทสฺสนาติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ ปถวีธาตุญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ ปถวีธาตุญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ ปถวีธาตุญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ ปถวีธาตุญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

๔๖๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปถวีธาตุ สนิทสฺสนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ ภูมิํ ปาสาณํ ปพฺพตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปสฺสติ [ปสฺสสิ (สี. สฺยา. ก.) เอวมุปริปิ] ภูมิํ ปาสาณํ ปพฺพตํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปถวีธาตุ สนิทสฺสนา’’ติ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาโปธาตุ สนิทสฺสนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ อุทกนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปสฺสติ อุทกํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อาโปธาตุ สนิทสฺสนาติ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – เตโชธาตุ สนิทสฺสนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ อคฺคิํ ชลนฺตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปสฺสติ อคฺคิํ ชลนฺตํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เตโชธาตุ สนิทสฺสนา’’ติ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘วาโยธาตุ สนิทสฺสนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ วาเตน รุเกฺข สญฺจาลิยมาเนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปสฺสติ วาเตน รุเกฺข สญฺจาลิยมาเน, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วาโยธาตุ สนิทสฺสนา’’ติ…เป.…ฯ

ปถวีธาตุ สนิทสฺสนาติอาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๖๑) ๙. จกฺขุนฺทฺริยํ สนิทสฺสนนฺติอาทิกถา

๔๖๗. จกฺขุนฺทฺริยํ สนิทสฺสนนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ รูปายตนํ รูปธาตุ…เป…. จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

จกฺขุนฺทฺริยํ สนิทสฺสนนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ จกฺขุนฺทฺริยญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

๔๖๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปญฺจินฺทฺริยานิ สนิทสฺสนานี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ จกฺขุํ โสตํ ฆานํ ชิวฺหํ กายนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปสฺสติ จกฺขุํ โสตํ ฆานํ ชิวฺหํ กายํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจินฺทฺริยานิ สนิทสฺสนานี’’ติ…เป….ฯ

จกฺขุนฺทฺริยํ สนิทสฺสนนฺติอาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

(๖๒) ๑๐. กายกมฺมํ สนิทสฺสนนฺติกถา

๔๖๙. กายกมฺมํ สนิทสฺสนนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ รูปายตนํ รูปธาตุ นีลํ ปีตกํ โลหิตกํ โอทาตํ จกฺขุวิเญฺญยฺยํ จกฺขุสฺมิํ ปฏิหญฺญติ จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป. …ฯ

กายกมฺมํ สนิทสฺสนนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ กายกมฺมญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ กายกมฺมญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ กายกมฺมญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ กายกมฺมญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

๔๗๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘กายกมฺมํ สนิทสฺสน’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ปสฺสติ อภิกฺกมนฺตํ ปฏิกฺกมนฺตํ อาโลเกนฺตํ วิโลเกนฺตํ สมิเญฺชนฺตํ ปสาเรนฺตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปสฺสติ อภิกฺกมนฺตํ ปฏิกฺกมนฺตํ อาโลเกนฺตํ วิโลเกนฺตํ สมิเญฺชนฺตํ ปสาเรนฺตํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘กายกมฺมํ สนิทสฺสน’’นฺติฯ

กายกมฺมํ สนิทสฺสนนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

ฉฏฺฐวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นิยโม อสงฺขโต, ปฏิจฺจสมุปฺปาโท อสงฺขโต, จตฺตาริ สจฺจานิ อสงฺขตานิ, จตฺตาโร อารุปฺปา อสงฺขตา, นิโรธสมาปตฺติ อสงฺขตา, อากาโส อสงฺขโต, อากาโส สนิทสฺสโน, จตฺตาโร มหาภูตา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ตเถว กายกมฺมนฺติฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๓) ๑. สงฺคหิตกถา

๔๗๑. นตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธเมฺมหิ สงฺคหิตาติ [สงฺคหีตาติ (ปี.)]? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธเมฺมหิ คณนํ คจฺฉนฺติ อุเทฺทสํ คจฺฉนฺติ ปริยาปนฺนาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธเมฺมหิ คณนํ คจฺฉนฺติ อุเทฺทสํ คจฺฉนฺติ ปริยาปนฺนา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ''นตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธเมฺมหิ สงฺคหิตา''ติฯ

จกฺขายตนํ กตมกฺขนฺธคณนํ [กตมํ ขนฺธคณนํ (สี. ปี. ก.)] คจฺฉตีติ? รูปกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ จกฺขายตนํ รูปกฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''จกฺขายตนํ รูปกฺขเนฺธน สงฺคหิต''นฺติฯ โสตายตนํ…เป…. ฆานายตนํ…เป…. ชิวฺหายตนํ…เป…. กายายตนํ กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? รูปกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ กายายตนํ รูปกฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''กายายตนํ รูปกฺขเนฺธน สงฺคหิต''นฺติฯ

รูปายตนํ…เป…. สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ…เป…. รสายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนํ กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? รูปกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ โผฏฺฐพฺพายตนํ รูปกฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''โผฏฺฐพฺพายตนํ รูปกฺขเนฺธน สงฺคหิต''นฺติฯ

สุขา เวทนา กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? เวทนากฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ สุขา เวทนา เวทนากฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''สุขา เวทนา เวทนากฺขเนฺธน สงฺคหิตา''ติฯ ทุกฺขา เวทนา…เป…. อทุกฺขมสุขา เวทนา กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? เวทนากฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ อทุกฺขมสุขา เวทนา เวทนากฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''อทุกฺขมสุขา เวทนา เวทนากฺขเนฺธน สงฺคหิตา''ติฯ

จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? สญฺญากฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา สญฺญากฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา สญฺญากฺขเนฺธน สงฺคหิตา''ติฯ โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? สญฺญากฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา สญฺญากฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา สญฺญากฺขเนฺธน สงฺคหิตา''ติฯ

จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา เจตนา กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ? สงฺขารกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ มโนสมฺผสฺสชา เจตนา สงฺขารกฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''มโนสมฺผสฺสชา เจตนา สงฺขารกฺขเนฺธน สงฺคหิตา''ติฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ …เป…. มโนวิญฺญาณํ กตมกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติ ? วิญฺญาณกฺขนฺธคณนํ คจฺฉตีติฯ หญฺจิ มโนวิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺธคณนํ คจฺฉติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''มโนวิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขเนฺธน สงฺคหิต''นฺติฯ

๔๗๒. ยถา ทาเมน วา โยเตฺตน วา เทฺว พลิพทฺทา สงฺคหิตา, สิกฺกาย ปิณฺฑปาโต สงฺคหิโต, สา คทฺทุเลน สงฺคหิโต; เอวเมว เต ธมฺมา เตหิ ธเมฺมหิ สงฺคหิตาติ [สกวาทิวจนํ (อฏฺฐกถา ปสฺสิตพฺพา)]? หญฺจิ ทาเมน วา โยเตฺตน วา เทฺว พลีพทฺทา สงฺคหิตา, สิกฺกาย

ปิณฺฑปาโต สงฺคหิโต, สา คทฺทุเลน สงฺคหิโต, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธมฺเมหิ สงฺคหิตา’’ติ [สกวาทิวจนํ (อฏฺฐกถา ปสฺสิตพฺพา)]ฯ

สงฺคหิตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๔) ๒. สมฺปยุตฺตกถา

๔๗๓. นตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธมฺเมหิ สมฺปยุตฺตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธมฺเมหิ สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธมฺเมหิ สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘นตฺถิ เกจิ ธมฺมา เกหิจิ ธมฺเมหิ สมฺปยุตฺตา’’ติฯ

เวทนากฺขนฺธ สญฺญากฺขนฺเธน สหชาโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เวทนากฺขนฺธ สญฺญากฺขนฺเธน สหชาโต, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เวทนากฺขนฺธ สญฺญากฺขนฺเธน สมฺปยุโตฺต’’ติฯ

เวทนากฺขนฺธ สงฺขารกฺขนฺเธน… วิญฺญาณกฺขนฺเธน สหชาโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เวทนากฺขนฺธ วิญฺญาณกฺขนฺเธน สหชาโต, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘เวทนากฺขนฺธ วิญฺญาณกฺขนฺเธน สมฺปยุโตฺต’’ติฯ

สญฺญากฺขนฺธ … สงฺขารกฺขนฺธ… วิญฺญาณกฺขนฺธ เวทนาขนฺเธน… สญฺญากฺขนฺเธน… สงฺขารกฺขนฺเธน สหชาโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วิญฺญาณกฺขนฺธ สงฺขารกฺขนฺเธน สหชาโต , เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘วิญฺญาณกฺขนฺธ สงฺขารกฺขนฺเธน สมฺปยุโตฺต’’ติฯ

๔๗๔. ยถา ติลมฺหิ เตลํ อนุคตํ อนุปวิฏฺฐํ, อุจฺฉุมฺหิ รโส อนุคโต อนุปวิโฏฺฐ; เอวเมว เต ธมฺมา เตหิ ธมฺเมหิ อนุคตา อนุปวิฏฺฐาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

สมฺปยุตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๕) ๓. เจตสิกกถา

๔๗๕. นตฺถิ เจตสิโก ธโมฺมติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ ธมฺมา จิเตฺตน สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา สมฺปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ ธมฺมา จิเตฺตน สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา สมฺปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘นตฺถิ เจตสิโก ธโมฺม’’ติฯ

ผโสฺส จิเตฺตน สหชาโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ผโสฺส จิเตฺตน สหชาโต, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ผโสฺส เจตสิโก’’ติฯ เวทนา…เป.… สญฺญา… เจตนา… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ… ปญฺญา… ราโค… โทโส… โมโห…เป.… อโนตฺตปฺปํ จิเตฺตน สหชาตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อโนตฺตปฺปํ จิเตฺตน สหชาตํ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อโนตฺตปฺปํ เจตสิก’’นฺติฯ

๔๗๖. จิเตฺตน สหชาตาติ กตฺวา เจตสิกาติ? อามนฺตาฯ ผเสฺสน สหชาตาติ กตฺวา ผสฺส สิกาติ [ผสฺสิกาติ (ปี. อฏฺฐ.)]? อามนฺตาฯ จิเตฺตน สหชาตาติ กตฺวา เจตสิกาติ? อามนฺตา ฯ เวทนาย… สญฺญาย… เจตนาย… สทฺธาย… วีริเยน… สติยา… สมาธินา… ปญฺญาย… ราเคน… โทเสน… โมเหน…เป.… อโนตฺตเปฺปน สหชาตาติ กตฺวา อโนตฺตปฺปาสิกาติ [อโนตฺตปฺปิกาติ (?)]? อามนฺตาฯ

๔๗๗. นตฺถิ เจตสิโก ธโมฺมติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“จิตฺตญฺหิทํ เจตสิกา จ ธมฺมา,
อนตฺตโต สํวิทิตสฺส โหนฺติ;
หีนปฺปณีตํ ตทุภเย วิทิตฺวา,
สมฺมทฺทโส เวทิ ปโลกธมฺม”นฺติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ เจตสิโก ธโมฺมติฯ

นตฺถิ เจตสิโก ธโมฺมติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “อิธ, เกวฏฺฏ, ภิกฺขุ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ จิตฺตมฺปิ อาทิสติ เจตสิกมฺปิ อาทิสติ วิตกฺกิตมฺปิ อาทิสติ วิจาริตมฺปิ อาทิสติ – ‘เอวมฺปิ เต มโน, อิตฺถมฺปิ เต มโน, อิติปิ เต จิตฺต’”นฺติ [ที. นิ. ๑.๔๘๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ เจตสิโก ธโมฺมติฯ

เจตสิกกถา นิฎฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๖) ๔. ทานกถา

๔๗๘. เจตสิโก ธโมฺม ทานนฺติ? อามนฺตาฯ ลพฺภา เจตสิโก ธโมฺม ปเรสํ ทาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.… ลพฺภา เจตสิโก ธโมฺม ปเรสํ ทาตุนฺติ? อามนฺตาฯ ลพฺภา ผโสฺส ปเรสํ ทาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.… ลพฺภา เวทนา…เป.… สญฺญา… เจตนา… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ… ปญฺญา ปเรสํ ทาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๗๙. น วตฺตพฺพํ – เจตสิโก ธโมฺม ทานนฺติ? อามนฺตาฯ ทานํ อนิฎฺฐผลํ อกนฺตผลํ อมนุญฺญผลํ เสจนกผลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ ทานํ อิฎฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทานํ อิฎฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากํ , เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “เจตสิโก ธโมฺม ทาน”นฺติฯ

ทานํ อิฎฺฐผลํ วุตฺตํ ภควตา, จีวรํ ทานนฺติ [อุปริ วุจฺจมานาย ปรวาทีปุจฺฉาย สทิสา, อฎฺฐกถา โอโลเกตพฺพา]? อามนฺตาฯ จีวรํ อิฎฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ทานํ อิฎฺฐผลํ วุตฺตํ ภควตา, ปิณฺฑปาโต เสนาสนํ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร ทานนฺติ? อามนฺตาฯ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร อิฎฺฐผโล กนฺตผโล มนุญฺญผโล อเสจนกผโล สุขุทฺรโย สุขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๘๐. น วตฺตพฺพํ – “เจตสิโก ธโมฺม ทาน”นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“สทฺธา หิริยํ กุสลญฺจ ทานํ,
ธมฺมา เอเต สปฺปุริสานุยาตา;
เอตญฺหิ มคฺคํ ทิวิยํ วทนฺติ,
เอเตน หิ คจฺฉติ เทวโลก”นฺติ [อ. นิ. ๘.๓๒]ฯ

อตฺเถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ เจตสิโก ธมฺโม ทานนฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – “เจตสิโก ธมฺโม ทาน”นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, ทานานิ มหาทานานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสงฺกิณฺณานิ อสงฺกิณฺณปุพฺพานิ, น สงฺกิยนฺติ น สงฺกิยิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ! กตมานิ ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติฯ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ เทติ อเวรํ เทติ อพฺยาพชฺฌํ [อพฺยาปชฺฌํ (สฺยา. ก.)] เทติฯ อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ ทตฺวา อเวรํ ทตฺวา อพฺยาพชฺฌํ ทตฺวา อปริมาณสฺส อภยสฺส อเวรสฺส อพฺยาพชฺฌสฺส ภาคี โหติฯ อิทํ, ภิกฺขเว , ปฐมํ ทานํ มหาทานํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสงฺกิณฺณํ อสงฺกิณฺณปุพฺพํ, น สงฺกิยติ น สงฺกิยิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อทินฺนาทานํ ปหาย…เป…. กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย…เป…. มุสาวาทํ ปหาย…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ ปหาย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ เทติ อเวรํ เทติ อพฺยาพชฺฌํ เทติฯ อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ ทตฺวา อเวรํ ทตฺวา อพฺยาพชฺฌํ ทตฺวา อปริมาณสฺส อภยสฺส อเวรสฺส อพฺยาพชฺฌสฺส ภาคี โหติฯ อิทํ, ภิกฺขเว , ปญฺจมํ ทานํ มหาทานํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสงฺกิณฺณํ อสงฺกิณฺณปุพฺพํ, น สงฺกิยติ น สงฺกิยิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ ทานานิ มหาทานานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสงฺกิณฺณานิ อสงฺกิณฺณปุพฺพานิ, น สงฺกิยนฺติ น สงฺกิยิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหี”ติ [อ. นิ. ๘.๓๙]ฯ อตฺเถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ เจตสิโก ธมฺโม ทานนฺติฯ

๔๘๑. น วตฺตพฺพํ – “เทยฺยธมฺโม ทาน”นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “อิเธก โจฺจ อนฺนํ เทติ, ปานํ เทติ, วตฺถํ เทติ, ยานํ เทติ, มาลํ เทติ, คนฺธํ เทติ, วิเลปนํ เทติ, เสยฺยํ เทติ, อาวสถํ เทติ, ปทีเปยฺยํ เทตี”ติ [สํ. นิ. ๓.๓๖๒-๓๙๑ โถกํ วิสทิสํ]! อตฺเถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ เทยฺยธมฺโม ทานนฺติฯ

๔๘๒. เทยฺยธมฺโม ทานนฺติ? อามนฺตาฯ เทยฺยธมฺโม อิฏฺฐผโล กนฺตผโล มนุญฺญผโล อเสจนกผโล สุขุทฺรโย สุขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทานํ อิฏฺฐผลํ วุตฺตํ ภควตา, จีวรํ ทานนฺติ? อามนฺตาฯ จีวรํ อิฏฺฐผลํ กนฺตผลํ มนุญฺญผลํ อเสจนกผลํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทานํ อิฏฺฐผลํ วุตฺตํ ภควตา, ปิณฺฑปาโต ทานํ… เสนาสนํ ทานํ… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร ทานนฺติ? อามนฺตาฯ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร อิฏฺฐผโล กนฺตผโล มนุญฺญผโล อเสจนกผโล สุขุทฺรโย สุขวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “เทยฺยธมฺโม ทาน”นฺติฯ

ทานกถา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๗) ๕. ปริโภคมยปุญฺญกถา

๔๘๓. ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ปริโภคมโย ผโสฺส วฑฺฒติ, เวทนา วฑฺฒติ, สญฺญา วฑฺฒติ, เจตนา วฑฺฒติ, จิตฺตํ วฑฺฒติ, สทฺธา วฑฺฒติ, วีริยํ วฑฺฒติ, สติ วฑฺฒติ, สมาธิ วฑฺฒติ, ปญฺญา วฑฺฒตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ลตา วิย วฑฺฒติ, มาลุวา วิย วฑฺฒติ, รุโกฺข วิย วฑฺฒติ, ติณํ วิย วฑฺฒติ, มุญฺชปุโญฺช วิย วฑฺฒตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๘๔. ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ทายโก ทานํ ทตฺวา น สมนฺนาหรติ, โหติ ปุญฺญนฺติ? อามนฺตาฯ อนาวเฎฺฏนฺตสฺส [อนาวฎฺฎนฺตสฺส (สี. ปี. ก.), อนาวชฺฌนฺตสฺส (สฺยา.)] โหติ… อนาโภคสฺส โหติ… อสมนฺนาหรนฺตสฺส โหติ… อมนสิกโรนฺตสฺส โหติ… อเจตยนฺตสฺส โหติ… อปตฺถยนฺตสฺส โหติ… อปฺปณิทหนฺตสฺส โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ อาวเฎฺฏนฺตสฺส โหติ… อาโภคสฺส โหติ… สมนฺนาหรนฺตสฺส โหติ… มนสิกโรนฺตสฺส โหติ… เจตยนฺตสฺส โหติ… ปตฺถยนฺตสฺส โหติ… ปณิทหนฺตสฺส โหตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อาวเฎฺฏนฺตสฺส โหติ… อาโภคสฺส โหติ… สมนฺนาหรนฺตสฺส โหติ… มนสิกโรนฺตสฺส โหติ… เจตยนฺตสฺส โหติ… ปตฺถยนฺตสฺส โหติ… ปณิทหนฺตสฺส โหติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตี’’ติฯ

๔๘๕. ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ทายโก ทานํ ทตฺวา กามวิตกฺกํ วิตเกฺกติ, พฺยาปาทวิตกฺกํ วิตเกฺกติ, วิหึสาวิตกฺกํ วิตเกฺกติ , โหติ ปุญฺญนฺติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป.… ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป.… ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฎิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฎิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํฯ โอริมญฺจ, ภิกฺขเว, ตีรํ สมุทฺทสฺส ปาริมญฺจ ตีรํ – อิทํ ทุติยํ สุวิทูรวิทูรํฯ ยโต จ, ภิกฺขเว, เวโรจโน อพฺภุเทติ ยตฺถ จ อตฺถเมติ – อิทํ ตติยํ สุวิทูรวิทูรํฯ สตญฺจ, ภิกฺขเว, ธโมฺม อสตญฺจ ธโมฺม – อิทํ จตุตฺถํ สุวิทูรวิทูรํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ สุวิทูรวิทูรานีติฯ

‘‘นภญฺจ ทูเร ปถวี จ ทูเร,
ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร;
ยโต จ เวโรจโน อพฺภุเทติ,
ปภงฺกโร ยตฺถ จ อตฺถเมติฯ

‘‘ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ,
สตญฺจ ธมฺมํ อสตญฺจ ธมฺมํ;
อพฺยายิโก โหติ สตํ สมาคโม,
ยาวมฺปิ ติเฎฺฐยฺย ตเถว โหติฯ

‘‘ขิปฺปญฺหิ เวติ [ขิปฺปํหเวติ (พหูสุ)] อสตํ สมาคโม;
ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติ [อ. นิ. ๔.๔๗]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

๔๘๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘อารามโรปา วนโรปา, เย ชนา เสตุการกา;
ปปญฺจ อุทปานญฺจ, เย ททนฺติ อุปสฺสยํฯ

‘‘เตสํ ทิวา จ รโตฺต จ, สทา ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ;
ธมฺมฏฺฐา สีลสมฺปนฺนา, เต ชนา สคฺคคามิโน’’ติ [สํ. นิ. ๑.๔๗]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ! กตเม จตฺตาโร? ยสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จีวรํ ปริภุญฺชมาโน อปฺปมาณํ เจโตสมาธิํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อปฺปมาโณ ตสฺส ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ ยสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชมาโน…เป.… เสนาสนํ ปริภุญฺชมาโน…เป.… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปริภุญฺชมาโน อปฺปมาณํ เจโตสมาธิํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อปฺปมาโณ ตสฺส ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตี’’ติ [อ. นิ. ๔.๕๑]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติฯ

๔๘๗. ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ทายโก ทานํ เทติ, ปฏิคฺคาหโก ปฏิคฺคเหตฺวา น ปริภุญฺชติ ฉเฑฺฑติ วิสฺสเชฺชติ, โหติ ปุญฺญนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทายโก ทานํ เทติ, ปฏิคฺคาหโก ปฏิคฺคเหตฺวา น ปริภุญฺชติ ฉเฑฺฑติ วิสฺสเชฺชติ, โหติ ปุญฺญํ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตี’’ติฯ

ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ทายโก ทานํ เทติ, ปฏิคฺคาหเก ปฏิคฺคหิเต ราชาโน วา หรนฺติ, โจรา วา หรนฺติ, อคฺคิ วา ทหติ, อุทกํ วา วหติ, อปฺปิยา วา ทายาทา หรนฺติ, โหติ ปุญฺญนฺติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ ทายโก ทานํ เทติ, ปฏิคฺคาหเก ปฏิคฺคหิเต ราชาโน วา หรนฺติ, โจรา วา หรนฺติ, อคฺคิ วา ทหติ, อุทกํ วา วหติ, อปฺปิยา วา ทายาทา หรนฺติ, โหติ ปุญฺญํ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒตี’’ติฯ

ปริโภคมยปุญฺญกถา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๘) ๖. อิโตทินฺนกถา

๔๘๘. อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตีติ? อามนฺตาฯ อิโต จีวรํ เทนฺติ ตํ จีวรํ ตตฺถ ปริภุญฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อิโต ปิณฺฑปาตํ เทนฺติ, อิโต เสนาสนํ เทนฺติ, อิโต คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ เทนฺติ, อิโต ขาทนียํ เทนฺติ, อิโต โภชนียํ เทนฺติ, อิโต ปานียํ เทนฺติ; ตํ ปานียํ ตตฺถ ปริภุญฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตีติ? อามนฺตาฯ อญฺโญ อญฺญสฺส การโก ปรกตํ สุขทุกฺขํ อญฺโญ กโรติ, อญฺโญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๔๘๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ เปตา อตฺตโน อตฺถาย ทานํ เทนฺตํ อนุโมเทนฺติ, จิตฺตํ ปสาเทนฺติ, ปีตึ อุปฺปาเทนฺติ, โสมนสฺสํ ปฏิลภนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เปตา อตฺตโน อตฺถาย ทานํ เทนฺตํ อนุโมเทนฺติ, จิตฺตํ ปสาเทนฺติ, ปีตึ อุปฺปาเทนฺติ, โสมนสฺสํ ปฏิลภนฺติ; เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตี’’ติฯ

๔๙๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘อุนฺนเม อุทกํ วุฏฺฐํ, ยถานินฺนํ ปวตฺตติ;
เอวเมว อิโต ทินฺนํ, เปตานํ อุปกปฺปติฯ

‘‘ยถา วาริวหา ปูรา, ปริปูเรนฺติ สาครํ;
เอวเมว อิโต ทินฺนํ, เปตานํ อุปกปฺปติฯ

‘‘น หิ ตตฺถ กสี อตฺถิ, โครกฺเขตฺถ น วิชฺชติ;
วณิชฺชา ตาทิสี นตฺถิ, หิรเญฺญน กยากยํ [กยกฺกยํ (สี. ปี.)];
อิโต ทินฺนน ยาเปนฺติ, เปตา กาลงฺกตา ตหิ’’นฺติ [ขุ. ปา. ๗.๖; เป. ว. ๑๙]ฯ

อเตฺถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตีติฯ

๔๙๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อิโต ทินฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, ฐานานิ สมฺปสฺสนฺตา มาตาปิตโร ปุตฺตํ อิจฺฉนฺติ กุเล ชายมานํ! กตมานิ ปญฺจ? ภโฏ วา โน ภริสฺสติ, กิจฺจํ วา โน กริสฺสติ, กุลวํโส จิรํ ฐสฺสติ, ทายชฺชํ ปฏิปชฺชิสฺสติ, อถ วา ปน เปตานํ กาลงฺกตานํ ทกฺขิณํ อนุปฺปทสฺสติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ ฐานานิ สมฺปสฺสนฺตา มาตาปิตโร ปุตฺตํ อิจฺฉนฺติ กุเล ชายมาน’’นฺติฯ

‘‘ปญฺจ ฐานานิ สมฺปสฺสํ, ปุตฺตํ อิจฺฉนฺติ ปณฺฑิตา;
ภโฏ วา โน ภริสฺสติ, กิจฺจํ วา โน กริสฺสติฯ

‘‘กุลวํโส จิรํ ติเฏฺฐ, ทายชฺชํ ปฏิปชฺชติ;
อถ วา ปน เปตานํ, ทกฺขิณํ อนุปฺปทสฺสติฯ

‘‘ฐานาเนตานิ สมฺปสฺสํ, ปุตฺตํ อิจฺฉนฺติ ปณฺฑิตา;
ตสฺมา สโนฺต สปฺปุริสา, กตญฺญู กตเวทิโนฯ

‘‘ภรนฺติ มาตาปิตโร, ปุเพฺพ กตมนุสฺสรํ;
กโรนฺติ เตสํ กิจฺจานิ, ยถา ตํ ปุพฺพการินํฯ

“โอวาทการี ภฏโปสี, กุลวํสํ อหาปยํ;
สโทฺธ สีเลน สมฺปโนฺน, ปุโตฺต โหติ ปสํสิโย”ติ [อ. นิ. ๕.๓๑]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อิโต ทิเนฺนน ตตฺถ ยาเปนฺตีติฯ

อิโต ทินฺนกถา นิฎฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๖๙) ๗. ปถวี กมฺมวิปาโกติกถา

๔๙๒. ปถวี กมฺมวิปาโกติ? อามนฺตาฯ สุขเวทนิยา ทุกฺขเวทนิยา อทุกฺขมสุขเวทนิยา, สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, ผเสฺสน สมฺปยุตฺตา, เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สญฺญาย สมฺปยุตฺตา, เจตนาย สมฺปยุตฺตา, จิเตฺตน สมฺปยุตฺตา, สารมฺมณา; อตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา [อาวชฺชนา (สฺยา. กํ.)] อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ น สุขเวทนิยา น ทุกฺขเวทนิยา น อทุกฺขมสุขเวทนิยา, น สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, น ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, น อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, น ผเสฺสน สมฺปยุตฺตา, น เวทนาย สมฺปยุตฺตา, น สญฺญาย สมฺปยุตฺตา, น เจตนาย สมฺปยุตฺตา, น จิเตฺตน สมฺปยุตฺตา, อนารมฺมณา; นตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สุขเวทนิยา น ทุกฺขเวทนิยา…เป.… อนารมฺมณา; นตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ปถวี กมฺมวิปาโก”ติฯ

ผโสฺส กมฺมวิปาโก, ผโสฺส สุขเวทนิโย ทุกฺขเวทนิโย อทุกฺขมสุขเวทนิโย สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต ทุกฺขาย…เป.… อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต ผเสฺสน สมฺปยุโตฺต เวทนาย สมฺปยุโตฺต สญฺญาย สมฺปยุโตฺต เจตนาย สมฺปยุโตฺต จิเตฺตน สมฺปยุโตฺต สารมฺมโณ; อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ปถวี กมฺมวิปาโก, ปถวี สุขเวทนิยา ทุกฺขเวทนิยา อทุกฺขมสุขเวทนิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ทุกฺขาย…เป.… อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ผเสฺสน สมฺปยุตฺตา เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญาย สมฺปยุตฺตา เจตนาย สมฺปยุตฺตา จิเตฺตน สมฺปยุตฺตา สารมฺมณา; อตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.… ปถวี กมฺมวิปาโก, ปถวี น สุขเวทนิยา น ทุกฺขเวทนิยา…เป.… อนารมฺมณา; นตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส กมฺมวิปาโก, ผโสฺส น สุขเวทนิโย น ทุกฺขเวทนิโย …เป.… อนารมฺมโณ; นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปถวี กมฺมวิปาโกติ? อามนฺตาฯ ปถวี ปคฺคหนิคฺคหุปคา เฉทนเภทนุปคาติ? อามนฺตา ฯ กมฺมวิปาโก ปคฺคหนิคฺคหุปโค เฉทนเภทนุปโคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ลพฺภา ปถวี เกตุํ วิเกฺกตุํ อาฐเปตุํ โอจินิตุํ วิจินิตุนฺติ? อามนฺตาฯ ลพฺภา กมฺมวิปาโก เกตุํ วิเกฺกตุํ อาฐเปตุํ โอจินิตุํ วิจินิตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๙๓. ปถวี ปเรสํ สาธารณาติ? อามนฺตาฯ กมฺมวิปาโก ปเรสํ สาธารโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กมฺมวิปาโก ปเรสํ สาธารโณติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

> “อสาธารณมเญฺญสํ, อโจรหรโณ นิธิ;
> กยิราถ มโจฺจ ปุญฺญานิ, สเจ สุจริตํ จเร”ติ [ขุ. ปา. ๘.๙ ขุทฺทกปาเฐ, โถกํ วิสทิสํ]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “กมฺมวิปาโก ปเรสํ สาธารโณ”ติฯ

ปถวี กมฺมวิปาโกติ? อามนฺตาฯ ปฐมํ ปถวี สณฺฐาติ, ปจฺฉา สตฺตา อุปฺปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ ปฐมํ วิปาโก อุปฺปชฺชติ, ปจฺฉา วิปากปฎิลาภาย กมฺมํ กโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปถวี สพฺพสตฺตานํ กมฺมวิปาโกติ? อามนฺตา ฯ สเพฺพ สตฺตา ปถวิํ ปริภุญฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สเพฺพ สตฺตา ปถวิํ ปริภุญฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ ปถวิํ อปริภุญฺชิตฺวา ปรินิพฺพายนฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ กมฺมวิปากํ อเขเปตฺวา ปรินิพฺพายนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ปถวี จกฺกวตฺติสตฺตสฺส กมฺมวิปาโกติ? อามนฺตาฯ อเญฺญ สตฺตา ปถวิํ ปริภุญฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส กมฺมวิปากํ อเญฺญ สตฺตา ปริภุญฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… จกฺกวตฺติสตฺตสฺส กมฺมวิปากํ อเญฺญ สตฺตา ปริภุญฺชนฺตีติ? อามนฺตา ฯ จกฺกวตฺติสตฺตสฺส ผสฺสํ เวทนํ สญฺญํ เจตนํ จิตฺตํ สทฺธํ วีริยํ สติํ สมาธิํ ปญฺญํ อเญฺญ สตฺตา ปริภุญฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๙๔. น วตฺตพฺพํ – “ปถวี กมฺมวิปาโก”ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ อิสฺสริยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ อธิปจฺจสํวตฺตนิยํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อิสฺสริยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ อธิปจฺจสํวตฺตนิยํ กมฺมํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ปถวี กมฺมวิปาโก”ติฯ

ปถวี กมฺมวิปาโกติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๗๐) ๘. ชรามรณํ วิปาโกติกถา

๔๙๕. ชรามรณํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สุขเวทนิยํ ทุกฺขเวทนิยํ อทุกฺขมสุขเวทนิยํ, สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, ผเสฺสน สมฺปยุตฺตํ, เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สญฺญาย สมฺปยุตฺตํ, เจตนาย สมฺปยุตฺตํ, จิเตฺตน สมฺปยุตฺตํ, สารมฺมณํ; อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ น สุขเวทนิยํ น ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… อนารมฺมณํ; นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สุขเวทนิยํ น ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… อนารมฺมณํ; นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา …เป.… ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ชรามรณํ วิปาโก”ติฯ

ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส สุขเวทนิโย ทุกฺขเวทนิโย…เป.… สารมฺมโณ; อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ชรามรณํ วิปาโก, ชรามรณํ สุขเวทนิยํ ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… สารมฺมณํ; อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ชรามรณํ วิปาโก, ชรามรณํ น สุขเวทนิยํ น ทุกฺขเวทนิยํ…เป…. อนารมฺมณํ; นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส น สุขเวทนิโย น ทุกฺขเวทนิโย…เป…. อนารมฺมโณ; นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๔๙๖. อกุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, อกุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ กุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, กุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ อกุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อกุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโก’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, อกุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ อกุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, กุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ กุสลานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อกุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโก’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กุสลานญฺจ อกุสลานญฺจ ธมฺมานํ ชรามรณํ, อกุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ กุสลานญฺจ อกุสลานญฺจ ธมฺมานํ ชรามรณํ, กุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กุสลานญฺจ อกุสลานญฺจ ธมฺมานํ ชรามรณํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ กุสลานญฺจ อกุสลานญฺจ ธมฺมานํ ชรามรณํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อกุสลานํ ธมฺมานํ วิปาโก’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๔๙๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ชรามรณํ วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ ทุพฺพณฺณสํวตฺตนิยํ กมฺมํ อปฺปายุกสํวตฺตนิยํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ทุพฺพณฺณสํวตฺตนิยํ กมฺมํ อปฺปายุกสํวตฺตนิยํ กมฺมํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ชรามรณํ วิปาโก’’ติฯ

ชรามรณํ วิปาโกติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวโคฺค

(๗๑) ๙. อริยธมฺมวิปากกถา

๔๙๘. นตฺถิ อริยธมฺมวิปาโกติ? อามนฺตาฯ นนุ มหปฺผลํ สามญฺญํ มหปฺผลํ พฺรหฺมญฺญนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มหปฺผลํ สามญฺญํ มหปฺผลํ พฺรหฺมญฺญํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ อริยธมฺมวิปาโก’’ติฯ

นตฺถิ อริยธมฺมวิปาโกติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โสตาปตฺติผลนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โสตาปตฺติผลํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ อริยธมฺมวิปาโก’’ติฯ นนุ อตฺถิ สกทาคามิ

ผลํ…เป…. อนาคามิผลํ…เป…. อรหตฺตผลนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อรหตฺตผลํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘นตฺถิ อริยธมฺมวิปาโก’’ติฯ

โสตาปตฺติผลํ น วิปาโกติ? อามนฺตาฯ ทานผลํ น วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. โสตาปตฺติผลํ น วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สีลผลํ…เป…. ภาวนาผลํ น วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สกทาคามิผลํ…เป…. อนาคามิผลํ…เป…. อรหตฺตผลํ น วิปาโกติ? อามนฺตาฯ ทานผลํ น วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อรหตฺตผลํ น วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สีลผลํ…เป…. ภาวนาผลํ น วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ทานผลํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ทานผลํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลํ…เป…. อนาคามิผลํ…เป…. อรหตฺตผลํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สีลผลํ…เป…. ภาวนาผลํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ภาวนาผลํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สกทาคามิผลํ…เป…. อนาคามิผลํ …เป…. อรหตฺตผลํ วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๔๙๙. กามาวจรํ กุสลํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ กุสลํ สวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. รูปาวจรํ กุสลํ…เป…. อรูปาวจรํ กุสลํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ กุสลํ สวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

โลกุตฺตรํ กุสลํ อวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ กามาวจรํ กุสลํ อวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. โลกุตฺตรํ กุสลํ อวิปากนฺติ? อามนฺตา ฯ รูปาวจรํ…เป…. อรูปาวจรํ กุสลํ อวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๐๐. กามาวจรํ กุสลํ สวิปากํ อาจยคามีติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ กุสลํ สวิปากํ อาจยคามีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. รูปาวจรํ…เป…. อรูปาวจรํ กุสลํ สวิปากํ อาจยคามีติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตรํ กุสลํ สวิปากํ อาจยคามีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

โลกุตฺตรํ กุสลํ สวิปากํ อปจยคามีติ? อามนฺตาฯ กามาวจรํ กุสลํ สวิปากํ อปจยคามีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ โลกุตฺตรํ กุสลํ สวิปากํ อปจยคามีติ? อามนฺตาฯ รูปาวจรํ…เป…. อรูปาวจรํ กุสลํ สวิปากํ อปจยคามีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อริยธมฺมวิปากกถา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สตฺตมวคฺค

(๗๒) ๑๐. วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติกถา

๕๐๑. วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? อามนฺตาฯ ตสฺส วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ตสฺส วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยา นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? อามนฺตาฯ วิปาโกติ วา วิปากธมฺมธมฺโมติ วา วิปากธมฺมธมฺโมติ วา วิปาโกติ วา เอเสเส เอกเฏฺฐ สเม สมภาเค ตชฺชาเตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? อามนฺตาฯ วิปาโก จ วิปากธมฺมธมฺโม จ วิปากธมฺมธมฺโม จ วิปาโก จ สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา สมฺปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว อกุสลํ โส อกุสลสฺส วิปาโก, ตเญฺญว กุสลํ โส กุสลสฺส วิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติ? อามนฺตาฯ เยเนว จิเตฺตน ปาณํ หนติ เตเนว จิเตฺตน นิรเย ปจฺจติ, เยเนว จิเตฺตน ทานํ เทติ เตเนว จิเตฺตน สเคฺค โมทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๕๐๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโม’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วิปากา จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญปจฺจยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วิปากา จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญปจฺจยา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโม’’ติฯ

วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติกถา นิฏฺฐิตาฯ

สตฺตมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สงฺคโห , สมฺปยุโตฺต, เจตสิโก ธโมฺม, เจตสิกํ ทานํ, ปริโภคมยํ ปุญฺญํ วฑฺฒติ, อิโต ทิเนฺนน ตตฺถ ยาเปนฺติ, ปถวี กมฺมวิปาโก, ชรามรณํ วิปาโก, นตฺถิ อริยธมฺมวิปาโก, วิปาโก วิปากธมฺมธมฺโมติฯ

๘. อฎฺฐมวโคฺค

(๗๓) ๑. ฉคติกถา

๕๐๓. ฉ คติโยติ? อามนฺตาฯ นนุ ปญฺจ คติโย วุตฺตา ภควตา – นิรโย, ติรจฺฉานโยนิ, เปตฺติวิสโย, มนุสฺสา, เทวาติ [ม. นิ. ๑.๑๕๓]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจ คติโย วุตฺตา ภควตา – นิรโย, ติรจฺฉานโยนิ, เปตฺติวิสโย, มนุสฺสา, เทวา; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ฉ คติโย”ติฯ

ฉ คติโยติ? อามนฺตาฯ นนุ กาลกญฺจิกา [กาลกญฺชิกา (สี. สฺยา. กํ.), กาฬกญฺชกา (ปี.)] สุรา เปตานํ สมานวณฺณา สมานโภคา สมานาหารา สมานายุกา เปเตหิ สห อาวาหวิวาหํ คจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กาลกญฺจิกา อสุรา เปตานํ สมานวณฺณา สมานโภคา สมานาหารา สมานายุกา เปเตหิ สห อาวาหวิวาหํ คจฺฉนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ฉ คติโย”ติฯ

ฉ คติโยติ? อามนฺตาฯ นนุ เวปจิตฺติปริสา เทวานํ สมานวณฺณา สมานโภคา สมานาหารา สมานายุกา เทเวหิ สห อาวาหวิวาหํ คจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เวปจิตฺติปริสา เทวานํ สมานวณฺณา สมานโภคา สมานาหารา สมานายุกา เทเวหิ สห อาวาหวิวาหํ คจฺฉนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ฉ คติโย”ติฯ

ฉ คติโยติ? อามนฺตาฯ นนุ เวปจิตฺติปริสา ปุพฺพเทวาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เวปจิตฺติปริสา ปุพฺพเทวา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ฉ คติโย”ติฯ

๕๐๔. น วตฺตพฺพํ – “ฉ คติโย”ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ อสุรกาโยติ, อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อสุรกาโย, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ฉ คติโย”ติฯ

ฉคติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๘. อฎฺฐมวโคฺค

(๗๔) ๒. อนฺตราภวกถา

๕๐๕. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ กามภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ รูปภโวติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อรูปภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ กามภวสฺส จ รูปภวสฺส จ อนฺตเร อตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ รูปภวสฺส จ อรูปภวสฺส จ อนฺตเร อตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามภวสฺส จ รูปภวสฺส จ อนฺตเร นตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามภวสฺส จ รูปภวสฺส จ อนฺตเร นตฺถิ อนฺตราภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อตฺถิ อนฺตราภโว”ติฯ รูปภวสฺส จ อรูปภวสฺส จ อนฺตเร นตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ รูปภวสฺส จ อรูปภวสฺส จ อนฺตเร นตฺถิ อนฺตราภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อตฺถิ อนฺตราภโว”ติฯ

๕๐๖. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ ปญฺจมี สา โยนิ, ฉฎฺฐมี สา คติ, อฎฺฐมี สา วิญฺญาณฎฺฐิติ, ทสโม โส สตฺตาวาโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อนฺตราภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฎฺฐิติ อตฺตภาวปฎิลาโภติ? น

เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนุตฺตราภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนุตฺตราภเว อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนุตฺตราภโว ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๐๗. อตฺถิ กามภโว, กามภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภโว, อนุตฺตราภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ กามภวูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ กามภวูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามภเว อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภเว อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามภโว ปญฺจโวการภโวติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภโว ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ รูปภโว, รูปภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภโว, อนุตฺตราภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ รูปภวูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ รูปภวูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปภเว อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภเว อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปภโว ปญฺจโวการภโวติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภโว ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อรูปภโว, อรูปภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภโว, อนุตฺตราภโว ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อรูปภวูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อรูปภวูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อนุตฺตราภวูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภเว สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปภเว อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภเว อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปภโว จตุโวการภโวติ? อามนฺตาฯ อนุตฺตราภโว จตุโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๐๘. อตฺถิ อนุตฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ สเพฺพสเญฺญว สตฺตานํ อตฺถิ อนุตฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. สเพฺพสเญฺญว สตฺตานํ นตฺถิ อนุตฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สเพฺพสเญฺญว สตฺตานํ นตฺถิ อนุตฺตราภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อนุตฺตราภโว’’ติฯ

อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อนฺตราภโว’’ติฯ

น อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ น อานนฺตริยสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิรยูปคสฺส ปุคฺคลสฺส…เป…. อสญฺญสตฺตูปคสฺส ปุคฺคลสฺส …เป…. อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อนฺตราภโว’’ติฯ

น อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส อตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ น อรูปูปคสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อนฺตราภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๐๙. น วตฺตพฺพํ อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ นนุ อนฺตราปรินิพฺพายี ปุคฺคโล อตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนฺตราปรินิพฺพายี ปุคฺคโล อตฺถิ, เตน วต เร [โน จ วต เร (สี. ก.), โน วต เร (สฺยา.)] วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อนฺตราภโว’’ติฯ

อนฺตราปรินิพฺพายี ปุคฺคโล อตฺถีติ กตฺวา อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อุปหจฺจปรินิพฺพายี ปุคฺคโล อตฺถีติ กตฺวา อตฺถิ อุปหจฺจภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนฺตราปรินิพฺพายี ปุคฺคโล อตฺถีติ กตฺวา อตฺถิ อนฺตราภโวติ? อามนฺตาฯ อสงฺขารปรินิพฺพายี ปุคฺคโล…เป…. สสงฺขารปรินิพฺพายี ปุคฺคโล อตฺถีติ กตฺวา อตฺถิ สสงฺขารภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนฺตราภวกถา นิฎฺฐิตาฯ

๘. อฎฺฐมวโคฺค

(๗๕) ๓. กามคุณกถา

๕๑๐. ปเญฺจว กามคุณา กามธาตูติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต ฉโนฺทติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต ฉโนฺท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปเญฺจว กามคุณา กามธาตู’’ติฯ นนุ อตฺถิ ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต ราโค ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต ฉโนฺท ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต ฉนฺทราโค ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต สงฺกโปฺป ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต ราโค ตปฺปฎิสญฺญุโตฺต สงฺกปฺปราโค ตปฺปฎิสญฺญุตฺตา ปีติ ตปฺปฎิสญฺญุตฺตํ โสมนสฺสํ ตปฺปฎิสญฺญุตฺตํ ปีติโสมนสฺสนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ตปฺปฎิสญฺญุตฺตํ ปีติโสมนสฺสํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปเญฺจว กามคุณา กามธาตู’’ติฯ

ปเญฺจว กามคุณา กามธาตูติ? อามนฺตาฯ มนุสฺสานํ จกฺขุ น กามธาตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มนุสฺสานํ โสตํ…เป…. มนุสฺสานํ ฆานํ…เป…. มนุสฺสานํ ชิวฺหา…เป…. มนุสฺสานํ กาโย…เป…. มนุสฺสานํ มโน น กามธาตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มนุสฺสานํ มโน น กามธาตูติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“ปญฺจ กามคุณา โลเก, มโนจฺฉฏฺฐา ปเวทิตา;
เอตฺถ ฉนฺทํ วิราเชตฺวา, เอวํ ทุกฺขา ปมุจฺจตี”ติ [สุ. นิ. ๑๗๓; สํ. นิ. ๑.๓๐]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “มนุสฺสานํ มโน น กามธาตู”ติฯ

๕๑๑. ปเญฺจว กามคุณา กามธาตูติ? อามนฺตาฯ กามคุณา ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ กามคุณูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ กามคุณูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามคุเณ สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามคุเณ อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามคุณา ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามคุเณ สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, ปเจฺจกสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, สาวกยุคํ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามธาตุ ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ กามคุณา ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ กามธาตูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กามคุณูปคํ กมฺมนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ กามธาตูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กามคุณูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามธาตุยา สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ กามคุเณ สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. กามธาตุยา อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ กามคุเณ อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามธาตุ ปญฺจโวการภโวติ? อามนฺตาฯ กามคุณา ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามธาตุยา สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, ปเจฺจกสพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, สาวกยุคํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ กามคุเณ สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, ปเจฺจกสมฺพุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, สาวกยุคํ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๑๒. น วตฺตพฺพํ – “ปเญฺจว กามคุณา กามธาตู”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, กามคุณา! กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา, โสตวิเญฺญยฺยา สทฺทา…เป…. ฆานวิเญฺญยฺยา คนฺธา…เป…. ชิวฺหาวิเญฺญยฺยา รสา…เป…. กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา – อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ กามคุณา”ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปเญฺจว กามคุณา กามธาตูติฯ

กามคุณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๗๖) ๔. กามกถา

๕๑๓. ปเญฺจวายตนา กามาติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ ตปฺปฏิสํยุโตฺต ฉโนฺทติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ตปฺปฏิสํยุโตฺต ฉโนฺท, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “ปเญฺจวายตนา กามา”ติฯ นนุ อตฺถิ ตปฺปฏิสํยุโตฺต ราโค ตปฺปฏิสํยุโตฺต ฉโนฺท ตปฺปฏิสํยุโตฺต ฉนฺทราโค ตปฺปฏิสํยุโตฺต สงฺกโปฺป ตปฺปฏิสํยุโตฺต ราโค ตปฺปฏิสํยุโตฺต สงฺกปฺปราโค ตปฺปฏิสํยุตฺตา ปีติ ตปฺปฏิสํยุตฺตํ

โสมนสฺสํ ตปฺปฏิสํยุตฺตํ ปีติโสมนสฺสนฺติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อตฺถิ ตปฺปฏิสํยุตฺตํ ปีติโสมนสฺสํ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘ปเญฺจวายตนา กามา’’ติฯ

๕๑๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปเญฺจวายตนา กามา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, กามคุณา! กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา…เป…. กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนิยา – อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ กามคุณา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปเญฺจวายตนา กามาติฯ

ปเญฺจวายตนา กามาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, กามคุณา! กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิเญฺญยฺยา รูปา…เป…. กายวิเญฺญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนิยา – อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ กามคุณา ฯ อปิ จ, ภิกฺขเว, เนเต กามา กามคุณา นาเมเต อริยสฺส วินเย วุจฺจ’’นฺติ –

‘‘สงฺกปฺปราโค ปุริสสฺส กาโม,
น เต กามา ยานิ จิตฺรานิ โลเก;
สงฺกปฺปราโค ปุริสสฺส กาโม,
ติฏฺฐนฺติ จิตฺรานิ ตเถว โลเก;
อเถตฺถ ธีรา วินยนฺติ ฉนฺท’’นฺติ [อ. นิ. ๖.๖๓ นิเพฺพธิกสุเตฺต]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปเญฺจวายตนา กามา’’ติฯ

กามกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๗๗) ๕. รูปธาตุกถา

๕๑๕. รูปิโน ธมฺมา รูปธาตูติ? อามนฺตาฯ รูปํ ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ รูปูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ รูปูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูเป สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูเป อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปํ ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปธาตุ ภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ รูปํ ภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ รูปธาตูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ รูปูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ รูปธาตูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ รูปูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปธาตุยา สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ รูเป สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปธาตุยา อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ รูเป อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปธาตุ ปญฺจโวการภโวติ? อามนฺตาฯ รูปํ ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๑๖. รูปิโน ธมฺมา รูปธาตุ, กามธาตุยา อตฺถิ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ สาว กามธาตุ, สา รูปธาตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สาว กามธาตุ, สา รูปธาตูติ? อามนฺตาฯ กามภเวน สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ทฺวีหิ ภเวหิ สมนฺนาคโต โหติ – กามภเวน จ รูปภเวน จาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

รูปธาตุกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๗๘) ๖. อรูปธาตุกถา

๕๑๗. อรูปิโน ธมฺมา อรูปธาตูติ? อามนฺตาฯ เวทนา ภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ เวทนูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ เวทนูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนาย สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนาย อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา จตุโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรูปธาตุ ภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ เวทนา ภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อรูปธาตูปคํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เวทนูปคํ กมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อรูปธาตูปคา สตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เวทนูปคา สตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรูปธาตุยา สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ เวทนาย สตฺตา ชายนฺติ ชียนฺติ มียนฺติ จวนฺติ อุปปชฺชนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปธาตุยา อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ เวทนาย อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปธาตุ จตุโวการภโวติ? อามนฺตาฯ เวทนา จตุโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๑๘. อรูปิโน ธมฺมา อรูปธาตุ, กามธาตุยา อตฺถิ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ สาว กามธาตุ, สา อรูปธาตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สาว กามธาตุ, สา อรูปธาตูติ? อามนฺตาฯ กามภเวน สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ทฺวีหิ ภเวหิ สมนฺนาคโต โหติ – กามภเวน จ อรูปภเวน จาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปิโน ธมฺมา รูปธาตุ, อรูปิโน ธมฺมา อรูปธาตุ, กามธาตุยา อตฺถิ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณนฺติ? อามนฺตา ฯ สาว กามธาตุ, สา รูปธาตุ, สา อรูปธาตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สาว กามธาตุ, สา รูปธาตุ, สา อรูปธาตูติ? อามนฺตาฯ กามภเวน สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ตีหิ ภเวหิ สมนฺนาคโต โหติ – กามภเวน จ รูปภเวน จ อรูปภเวน จาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อรูปธาตุกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๗๙) ๗. รูปธาตุยาอายตนกถา

๕๑๙. อตฺถิ สฬายตนิโก อตฺตภาโว รูปธาตุยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ คนฺธายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนนฺติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ ตตฺถ รสายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นตฺถิ ตตฺถ คนฺธายตนนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นตฺถิ ตตฺถ รสายตนนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ ตตฺถ โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? อามนฺตา ฯ นตฺถิ ตตฺถ กายายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๕๒๐. อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ, อตฺถิ รูปายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ, อตฺถิ คนฺธายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ, อตฺถิ รูปายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ, อตฺถิ รสายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ, อตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ โสตายตนํ, อตฺถิ สทฺทายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ, อตฺถิ ธมฺมายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ, อตฺถิ คนฺธายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ, อตฺถิ ธมฺมายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ, อตฺถิ รสายตนนฺติ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ, อตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ, นตฺถิ คนฺธายตนนฺติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ, นตฺถิ รูปายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ, นตฺถิ คนฺธายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ โสตายตนํ, นตฺถิ สทฺทายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ, นตฺถิ ธมฺมายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ, นตฺถิ รสายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ, นตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ, นตฺถิ รูปายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ, นตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ โสตายตนํ, นตฺถิ สทฺทายตนํ …เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ, นตฺถิ ธมฺมายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๒๑. อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ อตฺถิ รูปายตนํ, เตน จกฺขุนา ตํ รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ อตฺถิ คนฺธายตนํ, เตน ฆาเนน ตํ คนฺธํ ฆายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ อตฺถิ รูปายตนํ, เตน จกฺขุนา ตํ รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ อตฺถิ รสายตนํ, ตาย ชิวฺหาย ตํ รสํ สายติ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ อตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนํ, เตน กาเยน ตํ โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ ตตฺถ โสตายตนํ อตฺถิ สทฺทายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ อตฺถิ ธมฺมายตนํ, เตน มเนน ตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ อตฺถิ คนฺธายตนํ, เตน ฆาเนน ตํ คนฺธํ ฆายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ อตฺถิ ธมฺมายตนํ, เตน มเนน ตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ อตฺถิ รสายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ อตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนํ, เตน กาเยน ตํ โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ อตฺถิ คนฺธายตนํ, น จ เตน ฆาเนน ตํ คนฺธํ ฆายตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ จกฺขายตนํ อตฺถิ รูปายตนํ, น จ เตน จกฺขุนา ตํ รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ อตฺถิ คนฺธายตนํ, น จ เตน ฆาเนน ตํ คนฺธํ ฆายตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ โสตายตนํ อตฺถิ สทฺทายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ อตฺถิ ธมฺมายตนํ, น จ เตน มเนน ตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ อตฺถิ รสายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ อตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนํ, น จ เตน กาเยน ตํ โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ โสตายตนํ อตฺถิ สทฺทายตนํ…เป…. อตฺถิ ตตฺถ มนายตนํ อตฺถิ ธมฺมายตนํ, น จ เตน มเนน ตํ ธมฺมํ วิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๒๒. อตฺถิ ตตฺถ ฆานายตนํ อตฺถิ คนฺธายตนํ, เตน ฆาเนน ตํ คนฺธํ ฆายตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ มูลคนฺโธ สารคนฺโธ ตจคนฺโธ ปตฺตคนฺโธ ปุปฺผคนฺโธ ผลคนฺโธ อามคนฺโธ วิสฺสคนฺโธ สุคนฺโธ ทุคฺคนฺโธติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ ตตฺถ ชิวฺหายตนํ อตฺถิ รสายตนํ, ตาย ชิวฺหาย ตํ รสํ สายตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ มูลรโส ขนฺธรโส ตจรโส ปตฺตรโส ปุปฺผรโส ผลรโส อมฺพิลํ มธุรํ ติตฺตกํ กฏุกํ โลณิยํ ขาริยํ ลมฺพิลํ กสาโว สาทุ อสาทูติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ ตตฺถ กายายตนํ อตฺถิ โผฏฺฐพฺพายตนํ, เตน กาเยน ตํ โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ กกฺขฬํ มุทุกํ สณฺหํ ผรุสํ สุขสมฺผสฺสํ ทุกฺขสมฺผสฺสํ ครุกํ ลหุกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๒๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สฬายตนิโก อตฺตภาโว รูปธาตุยา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ ตตฺถ ฆานนิมิตฺตํ ชิวฺหานิมิตฺตํ กายนิมิตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ตตฺถ ฆานนิมิตฺตํ ชิวฺหานิมิตฺตํ กายนิมิตฺตํ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สฬายตนิโก อตฺตภาโว รูปธาตุยา’’ติฯ

รูปธาตุยา อายตนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวคฺค

(๘๐) ๘. อรูเป รูปกถา

๕๒๔. อตฺถิ รูปํ อรูเปสูติ? อามนฺตาฯ รูปภโว รูปคติ รูปสตฺตาวาโส รูปสํสาโร รูปโยนิ รูปตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อรูปภโว อรูปคติ อรูปสตฺตาวาโส อรูปสํสาโร อรูปโยนิ อรูปตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรูปภโว…เป…. อรูปตฺตภาวปฏิลาโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ รูปํ อรูเปสู’’ติฯ

อตฺถิ รูปํ อรูเปสูติ? อามนฺตาฯ ปญฺจโวการภโว คติ สตฺตาวาโส สํสาโร โยนิ วิญฺญาณฏฺฐิติ อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ จตุโวการภโว…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตุโวการภโว คติ…เป…. อตฺตภาวปฏิลาโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ รูปํ อรูเปสู’’ติฯ

๕๒๕. อตฺถิ รูปํ รูปธาตุยา, โส จ รูปภโว รูปคติ รูปสตฺตาวาโส รูปสํสาโร รูปโยนิ รูปตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ รูปํ อรูเปสุ, โส จ รูปภโว รูปคติ...เป.... รูปตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อตฺถิ รูปํ รูปธาตุยา, โส จ ปญฺจโวการภโว คติ...เป.... อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ รูปํ อรูเปสุ, โส จ ปญฺจโวการภโว คติ...เป.... อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ อตฺถิ รูปํ อรูเปสุ, โส จ อรูปภโว อรูปคติ อรูปสตฺตาวาโส อรูปสํสาโร อรูปโยนิ อรูปตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ รูปํ รูปธาตุยา [อรูปธาตุยา (สพฺพตฺถ)], โส จ อรูปภโว อรูปคติ...เป.... อรูปตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อตฺถิ รูปํ อรูเปสุ, โส จ จตุโวการภโว คติ...เป.... อตฺตภาวปฏิลาโภติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ รูปํ รูปธาตุยา [อรูปธาตุยา (สพฺพตฺถ)], โส จ จตุโวการภโว คติ...เป.... อตฺตภาวปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

๕๒๖. อตฺถิ รูปํ อรูเปสูติ? อามนฺตาฯ นนุ รูปานํ นิสฺสรณํ อรูปํ [อิติวุ. ๗๒; อ. นิ. ๕.๒๐๐; ที. นิ. ๓.๓๒๑] วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปานํ นิสฺสรณํ อรูปํ [อิติวุ. ๗๒; อ. นิ. ๕.๒๐๐; ที. นิ. ๓.๓๒๑] วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ รูปํ อรูเปสู’’ติฯ

รูปานํ นิสฺสรณํ อรูปํ วุตฺตํ ภควตา, อตฺถิ รูปํ อรูเปสูติ? อามนฺตา ฯ กามานํ นิสฺสรณํ เนกฺขมฺมํ วุตฺตํ ภควตา, อตฺถิ เนกฺขเมฺมสุ กามา, อตฺถิ อนาสเวสุ อาสวา, อตฺถิ อปริยาปเนฺนสุ ปริยาปนฺนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

อรูเป รูปกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๘๑) ๙. รูปํ กมฺมนฺติกถา

๕๒๗. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสล’’นฺติฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส กุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา...เป.... สญฺญา... เจตนา... สทฺธา... วีริยํ... สติ... สมาธิ...เป.... ปญฺญา กุสลา สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส กุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา

เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา กุสลา อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๒๘. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ยํ กิญฺจิ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปํ สพฺพํ ตํ กุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ กุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ … อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ กุสลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป.… คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ … เตโชธาตุ …เป…. วาโยธาตุ อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๒๙. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ กุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อนารมฺมณา กุสลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ … รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อนารมฺมณา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๐. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ กุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ ผสฺสวิปฺปยุตฺตา กุสลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ ผสฺสวิปฺปยุตฺตา อพฺยากตาติ ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๑. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ กุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อนารมฺมณา ผสฺสวิปฺปยุตฺตา กุสลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อนารมฺมณา ผสฺสวิปฺปยุตฺตา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๒. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ , นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสล’’นฺติฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส กุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา กุสลา สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส กุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา กุสลา อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ยํ กิญฺจิ กุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปํ สพฺพํ ตํ กุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยถา กายกมฺมํ ตถา วจีกมฺมนฺติฯ

๕๓๓. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตา ฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธิ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสล’’นฺติฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส อกุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… ราโค… โทโส… โมโห… มาโน… ทิฏฺฐิ… วิจิกิจฺฉา… ถินํ… อุทฺธจฺจํ… อหิริกํ…เป…. อโนตฺตปฺปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส อกุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… ราโค… โทโส… โมโห… มาโน… ทิฏฺฐิ… วิจิกิจฺฉา… ถินํ… อุทฺธจฺจํ… อหิริกํ…เป…. อโนตฺตปฺปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ กายกมฺมํ รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตา ฯ ยํ กิญฺจิ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปํ สพฺพํ ตํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๔. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสล’’นฺติฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส อกุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา…เป…. สญฺญา … เจตนา… ราโค… โทโส… โมโห… มาโน… ทิฏฺฐิ… วิจิกิจฺฉา… ถินํ… อุทฺธจฺจํ… อหิริกํ…เป…. อโนตฺตปฺปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิโต ผโสฺส อกุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตา เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… ราโค… โทโส… โมโห… มาโน… ทิฏฺฐิ… วิจิกิจฺฉา… ถินํ… อุทฺธจฺจํ… อหิริกํ…เป…. อโนตฺตปฺปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ยํ กิญฺจิ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปํ สพฺพํ ตํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๕. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อสฺจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตา ฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อพฺยากตนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อสฺจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๖. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ…เป…. รสายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนํ… ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อสฺจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อนารมฺมโณ อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ…เป…. ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อสฺจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อนารมฺมโณ อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๓๗. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ… ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อสฺจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท ผสฺสวิปฺปยุโตฺต อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ…เป…. คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ… ปถวีธาตุ… อาโปธาตุ… เตโชธาตุ…เป…. วาโยธาตุ อสฺจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อนารมฺมโณ ผสฺสวิปฺปยุโตฺต อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ...เป.... คนฺธายตนํ... รสายตนํ... โผฏฺฐพฺพายตนํ... ปถวีธาตุ... อาโปธาตุ... เตโชธาตุ...เป.... วาโยธาตุ อสุจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อนารมฺมโณ ผสฺสวิปฺปยุโตฺต อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ รูปายตนํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ สทฺทายตนํ...เป.... คนฺธายตนํ... รสายตนํ... โผฏฺฐพฺพายตนํ... ปถวีธาตุ... อาโปธาตุ... เตโชธาตุ...เป.... วาโยธาตุ อสุจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท อนารมฺมโณ ผสฺสวิปฺปยุโตฺต อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน จิเตฺตน สมุฏฺฐิตํ วจีกมฺมํ รูปํ อนารมฺมณํ ผสฺสวิปฺปยุตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๕๓๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปี’’ติฯ

รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? อามนฺตาฯ โสตายตนํ...เป.... ฆานายตนํ... ชิวฺหายตนํ... กายายตนํ... รูปายตนํ... สทฺทายตนํ... คนฺธายตนํ... รสายตนํ ... โผฏฺฐพฺพายตนํ... ปถวีธาตุ... อาโปธาตุ... เตโชธาตุ...เป.... วาโยธาตุ อสุจิ อสฺสุ โลหิตํ เสโท กุสโลปิ อกุสโลปีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

กาโย รูปํ, กายกมฺมํ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ มโน รูปํ, มโนกมฺมํ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ...เป.... มโน อรูปํ, มโนกมฺมํ อรูปนฺติ? อามนฺตาฯ กาโย อรูปํ, กายกมฺมํ อรูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

กาโย รูปนฺติ, กายกมฺมํ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ รูปนฺติ, จกฺขุวิญฺญาณํ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... กาโย รูปนฺติ, กายกมฺมํ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ โสตายตนํ รูปนฺติ, โสตวิญฺญาณํ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... กาโย รูปนฺติ, กายกมฺมํ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ ฆานายตนํ รูปนฺติ, ฆานวิญฺญาณํ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... กาโย รูปนฺติ, กายกมฺมํ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ ชิวฺหายตนํ รูปนฺติ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ รูปนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... กาโย รูปนฺติ, กายกมฺมํ รูปนฺติ? อามนฺตาฯ กายายตนํ รูปนฺติ, กายวิญฺญาณํ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๕๓๙. รูปํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เจตนาหํ, ภิกฺขเว, กมฺมํ วทามิ; เจตยิตฺวา กมฺมํ กโรติ กาเยน วาจาย มนสา’’ติ [อ. นิ. ๖.๖๓ นิเพฺพธิกสุเตฺต]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ กมฺม’’นฺติฯ

รูปํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘กาเย วา, อานนฺท [หานนฺท (สํ. นิ. ๒.๒๕)], สติ กายสเญฺจตนาเหตุ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; วาจาย วา, อานนฺท [หานนฺท (สํ. นิ. ๒.๒๕)], สติ วจีสเญฺจตนาเหตุ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; มเน วา, อานนฺท [หานนฺท (สํ. นิ. ๒.๒๕)], สติ มโนสเญฺจตนาเหตุ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺข’’นฺติ [สํ. นิ. ๒.๒๕; อ. นิ. ๔.๑๗๑]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ กมฺม’’นฺติฯ

รูปํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ติวิธา, ภิกฺขเว, กายสเญฺจตนา อกุสลํ กายกมฺมํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํ; จตุพฺพิธา, ภิกฺขเว, วจีสเญฺจตนา อกุสลํ วจีกมฺมํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํ; ติวิธา, ภิกฺขเว, มโนสเญฺจตนา อกุสลํ มโนกมฺมํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํ; ติวิธา, ภิกฺขเว, กายสเญฺจตนา กุสลํ กายกมฺมํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากํ; จตุพฺพิธา, ภิกฺขเว, วจีสเญฺจตนา กุสลํ วจีกมฺมํ สุขุทฺรยํ สุขวิปากํ; ติวิธา , ภิกฺขเว, มโนสเญฺจตนา กุสลํ มโนกมฺมํ สุขุทฺรยํ สุขวิปาก’’นฺติ [อ. นิ. ๑๐.๒๑๗ โถกํ ปน วิสทิสํ]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ กมฺม’’นฺติฯ

รูปํ กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สจายํ, อานนฺท, สมิทฺธิ โมฆปุริโส ปาฏลิปุตฺตสฺส [โปตลิปุตฺตสฺส (ม. นิ. ๓.๓๐๐)] ปริพฺพาชกสฺส เอวํ ปุโฏฺฐ เอวํ พฺยากเรยฺย – ‘สเญฺจตนิยํ , อาวุโส ปาฏลิปุตฺต, กมฺมํ กตฺวา กาเยน วาจาย มนสา สุขเวทนิยํ สุขํ โส เวทยติ; สเญฺจตนิยํ, อาวุโส ปาฏลิปุตฺต, กมฺมํ กตฺวา กาเยน วาจาย มนสา ทุกฺขเวทนิยํ ทุกฺขํ โส เวทยติ; สเญฺจตนิยํ, อาวุโส ปาฏลิปุตฺต, กมฺมํ กตฺวา กาเยน วาจาย มนสา อทุกฺขมสุขเวทนิยํ อทุกฺขมสุขํ โส เวทยตี’ติ, เอวํ พฺยากรมาโน โข, อานนฺท, สมิทฺธิ โมฆปุริโส ปาฏลิปุตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส สมฺมา พฺยากรมาโน พฺยากเรยฺยา’’ติ [ม. นิ. ๓.๓๐๐]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ กมฺม’’นฺติฯ

รูปํ กมฺมนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๘๒) ๑๐. ชีวิตินฺทฺริยกถา

๕๔๐. นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตฺถิ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติฯ

อตฺถิ อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา, อตฺถิ อรูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา, อตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตฺถิ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา, นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา, นตฺถิ อรูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ อรูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติ? อามนฺตาฯ อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๕๔๑. รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ อรูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติ? อามนฺตาฯ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปีนญฺจ อรูปีนญฺจ ธมฺมานํ อายุ อรูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ รูปีนญฺจ อรูปีนญฺจ ธมฺมานํ อายุ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปีนญฺจ อรูปีนญฺจ ธมฺมานํ อายุ น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติ? อามนฺตาฯ รูปีนญฺจ อรูปีนญฺจ ธมฺมานํ อายุ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ นิโรธํ สมาปนฺนสฺส นตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๕๔๒. นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติฯ

นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติฯ นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ สงฺขารกฺขนฺโธติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ สงฺขารกฺขนฺโธติ? อามนฺตาฯ นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ เวทนากฺขนฺโธ…เป…. สญฺญากฺขนฺโธ…เป…. วิญฺญาณกฺขนฺโธติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

นิโรธํ สมาปนฺนสฺส อตฺถิ เวทนากฺขนฺโธ…เป…. สญฺญากฺขนฺโธ…เป…. วิญฺญาณกฺขนฺโธติ? อามนฺตาฯ น นิโรธํ สมาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๔๓. นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสตฺตานํ นตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘นตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริย’’นฺติฯ อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติฯ อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ สงฺขารกฺขนฺโธติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ สงฺขารกฺขนฺโธติ? อามนฺตาฯ อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ เวทนากฺขนฺโธ…เป…. สญฺญากฺขนฺโธ…เป…. วิญฺญาณกฺขนฺโธติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อสญฺญสตฺตานํ อตฺถิ เวทนากฺขนฺโธ…เป…. สญฺญากฺขนฺโธ…เป…. วิญฺญาณกฺขนฺโธติ? อามนฺตาฯ ปญฺจโวการภโวติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๔๔. อุปฺปนฺนสิเยน จิตฺเตน สมุฏฺฐิตํ ชีวิตินฺทฺริยํ อุปฺปนฺนสิเย จิตฺเต ภิชฺชมาเน เอกเทสํ ภิชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อุปฺปนฺนสิเยน จิตฺเตน สมุฏฺฐิโต ผสฺโส อุปฺปนฺนสิเย จิตฺเต ภิชฺชมาเน เอกเทโส ภิชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อุปฺปนฺนสิเยน จิตฺเตน สมุฏฺฐิโต ผสฺโส อุปฺปนฺนสิเย จิตฺเต ภิชฺชมาเน อนวเสโส ภิชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อุปฺปนฺนสิเยน จิตฺเตน สมุฏฺฐิตํ ชีวิตินฺทฺริยํ อุปฺปนฺนสิเย จิตฺเต ภิชฺชมาเน อนวเสสํ ภิชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๔๕. เทฺว ชีวิตินฺทฺริยานีติ? อามนฺตาฯ ทฺวีหิ ชีวิเตหิ ชีวติ, ทฺวีหิ มรเณหิ มียตีติ? อามนฺตา [น เหวํ วตฺตพฺเพ (สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

ชีวิตินฺทฺริยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๘. อฏฺฐมวโคฺค

(๘๓) ๑๑. กมฺมเหตุกถา

๕๔๖. กมฺมเหตุ อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ กมฺมเหตุ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... กมฺมเหตุ อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ กมฺมเหตุ สกทาคามี...เป.... อนาคามี อนาคามิผลา ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

กมฺมเหตุ โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลา น ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ กมฺมเหตุ อรหา อรหตฺตา น ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ ...เป.... กมฺมเหตุ สกทาคามี...เป.... อนาคามี อนาคามิผลา น ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ กมฺมเหตุ อรหา อรหตฺตา น ปริหายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

กมฺมเหตุ อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ ปาณาติปาตกมฺมสฺส เหตูติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อทินฺนาทานกมฺมสฺส เหตุ...เป.... กาเมสุมิจฺฉาจารกมฺมสฺส เหตุ... มุสาวาทกมฺมสฺส เหตุ... ปิสุณวาจากมฺมสฺส เหตุ... ผรุสวาจากมฺมสฺส เหตุ... สมฺผปฺปลาปกมฺมสฺส เหตุ... มาตุฆาตกมฺมสฺส [มาตุฆาตกกมฺมสฺส (สฺยา.), มาตุฆาติกมฺมสฺส (ก.) ตถา ปิตุฆาตอรหนฺตฆาตกมฺมสฺสาติปเทสุ] เหตุ... ปิตุฆาตกมฺมสฺส เหตุ... อรหนฺตฆาตกมฺมสฺส เหตุ... รุหิรุปฺปาทกมฺมสฺส เหตุ...เป.... สงฺฆเภทกมฺมสฺส เหตูติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

กตมสฺส กมฺมสฺส เหตูติ? หนฺท หิ อรหนฺตานํ อพฺภาจิกฺขตีติฯ อรหนฺตานํ อพฺภาจิกฺขนกมฺมสฺส เหตุ อรหา อรหตฺตา ปริหายตีติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ อรหนฺตานํ อพฺภาจิกฺขนฺติ, สพฺเพ เต อรหตฺตํ สจฺฉิกโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

กมฺมเหตุกถา นิฏฺฐิตาฯ

อฏฺฐมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฉ คติโย, อนฺตราภโว, ปญฺจว กามคุณา กามธาตุ, ปญฺจว อายตนา กามา, รูปิโน ธมฺมา รูปธาตุ, อรูปิโน ธมฺมา อรูปธาตุ, สฬายตนิโก อตฺตภาโว รูปธาตุยา, อตฺถิ รูปํ อรูเปสุ, รูปํ กมฺมํ, รูปํ ชีวิตํ, กมฺมเหตุกา ปริหายตีติฯ

๙. นวมวโคฺค

(๘๔) ๑. อานิสํสทสฺสาวีกถา

๕๔๗. อานิสํสทสฺสาวิสฺส สํโยชนานํ ปหานนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ สงฺขาเร อนิจฺจโต มนสิกโรโต สํโยชนา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สงฺขาเร อนิจฺจโต มนสิกโรโต สํโยชนา ปหียนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อานิสํสทสฺสาวิสฺส สํโยชนานํ ปหาน’’นฺติฯ

นนุ สงฺขาเร ทุกฺขโต…เป…. โรคโต… คณฺฑโต… สลฺลโต… อฆโต… อาพาธโต… ปรโต… ปโลกโต… อีติโต… อุปทฺทวโต… ภยโต… อุปสคฺคโต… จลโต… ปภงฺคุโต… อทฺธุวโต… อตาณโต… อเลณโต… อสรณโต… อสรณีภูตโต… ริตฺตโต… ตุจฺฉโต… สุญฺญโต… อนตฺตโต… อาทีนวโต…เป…. วิปริณามธมฺมโต มนสิกโรโต สํโยชนา ปหียนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สงฺขาเร วิปริณามธมฺมโต มนสิกโรโต สํโยชนา ปหียนฺติ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อานิสํสทสฺสาวิสฺส สํโยชนานํ ปหาน’’นฺติฯ

สงฺขาเร จ อนิจฺจโต มนสิ กโรติ นิพฺพาเน จ อานิสํสทสฺสาวี โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. สงฺขาเร จ อนิจฺจโต มนสิ กโรติ นิพฺพาเน จ อานิสํสทสฺสาวี โหตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. สงฺขาเร จ ทุกฺขโต…เป…. วิปริณามธมฺมโต มนสิ กโรติ นิพฺพาเน จ อานิสํสทสฺสาวี โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. สงฺขาเร จ วิปริณามธมฺมโต มนสิ กโรติ นิพฺพาเน จ อานิสํสทสฺสาวี โหตีติ? อามนฺตา ฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๕๔๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อานิสํสทสฺสาวิสฺส สํโยชนานํ ปหาน’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ นิพฺพาเน สุขานุปสฺสี วิหรติ สุขสญฺญี สุขปฏิสํเวที, สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโน’’ติ [อ. นิ. ๗.๑๙]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อานิสํสทสฺสาวิสฺส สํโยชนานํ ปหานนฺติฯ

อานิสํสทสฺสาวีกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๘๕) ๒. อมตารมฺมณกถา

๕๔๙. อมตารมฺมณํ สํโยชนนฺติ? อามนฺตาฯ อมตํ สํโยชนิยํ คนฺถนิยํ โอฆนิยํ โยคนิยํ นีวรณิยํ ปรามฏฺฐํ อุปาทานิยํ สํกิเลสิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. นนุ อมตํ อสํโยชนิยํ อคนฺถนิยํ…เป…. อสํกิเลสิยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อมตํ อสํโยชนิยํ…เป…. อสํกิเลสิยํ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อมตารมฺมณํ สํโยชน’’นฺติฯ

อมตํ อารพฺภ ราโค อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อมตํ ราคฏฺฐานิยํ รชนิยํ กมนิยํ มทนิยํ พนฺธนิยํ มุจฺฉนิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. นนุ อมตํ น ราคฏฺฐานิยํ น รชนิยํ น กมนิยํ น มทนิยํ น พนฺธนิยํ น มุจฺฉนิยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อมตํ น ราคฏฺฐานิยํ น รชนิยํ น กมนิยํ น มทนิยํ น พนฺธนิยํ น มุจฺฉนิยํ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อมตํ อารพฺภ ราโค อุปฺปชฺชตี’’ติฯ

อมตํ อารพฺภ โทโส อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อมตํ โทสฏฺฐานิยํ โกปฏฺฐานิยํ ปฏิฆฏฺฐานิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อมตํ น โทสฏฺฐานิยํ น โกปฏฺฐานิยํ น ปฏิฆฏฺฐานิยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อมตํ น โทสฏฺฐานิยํ น โกปฏฺฐานิยํ น ปฏิฆฏฺฐานิยํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อมตํ อารพฺภ โทโส อุปฺปชฺชตี’’ติฯ

อมตํ อารพฺภ โมโห อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อมตํ โมหฏฺฐานิยํ อญฺญาณกรณํ อจกฺขุกรณํ ปญฺญานิโรธิยํ วิฆาตปกฺขิยํ อนิพฺพานสํวตฺตนิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อมตํ น โมหฏฺฐานิยํ น อญฺญาณกรณํ น อจกฺขุกรณํ ปญฺญาพุทฺธิยํ อวิฆาตปกฺขิยํ นิพฺพานสํวตฺตนิยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อมตํ น โมหฏฺฐานิยํ น อญฺญาณกรณํ…เป…. นิพฺพานสํวตฺตนิยํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อมตํ อารพฺภ โมโห อุปฺปชฺชตี’’ติฯ

๕๕๐. รูปํ อารพฺภ สํโยชนา อุปฺปชฺชนฺติ, รูปํ สํโยชนิยํ คนฺถนิยํ…เป…. สํกิเลสิยนฺติ? อามนฺตา ฯ อมตํ อารพฺภ สํโยชนา อุปฺปชฺชนฺติ, อมตํ สํโยชนิยํ…เป…. สํกิเลสิยนฺติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปํ อารพฺภ ราโค อุปฺปชฺชติ, รูปํ ราคฏฺฐานิยํ รชนิยํ กมนิยํ มทนิยํ พนฺธนิยํ มุจฺฉนิยนฺติ? อามนฺตาฯ อมตํ อารพฺภ ราโค อุปฺปชฺชติ, อมตํ ราคฏฺฐานิยํ…เป…. มุจฺฉนิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปํ อารพฺภ โทโส อุปฺปชฺชติ, รูปํ โทสฏฺฐานิยํ โกปฏฺฐานิยํ ปฏิฆฏฺฐานิยนฺติ? อามนฺตาฯ อมตํ อารพฺภ โทโส อุปฺปชฺชติ, อมตํ โทสฏฺฐานิยํ โกปฏฺฐานิยํ ปฏิฆฏฺฐานิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปํ อารพฺภ โมโห อุปฺปชฺชติ, รูปํ โมหฏฺฐานิยํ อญฺญาณกรณํ…เป…. อนิพฺพานสํวตฺตนิยนฺติ? อามนฺตาฯ อมตํ อารพฺภ โมโห อุปฺปชฺชติ, อมตํ โมหฏฺฐานิยํ อญฺญาณกรณํ…เป…. อนิพฺพานสํวตฺตนิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อมตํ อารพฺภ สํโยชนา อุปฺปชฺชนฺติ, อมตํ อสํโยชนิยํ อคนฺถนิยํ อโนฆนิยํ อโยคนิยํ อนีวรณิยํ อปรามฏฺฐํ อนุปาทานิยํ อสํกิเลสิยนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ อารพฺภ สํโยชนา อุปฺปชฺชนฺติ, รูปํ อสํโยชนิยํ อคนฺถนิยํ…เป…. อสํกิเลสิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อมตํ อารพฺภ ราโค อุปฺปชฺชติ, อมตํ น ราคฏฺฐานิยํ น รชนิยํ น กมนิยํ น มทนิยํ น พนฺธนิยํ น มุจฺฉนิยนฺติ? อามนฺตา ฯ รูปํ อารพฺภ ราโค อุปฺปชฺชติ, รูปํ น ราคฏฺฐานิยํ…เป…. น มุจฺฉนิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อมตํ อารพฺภ โทโส อุปฺปชฺชติ, อมตํ น โทสฏฺฐานิยํ น โกปฏฺฐานิยํ น ปฏิฆฏฺฐานิยนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ อารพฺภ โทโส อุปฺปชฺชติ, รูปํ น โทสฏฺฐานิยํ น โกปฏฺฐานิยํ น ปฏิฆฏฺฐานิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อมตํ อารพฺภ โมโห อุปฺปชฺชติ, อมตํ น โมหฏฺฐานิยํ น อญฺญาณกรณํ…เป…. นิพฺพานสํวตฺตนิยนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ อารพฺภ โมโห อุปฺปชฺชติ, รูปํ น โมหฏฺฐานิยํ น อญฺญาณกรณํ…เป…. นิพฺพานสํวตฺตนิยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๕๕๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อมตารมฺมณํ สํโยชน’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘นิพฺพานํ นิพฺพานโต สญฺชานาติ, นิพฺพานํ นิพฺพานโต สญฺชานิตฺวา นิพฺพานํ มญฺญติ, นิพฺพานสฺมึ มญฺญติ, นิพฺพานโต มญฺญติ, นิพฺพานํ เมติ มญฺญติ, นิพฺพานํ อภินนฺทตี’’ติ [ม. นิ. ๑.๖]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อมตารมฺมณํ สํโยชนนฺติฯ

อมตารมฺมณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๘๖) ๓. รูปํ สารมฺมณนฺติกถา

๕๕๒. รูปํ สารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ สารมฺมณ’’นฺติฯ

ผโสฺส สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ รูปํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เวทนา…เป.… สญฺญา เจตนา จิตฺตํ สทฺธา วีริยํ สติ สมาธิ ปญฺญา ราโค โทโส โมโห มาโน ทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉา ถินํ อุทฺธจฺจํ อหิริกํ…เป.… อโนตฺตปฺปํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปํ สารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส สารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปํ สารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ เวทนา…เป.… อโนตฺตปฺปํ สารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา อาโภโค…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๕๕๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ สารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ รูปํ สปฺปจฺจยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปํ สปฺปจฺจยํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ สารมฺมณ’’นฺติฯ

รูปํ สารมฺมณนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๘๗) ๔. อนุสยา อนารมฺมณกถา

๕๕๔. อนุสยา อนารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป.… โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กามราคานุสโย อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณํ อนารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… กามรา

โค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณํ สารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ กามราคานุสโย สารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปโนฺนติ ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺนติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สงฺขารกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ กามราโค สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามราโค สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน สารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ กามราคานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน สารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน อนารมฺมโณ, กามราโค สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน สารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๕๕. ปฏิฆานุสโย มานานุสโย ทิฏฺฐานุสโย วิจิกิจฺฉานุสโย ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณํ อนารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ…เป…. อวิชฺชานีวรณํ สารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชานุสโย สารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชานุสโย อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปโนฺนติ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺนติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สงฺขารกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา อนารมฺมณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อวิชฺชา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา สารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน สารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน อนารมฺมโณ, อวิชฺชา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา สารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๕๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนุสยา อนารมฺมณา’’ติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน สานุสโยติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เตสํ อนุสยานํ อารมฺมณนฺติ? น เหวํ

วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ อนุสยา อนารมฺมณาติฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน สราโคติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตสฺส ราคสฺส อารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ เตน หิ ราโค อนารมฺมโณติฯ

อนุสยา อนารมฺมณาติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๘๘) ๕. ญาณํ อนารมฺมณนฺติกถา

๕๕๗. ญาณํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ญาณํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺญา ปญฺญินฺทฺริยํ ปญฺญาพลํ สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปญฺญา ปญฺญินฺทฺริยํ ปญฺญาพลํ สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค สารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ ญาณํ สารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ญาณํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สงฺขารกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ญาณํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺญา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา อนารมฺมณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปญฺญา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา สารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ ญาณํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนํ สารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ญาณํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนํ อนารมฺมณํ, ปญฺญา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา สารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ เอกเทโส สารมฺมโณ เอกเทโส อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๕๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณํ อนารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ อรหา จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี ญาณีติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตสฺส ญาณสฺส อารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ ญาณํ อนารมฺมณนฺติฯ อรหา จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี ปญฺญวาติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตาย ปญฺญาย อารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ เตน หิ ปญฺญา อนารมฺมณาติฯ

ญาณํ อนารมฺมณนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๘๙) ๖. อตีตานาคตารมฺมณกถา

๕๕๙. อตีตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตารมฺมณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณ’’นฺติฯ อตีตา

รมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ มิจฺฉาฯ หญฺจิ วา ปน อนารมฺมณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตารมฺมณ’’นฺติฯ อนารมฺมณํ อตีตารมฺมณนฺติ มิจฺฉาฯ

อตีตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณ’’นฺติฯ

๕๖๐. อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตารมฺมณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณ’’นฺติฯ อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ มิจฺฉาฯ หญฺจิ วา ปน อนารมฺมณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตารมฺมณ’’นฺติฯ อนารมฺมณํ อนาคตารมฺมณนฺติ มิจฺฉาฯ

อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณ’’นฺติฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณํ จิตฺตํ สารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ อตีตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, อตีตารมฺมณํ จิตฺตํ สารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปจฺจุปฺปนฺนํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณํ จิตฺตํ สารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ อนาคตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ สารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตีตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, อตีตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนาคตํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, อนาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อารพฺภ อตฺถิ อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๕๖๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตานาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณ’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตานาคตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตานาคตํ นตฺถิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีตานาคตารมฺมณํ จิตฺตํ อนารมฺมณ’’นฺติ…เป.…ฯ

อตีตานาคตารมฺมณกถา นิฎฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๙๐) ๗. วิตกฺกานุปติตกถา

๕๖๒. สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติตนฺติ? อามนฺตาฯ สพฺพํ จิตฺตํ วิจารานุปติตํ ปีตานุปติตํ สุขานุปติตํ ทุกฺขานุปติตํ โสมนสฺสานุปติตํ โทมนสฺสานุปติตํ อุเปกฺขานุปติตํ สทฺธานุปติตํ วีริยานุปติตํ สตานุปติตํ สมาธานุปติตํ ปญฺญานุปติตํ ราคานุปติตํ โทสานุปติตํ…เป.… อโนตฺตปฺปานุปติตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติต’’นฺติ ฯ

สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติต’’นฺติฯ สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ตโย สมาธี วุตฺตา ภควตา – สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ, อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ, อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธีติ [ที. นิ. ๓.๓๐๕, ๓๕๓]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตโย สมาธี วุตฺตา ภควตา – สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ, อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ, อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติต’’นฺติฯ

วิตกฺกานุปติตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๙๑) ๘. วิตกฺกวิปฺผารสทฺทกถา

๕๖๓. สพฺพโส วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺทติ? อามนฺตาฯ สพฺพโส ผุสยโต ผสฺสวิปฺผาโร สโทฺท, สพฺพโส เวทยโต เวทนาวิปฺผาโร สโทฺท, สพฺพโส สญฺชานโต สญฺญาวิปฺผาโร สโทฺท, สพฺพโส เจตยโต เจตนาวิปฺผาโร สโทฺท, สพฺพโส จินฺตยโต จิตฺตวิปฺผาโร สโทฺท, สพฺพโส สรโต สติวิปฺผาโร สโทฺท, สพฺพโส ปชานโต ปญฺญาวิปฺผาโร สโทฺทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สพฺพโส วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺทติ? อามนฺตาฯ วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺท โสตวิเญฺญโยฺย โสตสฺมิํ ปฏิหญฺญติ โสตสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ นนุ วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺท น โสตวิเญฺญโยฺย น โสตสฺมิํ ปฏิหญฺญติ น โสตสฺส อาปาถํ อาคจฺฉตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺท น โสตวิเญฺญโยฺย น โสตสฺมิํ ปฏิหญฺญติ น โสตสฺส อาปาถํ อาคจฺฉติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพโส วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺท’’ติฯ

วิตกฺกวิปฺผารสทฺทกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๙๒) ๙. น ยถาจิตฺตสฺส วาจาติกถา

๕๖๔. น ยถาจิตฺตสฺส วาจาติ? อามนฺตาฯ อผสฺสกสฺส วาจา อเวทนกสฺส วาจา อสญฺญกสฺส วาจา อเจตนกสฺส วาจา อจิตฺตกสฺส วาจาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ สผสฺสกสฺส วาจา สเวทนกสฺส วาจา สสญฺญกสฺส วาจา สเจตนกสฺส วาจา สจิตฺตกสฺส วาจาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สผสฺสกสฺส วาจา…เป.… สจิตฺตกสฺส วาจา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส วาจา’’ติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส วาจาติ? อามนฺตาฯ อนาวเฎฺฐนฺตสฺส [อนาวฎฺฐนฺตสฺส (ปี.), อนาวชฺชนฺตสฺส (สี. สฺยา. ก.) กถา. ๔๘๔ ปสฺสิตพฺพํ] วาจา…เป…. อนาโภคสฺส วาจา…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส วาจาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อาวเฎฺฐนฺตสฺส วาจา อาโภคสฺส วาจา…เป…. ปณิทหนฺตสฺส วาจาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อาวเฎฺฐนฺตสฺส วาจา อาโภคสฺส วาจา ปณิทหนฺตสฺส วาจา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส วาจา’’ติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส วาจาติ? อามนฺตาฯ นนุ วาจา จิตฺตสมุฎฺฐานา จิเตฺตน สหชาตา จิเตฺตน สห เอกุปฺปาทาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วาจา จิตฺตสมุฎฺฐานา จิเตฺตน สหชาตา จิเตฺตน สห เอกุปฺปาทา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส วาจา’’ติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส วาจาติ? อามนฺตาฯ น ภณิตุกาโม ภณติ, น กเถตุกาโม กเถติ, น อาลปิตุกาโม อาลปติ, น โวหริตุกาโม โวหรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ ภณิตุกาโม ภณติ, กเถตุกาโม กเถติ, อาลปิตุกาโม อาลปติ, โวหริตุกาโม โวหรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภณิตุกาโม ภณติ, กเถตุกาโม กเถติ, อาลปิตุกาโม อาลปติ, โวหริตุกาโม โวหรติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส วาจา’’ติฯ

๕๖๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส วาจา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ ‘‘อญฺญํ ภณิสฺสามี’’ติ อญฺญํ ภณติ, ‘‘อญฺญํ กเถสฺสามี’’ติ อญฺญํ กเถติ, ‘‘อญฺญํ อาลปิสฺสามี’’ติ อญฺญํ อาลปติ, ‘‘อญฺญํ โวหริสฺสามี’’ติ อญฺญํ โวหรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ ‘‘อญฺญํ ภณิสฺสามี’’ติ อญฺญํ ภณติ,…เป…. ‘‘อญฺญํ โวหริสฺสามี’’ติ อญฺญํ โวหรติ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส วาจา’’ติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส วาจาติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๙๓) ๑๐. น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺมนฺติกถา

๕๖๖. น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อผสฺสกสฺส กายกมฺมํ…เป…. อจิตฺตกสฺส กายกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ สผสฺสกสฺส กายกมฺมํ…เป…. สจิตฺตกสฺส กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สผสฺสกสฺส กายกมฺมํ…เป…. สจิตฺตกสฺส กายกมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺม’’นฺติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ อนาวเฎฺฐนฺตสฺส กายกมฺมํ…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส กายกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อาวเฎฺฐนฺตสฺส กายกมฺมํ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อาวเฎฺฐนฺตสฺส กายกมฺมํ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส กายกมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺม’’นฺติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ กายกมฺมํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ จิเตฺตน สหชาตํ จิเตฺตน สห เอกุปฺปาทนฺติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ กายกมฺมํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ จิเตฺตน สหชาตํ จิเตฺตน สห เอกุปฺปาทํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺม’’นฺติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ น อภิกฺกมิตุกาโม อภิกฺกมติ, น ปฎิกฺกมิตุกาโม ปฎิกฺกมติ, น อาโลเกตุกาโม อาโลเกติ, น วิโลเกตุกาโม วิโลเกติ, น สมิญฺชิตุกาโม สมิเญฺช

ติ, น ปสาเรตุกาโม ปสาเรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ นนุ อภิกฺกมิตุกาโม อภิกฺกมติ, ปฏิกฺกมิตุกาโม ปฏิกฺกมติ, อาโลเกตุกาโม อาโลเกติ, วิโลเกตุกาโม วิโลเกติ, สมิญฺชิตุกาโม สมิเญฺชติ, ปสาเรตุกาโม ปสาเรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อภิกฺกมิตุกาโม อภิกฺกมติ…เป…. ปสาเรตุกาโม ปสาเรติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺม’’นฺติฯ

๕๖๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺม’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ ‘‘อญฺญตฺร คจฺฉิสฺสามี’’ติ อญฺญตฺร คจฺฉติ…เป…. ‘‘อญฺญํ ปสาเรสฺสามี’’ติ อญฺญํ ปสาเรตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ ‘‘อญฺญตฺร คจฺฉิสฺสามี’’ติ อญฺญตฺร คจฺฉติ…เป…. ‘‘อญฺญํ ปสาเรสฺสามี’’ติ อญฺญํ ปสาเรติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺม’’นฺติฯ

น ยถาจิตฺตสฺส กายกมฺมนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. นวมวโคฺค

(๙๔) ๑๑. อตีตานาคตสมนฺนาคตกถา

๕๖๘. อตีเตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีเตน สมนฺนาคโต’’ติฯ

อนาคเตน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคเตน สมนฺนาคโต’’ติฯ

๕๖๙. อตีเตน รูปกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต, อนาคเตน รูปกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปเนฺนน รูปกฺขเนฺธน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ ตีหิ รูปกฺขเนฺธหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีเตหิ ปญฺจหิ ขเนฺธหิ สมนฺนาคโต, อนาคเตหิ ปญฺจหิ ขเนฺธหิ สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปเนฺนหิ ปญฺจหิ ขเนฺธหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ ปนฺนรสหิ ขเนฺธหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีเตน จกฺขายตเนน สมนฺนาคโต, อนาคเตน จกฺขายตเนน สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปเนฺนน จกฺขายตเนน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ ตีหิ จกฺขายตเนหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีเตหิ ทฺวาทสหิ อายตเนหิ สมนฺนาคโต, อนาคเตหิ ทฺวาทสหิ อายตเนหิ สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปเนฺนหิ ทฺวาทสหิ อายตเนหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ ฉตฺตึสายตเนหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตาย จกฺขุธาตุยา สมนฺนาคโต, อนาคตาย จกฺขุธาตุยา สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปนฺนาย จกฺขุธาตุยา สมนฺนาคโตติ? อามนฺตา ฯ ตีหิ จกฺขุธาตูหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตาหิ อฎฺฐารสหิ ธาตูหิ สมนฺนาคโต, อนาคตาหิ อฎฺฐารสหิ ธาตูหิ สมนฺนาคโต , ปจฺจุปฺปนฺนาหิ อฎฺฐารสหิ ธาตูหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ จตุปญฺญาสธาตูหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีเตน จกฺขุนฺทฺริเยน สมนฺนาคโต, อนาคเตน จกฺขุนฺทฺริเยน สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปเนฺนน จกฺขุนฺทฺริเยน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ ตีหิ จกฺขุนฺทฺริเยหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ

วตฺตพฺพ…เป…. อตีเตหิ พาวีสตินฺทฺริเยหิ สมนฺนาคโต, อนาคเตหิ พาวีสตินฺทฺริเยหิ สมนฺนาคโต, ปจฺจุปฺปนฺเนหิ พาวีสตินฺทฺริเยหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ ฉสฏฺฐินฺทฺริเยหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๕๗๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตานาคเตหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ อฏฺฐวิโมกฺขฌายี จตุนฺนํ ฌานานํ นิกามลาภี นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนํ ลาภีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อฏฺฐวิโมกฺขฌายี จตุนฺนํ ฌานานํ นิกามลาภี นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนํ ลาภี, เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อตีตานาคเตหิ สมนฺนาคโต’’ติฯ

อตีตานาคตสมนฺนาคตกถา นิฏฺฐิตาฯ

นวมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อานิสํสทสฺสาวิสฺส สํโยชนานํ ปหานํ, อมตารมฺมณํ สํโยชนํ, รูปํ สารมฺมณํ, อนุสยา อนารมฺมณา, เอวเมวํ ญาณํ, อตีตานาคตารมฺมณํ จิตฺตํ, สพฺพํ จิตฺตํ วิตกฺกานุปติตํ, สพฺพโส วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิปฺผาโร สโทฺท, น ยถาจิตฺตสฺส วาจา, ตเถว กายกมฺมํ อตีตานาคเตหิ สมนฺนาคโตติฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๙๕) ๑. นิโรธกถา

๕๗๑. อุปฺปเตฺตสิเย ปญฺจกฺขเนฺธ อนิรุเทฺธ กิริยา ปญฺจกฺขนฺธา อุปฺปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ ทสนฺนํ ขนฺธานํ สโมธานํ โหติ, ทส ขนฺธา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทสนฺนํ ขนฺธานํ สโมธานํ โหติ, ทส ขนฺธา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อุปฺปเตฺตสิเย ปญฺจกฺขเนฺธ อนิรุเทฺธ กิริยา จตฺตาโร ขนฺธา อุปฺปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ นวนฺนํ ขนฺธานํ สโมธานํ โหติ, นว ขนฺธา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นวนฺนํ ขนฺธานํ สโมธานํ โหติ, นว ขนฺธา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อุปฺปเตฺตสิเย ปญฺจกฺขเนฺธ อนิรุเทฺธ กิริยาญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ฉนฺนํ ขนฺธานํ สโมธานํ โหติ, ฉ ขนฺธา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ฉนฺนํ ขนฺธานํ สโมธานํ โหติ, ฉ ขนฺธา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๗๒. อุปฺปเตฺตสิเย ปญฺจกฺขเนฺธ นิรุเทฺธ มโคฺค อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ มโต มคฺคํ ภาเวติ, กาลงฺกโต มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิโรธกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๙๖) ๒. รูปํ มโคฺคติกถา

๕๗๓. มคฺคสมงฺคิสฺส รูปํ มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธิ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘มคฺคสมงฺคิสฺส รูปํ มโคฺค’’ติฯ

สมฺมาวาจา มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธิ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมฺมาวาจา มโคฺค’’ติฯ

สมฺมากมฺมโนฺต …เป…. สมฺมาอาชีโว มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธิ; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สมฺมาอาชีโว มโคฺค’’ติฯ

๕๗๔. สมฺมาทิฏฺฐิ มโคฺค, สา จ สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา มโคฺค, สา จ สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ มโคฺค, สา จ สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว มโคฺค, โส จ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาสงฺกโปฺป…เป…. สมฺมาวายาโม…เป…. สมฺมาสติ…เป….ฯ

สมฺมาสมาธิ มโคฺค, โส จ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา มโคฺค, สา จ สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาสมาธิ มโคฺค, โส จ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว มโคฺค, โส จ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมาวาจา มโคฺค, สา จ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ มโคฺค, สา จ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาวาจา มโคฺค, สา จ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป…เป…. สมฺมาวายาโม… สมฺมาสติ … สมฺมาสมาธิ มโคฺค, โส จ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมากมฺมโนฺต …เป…. สมฺมาอาชีโว มโคฺค, โส จ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ… สมฺมาสงฺกโปฺป… สมฺมาวายาโม… สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ มโคฺค, โส จ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๗๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคสมงฺคิสฺส รูปํ มโคฺค’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนฺต สมฺมาอาชีโว มโคฺคติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนฺต สมฺมาอาชีโว มโคฺค, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘มคฺคสมงฺคิสฺส รูปํ มโคฺค’’ติฯ

รูปํ มโคฺคติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๙๗) ๓. ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส มคฺคกถา

๕๗๖. ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนาติ? อามนฺตาฯ นนุ ปญฺจวิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจวิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา’’ติฯ

นนุ ปญฺจวิญฺญาณา ปุเรชาตวตฺถุกา ปุเรชาตารมฺมณา อชฺฌตฺติกวตฺถุกา พาหิรารมฺมณา อสมฺภินฺนวตฺถุกา อสมฺภินฺนารมฺมณา นานาวตฺถุกา นานารมฺมณา น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติ, น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺติ, น อมนสิการา อุปฺปชฺชนฺติ, น อโพฺพกิณฺณา อุปฺปชฺชนฺติ, น อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺชนฺติ, น อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺติ, นนุ ปญฺจวิญฺญาณา อนาโภคาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจวิญฺญาณา อนาโภคา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา’’ติฯ

๕๗๗. จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนาติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป. … จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

๕๗๘. จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนาติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนาติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป…. เวทนํ อารพฺภ… สญฺญํ อารพฺภ … เจตนํ อารพฺภ… จิตฺตํ อารพฺภ… จกฺขุํ อารพฺภ… กายํ อารพฺภ…เป…. สทฺทํ อารพฺภ…เป…. โผฎฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, มโนวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, มโนวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, จกฺขุวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, มโนวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ… เวทนํ อารพฺภ…เป…. โผฎฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, จกฺขุวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ… เวทนํ อารพฺภ…เป…. โผฎฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๗๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี…เป…. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป…. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป…. กาเยน โผฎฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี’’ติ! [ม. นิ. ๑.๓๔๙; อ. นิ. ๔.๓๗] อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนาติฯ

ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส มคฺคกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๙๘) ๔. ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปีติกถา

๕๘๐. ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปีติ? อามนฺตาฯ นนุ ปญฺจวิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจวิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปี’’ติฯ นนุ ปญฺจวิญฺญาณา ปุเรชาตวตฺถุกา ปุเรชาตารมฺมณา อชฺฌตฺติกวตฺถุกา พาหิรารมฺมณา อสมฺภินฺนวตฺถุกา อสมฺภินฺนารมฺมณา นานาวตฺถุกา นานารมฺมณา น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติ, น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺติ, น อมนสิการา อุปฺปชฺชนฺติ, น อโพฺพกิณฺณา อุปฺปชฺชนฺติ, น อ

ปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺชนฺติ, น อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺติ, นนุ ปญฺจวิญฺญาณา อนาโภคาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจวิญฺญาณา อนาโภคา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปี’’ติฯ

๕๘๑. จกฺขุวิญฺญาณํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

๕๘๒. จกฺขุวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ จกฺขุวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป…. จิตฺตํ อารพฺภ… จกฺขุํ อารพฺภ…เป…. กายํ อารพฺภ… สทฺทํ อารพฺภ…เป…. โผฎฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มโนวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, มโนวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มโนวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, มโนวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, จกฺขุวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มโนวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, มโนวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป…. จิตฺตํ อารพฺภ…เป…. กายํ อารพฺภ … สทฺทํ อารพฺภ …เป…. โผฎฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, จกฺขุวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป…. โผฎฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๘๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป…. น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป…. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป…. กาเยน โผฎฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป…. น นิมิตฺตคฺคาหี โหตี’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปีติฯ

ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปีติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๙๙) ๕. สาโภคาติกถา

๕๘๔. ปญฺจวิญฺญาณา สาโภคาติ? อามนฺตาฯ นนุ ปญฺจวิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจวิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา สาโภคา’’ติฯ นนุ ปญฺจวิญฺญาณา ปุเรชาตวตฺถุกา ปุเรชาตารมฺมณา อชฺฌตฺติกวตฺถุกา พาหิรารมฺมณา อสมฺภินฺนวตฺถุกา อสมฺภินฺนารมฺมณา นานาว

ตฺถุกา นานารมฺมณา น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติ, น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺติ, น อมนสิการา อุปฺปชฺชนฺติ, น อโพฺพกิณฺณา อุปฺปชฺชนฺติ, น อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺชนฺติ, นนุ ปญฺจวิญฺญาณา น อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปญฺจวิญฺญาณา น อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา สาโภคา’’ติฯ

๕๘๕. จกฺขุวิญฺญาณํ สาโภคนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิ…เป.… ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ สุญฺญตญฺจ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ’’นฺติฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ สาโภคนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… จกฺขุวิญฺญาณํ สาโภคนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป.… โผฏฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… มโนวิญฺญาณํ สาโภคํ, มโนวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ สาโภคํ, จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… มโนวิญฺญาณํ สาโภคํ, มโนวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ สาโภคํ, จกฺขุวิญฺญาณํ อตีตานาคตํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… มโนวิญฺญาณํ สาโภคํ, มโนวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป.… โผฏฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ สาโภคํ, จกฺขุวิญฺญาณํ ผสฺสํ อารพฺภ…เป.… โผฏฺฐพฺพํ อารพฺภ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๕๘๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา สาโภคา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป.… น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป.… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป.… น นิมิตฺตคฺคาหี โหตี’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปญฺจวิญฺญาณา สาโภคาติ…เป.…ฯ

สาโภคาติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๑๐๐) ๖. ทฺวีหิสีเลหิกถา

๕๘๗. มคฺคสมงฺคี ทฺวีหิ สีเลหิ สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี ทฺวีหิ ผเสฺสหิ ทฺวีหิ เวทนาหิ ทฺวีหิ สญฺญาหิ ทฺวีหิ เจตนาหิ ทฺวีหิ จิเตฺตหิ ทฺวีหิ สทฺธาหิ ทฺวีหิ วีริเยหิ ทฺวีหิ สตีหิ ทฺวีหิ สมาธีหิ ทฺวีหิ ปญฺญาหิ สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

มคฺคสมงฺคี โลกิเยน สีเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิเยน ผเสฺสน โลกิยาย เวทนาย โลกิยาย ปญฺญาย โลกิยาย เจตนาย โลกิเยน จิเตฺตน โลกิยาย สทฺธาย โลกิ

เยน วีริเยน โลกิยาย สติยา โลกิเยน สมาธินา โลกิยาย ปญฺญาย สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มคฺคสมงฺคี โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สีเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ ผเสฺสน สมนฺนาคโต…เป…. โลกิยาย จ โลกุตฺตราย จ ปญฺญาย สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสมงฺคี โลกิเยน สีเลน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี ปุถุชฺชโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๘๘. มคฺคสมงฺคี โลกิยาย สมฺมาวาจาย สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิยาย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสมงฺคี โลกิยาย สมฺมาวาจาย สมนฺนาคโตติ ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิเยน สมฺมาสงฺกเปฺปน…เป…. โลกิเยน สมฺมาวายาเมน…เป…. โลกิยาย สมฺมาสติยา…เป…. โลกิเยน สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสมงฺคี โลกิเยน สมฺมากมฺมเนฺตน…เป…. โลกิเยน สมฺมาอาชีเวน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิยาย สมฺมาทิฏฺฐิยา…เป…. โลกิเยน สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มคฺคสมงฺคี โลกิยาย จ โลกุตฺตราย จ สมฺมาวาจาย สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิยาย จ โลกุตฺตราย จ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสมงฺคี โลกิยาย จ โลกุตฺตราย จ สมฺมาวาจาย สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมาสงฺกเปฺปน…เป…. โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมาวายาเมน …เป…. โลกิยาย จ โลกุตฺตราย จ สมฺมาสติยา…เป…. โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มคฺคสมงฺคี โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมากมฺมเนฺตน…เป…. สมฺมาอาชีเวน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตาฯ มคฺคสมงฺคี โลกิยาย จ โลกุตฺตราย จ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มคฺคสมงฺคี โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมาอาชีเวน สมนฺนาคโตติ? อามนฺตา ฯ มคฺคสมงฺคี โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมาสงฺกเปฺปน…เป…. โลกิเยน จ โลกุตฺตเรน จ สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๘๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคสมงฺคี ทฺวีหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต’’ติ? อามนฺตาฯ โลกิเย สีเล นิรุเทฺธ มโคฺค อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ทุสฺสีโล ขณฺฑสีโล ฉินฺนสีโล มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. เตน หิ มคฺคสมงฺคี ทฺวีหิ สีเลหิ สมนฺนาคโตติฯ

ทฺวีหิสีเลหิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๑๐๑) ๗. สีลํ อเจตสิกนฺติกถา

๕๙๐. สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ…เป…. นิพฺพานํ…เป…. จกฺขายตนํ …เป…. กายายตนํ… รูปายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส อเจตสิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตาฯ เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. เจตนา…เป…. สทฺธา…เป…. วีริยํ…เป…. สติ…เป…. สมาธิ…เป…. ปญฺญา อเจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ผโสฺส เจตสิโกติ? อามนฺตาฯ สีลํ เจตสิกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. เจตนา…เป…. สทฺธา…เป…. วีริยํ…เป…. สติ…เป…. สมาธิ…เป…. ปญฺญา เจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สีลํ เจตสิกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๑. สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตาฯ อนิฎฺฐผลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อิฎฺฐผลนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อิฎฺฐผลํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สีลํ อเจตสิก’’นฺติฯ

สทฺธา อิฎฺฐผลา, สทฺธา เจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สีลํ อิฎฺฐผลํ, สีลํ เจตสิกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วีริยํ…เป…. สติ…เป…. สมาธิ…เป…. ปญฺญา อิฎฺฐผลา, ปญฺญา เจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สีลํ อิฎฺฐผลํ, สีลํ เจตสิกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สีลํ อิฎฺฐผลํ, สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตา ฯ สทฺธา อิฎฺฐผลา, สทฺธา อเจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สีลํ อิฎฺฐผลํ, สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตาฯ วีริยํ…เป…. สติ…เป…. สมาธิ…เป…. ปญฺญา อิฎฺฐผลา, ปญฺญา อเจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๒. สีลํ อเจตสิกนฺติ? อามนฺตาฯ อผลํ อวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ สผลํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สผลํ สวิปากํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สีลํ อเจตสิก’’นฺติ…เป….ฯ

จกฺขายตนํ อเจตสิกํ อวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ สีลํ อเจตสิกํ อวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โสตายตนํ…เป…. กายายตนํ …เป…. รูปายตนํ…เป…. โผฎฺฐพฺพายตนํ อเจตสิกํ อวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ สีลํ อเจตสิกํ อวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สีลํ อเจตสิกํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ อเจตสิกํ สวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สีลํ อเจตสิกํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ โสตายตนํ…เป…. กายายตนํ… รูปายตนํ…เป…. โผฎฺฐพฺพายตนํ อเจตสิกํ สวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๓. สมฺมาวาจา อเจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฎฺฐิ อเจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาวาจา อเจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป…เป…. สมฺมาวายาโม…เป…. สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ อเจตสิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว อเจตสิโกติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฎฺฐิ อเจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาอาชีโว อเจตสิโกติ? อามนฺตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป… สมฺมาวายาโม… สมฺมาสติ… สมฺมาสมาธิ อเจตสิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมาทิฎฺฐิ เจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา เจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาทิฎฺฐิ เจตสิกาติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว เจตสิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาสงฺกโปฺป…เป…. สมฺมาวายาโม…เป…. สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ เจตสิโกติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา เจตสิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาสมาธิ เจตสิโกติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว เจตสิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สีลํ อเจตสิก’’นฺติ? อามนฺตาฯ สีเล อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุเทฺธ ทุสฺสีโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ สีลํ อเจตสิกนฺติฯ

สีลํ อเจตสิกนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๑๐๒) ๘. สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตีติกถา

๕๙๕. สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ รูปํ… นิพฺพานํ… จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ เวทนา…เป.… สญฺญา… เจตนา… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ผโสฺส จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สีลํ จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา … สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สีลํ จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๖. สมฺมาวาจา น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาวาจา น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป… สมฺมาวายาโม… สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตา ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาอาชีโว น จิตฺตานุปริวตฺตีติ ? อามนฺตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป… สมฺมาวายาโม… สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ น จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมาทิฏฺฐิ จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมฺมาสงฺกโปฺป … สมฺมาวายาโม… สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา จิตฺตานุปริวตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมาสมาธิ จิตฺตานุปริวตฺตีติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว จิตฺตานุปริวตฺตีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตี’’ติ? อามนฺตาฯ สีเล อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุเทฺธ ทุสฺสีโล โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตีติฯ

สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺตีติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๑๐๓) ๙. สมาทานเหตุกถา

๕๙๘. สมาทานเหตุกํ สีลํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ สมาทานเหตุโก ผโสฺส วฑฺฒติ, เวทนา วฑฺฒติ, สญฺญา วฑฺฒติ, เจตนา วฑฺฒติ, จิตฺตํ วฑฺฒติ, สทฺธา วฑฺฒติ, วีริยํ วฑฺฒติ,

สติ วฑฺฒติ, สมาธิ วฑฺฒติ, ปญฺญา วฑฺฒตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สมาทานเหตุกํ สีลํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ลตา วิย วฑฺฒติ, มาลุวา วิย วฑฺฒติ, รุกฺข วิย วฑฺฒติ, ติณํ วิย วฑฺฒติ, มุญฺชปุโญฺช วิย วฑฺฒตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๕๙๙. สมาทานเหตุกํ สีลํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ สีลํ สมาทิยิตฺวา กามวิตกฺกํ วิตเกฺกนฺตสฺส พฺยาปาทวิตกฺกํ วิตเกฺกนฺตสฺส วิหึสาวิตกฺกํ วิตเกฺกนฺตสฺส สีลํ วฑฺฒตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํ…เป…. ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

๖๐๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาทานเหตุกํ สีลํ วฑฺฒตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อารามโรปา วนโรปา…เป…. ธมฺมฏฺฐา สีลสมฺปนฺนา เต ชนา สคฺคคามิโน’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สมาทานเหตุกํ สีลํ วฑฺฒตีติฯ

สมาทานเหตุกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๑๐๔) ๑๐. วิญฺญตฺติ สีลนฺติกถา

๖๐๑. วิญฺญตฺติ สีลนฺติ? อามนฺตาฯ ปาณาติปาตา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อทินฺนาทานา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. มุสาวาทา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อภิวาทนํ สีลํ, ปจฺจุฏฺฐานํ สีลํ, อญฺชลิกมฺมํ สีลํ, สามีจิกมฺมํ สีลํ, อาสนาภิหาโร สีลํ, เสยฺยาภิหาโร สีลํ, ปาโททกาภิหาโร สีลํ, ปาทกถลิกาภิหาโร สีลํ, นฺหาเน ปิฏฺฐิปริกมฺมํ สีลนฺติ? อามนฺตา ฯ ปาณาติปาตา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๐๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘วิญฺญตฺติ สีล’’นฺติ? อามนฺตาฯ ทุสฺสิลฺยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ วิญฺญตฺติ สีลนฺติฯ

วิญฺญตฺติ สีลนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

(๑๐๕) ๑๑. อวิญฺญตฺติ ทุสฺสิลฺยนฺติกถา

๖๐๓. อวิญฺญตฺติ ทุสฺสิลฺยนฺติ? อามนฺตาฯ ปาณาติปาโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อทินฺนาทานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กาเมสุมิจฺฉาจาโรติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. มุสาวาโทติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปาปกมฺมํ สมาทิยิตฺวา ทานํ ททนฺตสฺส ปุญฺญญฺจ อปุญฺญญฺจ อุโภ วฑฺฒนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุญฺญญฺจ อปุญฺญญฺจ อุโภ วฑฺฒนฺตีติ? อามนฺตา ฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป.… ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํ…เป…. ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

๖๐๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อวิญฺญตฺติ ทุสฺสิลฺย’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ปาปกมฺมํ สมาทิโนฺน อาสีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปาปกมฺมํ สมาทิโนฺน อาสิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อวิญฺญตฺติ ทุสฺสิลฺย’’นฺติฯ

อวิญฺญตฺติ ทุสฺสิลฺยนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

ทสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุปฺปเตฺตสิเย ปญฺจกฺขเนฺธ อนิรุเทฺธ กิริยา ปญฺจกฺขนฺธา อุปฺปชฺชนฺติ, มคฺคสมงฺคิสฺส รูปํ มโคฺค, ปญฺจวิญฺญาณสมงฺคิสฺส อตฺถิ มคฺคภาวนา, ปญฺจวิญฺญาณา กุสลาปิ อกุสลาปิ, ปญฺจวิญฺญาณา สาโภคา, มคฺคสมงฺคี ทฺวีหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต, สีลํ อเจตสิกํ, สีลํ น จิตฺตานุปริวตฺติ, สมาทานเหตุกํ สีลํ วฑฺฒตีติ, วิญฺญตฺติสีลํ อวิญฺญตฺติ ทุสฺสิลฺยนฺติฯ

ทุติโย ปณฺณาสโกฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นิยามสงฺคหคตานิสํสตา จ นิโรโธติ [นิยาม สงฺคหคตานิสํสตา อตฺถิ ปญฺจโวการภโว นิโรโธ มคฺคสมงฺคิสฺส ปญฺจโวการภโวติ (สี. สฺยา. ก.), นิยาม สงฺคห คตานิสํสตา อตฺถิ ปญฺจโวการภโว มคฺคสมงฺคิสฺส โน ปญฺจโวการภโว (ปี.)]ฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๐๖-๑๐๘) ๑-๓. ติโสฺสปิ อนุสยกถา

๖๐๕. อนุสยา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ…เป…. กามจฺฉนฺทนีวรณํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กามราคานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปฏิฆานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ ปฏิฆํ ปฏิฆปริยุฏฺฐานํ ปฏิฆสํโยชนํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปฏิฆํ ปฏิฆปริยุฏฺฐานํ ปฏิฆสํโยชนํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ปฏิฆานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มานานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ มาโน มานปริยุฏฺฐานํ มานสํโยชนํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. มาโน มานปริยุฏฺฐานํ มานสํโยชนํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ มานานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป….ฯ

ทิฏฺฐานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิ ทิโฏฺฐโฆ ทิฏฺฐิโยโค ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ทิฏฺฐิสํโยชนํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทิฏฺฐิ ทิโฏฺฐโฆ ทิฏฺฐิโยโค ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ทิฏฺฐิสํโยชนํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิจิกิจฺฉานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. วิจิกิจฺฉา วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ วิจิกิจฺฉานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ภวราคานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ ภวราโค ภวราคปริยุฏฺฐานํ ภวราคสํโยชนํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ภวราโค ภวราคปริยุฏฺฐานํ ภวราคสํโยชนํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ภวราคานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชานุสโย อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชานุสโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๐๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนุสยา อพฺยากตา’’ติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สานุสโย’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ อนุสยา อพฺยากตาติฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สราโค’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ ราโค อพฺยากโตติฯ

๖๐๗. อนุสยา อเหตุกาติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพาย ตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย อเหตุโกติ? อามนฺตาฯ กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กามจฺฉนฺทนีวรณํ อเหตุกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ…เป.… กามจฺฉนฺทนีวรณํ สเหตุกนฺติ? อามนฺตาฯ กามราคานุสโย สเหตุโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปฏิฆานุสโย…เป…. มานานุสโย… ทิฏฺฐานุสโย… วิจิกิจฺฉานุสโย… ภวราคานุสโย… อวิชฺชานุสโย อเหตุโกติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาสํโยชนํ อวิชฺชานีวรณํ อเหตุกนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ…เป…. อวิชฺชานีวรณํ สเหตุกนฺติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชานุสโย สเหตุโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๐๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนุสยา อเหตุกา’’ติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สานุสโย’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อนุสยา เตน เหตุนา สเหตุกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ อนุสยา อเหตุกาติฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สราโค’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ราโค เตน เหตุนา สเหตุโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ ราโค อเหตุโกติฯ

๖๐๙. อนุสยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺฉนฺทนีวรณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามราโค กามราคปริยุฏฺฐานํ…เป…. กามจฺฉนฺทนีวรณํ จิตฺตสมฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ กามราคานุสโย จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๑๐. กามราคานุสโย จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปโนฺนติ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺนติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ กามราโค สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กามราโค สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ กามราคานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กามราคานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตวิปฺปยุโตฺต, กามราโค สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๑๑. ปฏิฆานุสโย มานานุสโย ทิฏฺฐานุสโย วิจิกิจฺฉานุสโย ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย จิตฺตวิปฺปยุตฺโตติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานีวรณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานีวรณํ จิตฺตสมฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชานุสโย จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๑๒. อวิชฺชานุสโย จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปโนฺนติ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺนติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ฯ สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อวิชฺชา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา จิตฺตสมฺปยุตฺตาติ? อามนฺตาฯ อวิชฺชานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อวิชฺชานุสโย สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน จิตฺตวิปฺปยุโตฺต, อวิชฺชาสงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา จิตฺตสมฺปยุตฺตาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๑๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อนุสยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตา’’ติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สานุสโย’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ อนุสยา เตน จิเตฺตน สมฺปยุตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ อนุสยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาติฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สราโค’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ราโค เตน จิเตฺตน สมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ราโค จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติฯ

ติโสฺสปิ อนุสยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๐๙) ๔. ญาณกถา

๖๑๔. อญฺญาเณ วิคเต ญาณวิปฺปยุเตฺต จิเตฺต วตฺตมาเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณี’’ติ? อามนฺตาฯ ราเค วิคเต น วตฺตพฺพํ – ‘‘วีตราโค’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อญฺญาเณ วิคเต ญาณวิปฺปยุเตฺต จิเตฺต วตฺตมาเน น วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณี’’ติ? อามนฺตาฯ โทเส วิคเต… โมเห วิคเต… กิเลเส วิคเต น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิกฺกิเลโส’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ราเค วิคเต วตฺตพฺพํ – ‘‘วีตราโค’’ติ? อามนฺตาฯ อญฺญาเณ วิคเต ญาณวิปฺปยุเตฺต จิเตฺต วตฺตมาเน วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณี’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โทเส วิคเต… โมเห วิคเต… กิเลเส วิคเต วตฺตพฺพํ – ‘‘นิกฺกิเลโส’’ติ? อามนฺตาฯ อญฺญาเณ วิคเต ญาณวิปฺปยุเตฺต จิเตฺต วตฺตมาเน วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณี’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๑๕. อญฺญาเณ วิคเต ญาณวิปฺปยุตฺเต จิตฺเต วตฺตมาเน วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณี’’ติ? อามนฺตา ฯ อตีเตน ญาเณน ญาณี นิรุทฺเธน วิคเตน ปฏิปสฺสทฺเธน ญาเณน ญาณีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๑๐) ๕. ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติกถา

๖๑๖. ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป.… โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺญา ปญฺญินฺทฺริยํ ปญฺญาพลํ สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปญฺญา ปญฺญินฺทฺริยํ ปญฺญาพลํ สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ ญาณํ จิตฺตสมฺปยุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ กตมกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติ ? สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ญาณํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺญา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ปญฺญา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา จิตฺตสมฺปยุตฺตาติ? อามนฺตาฯ ญาณํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนํ จิตฺตสมฺปยุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ญาณํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ, ปญฺญา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา จิตฺตสมฺปยุตฺตาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สงฺขารกฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ เอกเทโส จิตฺตสมฺปยุโตฺต เอกเทโส จิตฺตวิปฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๖๑๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺต’’นฺติ? อามนฺตาฯ อรหา จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี ‘‘ญาณี’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ญาณํ เตน จิเตฺตน สมฺปยุตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติฯ

อรหา จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี ‘‘ปญฺญวา’’ติ วตฺตโพฺพติ [สกวาทีปุจฺฉา วิย ทิสฺสติ]? อามนฺตาฯ ปญฺญา เตน จิเตฺตน สมฺปยุตฺตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ปญฺญา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาติฯ

ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๑๑) ๖. อิทํ ทุกฺขนฺติกถา

๖๑๘. ‘‘อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต ‘‘อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ ‘‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’’ติ วาจํ ภาสโต ‘‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ‘‘อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต ‘‘อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ ‘‘อยํ ทุกฺขนิ

โรโธ’’ติ วาจํ ภาสโต “อยํ ทุกฺขนิโรโธ’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อยํ มโคฺค’’ติ วาจํ ภาสโต “อยํ มโคฺค’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

“อยํ สมุทโย’’ติ วาจํ ภาสโต น จ “อยํ สมุทโย’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. “อยํ นิโรโธ’’ติ… “อยํ มโคฺค’’ติ วาจํ ภาสโต น จ “อยํ มโคฺค’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๑๙. “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “รูปํ อนิจฺจ’’นฺติ วาจํ ภาสโต “รูปํ อนิจฺจ’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… “วิญฺญาณํ อนิจฺจ’’นฺติ วาจํ ภาสโต “วิญฺญาณํ อนิจฺจ’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

“อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “รูปํ อนตฺตา’’ติ วาจํ ภาสโต “รูปํ อนตฺตา’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ เวทนา … สญฺญา… สงฺขารา… “วิญฺญาณํ อนตฺตา’’ติ วาจํ ภาสโต “วิญฺญาณํ อนตฺตา’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

“รูปํ อนิจฺจ’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “รูปํ อนิจฺจ’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… “วิญฺญาณํ อนิจฺจ’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “วิญฺญาณํ อนิจฺจ’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

“รูปํ อนตฺตา’’ติ วาจํ ภาสโต น จ “รูปํ อนตฺตา’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… “วิญฺญาณํ อนตฺตา’’ติ วาจํ ภาสโต น จ “วิญฺญาณํ อนตฺตา’’ติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต น จ “ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๒๐. “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ วาจํ ภาสโต “อิทํ ทุกฺข’’นฺติ ญาณํ ปวตฺตตีติ? อามนฺตาฯ “อิ’’ติ [อีติ (สฺยา. ปี.)] จ “ท’’นฺติ จ “ทุ’’ติ [ทูติ (สฺยา. ปี.)] จ “ข’’นฺติ จ ญาณํ ปวตฺตตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อิทํ ทุกฺขนฺติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๑๒) ๗. อิทฺธิพลกถา

๖๒๑. อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ อิทฺธิมยิโก โส อายุ, อิทฺธิมยิกา สา คติ, อิทฺธิมยิโก โส อตฺตภาวปฺปฏิลาโภติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตีตํ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺย, อนาคตํ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ เทฺว กปฺเป ติฏฺเฐยฺย, ตโย กปฺเป ติฏฺเฐยฺย, จตฺตาโร กปฺเป ติฏฺเฐยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ สติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ติฏฺเฐยฺย, อสติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ติฏฺเฐยฺยาติ? สติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ติฏฺเฐยฺยาติฯ หญฺจิ สติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ติฏฺเฐยฺย, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – “อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยา”ติฯ อสติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ติฏฺเฐยฺยาติ, มโต ติฏฺเฐยฺย, กาลงฺกโต ติฏฺเฐยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๒๒. อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ อุปฺปนฺโน ผสฺโส มา นิรุชฺฌีติ ลพฺภา อิทฺธิยา ปคฺคเหตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อุปฺปนฺนา เวทนา…เป…. อุปฺปนฺนา สญฺญา …เป…. อุปฺปนฺนา เจตนา…เป…. อุปฺปนฺนํ จิตฺตํ… อุปฺปนฺนา สทฺธา… อุปฺปนฺนํ วีริยํ… อุปฺปนฺนา สติ… อุปฺปนฺโน สมาธิ …เป…. อุปฺปนฺนา ปญฺญา มา นิรุชฺฌีติ ลพฺภา อิทฺธิยา ปคฺคเหตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิจฺจํ โหตูติ ลพฺภา อิทฺธิยา ปคฺคเหตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ นิจฺจํ โหตูติ ลพฺภา อิทฺธิยา ปคฺคเหตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ ชาติธมฺมา สตฺตา มา ชายึสูติ ลพฺภา อิทฺธิยา ปคฺคเหตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ชราธมฺมา สตฺตา มา ชีรึสูติ…เป…. พฺยาธิธมฺมา สตฺตา มา พฺยาธิยึสูติ…เป…. มรณธมฺมา สตฺตา มา มียึสูติ ลพฺภา อิทฺธิยา ปคฺคเหตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๒๓. น วตฺตพฺพํ – “อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ยสฺส กสฺสจิ, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา”ติ [ที. นิ. ๒.๑๖๖; สํ. นิ. ๕.๘๒๒; อุทา. ๕๑]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติฯ

๖๒๔. อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “จตุนฺนํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ! กตเมสํ จตุนฺนํ? ชราธมฺมํ “มา ชีรี”ติ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึฯ พฺยาธิธมฺมํ “มา พฺยาธิยี”ติ…เป…. มรณธมฺมํ “มา มียี”ติ…เป…. ยานิ โข ปน ตานิ ปุพฺเพ กตานิ ปาปกานิ กมฺมานิ สํกิเลสิกานิ โปโนพฺภวิกานิ [โปโนภวิกานิ (สี. ปี.)] สทรานิ [นิสฺสารานิ (สี. ปี. ก.), ทุกฺขุทฺรยานิ (สฺยา.)] ทุกฺขวิปากานิ อายตึ ชาติชรามรณิยานิ เตสํ วิปาโก “มา นิพฺพตฺตี”ติ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ ธมฺมานํ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว

วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมิ''นฺติ [อ. นิ. ๔.๑๘๒]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติเฏฺฐยฺยา''ติฯ

อิทฺธิพลกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๑๓) ๘. สมาธิกถา

๖๒๕. จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? อามนฺตาฯ อตีตา จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.… จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? อามนฺตาฯ อนาคตา จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ นิรุทฺธํ อนาคตํ อชาตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ นิรุทฺธํ อนาคตํ อชาตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ''จิตฺตสนฺตติ สมาธี''ติฯ

๖๒๖. เอกจิตฺตกฺขณิโก สมาธีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี สมาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… โสตวิญฺญาณสมงฺคี…เป.… ฆานวิญฺญาณสมงฺคี… ชิวฺหาวิญฺญาณสมงฺคี… กายวิญฺญาณสมงฺคี…เป.… อกุสลจิตฺตสมงฺคี …เป.… ราคสหคตจิตฺตสมงฺคี…เป.… โทสสหคตจิตฺตสมงฺคี…เป.… โมหสหคตจิตฺตสมงฺคี…เป.… อโนตฺตปฺปสหคตจิตฺตสมงฺคี สมาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? อามนฺตาฯ อกุสลจิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ราคสหคตา…เป.… โทสสหคตา…เป.… โมหสหคตา…เป.… อโนตฺตปฺปสหคตา จิตฺตสนฺตติ สมาธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ''จิตฺตสนฺตติ สมาธี''ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''อหํ โข, อาวุโส นิคณฺฐา, ปโหมิ อนิญฺชมาโน กาเยน, อภาสมาโน วาจํ, สตฺต รตฺตินฺทิวานิ [รตฺติทิวานิ (ก.)] เอกนฺตสุขํ ปฎิสํเวที วิหริตุ''นฺติ [ม. นิ. ๑.๑๘๐]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ จิตฺตสนฺตติ สมาธีติฯ

สมาธิกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๑๔) ๙. ธมฺมฎฺฐิตตากถา

๖๒๗. ธมฺมฎฺฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตาย ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ตาเยว นตฺถิ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยา , นตฺถิ วฎฺฎุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปสฺส ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตาย ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ตาเยว นตฺถิ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยา, นตฺถิ วฎฺฎุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เวทนาย ฐิตตา…เป.… สญฺญาย ฐิตตา…เป.… สงฺขารานํ ฐิตตา…เป.… วิญฺญาณสฺส ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตาย

ฐิตตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ตาเยว นตฺถิ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ธมฺมฏฺฐิตตากถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

(๑๑๕) ๑๐. อนิจฺจตากถา

๖๒๘. อนิจฺจตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย อนิจฺจตาย อนิจฺจตา ปรินิปฺผนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ตาย อนิจฺจตาย อนิจฺจตา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ตาเยว นตฺถิ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ

ชรา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ชราย ชรา ปรินิปฺผนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตาย ชราย ชรา ปรินิปฺผนฺนาติ? อามนฺตาฯ ตาย ตาเยว นตฺถิ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยา , นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

มรณํ ปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ ตสฺส มรณสฺส มรณํ ปรินิปฺผนฺนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ ตสฺส มรณสฺส มรณํ ปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ ตสฺส ตเสฺสว นตฺถิ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยา, นตฺถิ วฏฺฏุปเจฺฉโท, นตฺถิ อนุปาทาปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๒๙. รูปํ ปรินิปฺผนฺนํ, รูปสฺส อนิจฺจตา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนิจฺจตา ปรินิปฺผนฺนา, อนิจฺจตาย อนิจฺจตา อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปํ ปรินิปฺผนฺนํ, รูปสฺส ชรา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ชรา ปรินิปฺผนฺนา, ชราย ชรา อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปํ ปรินิปฺผนฺนํ, รูปสฺส เภโท อตฺถิ, อนฺตรธานํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ มรณํ ปรินิปฺผนฺนํ, มรณสฺส เภโท อตฺถิ, อนฺตรธานํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เวทนา …เป…. สญฺญา… สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ ปรินิปฺผนฺนํ, วิญฺญาณสฺส อนิจฺจตา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ อนิจฺจตา ปรินิปฺผนฺนา, อนิจฺจตาย อนิจฺจตา อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. วิญฺญาณํ ปรินิปฺผนฺนํ, วิญฺญาณสฺส ชรา อตฺถีติ? อามนฺตาฯ ชรา ปรินิปฺผนฺนา, ชราย ชรา อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วิญฺญาณํ ปรินิปฺผนฺนํ, วิญฺญาณสฺส เภโท อตฺถิ, อนฺตรธานํ อตฺถีติ? อามนฺตาฯ มรณํ ปรินิปฺผนฺนํ, มรณสฺส เภโท อตฺถิ, อนฺตรธานํ อตฺถีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนิจฺจตากถา นิฏฺฐิตาฯ

เอกาทสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อนุสยา อพฺยากตา, อเหตุกา, จิตฺตวิปฺปยุตฺตา, อญฺญาเณ วิคเต ญาณี, ญาณํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ, ยตฺถ สเทฺท [ยตฺถ สโทฺท (สี.), ยถาสทฺทํ (?)] ญาณํ ปวตฺตติ, อิทฺธิพเลน สมนฺนาคโต กปฺปํ ติเฏฺฐยฺย, จิตฺตสนฺตติ สมาธิ, ธมฺมฏฺฐิตตา, อนิจฺจตาติฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๑๖) ๑. สํวโร กมฺมนฺติกถา

๖๓๐. สํวโร กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยสํวโร จกฺขุกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… โสตินฺทฺริยสํวโร…เป.… ฆานินฺทฺริยสํวโร…เป.… ชิวฺหินฺทฺริยสํวโร…เป.… กายินฺทฺริยสํวโร กายกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

กายินฺทฺริยสํวโร กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยสํวโร จกฺขุกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… กายินฺทฺริยสํวโร กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ โสตินฺทฺริยสํวโร…เป.… ฆานินฺทฺริยสํวโร…เป.… ชิวฺหินฺทฺริยสํวโร ชิวฺหากมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… มนินฺทฺริยสํวโร มโนกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

มนินฺทฺริยสํวโร มโนกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยสํวโร จกฺขุกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… มนินฺทฺริยสํวโร มโนกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ โสตินฺทฺริยสํวโร …เป.… ฆานินฺทฺริยสํวโร… ชิวฺหินฺทฺริยสํวโร…เป.… กายินฺทฺริยสํวโร กายกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๓๑. อสํวโร กมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยอสํวโร จกฺขุกมฺมนฺติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… โสตินฺทฺริยอสํวโร…เป.… ฆานินฺทฺริยอสํวโร…เป.… ชิวฺหินฺทฺริยอสํวโร… กายินฺทฺริยอสํวโร กายกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

กายินฺทฺริยอสํวโร กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยอสํวโร จกฺขุกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… กายินฺทฺริยอสํวโร กายกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ โสตินฺทฺริยอสํวโร…เป.… ฆานินฺทฺริยอสํวโร…เป.… ชิวฺหินฺทฺริยอสํวโร ชิวฺหากมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… มนินฺทฺริยอสํวโร มโนกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

มนินฺทฺริยอสํวโร มโนกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุนฺทฺริยอสํวโร จกฺขุกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… มนินฺทฺริยอสํวโร มโนกมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ โสตินฺทฺริยอสํวโร…เป.… ฆานินฺทฺริยอสํวโร…เป.… ชิวฺหินฺทฺริยอสํวโร…เป.… กายินฺทฺริยอสํวโร กายกมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๓๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํวโรปิ อสํวโรปิ กมฺม’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป.… น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป.… น นิมิตฺตคฺคาหี โหตี’’ติ! อตฺเถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สํวโรปิ อสํวโรปิ กมฺมนฺติฯ

สํวโร กมฺมนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๑๗) ๒. กมฺมกถา

๖๓๓. สพฺพํ กมฺมํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ สพฺพา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สพฺพา เจตนา สวิปากาติ? อามนฺตาฯ วิปากาพฺยากตา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สพฺพา เจตนา สวิปากาติ ? อามนฺตาฯ กิริยาพฺยากตา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สพฺพา เจตนา สวิปากาติ? อามนฺตาฯ กามาวจรา วิปากาพฺยากตา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สพฺพา เจตนา สวิปากาติ? อามนฺตาฯ รูปาวจรา อรูปาวจรา อปริยาปนฺนา วิปากาพฺยากตา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

สพฺพา เจตนา สวิปากาติ? อามนฺตาฯ กามาวจรา กิริยาพฺยากตา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สพฺพา เจตนา สวิปากาติ? อามนฺตาฯ รูปาวจรา อรูปาวจรา กิริยาพฺยากตา เจตนา สวิปากาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๖๓๔. วิปากาพฺยากตา เจตนา อวิปากาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วิปากาพฺยากตา เจตนา อวิปากา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพา เจตนา สวิปากา’’ติฯ

กิริยาพฺยากตา เจตนา อวิปากาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กิริยาพฺยากตา เจตนา อวิปากา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพา เจตนา สวิปากา’’ติฯ

กามาวจรา รูปาวจรา อรูปาวจรา อปริยาปนฺนา วิปากาพฺยากตา เจตนา อวิปากาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อปริยาปนฺนา วิปากาพฺยากตา เจตนา อวิปากา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพา เจตนา สวิปากา’’ติฯ

กามาวจรา รูปาวจรา อรูปาวจรา กิริยาพฺยากตา เจตนา อวิปากาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรูปาวจรา กิริยาพฺยากตา เจตนา อวิปากา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพา เจตนา สวิปากา’’ติฯ

๖๓๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สพฺพํ กมฺมํ สวิปาก’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘นาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํวิทิตฺวา พฺยนฺติภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิเฎฺฐว ธเมฺม อุปปเชฺช [อุปปชฺชํ (อ. นิ. ๑๐.๑๗)] วา อปเร วา ปริยาเย’’ติ [อ. นิ. ๑๐.๒๑๗]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สพฺพํ กมฺมํ สวิปากนฺติฯ

กมฺมกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๑๘) ๓. สโทฺท วิปาโกติกถา

๖๓๖. สโทฺท วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สุขเวทนิโย ทุกฺขเวทนิโย อทุกฺขมสุขเวทนิโย, สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต , อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, ผเสฺสน สมฺปยุโตฺต, เวทนาย สมฺปยุโตฺต, สญฺญาย สมฺปยุโตฺต, เจตนาย สมฺปยุโตฺต, จิเตฺตน สมฺปยุโตฺต, สารมฺมโณ; อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร เจตนา ปตฺถนา ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ น สุขเวทนิโย น ทุกฺขเวทนิโย…เป.… อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สุขเวทนิโย…

เป.... อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโทฺท วิปาโก’’ติฯ

ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส สุขเวทนิโย...เป.... สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ สโทฺท วิปาโก, สโทฺท สุขเวทนิโย...เป.... สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

สโทฺท วิปาโก, สโทฺท น สุขเวทนิโย...เป.... อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส น สุขเวทนิโย, น ทุกฺขเวทนิโย...เป.... อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๖๓๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโทฺท วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘โส ตสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา อุสฺสนฺนตฺตา วิปุลตฺตา พฺรหฺมสฺสโร โหติ กรวิกภาณี’’ติ [ทีฆนิกาเย]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ สโทฺท วิปาโกติฯ

สโทฺท วิปาโกติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๑๙) ๔. สฬายตนกถา

๖๓๘. จกฺขายตนํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สุขเวทนิยํ ทุกฺขเวทนิยํ...เป.... สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... นนุ น สุขเวทนิยํ...เป.... อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สุขเวทนิยํ...เป.... อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขายตนํ วิปาโก’’ติ...เป....ฯ

ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส สุขเวทนิโย...เป.... สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ วิปาโก, จกฺขายตนํ สุขเวทนิยํ...เป.... สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

จกฺขายตนํ วิปาโก, จกฺขายตนํ น สุขเวทนิยํ...เป.... อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส น สุขเวทนิโย...เป.... อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๖๓๙. โสตายตนํ...เป.... ฆานายตนํ...เป.... ชิวฺหายตนํ...เป.... กายายตนํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ สุขเวทนิยํ...เป.... สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ...เป.... นนุ น สุขเวทนิยํ...เป.... อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สุขเวทนิยํ...เป.... อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘กายายตนํ วิปาโก’’ติฯ

ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส สุขเวทนิโย...เป.... สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? อามนฺตาฯ กายายตนํ วิปาโก, กายายตนํ สุขเวทนิยํ...เป.... สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา...เป.... ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ...เป.... กายายตนํ วิปาโก, กายายตนํ น สุข

เวทนิยํ…เป…. อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ ผโสฺส วิปาโก, ผโสฺส น สุขเวทนิโย…เป…. อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๔๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สฬายตนํ วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สฬายตนํ กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺปนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สฬายตนํ กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺปนฺนํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สฬายตนํ วิปาโก’’ติฯ

สฬายตนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๒๐) ๕. สตฺตกฺขตฺตุปรมกถา

๖๔๑. สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ มาตา ชีวิตา โวโรปิตา… ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต… อรหา ชีวิตา โวโรปิโต… ทุเฏฺฐน จิเตฺตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตํ… สโงฺฆ ภิโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ อภโพฺพ อนฺตรา ธมฺมํ อภิสเมตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ อภโพฺพ อนฺตรา ธมฺมํ อภิสเมตุนฺติ? อามนฺตาฯ มาตา ชีวิตา โวโรปิตา… ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต… อรหา ชีวิตา โวโรปิโต… ทุเฏฺฐน จิเตฺตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตํ… สโงฺฆ ภิโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๔๒. สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โส นิยโม เยน นิยเมน สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อตฺถิ เต สติปฏฺฐานา…เป…. สมฺมปฺปธานา… อิทฺธิปาทา… อินฺทฺริยา… พลา… โพชฺฌงฺคา เยหิ โพชฺฌเงฺคหิ สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๔๓. นตฺถิ โส นิยโม เยน นิยเมน สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ โส นิยโม เยน นิยเมน สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต’’ติฯ

นตฺถิ เต สติปฏฺฐานา… โพชฺฌงฺคา เยหิ โพชฺฌเงฺคหิ สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ เต โพชฺฌงฺคา เยหิ โพชฺฌเงฺคหิ สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต’’ติฯ

๖๔๔. สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ สกทาคามินิยเมนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคามินิยเมนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตนิยเมนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กตเมน นิยเมนาติ? โสตาปตฺตินิยเมนาติฯ สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโตติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ โสตาปตฺตินิยามํ โอกฺกมนฺติ, สเพฺพ เต สตฺตกฺขตฺตุปรมตา

นิยตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๔๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต’’ติ? อามนฺตา ฯ นนุ โส สตฺตกฺขตฺตุปรโมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โส สตฺตกฺขตฺตุปรโม, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต’’ติฯ

สตฺตกฺขตฺตุปรมกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๒๑) ๖. โกลโงฺกลกถา

๖๔๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘โกลโงฺกโล ปุคฺคโล โกลโงฺกลตานิยโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ โส โกลโงฺกโลติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โส โกลโงฺกโล, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โกลโงฺกโล ปุคฺคโล โกลโงฺกลตานิยโต’’ติฯ

โกลโงฺกลกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๒๒) ๗. เอกพีชีกถา

๖๔๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘เอกพีชี ปุคฺคโล เอกพีชิตานิยโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ โส เอกพีชีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โส เอกพีชี, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เอกพีชี ปุคฺคโล เอกพีชิตานิยโต’’ติฯ

เอกพีชีกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๒๓) ๘. ชีวิตา โวโรปนกถา

๖๔๘. ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย…เป…. ปิตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย …เป…. อรหนฺตํ ชีวิตา โวโรเปยฺย…เป…. ทุเฎฺฐน จิเตฺตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาเทยฺย…เป…. สงฺฆํ ภิเนฺทยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สตฺถริ อคารโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. สิกฺขาย อคารโวติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นนุ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สตฺถริ สคารโวติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สตฺถริ สคารโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยา’’ติฯ นนุ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล ธเมฺม…เป…. สเงฺฆ…เป…. สิกฺขาย สคารโวติ? อา

มนฺตาฯ หญฺจิ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สิกฺขาย สคารโว, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยา’’ติฯ

๖๔๙. ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สตฺถริ อคารโวติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล พุทฺธถูเป โอหเทยฺย โอมุเตฺตยฺย นิฏฺฐุเภยฺย พุทฺธถูเป อปพฺยามโต [อสพฺยากโต (สี. ก.)] กเรยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท ฐิตธโมฺม เวลํ นาติวตฺตติ; เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยํ มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺตี’’ติ [จูฬว. ๓๘๕; อ. นิ. ๘.๒๐; อุทา. ๔๕]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยา’’ติฯ

ชีวิตา โวโรปนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

(๑๒๔) ๙. ทุคฺคติกถา

๖๕๐. ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตีติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อาปายิเก รูเป รเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อาปายิเก รูเป รเชฺชยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตี’’ติฯ

ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตีติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อาปายิเก สเทฺท…เป.… คเนฺธ… รเส… โผฏฺฐเพฺพ…เป.… อมนุสฺสิตฺถิยา ติรจฺฉานคติตฺถิยา นาคกญฺญาย เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, อเชฬกํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, กุกฺกุฏสูกรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, หตฺถิควสฺสวฬวํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย… ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ [… กปิญฺชลํ (สฺยา. กํ. ปี.)] ปฏิคฺคเณฺหยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตี’’ติฯ

๖๕๑. ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคติ, ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อาปายิเก รูเป รเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ อรหโต ปหีนา ทุคฺคติ, อรหา อาปายิเก รูเป รเชฺชยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคติ, ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อาปายิเก สเทฺท… คเนฺธ… รเส… โผฏฺฐเพฺพ…เป.… ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺยาติ? อามนฺตา ฯ อรหโต ปหีนา ทุคฺคติ, อรหา ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อรหโต ปหีนา ทุคฺคติ, น จ อรหา อาปายิเก รูเป รเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคติ, น จ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล อาปายิเก รูเป รเชฺชยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อรหโต ปหีนา ทุคฺคติ, น จ อรหา อาปายิเก สเทฺท…เป.… คเนฺธ…เป.… รเส…เป.… โผฏฺฐเพฺพ…เป.… อมนุสฺสิตฺถิยา ติรจฺฉานคติตฺถิยา นาคกญฺญาย เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, อเชฬกํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, กุกฺกุฏสูกรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, หตฺถิควสฺสวฬวํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย…เป.… ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺยาติ? อามนฺตา ฯ ทิฏฺฐิสมฺ

ปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคติ, น จ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล ติตฺติรวฏฺฏกโมรกปิญฺชรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๕๒. [อฏฺฐกถานุโลมํ ปรวาทีปุจฺฉาลกฺขณํฯ ตถาปายํ ปุจฺฉา สกวาทิสฺส, ปุริมาโย จ อิมิสฺสํ ทุคฺคติกถายํ ปรวาทิสฺสาติ คเหตพฺพา วิย ทิสฺสนฺติ] น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตี’’ติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล นิรยํ อุปปชฺเชยฺย…เป…. ติรจฺฉานโยนิํ อุปปชฺเชยฺย… เปตฺติวิสยํ อุปปชฺเชยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ เตน หิ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตีติฯ

ทุคฺคติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ทฺวาทสมวคฺค

(๑๒๕) ๑๐. สตฺตมภวิกกถา

๖๕๓. น วตฺตพฺพํ ‘‘สตฺตมภวิกสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตี’’ติ? อามนฺตาฯ สตฺตมภวิโก ปุคฺคโล นิรยํ อุปปชฺเชยฺย, ติรจฺฉานโยนิํ อุปปชฺเชยฺย, เปตฺติวิสยํ อุปปชฺเชยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ เตน หิ สตฺตมภวิกสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคตีติฯ

สตฺตมภวิกกถา นิฏฺฐิตาฯ

ทฺวาทสมวคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สํวโร กมฺมํ ตเถว อสํวโร, สพฺพกมฺมํ สวิปากํ, สโทฺท วิปาโก, สฬายตนํ วิปาโก, สตฺตกฺขตฺตุปรโม ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตุปรมตานิยโต, โกลโงฺกลปุคฺคโล โกลโงฺกลตานิยโต, เอกพีชี ปุคฺคโล เอกพีชิตานิยโต, ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา ทุคฺคติ, ตเถว สตฺตมภวิกสฺสาติฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๒๖) ๑. กปฺปฏฺฐกถา

๖๕๔. กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺโป จ สณฺฐาติ พุทฺโธ จ โลเก อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺโป จ สณฺฐาติ สโงฺฆ จ ภิชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺโป จ สณฺฐาติ กปฺปฏฺโฐ จ กปฺปฏฺฐิยํ กมฺมํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺโป จ สณฺฐาติ กปฺปฏฺโฐ จ ปุคฺคโล กาลํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๕๕. กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตีตํ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺย, อนาคตํ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ เทฺว กเปฺป ติฏฺเฐยฺย… ตโย กเปฺป ติฏฺเฐยฺย… จตฺตาโร กเปฺป ติฏฺเฐยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๕๖. กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺปฏฺโฐ กเปฺป ฑยฺหเนฺต กตฺถ คจฺฉตีติ? อญฺญํ โลกธาตุํ คจฺฉตีติฯ มโต คจฺฉติ, เวหาสํ คจฺฉตีติ? มโต คจฺฉตีติฯ กปฺปฏฺฐิยํ กมฺมํ อปราปริยเวปกฺกนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. [เวหาสํ คจฺฉตีติ (?) อยํ หิ ปรวาทิสฺส ปฏิญฺญาเยว, กถา. ๖๒๑-๖๒๓ นวมปนฺติยํ วิย] เวหาสํ คจฺฉตีติ? อามนฺตา [เวหาสํ คจฺฉตีติ (?) อยํ หิ ปรวาทิสฺส ปฏิญฺญาเยว, กถา. ๖๒๑-๖๒๓ นวมปนฺติยํ วิย]ฯ กปฺปฏฺโฐ อิทฺธิมาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กปฺปฏฺโฐ อิทฺธิมาติ? อามนฺตาฯ กปฺปเฏฺฐน ฉนฺทิทฺธิปาโท ภาวิโต วีริยิทฺธิปาโท ภาวิโต จิตฺติทฺธิปาโท ภาวิโต วีมํสิทฺธิปาโท ภาวิโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๕๗. น วตฺตพฺพํ – “กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

> “อาปายิโก เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ สงฺฆเภทโก;
> วคฺครโต อธมฺมโฏฺฐ, โยคเกฺขมา ปธํสติ;
> สงฺฆํ สมคฺคํ เภตฺวาน [ภินฺทิตฺวา (สี. ก.)], กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจตี”ติ [จูฬว. ๓๕๔; อ. นิ. ๑๐.๓๙; อิติวุ. ๑๘]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติฏฺเฐยฺยาติฯ

กปฺปฏฺฐกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๒๗) ๒. กุสลปฏิลาภกถา

๖๕๘. กปฺปฏฺโฐ กุสลํ จิตฺตํ น ปฏิลเภยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺปฏฺโฐ ทานํ ทเทยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กปฺปฏฺโฐ ทานํ ทเทยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “กปฺปฏฺโฐ กุสลํ จิตฺตํ น ปฏิลเภยฺยา”ติฯ

กปฺปโฏฺฐ กุสลํ จิตฺตํ น ปฏิลเภยฺยาติ? อามนฺตาฯ กปฺปโฏฺฐ จีวรํ ทเทยฺย…เป.… ปิณฺฑ ปาตํ ทเทยฺย…เป.… เสนาสนํ ทเทยฺย…เป.… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทเทยฺย … ขา ทนียํ ทเทยฺย… โภชนียํ ทเทยฺย… ปานียํ ทเทยฺย… เจติยํ วเนฺทยฺย… เจติเย มาลํ อาโร เปยฺย… คนฺธํ อาโรเปยฺย… วิเลปนํ อาโรเปยฺย…เป.… เจติยํ อภิทกฺขิณํ [ปทกฺขิณํ (ปี.)] กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กปฺปโฏฺฐ เจติยํ อภิทกฺขิณํ กเรยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘กปฺปโฏฺฐ กุสลํ จิตฺตํ น ปฏิลเภยฺยา’’ติ…เป.…ฯ

๖๕๙. กปฺปโฏฺฐ กุสลํ จิตฺตํ ปฏิลเภยฺยาติ? อามนฺตาฯ ตโต วุฏฺฐานํ กุสลํ จิตฺตํ ปฏิลเภยฺยาติ? อามนฺตาฯ รูปาวจรํ…เป.… อรูปาวจรํ…เป.… โลกุตฺตรํ กุสลํ จิตฺตํ ปฏิลเภยฺ ยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กุสลปฏิลาภกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๒๘) ๓. อนนฺตราปยุตฺตกถา

๖๖๐. อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิ ยามญฺจ สมฺมตฺตนิยามญฺจ อุโภ โอกฺกเมยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ นนุ ตํ กมฺมํ ปยุตฺตํ กุกฺกุจฺจํ อุปฺปาทิตํ วิปฺปฏิสาริยํ ชนิตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตํ กมฺมํ ปยุตฺตํ กุกฺกุจฺจํ อุปฺปาทิตํ วิปฺปฏิสาริยํ ชนิตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกเมยฺยา’’ติฯ

๖๖๑. อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล อภโพฺพ สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมิตุนฺติ? อามนฺตาฯ มาตา ชีวิตา โวโรปิตา… ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต… อรหา ชีวิตา โวโรปิโต… ทุเฏฺฐน จิเตฺตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตํ… สโงฺฆ ภิโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล ตํ กมฺมํ ปฏิสํหริตฺวา กุกฺกุจฺจํ ปฏิวิโนเทตฺวา วิปฺปฏิสาริยํ ปฏิวิ เนตฺวา [ปฏิวิโนเทตฺวา (สี. ปี. ก.)] อภโพฺพ สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมิตุนฺติ? อามนฺตาฯ มาตา ชี วิตา โวโรปิตา… ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต…เป.… สโงฺฆ ภิโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล ตํ กมฺมํ ปฏิสํหริตฺวา กุกฺกุจฺจํ ปฏิวิโนเทตฺวา วิปฺปฏิสาริยํ ปฏิวิ เนตฺวา อภโพฺพ สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมิตุนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ตํ กมฺมํ ปฏิสํหฏํ กุกฺกุจฺจํ ปฏิวิ โนทิตํ วิปฺปฏิสาริยํ ปฏิวินีตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตํ กมฺมํ ปฏิสํหฏํ กุกฺกุจฺจํ ปฏิวิโนทิตํ วิปฺปฏิ สาริยํ ปฏิวินีตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล ตํ กมฺมํ ปฏิสํหริตฺวา กุกฺ กุจฺจํ ปฏิวิโนเทตฺวา วิปฺปฏิสาริยํ ปฏิวิเนตฺวา อภโพฺพ สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมิตุ’’นฺติฯ

๖๖๒. อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ นนุ ตํ กมฺมํ ปยุโตฺต อาสีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตํ กมฺมํ ปยุโตฺต อาสิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนนฺตราป ยุโตฺต ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกเมยฺยา’’ติฯ

อนนฺตราปยุตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๒๙) ๔. นิยตสฺส นิยามกถา

๖๖๓. นิยโต นิยามํ โอกฺกมตีติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยโต สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมติ, สมฺมตฺตนิยโต มิจฺฉตฺตนิยามํ โอกฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

นิยโต นิยามํ โอกฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ปุพฺเพ มคฺคํ ภาเวตฺวา ปจฺฉา นิยามํ โอกฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… ปุพฺเพ โสตาปตฺติมคฺคํ ภาเวตฺวา ปจฺฉา โสตาปตฺตินิยามํ โอกฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… ปุพฺเพ สกทาคามิ…เป.… อนาคามิ…เป.… อรหตฺตมคฺคํ ภาเวตฺวา ปจฺฉา อรหตฺตนิยามํ โอกฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ปุพฺเพ สติปฏฺฐานํ…เป.… สมฺมปฺปธานํ… อิทฺธิปาทํ… อินฺทฺริยํ… พลํ… โพชฺฌงฺคํ ภาเวตฺวา ปจฺฉา นิยามํ โอกฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๖๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิยโต นิยามํ โอกฺกมตี’’ติ? อามนฺตาฯ ภพฺโพ โพธิสตฺโต ตาย ชาติยา ธมฺมํ นาภิสเมตุนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ เตน หิ นิยโต นิยามํ โอกฺกมตีติฯ

นิยตสฺส นิยามกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวคฺค

(๑๓๐) ๕. นิวุตกถา

๖๖๕. นิวุโต นีวรณํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ รตฺโต ราคํ ชหติ, ทุฏฺโฐ โทสํ ชหติ, มูฬฺโห โมหํ ชหติ, กิลิฏฺโฐ กิเลเส ชหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… ราเคน ราคํ ชหติ, โทเสน โทสํ ชหติ, โมเหน โมหํ ชหติ, กิเลเสหิ กิเลเส ชหตีติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ราโค จิตฺตสมฺปยุตฺโต, มโคฺค จิตฺตสมฺปยุตฺโตติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป.… ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… ราโค อกุสโล, มโคฺค กุสโลติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๖๖. กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํ…เป.… ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา…เป.… สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

นิวุโต นีวรณํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมตี’’ติ! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิวุโต นีวรณํ ชหตี’’ติ…เป.…ฯ

๖๖๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิวุโต นีวรณํ ชหตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ…เป.… อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจตี’’ติ! อ

เตฺถว สุตฺตโนฺตติ ? อามนฺตาฯ เตน หิ นิวุโต นีวรณํ ชหตีติฯ

นิวุตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๓๑) ๖. สมฺมุขีภูตกถา

๖๖๘. สมฺมุขีภูโต สํโยชนํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ รโตฺต ราคํ ชหติ, ทุโฏฺฐ โทสํ ชหติ, มูโฬฺห โมหํ ชหติ, กิลิโฏฺฐ กิเลเส ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ราเคน ราคํ ชหติ, โทเสน โทสํ ชหติ, โมเหน โมหํ ชหติ, กิเลเสหิ กิเลเส ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ราโค จิตฺตสมฺปยุโตฺต, มโคฺค จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป.… ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ราโค อกุสโล, มโคฺค กุสโลติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๖๖๙. กุสลากุสลา…เป.… สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํ…เป.… ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา…เป.… สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

สมฺมุขีภูโต สํโยชนํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘โส เอวํ สมาหิเต จิเตฺต…เป.… อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมตี’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมฺมุขีภูโต สํโยชนํ ชหตี’’ติฯ

๖๗๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมฺมุขีภูโต สํโยชนํ ชหตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ…เป.… อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจตี’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สมฺมุขีภูโต สํโยชนํ ชหตีติฯ

สมฺมุขีภูตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๓๒) ๗. สมาปโนฺน อสฺสาเทติกถา

๖๗๑. สมาปโนฺน อสฺสาเทติ, ฌานนิกนฺติ ฌานารมฺมณาติ? อามนฺตาฯ ตํ ฌานํ ตสฺส ฌานสฺส อารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ตํ ฌานํ ตสฺส ฌานสฺส อารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ เตน ผเสฺสน ตํ ผสฺสํ ผุสติ, ตาย เวทนาย ตํ เวทนํ เวเทติ, ตาย สญฺญาย ตํ สญฺญํ สญฺชานาติ, ตาย เจตนาย ตํ เจตนํ เจเตติ, เตน จิเตฺตน ตํ จิตฺตํ จิเนฺตติ, เตน วิตเกฺกน ตํ วิตกฺกํ วิตเกฺกติ, เตน วิจาเรน ตํ วิจารํ วิจาเรติ , ตาย ปีติยา ตํ ปีติ ปิยายติ, ตาย สติยา ตํ สติํ สรติ, ตาย ปญฺญาย ตํ ปญฺญํ ปชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ฌานนิกนฺติ จิตฺตสมฺปยุตฺตา, ฌานํ จิตฺตสมฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป.… ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ฌานนิกนฺติ อกุสลํ, ฌานํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๗๒. กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํ…เป.… ตสฺมา สตํ ธมฺโม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

๖๗๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาปนฺโน อสฺสาเทติ, ฌานนิกนฺติ ฌานารมฺมณา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, โส ตํ อสฺสาเทติ ตํ นิกาเมติ เตน จ วิตฺติํ อาปชฺชติ; วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ , โส ตํ อสฺสาเทติ ตํ นิกาเมติ เตน จ วิตฺติํ อาปชฺชตี’’ติ [อ. นิ. ๔.๑๒๓]! อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สมาปนฺโน อสฺสาเทติ, ฌานนิกนฺติ ฌานารมฺมณาติฯ

สมาปนฺโน อสฺสาเทติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๓๓) ๘. อสาตราคกถา

๖๗๔. อตฺถิ อสาตราโคติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขาภินนฺทิโน สตฺตา, อตฺถิ เกจิ ทุกฺขํ ปเตฺถนฺติ ปิเหนฺติ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ, ทุกฺขํ อโชฺฌสาย ติฏฺฐนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ สุขาภินนฺทิโน สตฺตา, อตฺถิ เกจิ สุขํ ปเตฺถนฺติ ปิเหนฺติ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ, สุขํ อโชฺฌสาย ติฏฺฐนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สุขาภินนฺทิโน สตฺตา, อตฺถิ เกจิ สุขํ ปเตฺถนฺติ ปิเหนฺติ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ, สุขํ อโชฺฌสาย ติฏฺฐนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อสาตราโค’’ติฯ

อตฺถิ อสาตราโคติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขาย เวทนาย ราคานุสโย อนุเสติ, สุขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย อนุเสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ สุขาย เวทนาย ราคานุสโย อนุเสติ, ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย อนุเสตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สุขาย เวทนาย ราคานุสโย อนุเสติ, ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย อนุเสติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อสาตราโค’’ติฯ

๖๗๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ อสาตราโค’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘โส เอวํ อนุโรธวิโรธํ สมาปนฺโน ยํ กิญฺจิ เวทนํ เวทยติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, โส ตํ เวทนํ อภินนฺทติ อภิวทติ อโชฺฌสาย ติฏฺฐตี’’ติ [ม. นิ. ๓.๔๐๙ มหาตณฺหาสงฺขเย]! อเตฺถว สุตฺตนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ อสาตราโคติฯ

อสาตราคกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวโคฺค

(๑๓๔) ๙. ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติกถา

๖๗๖. ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ...เป.... โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ รูปตณฺหา อพฺยากตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ ...เป.... ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ สทฺทตณฺหา...เป.... คนฺธตณฺหา...เป.... รสตณฺหา...เป.... โผฏฺฐพฺพตณฺหา อพฺยากตาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

รูปตณฺหา อกุสลาติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา อกุสลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... สทฺทตณฺหา...เป.... โผฏฺฐพฺพตณฺหา อกุสลาติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา อกุสลาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

๖๗๗. ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ นนุ ตณฺหา อกุสลา วุตฺตา ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตณฺหา อกุสลา วุตฺตา ภควตา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ธมฺมตณฺหา อพฺยากตา’’ติฯ

ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ นนุ โลโภ อกุสโล วุตฺโต ภควตา, ธมฺมตณฺหา โลโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลโภ อกุสโล วุตฺโต ภควตา, ธมฺมตณฺหา โลโภ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ธมฺมตณฺหา อพฺยากตา’’ติฯ

๖๗๘. ธมฺมตณฺหา โลโภ อพฺยากโตติ? อามนฺตา ฯ รูปตณฺหา โลโภ อพฺยากโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... ธมฺมตณฺหา โลโภ อพฺยากโตติ? อามนฺตาฯ สทฺทตณฺหา...เป.... โผฏฺฐพฺพตณฺหา โลโภ อพฺยากโตติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

รูปตณฺหา โลโภ อกุสโลติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา โลโภ อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... สทฺทตณฺหา...เป.... โผฏฺฐพฺพตณฺหา โลโภ อกุสโลติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา โลโภ อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

๖๗๙. ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทีราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหา’’ติ [มหาว. ๑๔; ที. นิ. ๒.๔๐๐]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ธมฺมตณฺหา อพฺยากตา’’ติฯ

๖๘๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ธมฺมตณฺหา อพฺยากตา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สา ธมฺมตณฺหาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สา ธมฺมตณฺหา, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ธมฺมตณฺหา อพฺยากตา’’ติฯ

ธมฺมตณฺหา อพฺยากตาติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๓. เตรสมวคฺค

(๑๓๕) ๑๐. ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติกถา

๖๘๑. ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ รูปตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ สทฺทตณฺหา...เป.... คนฺธตณฺ

หา…เป.… รสตณฺหา…เป.… โผฏฺฐพฺพตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปตณฺหา ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สทฺทตณฺหา…เป.… คนฺธตณฺหา…เป.… รสตณฺหา…เป.… โผฏฺฐพฺพตณฺหา ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๖๘๒. ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ นนุ ตณฺหา ทุกฺขสมุทโย วุโตฺต ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตณฺหา ทุกฺขสมุทโย วุโตฺต ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโย’’ติฯ ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ นนุ โลโภ ทุกฺขสมุทโย วุโตฺต ภควตา, ธมฺมตณฺหา โลโภติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ โลโภ ทุกฺขสมุทโย วุโตฺต ภควตา, ธมฺมตณฺหา โลโภ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโย’’ติฯ

๖๘๓. ธมฺมตณฺหา โลโภ, น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ รูปตณฺหา โลโภ, น ทุกฺขสมุทโยติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… ธมฺมตณฺหา โลโภ, น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ สทฺทตณฺหา…เป.… คนฺธตณฺหา…เป.… รสตณฺหา…เป.… โผฏฺฐพฺพตณฺหา โลโภ, น ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

รูปตณฺหา โลโภ ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา โลโภ ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สทฺทตณฺหา…เป.… โผฏฺฐพฺพตณฺหา โลโภ ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ ธมฺมตณฺหา โลโภ ทุกฺขสมุทโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๖๘๔. ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทีราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหา’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโย’’ติฯ

๖๘๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโย’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สา ธมฺมตณฺหาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สา ธมฺมตณฺหา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโย’’ติฯ

ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติกถา นิฏฺฐิตาฯ

เตรสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กปฺปฏฺโฐ กปฺปํ ติเฎฺฐยฺย, กปฺปฏฺโฐ กุสลํ จิตฺตํ น ปฏิลเภยฺย, อนนฺตราปยุโตฺต ปุคฺคโล สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกเมยฺย, นิยโต นิยามํ โอกฺกมติ, นิวุโต นีวรณํ ชหติ, สมฺมุขีภูโต สํโยชนํ ชหติ, ฌานนิกนฺติ, อสาตราโค, ธมฺมตณฺหา อพฺยากตา, ธมฺมตณฺหา น ทุกฺขสมุทโยติฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๓๖) ๑. กุสลากุสลปฏิสนฺทหนกถา

๖๘๖. อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลนฺติ? อามนฺตาฯ ยา อกุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว กุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยา อกุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว กุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธี’’ติ? อามนฺตาฯ กุสลํ อนาวเฏฺฏนฺตสฺส [อนาวฏฺฏนฺตสฺส (สี. ปี. ก.), อนาวชฺชนฺตสฺส (สฺยา. กํ.)] อุปฺปชฺชติ …เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ กุสลํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กุสลํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูล’’นฺติฯ

๖๘๗. อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลนฺติ? อามนฺตาฯ อกุสลมูลํ อโยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ กุสลํ อโยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ กุสลํ โยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กุสลํ โยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูล’’นฺติฯ

อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลนฺติ? อามนฺตาฯ กามสญฺญาย อนนฺตรา เนกฺขมฺมสญฺญา อุปฺปชฺชติ, พฺยาปาทสญฺญาย อนนฺตรา อพฺยาปาทสญฺญา อุปฺปชฺชติ, วิหึสาสญฺญาย อนนฺตรา อวิหึสาสญฺญา อุปฺปชฺชติ, พฺยาปาทสฺส อนนฺตรา เมตฺตา อุปฺปชฺชติ, วิหึสาย อนนฺตรา กรุณา อุปฺปชฺชติ, อรติยา อนนฺตรา มุทิตา อุปฺปชฺชติ, ปฏิฆสฺส อนนฺตรา อุเปกฺขา อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๖๘๘. กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูลนฺติ? อามนฺตาฯ ยา กุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว อกุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูลํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยา กุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว อกุสลสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธี’’ติ? อามนฺตาฯ อกุสลํ อนาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อกุสลํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อกุสลํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูล’’นฺติฯ

๖๘๙. กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูลนฺติ? อามนฺตาฯ กุสลํ โยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ อกุสลํ โยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อกุสลํ อโยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อกุสลํ อโยนิโส มนสิกโรโต อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูล’’นฺติฯ

กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูลนฺติ? อามนฺตาฯ เนกฺขมฺมสญฺญาย อนนฺตรา กามสญฺญา อุปฺปชฺชติ, อพฺยาปาทสญฺญาย อนนฺตรา พฺยาปาทสญฺญา อุปฺปชฺชติ, อวิหึสาสญฺญาย อนนฺตรา วิหึสาสญฺญา อุปฺปชฺชติ, เมตฺตาย อนนฺตรา พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, กรุณาย อนนฺตรา วิหึสา อุปฺปชฺชติ, มุทิตาย อนนฺตรา อรติ อุปฺปชฺชติ, อุเปกฺขาย อนนฺตรา ปฏิฆํ อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๙๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลํ, กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูล’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ยสฺมึเยว วตฺถุสฺมึ รชฺชติ ตสฺมิเญฺญว วตฺถุสฺมึ วิรชฺชติ, ยสฺมึเยว วตฺถุสฺมึ วิรชฺชติ ตสฺมิเญฺญว วตฺถุสฺมึ รชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ยสฺมิเญฺญว วตฺถุสฺมึ รชฺชติ ตสฺมิเญฺญว วตฺถุสฺมึ วิรชฺชติ, ยสฺมิเญฺญว วตฺถุสฺมึ วิรชฺชติ ตสฺมิเญฺญว วตฺถุสฺมึ รชฺชติ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลํ, กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูล’’นฺติฯ

กุสลากุสลปฏิสนฺทหนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๓๗) ๒. สฬายตนุปฺปตฺติกถา

๖๙๑. สฬายตนํ อปุพฺพํ อจริมํ มาตุกุจฺฉิสฺมึ สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ สพฺพงฺคปจฺจงฺคี อหีนินฺทฺริโย มาตุกุจฺฉิสฺมึ โอกฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อุปปตฺเตสิเยน จิตฺเตน จกฺขายตนํ สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ อุปปตฺเตสิเยน จิตฺเตน หตฺถา สณฺฐนฺติ, ปาทา สณฺฐนฺติ, สีสํ สณฺฐาติ, กโณฺณ สณฺฐาติ, นาสิกา สณฺฐาติ, มุขํ สณฺฐาติ, ทนฺตา สณฺฐนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อุปปตฺเตสิเยน จิตฺเตน โสตายตนํ…เป.… ฆานายตนํ…เป.… ชิวฺหายตนํ สณฺฐาตีติ? อามนฺตาฯ อุปปตฺเตสิเยน จิตฺเตน หตฺถา สณฺฐนฺติ, ปาทา สณฺฐนฺติ, สีสํ สณฺฐาติ, กโณฺณ สณฺฐาติ, นาสิกา สณฺฐาติ, มุขํ สณฺฐาติ, ทนฺตา สณฺฐนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๖๙๒. มาตุกุจฺฉิคตสฺส ปจฺฉา จกฺขายตนํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ มาตุกุจฺฉิสฺมึ จกฺขุปฏิลาภาย กมฺมํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… มาตุกุจฺฉิคตสฺส ปจฺฉา โสตายตนํ…เป.… ฆานายตนํ…เป.… ชิวฺหายตนํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ มาตุกุจฺฉิสฺมึ ชิวฺหาปฏิลาภาย กมฺมํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

มาตุกุจฺฉิคตสฺส ปจฺฉา เกสา โลมา นขา ทนฺตา อฏฺฐี อุปฺปชฺชนฺตีติ? อามนฺตาฯ มาตุกุจฺฉิสฺมึ อฏฺฐิปฏิลาภาย กมฺมํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘มาตุกุจฺฉิคตสฺส ปจฺฉา เกสา โลมา นขา ทนฺตา อฏฺฐี อุปฺปชฺชนฺตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘ปฐมํ กลลํ โหติ, กลลา โหติ อพฺพุทํ;
อพฺพุทา ชายเต เปสิ [เปสี (สฺยา. กํ. ปี.)], เปสิ นิพฺพตฺตเต [นิพฺพตฺตตี (สี. สฺยา., สํ. นิ. ๑.๒๓๕), นิพฺพตฺตติ (ปี. ก.)] ฆโน;
ฆนา ปสาขา ชายนฺติ, เกสา โลมา นขาปิ จฯ

“ยญฺจสฺส ภุญฺชติ มาตา, อนฺนํ ปานญฺจ โภชนํ;
เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, มาตุกุจฺฉิคโต นโร”ติ [สํ. นิ. ๑.๒๓๕]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ มาตุกุจฺฉิคตสฺส ปจฺฉา เกสา โลมา นขา ทนฺตา อฏฺฐี อุปฺปชฺชนฺตีติฯ

สฬายตนุปฺปตฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๓๘) ๓. อนนฺตรปจฺจยกถา

๖๙๓. จกฺขุวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ยา จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธิ, สาว โสตวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จกฺขุวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชติ, น วตฺตพฺพํ – “ยา จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธิ, สาว โสตวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ โสตวิญฺญาณํ อนาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป.… อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ นนุ โสตวิญฺญาณํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป.… ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ, อามนฺตาฯ หญฺจิ โสตวิญฺญาณํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป.… ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “จกฺขุวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตี”ติฯ

๖๙๔. จกฺขุวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จกฺขุวิญฺญาณํ รูปนิมิตฺตํ มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ ? อามนฺตาฯ โสตวิญฺญาณํ รูปนิมิตฺตํ มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ รูปารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ โสตวิญฺญาณํ รูปารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ โสตวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ โสตวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ “จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ โสตวิญฺญาณ”นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ “จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ”นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ “จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณ”นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ โสตวิญฺญาณ”นฺติฯ

จกฺขุวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว จกฺขุวิญฺญาณํ ตํ โสตวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๖๙๕. โสตวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชติ…เป…. ฆานวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชติ…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ยา ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยา ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธี’’ติ? อามนฺตาฯ กายวิญฺญาณํ อนาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ กายวิญฺญาณํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กายวิญฺญาณํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป.… ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตี’’ติฯ

๖๙๖. ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ รสนิมิตฺตํ มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ กายวิญฺญาณํ รสนิมิตฺตํ มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชิวฺหาวิญฺญาณํ รสารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ กายวิญฺญาณํ รสารมฺมณเญฺญว น อญฺญารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ กายวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ กายวิญฺญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ‘‘ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ กายวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณ’’นฺติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ กายวิญฺญาณ’’นฺติฯ

ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อนนฺตรา กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว ชิวฺหาวิญฺญาณํ ตํ กายวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๖๙๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ โกจิ นจฺจติ คายติ วาเทติ, รูปญฺจ ปสฺสติ, สทฺทญฺจ สุณาติ, คนฺธญฺจ ฆายติ, รสญฺจ สายติ, โผฏฺฐพฺพญฺจ ผุสตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ โกจิ นจฺจติ คายติ วาเทติ, รูปญฺจ ปสฺสติ, สทฺทญฺจ สุณาติ, คนฺธญฺจ ฆายติ, รสญฺจ สายติ, โผฏฺฐพฺพญฺจ ผุสติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปญฺจวิญฺญาณา อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตี’’ติฯ

อนนฺตรปจฺจยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๓๙) ๔. อริยรูปกถา

๖๙๘. อริยรูปํ มหาภูตานํ อุปาทายาติ? อามนฺตาฯ อริยรูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ มหาภูตา กุสลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ...เป.... มหาภูตา อพฺยากตาติ? อามนฺตาฯ อริยรูปํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... อริยรูปํ มหาภูตานํ อุปาทายาติ? อามนฺตาฯ อริยรูปํ อนาสวํ อสํโยชนิยํ อคนฺถนิยํ อโนฆนิยํ อโยคนิยํ อนีวรณิยํ อปรามฎฺฐํ อนุปาทานิยํ อสํกิเลสิยนฺติ? อามนฺตาฯ มหาภูตา อนาสวา...เป.... อสํกิเลสิยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... มหาภูตา สาสวา สํโยชนิยา...เป.... สํกิเลสิยาติ? อามนฺตาฯ อริยรูปํ สาสวํ สํโยชนิยํ...เป.... สํกิเลสิยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๖๙๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อริยรูปํ มหาภูตานํ อุปาทายา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยํ กิญฺจิ, ภิกฺขเว, รูปํ จตฺตาริ มหาภูตานิ จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูป’’นฺติ [ม. นิ. ๑.๓๔๗; อ. นิ. ๑๑.๑๕]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อริยรูปํ มหาภูตานํ อุปาทายาติฯ

อริยรูปกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๔๐) ๕. อโญฺญ อนุสโยติกถา

๗๐๐. อโญฺญ กามราคานุสโย อญฺญํ กามราคปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ กามราโค อญฺญํ กามราคปริยุฎฺฐานนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... เสฺวว กามราโค ตํ กามราคปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว กามราคานุสโย ตํ กามราคปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อโญฺญ ปฎิฆานุสโย อญฺญํ ปฎิฆปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อญฺญํ ปฎิฆํ อญฺญํ ปฎิฆปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... ตเญฺญว ปฎิฆํ ตํ ปฎิฆปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว ปฎิฆานุสโย ตํ ปฎิฆปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อโญฺญ มานานุสโย อญฺญํ มานปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ มาโน อญฺญํ มานปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... เสฺวว มาโน ตํ มานปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว มานานุสโย ตํ มานปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อโญฺญ ทิฎฺฐานุสโย อญฺญํ ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อญฺญา ทิฎฺฐิ อญฺญํ ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... สาว ทิฎฺฐิ ตํ ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว ทิฎฺฐานุสโย ตํ ทิฎฺฐิปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อโญฺญ วิจิกิจฺฉานุสโย อญฺญํ วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อญฺญา วิจิกิจฺฉา อญฺญํ วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... สาว วิจิกิจฺฉา ตํ วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว วิจิกิจฺฉานุสโย ตํ วิจิกิจฺฉาปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อโญฺญ ภวราคานุสโย อญฺญํ ภวราคปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ ภวราโค อญฺญํ ภวราคปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... เสฺวว ภวราโค ตํ ภวราคปริยุฎฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว ภวราคานุสโย ตํ ภวราคปริยุฎฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

อโญฺญ อวิชฺชานุสโย อญฺญํ อวิชฺชาปริยุฏฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ อญฺญา อวิชฺชา อญฺญํ อวิชฺชาปริยุฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สาว อวิชฺชา ตํ อวิชฺชาปริยุฏฺฐานนฺติ? อามนฺตาฯ เสฺวว อวิชฺชานุสโย ตํ อวิชฺชาปริยุฏฺฐานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๐๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อโญฺญ อนุสโย อญฺญํ ปริยุฏฺฐาน’’นฺติ? อามนฺตา ฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สานุสโย’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ‘‘ปริยุฏฺฐิโต’’ติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ อโญฺญ อนุสโย อญฺญํ ปริยุฏฺฐานนฺติฯ ปุถุชฺชโน กุสลาพฺยากเต จิเตฺต วตฺตมาเน ‘‘สราโค’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ‘‘ปริยุฏฺฐิโต’’ติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ อโญฺญ ราโค อญฺญํ ปริยุฏฺฐานนฺติฯ

อโญฺญ อนุสโยติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๔๑) ๖. ปริยุฏฺฐานํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติกถา

๗๐๒. ปริยุฏฺฐานํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปริยุฏฺฐานํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ สราคํ จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตํ…เป…. อกุสลํ จิตฺตํ สํกิลิฏฺฐํ จิตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อตฺถิ สราคํ จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตํ…เป…. อกุสลํ จิตฺตํ สํกิลิฏฺฐํ จิตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ สราคํ จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตํ…เป…. อกุสลํ จิตฺตํ สํกิลิฏฺฐํ จิตฺตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปริยุฏฺฐานํ จิตฺตวิปฺปยุตฺต’’นฺติฯ

ปริยุฏฺฐานํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตนฺติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๔๒) ๗. ปริยาปนฺนกถา

๗๐๓. รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ, รูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ สมาปเตฺตสิโย อุปปเตฺตสิโย ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหาโร, สมาปเตฺตสิเยน จิเตฺตน อุปปเตฺตสิเยน จิเตฺตน ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิเตฺตน สหคโต สหชาโต สํสโฎฺฐ สมฺปยุโตฺต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ น สมาปเตฺตสิโย น อุปปเตฺตสิโย น ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหาโร, น สมาปเตฺตสิเยน จิเตฺตน น อุปปเตฺตสิเยน จิเตฺตน น ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิเตฺตน สหคโต สหชาโต สํสโฎฺฐ สมฺปยุโตฺต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สมาปเตฺตสิโย น อุปปเตฺตสิโย น ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหาโร…เป…. เอการมฺมโณ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ, รูปธาตุปริยาปโนฺน’’ติ…เป….ฯ

รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ, รูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ สทฺทราโค สทฺทธาตุํ อนุเสติ, สทฺทธาตุปริยาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ, รูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค โผฏฺฐพฺพธาตุํ อนุเสติ, โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สทฺทราโค สทฺทธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘สทฺทธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค โผฏฺฐพฺพธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๐๔. อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ, อรูปธาตุปริยาปนฺโนติ? อามนฺตา ฯ สมาปเตฺตสิโย อุปปเตฺตสิโย ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, สมาปเตฺตสิเยน จิเตฺตน อุปปเตฺตสิเยน จิเตฺตน ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิเตฺตน สหคโต สหชาโต สํสโฏฺฐ สมฺปยุโตฺต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ นนุ น สมาปเตฺตสิโย น อุปปเตฺตสิโย น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, น สมาปเตฺตสิเยน จิเตฺตน…เป…. เอการมฺมโณติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สมาปเตฺตสิโย น อุปปเตฺตสิโย…เป…. เอการมฺมโณ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ, อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติฯ

อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ, อรูปธาตุปริยาปนฺโนติ? อามนฺตาฯ สทฺทราโค สทฺทธาตุํ อนุเสติ, สทฺทธาตุปริยาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ, อรูปธาตุปริยาปนฺโนติ? อามนฺตาฯ คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค โผฏฺฐพฺพธาตุํ อนุเสติ, โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สทฺทราโค สทฺทธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘สทฺทธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตา ฯ อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ, น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค โผฏฺฐพฺพธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๐๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ รูปธาตุปริยาปนฺโน, อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ กามราโค กามธาตุํ อนุเสติ, กามธาตุปริยาปนฺโนติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราโค กามธาตุํ อนุเสติ กามธาตุปริยาปนฺโน , เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปราโค รูปธาตุํ อนุเสติ รูปธาตุปริยาปนฺโน, อรูปราโค อรูปธาตุํ อนุเสติ อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติฯ

ปริยาปนฺนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๔๓) ๘. อพฺยากตกถา

๗๐๖. ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ วิปากาพฺยากตํ กิริยาพฺยากตํ รูปํ นิพฺพานํ จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุโตฺต ผโสฺส อพฺยากโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตา เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. เจตนา…เป…. จิตฺตํ อพฺยากตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺโต ผโสฺส อกุสโลติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิคตํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตา เวทนา สญฺญา เจตนา จิตฺตํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐิคตํ อกุสลนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป....ฯ

๗๐๗. ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ อผลํ อวิปากนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... นนุ สผลํ สวิปากนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สผลํ สวิปากํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ มิจฺฉาทิฏฺฐิปรมานิ วชฺชานิ [องฺคุตฺตรนิกาเย] วุตฺตานิ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิปรมานิ วชฺชานิ วุตฺตานิ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิ โข, วจฺฉ, อกุสลา [อกุสลํ (ม. นิ. ๒.๑๙๔)], สมฺมาทิฏฺฐิ กุสลา’’ [กุสลํ (ม. นิ. ๒.๑๐๔)] ติ [ม. นิ. ๒.๑๙๔]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส โข อหํ, ปุณฺณ, ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ – นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา’’ติ [ม. นิ. ๒.๗๙]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

๗๐๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากต’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘‘สสฺสโต โลโก’ติ โข, วจฺฉ, อพฺยากตเมตํ, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ โข, วจฺฉ, อพฺยากตเมตํ, ‘อนฺตวา โลโก’ติ โข, วจฺฉ, อพฺยากตเมตํ, ‘อนนฺตวา โลโก’ติ โข, วจฺฉ...เป.... ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’นฺติ โข, วจฺฉ...เป.... ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’นฺติ โข , วจฺฉ...เป.... ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, วจฺฉ...เป.... ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, วจฺฉ...เป.... ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, วจฺฉ...เป.... ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, วจฺฉ, อพฺยากตเมต’’นฺติ [สํ. นิ. ๔.๔๑๖, โถกํ ปน วิสทิสํ]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติฯ

ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคลสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ...เป.... ยญฺจ มโนกมฺมํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณิธิ, เย จ สงฺขารา, สเพฺพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺตี’’ติ [อ. นิ. ๑.๓๐๖]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

อพฺยากตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๔. จุทฺทสมวโคฺค

(๑๔๔) ๙. อปริยาปนฺนกถา

๗๐๙. ทิฏฺฐิคตํ อปริยาปนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ, สกทาคามิมโคฺค สกทาคามิผลํ, อนาคามิมโคฺค อนาคามิผลํ, อรหตฺตมโคฺค อร

หตฺตผลํ, สติปฏฺฐานํ สมฺมปฺปธานํ อิทฺธิปาโท อินฺทฺริยํ พลํ โพชฺฌงฺคํติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ… เป….ฯ

๗๑๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทิฏฺฐิคตํ อปริยาปนฺน’’นฺติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน ‘‘กาเมสุ วีตราโค’’ติ วตฺตโพฺพติ? อามนฺตาฯ ‘‘วิคตทิฏฺฐิโย’’ติ วตฺตโพฺพติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ทิฏฺฐิคตํ อปริยาปนฺนนฺติฯ

อปริยาปนฺนกถา นิฏฺฐิตาฯ

จุทฺทสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อกุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ กุสลมูลํ, กุสลมูลํ ปฏิสนฺทหติ อกุสลมูลํ, สฬายตนํ ฉวิญฺญาณกายา, อริยรูปํ มหาภูตานํ อุปาทาย, เสฺวว อนุสโย ตํ ปริยุฏฺฐานํ, ปริยุฏฺฐานํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ, ยถาธาตุ ตเณฺหว อนุเสติ, ทิฏฺฐิคตํ อพฺยากตํ, ทิฏฺฐิคตํ อปริยาปนฺนนฺติฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๔๕) ๑. ปจฺจยตากถา

๗๑๑. ปจฺจยตา ววตฺถิตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วีมํสา เหตุ, โส จ อธิปตีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ วีมํสา เหตุ, โส จ อธิปติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘เหตุปจฺจเยน ปจฺจโย, อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ ฉนฺทาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ฉนฺทาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

๗๑๒. นนุ วีริยาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วีริยาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ วีริยาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ อินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วีริยาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ อินฺทฺริยํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ วีริยาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ มคฺคงฺคนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วีริยาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ มคฺคงฺคํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, มคฺคปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

๗๑๓. นนุ จิตฺตาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปตีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ จิตฺตาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ จิตฺตาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, โส จ อาหาโรติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จิตฺตาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, โส จ อาหาโร, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, อาหารปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ จิตฺตาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ อินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จิตฺตาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ อินฺทฺริยํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

๗๑๔. นนุ วีมํสาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วีมํสาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ วีมํสาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ อินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วีมํสาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ อินฺทฺริยํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ วีมํสาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ, ตญฺจ มคฺคงฺคนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วีมํสาธิปติ สหชาตานํ ธมฺมานํ อธิปติ , ตญฺจ มคฺคงฺคํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, มคฺคปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

๗๑๕. นนุ อริยํ ธมฺมํ ครุํ กตฺวา อุปฺปชฺชติ ปจฺจเวกฺขณา, ตญฺจารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อริยํ ธมฺมํ ครุํ กตฺวา อุปฺปชฺชติ ปจฺจเวกฺขณา, ตญฺจารมฺมณํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย, อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

๗๑๖. นนุ ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, สา จ อาเสวนาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, สา จ อาเสวนา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, สา จ อาเสวนาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, สา จ อาเสวนา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

นนุ ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กิริยาพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, สา จ อาเสวนาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กิริยาพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, สา จ อาเสวนา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย, อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย’’ติฯ

๗๑๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปจฺจยตา ววตฺถิตา’’ติ? อามนฺตาฯ เหตุปจฺจเยน ปจฺจโย โหติ, อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย โหติ, อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย โหติ, สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ปจฺจยตา ววตฺถิตาติฯ

ปจฺจยตากถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๔๖) ๒. อญฺญมญฺญปจฺจยกถา

๗๑๘. อวิชฺชาปจฺจยาว สงฺขารา, น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อวิชฺชา สงฺขาเรน สหชาตาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อวิชฺชา สงฺขาเรน สหชาตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อวิชฺชาปจฺจยาปิ สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ติฯ

ตณฺหาปจฺจยาว อุปาทานํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ตณฺหา อุปาทาเนน สหชาตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตณฺหา อุปาทาเนน สหชาตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ตณฺหาปจฺจยาปิ อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา’’ติฯ

๗๑๙. ‘‘ชรามรณปจฺจยา , ภิกฺขเว, ชาติ, ชาติปจฺจยา ภโว’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ ? นตฺถิฯ เตน หิ อวิชฺชาปจฺจยาว สงฺขารา, น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ติฯ ตณฺหาปจฺจยาว อุปาทานํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา’’ติฯ

‘‘วิญฺญาณปจฺจยา, ภิกฺขเว, นามรูปํ, นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณ’’นฺติ [ที. นิ. ๒.๕๘, โถกํ ปน วิสทิสํ] – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อวิชฺชาปจฺจยาปิ สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; ตณฺหาปจฺจยาปิ อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหาติฯ

อญฺญมญฺญปจฺจยกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๔๗) ๓. อทฺธากถา

๗๒๐. อทฺธา ปรินิปฺผโนฺนติ? อามนฺตาฯ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีโต อทฺธา ปรินิปฺผโนฺนติ? อามนฺตาฯ รูปนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคโต อทฺธา ปรินิปฺผโนฺนติ? อามนฺตาฯ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปโนฺน อทฺธา ปรินิปฺผโนฺนติ? อามนฺตาฯ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ อตีโต อทฺธาติ? อามนฺตาฯ อตีตา ปญฺจทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ อนาคโต อทฺธาติ? อามนฺตาฯ อนาคตา ปญฺจทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ ปจฺจุปฺปโนฺน อทฺธาติ? อามนฺตาฯ ปจฺจุปฺปนฺนา ปญฺจทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตา ปญฺจกฺขนฺธา อตีโต อทฺธา, อนาคตา ปญฺจกฺขนฺธา อนาคโต อทฺธา, ปจฺจุปฺปนฺนา ปญฺจกฺขนฺธา ปจฺจุปฺปโนฺน อทฺธาติ? อามนฺตาฯ ปนฺนรสทฺธาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตานิ ทฺวาทสายตนานิ อตีโต อทฺธา, อนาคตานิ ทฺวาทสายตนานิ อนาคโต อทฺธา, ปจฺจุปฺปนฺนานิ ทฺวาทสายตนานิ ปจฺจุปฺปโนฺน อทฺธาติ? อามนฺตาฯ ฉตฺตึส อทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตา อฎฺฐารส ธาตุโย อตีโต อทฺธา, อนาคตา อฎฺฐารส ธาตุโย อนาคโต อทฺธา, ปจฺจุปฺปนฺนา อฎฺฐารส ธาตุโย ปจฺจุปฺปโนฺน อทฺธาติ? อามนฺตาฯ จตุปญฺญาส อทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ อตีโต อทฺธา, อนาคตานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ อนาคโต อทฺธา, ปจฺจุปฺปนฺนานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ ปจฺจุปฺปโนฺน อทฺธาติ? อามนฺตาฯ ฉสฎฺฐิ อทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๒๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อทฺธา ปรินิปฺผโนฺนติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, กถาวตฺถูนิ! กตมานิ ตีณิ? อตีตํ วา, ภิกฺขเว, อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย – ‘เอวํ อโหสิ อตีตมทฺธาน’นฺติ; อนาคตํ วา, ภิกฺขเว, อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย – ‘เอวํ ภวิสฺสติ

อนาคตมทฺธาน’นฺติ; เอตรหิ วา, ภิกฺขเว, ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย – ‘เอวํ โหติ เอตรหิ ปจฺจุปฺปนฺน’นฺติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ กถาวตฺถูนี’’ติ [อ. นิ. ๓.๖๘; ที. นิ. ๓.๓๐๕]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อทฺธา ปรินิปฺผโนฺนติฯ

อทฺธากถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๔๘) ๔. ขณลยมุหุตฺตกถา

๗๒๒. ขโณ ปรินิปฺผโนฺน, ลโย ปรินิปฺผโนฺน, มุหุตฺตํ ปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๒๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘มุหุตฺตํ ปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, กถาวตฺถูนิ! กตมานิ ตีณิ? อตีตํ วา, ภิกฺขเว, อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย – ‘เอวํ อโหสิ อตีตมทฺธาน’นฺติ; อนาคตํ วา, ภิกฺขเว, อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย – ‘เอวํ ภวิสฺสติ อนาคตมทฺธาน’นฺติ; เอตรหิ วา, ภิกฺขเว, ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย – ‘เอวํ โหติ เอตรหิ ปจฺจุปฺปนฺน’นฺติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ กถาวตฺถูนี’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ มุหุตฺตํ ปรินิปฺผนฺนนฺติฯ

ขณลยมุหุตฺตกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๔๙) ๕. อาสวกถา

๗๒๔. จตฺตาโร อาสวา อนาสวาติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ…เป.… โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๒๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘จตฺตาโร อาสวา อนาสวาติ? อามนฺตาฯ อตฺถเญฺญว อาสวา เยหิ อาสเวหิ เต อาสวา สาสวา โหนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ จตฺตาโร อาสวา อนาสวาติฯ

อาสวกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๕๐) ๖. ชรามรณกถา

๗๒๖. โลกุตฺตรานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ โลกุตฺตรนฺติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ…เป.… โพชฺฌโงฺคติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… โสตาปตฺติมคฺคสฺส ชรามรณํ โสตาปตฺติมโคฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… โสตาปตฺติมคฺคสฺส ชรามรณํ โสตาปตฺติมโคฺคติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลสฺส ชรามรณํ โสตาปตฺติผลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป.… สกทาคามิมคฺคสฺส…เป.… สกทาคามิผลสฺส…เป.… อนาคามิมคฺคสฺส…เป.… อนาคามิผลสฺส…เป.… อรหตฺตมคฺคสฺส ชรามรณํ อรหตฺตมโคฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…

เป.… อรหตฺตมคฺคสฺส ชรามรณํ อรหตฺตมโคฺคติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตผลสฺส ชรามรณํ อรหตฺตผลนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สติปฏฺฐานานํ… สมฺมปฺปธานานํ… อิทฺธิปาทานํ… อินฺทฺริยานํ… พลานํ… โพชฺฌงฺคานํ ชรามรณํ โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๒๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘โลกุตฺตรานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ โลกุตฺตรนฺติ? อามนฺตาฯ โลกิยนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ โลกุตฺตรนฺติฯ

ชรามรณกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๕๑) ๗. สญฺญาเวทยิตกถา

๗๒๘. สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โลกุตฺตราติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ผลํ นิพฺพานํ, โสตาปตฺติมโคฺค โสตาปตฺติผลํ…เป.… โพชฺฌโงฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๒๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โลกุตฺตราติ? อามนฺตาฯ โลกิยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ โลกุตฺตราติฯ

สญฺญาเวทยิตกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๕๒) ๘. ทุติยสญฺญาเวทยิตกถา

๗๓๐. สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โลกิยาติ? อามนฺตาฯ รูปนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… กามาวจราติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… รูปาวจราติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… อรูปาวจราติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๓๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โลกิยาติ? อามนฺตาฯ โลกุตฺตราติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ โลกิยาติฯ

ทุติยสญฺญาเวทยิตกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๕๓) ๙. ตติยสญฺญาเวทยิตกถา

๗๓๒. สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปโนฺน กาลํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส มารณนฺติโย ผโสฺส, มารณนฺติยา เวทนา, มารณนฺติยา สญฺญา, มารณนฺติยา เจตนา , มารณนฺติยํ จิตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส มารณนฺติโย ผโสฺส, มารณนฺติยา เวทนา, มารณนฺติยา สญฺญา, มารณนฺติยา เจตนา, มารณนฺติยํ จิตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส มารณนฺติโย

ผโสฺส, มารณนฺติยา เวทนา, มารณนฺติยา สญฺญา, มารณนฺติยา เจตนา, มารณนฺติยํ จิตฺตํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน กาลํ กเรยฺยา’’ติฯ

สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน กาลํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส ผโสฺส เวทนา สญฺญา เจตนา จิตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส ผโสฺส เวทนา สญฺญา เจตนา จิตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อผสฺสกสฺส กาลํ กิริยา, อเวทนกสฺส กาลํ กิริยา…เป…. อจิตฺตกสฺส กาลํ กิริยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… นนุ สผสฺสกสฺส กาลํ กิริยา…เป…. สจิตฺตกสฺส กาลํ กิริยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สผสฺสกสฺส กาลํ กิริยา…เป…. สจิตฺตกสฺส กาลํ กิริยา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน กาลํ กเรยฺยา’’ติฯ

สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน กาลํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส กาเย วิสํ กเมยฺย, สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส กาเย วิสํ น กเมยฺย, สตฺถํ น กเมยฺย, อคฺคิ น กเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส กาเย วิสํ น กเมยฺย, สตฺถํ น กเมยฺย, อคฺคิ น กเมยฺย, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน กาลํ กเรยฺยา’’ติฯ

สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน กาลํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส กาเย วิสํ กเมยฺย, สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ น นิโรธํ สมาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๗๓๓. สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน น กาลํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โส นิยาโม เยน นิยาเมน นิยโต สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน น กาลํ กเรยฺยาติ? นตฺถิฯ หญฺจิ นตฺถิ โส นิยาโม เยน นิยาเมน นิยโต สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน น กาลํ กเรยฺย, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน น กาลํ กเรยฺยาติฯ

๗๓๔. จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี น กาลํ กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โส นิยาโม เยน นิยาเมน นิยโต จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี น กาลํ กเรยฺยาติ? นตฺถิฯ หญฺจิ นตฺถิ โส นิยาโม เยน นิยาเมน นิยโต จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี น กาลํ กเรยฺย, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘จกฺขุวิญฺญาณสมงฺคี น กาลํ กเรยฺยา’’ติฯ

ตติยสญฺญาเวทยิตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวโคฺค

(๑๕๔) ๑๐. อสญฺญสตฺตุปิกกถา

๗๓๕. สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส อโลโภ กุสลมูลํ , อโทโส กุสลมูลํ, อโมโห กุสลมูลํ, สทฺธา วีริยํ สติ สมาธิ ปญฺญาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส อโลโภ กุสลมูลํ , อโทโส กุสลมูลํ…เป…. ปญฺญาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส อโลโภ กุสลมูลํ, อโทโส กุสลมูลํ, อโมโห กุสลมูลํ, สทฺธา วีริยํ สติ สมาธิ ปญฺญา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกา’’ติฯ

สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส ผสฺส เวทนา สญฺญา เจตนา จิตฺตนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. นตฺถิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส ผสฺส เวทนา สญฺญา เจตนา จิตฺตนฺติ? อามนฺตาฯ อผสฺสกสฺส มคฺคภาวนา…เป…. อจิตฺตกสฺส มคฺคภาวนาติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. นนุ สผสฺสกสฺส มคฺคภาวนา…เป…. สจิตฺตกสฺส มคฺคภาวนาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สผสฺสกสฺส มคฺคภาวนา…เป…. สจิตฺตกสฺส มคฺคภาวนา, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกา’’ติฯ

สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกาติ? อามนฺตาฯ เย เกจิ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชนฺติ, สพฺพ เต อสญฺญสตฺตุปิกาติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๗๓๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อิธาปิ อสญฺญี ตตฺราปิ อสญฺญีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อิธาปิ อสญฺญี ตตฺราปิ อสญฺญี, เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ อสญฺญสตฺตุปิกา’’ติฯ

อสญฺญสตฺตุปิกกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๕. ปนฺนรสมวคฺค

(๑๕๕) ๑๑. กมฺมูปจยกถา

๗๓๗. อญฺญํ กมฺมํ อโญฺญ กมฺมูปจโยติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ ผสฺส, อโญฺญ ผสฺสูปจโย; อญฺญา เวทนา, อโญฺญ เวทนูปจโย; อญฺญา สญฺญา, อโญฺญ สญฺญูปจโย; อญฺญา เจตนา, อโญฺญ เจตนูปจโย; อญฺญํ จิตฺตํ, อโญฺญ จิตฺตูปจโย; อญฺญา สทฺธา, อโญฺญ สทฺธูปจโย; อญฺญํ วีริยํ, อโญฺญ วีริยูปจโย; อญฺญา สติ, อโญฺญ สตูปจโย ; อโญฺญ สมาธิ, อโญฺญ สมาธูปจโย; อญฺญา ปญฺญา, อโญฺญ ปญฺญูปจโย; อโญฺญ ราโค, อโญฺญ ราคูปจโย…เป…. อญฺญํ อโนตฺตปฺปํ, อโญฺญ อโนตฺตปฺปูปจโยติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๗๓๘. อญฺญํ กมฺมํ, อโญฺญ กมฺมูปจโยติ? อามนฺตาฯ กมฺมูปจโย กเมฺมน สหชาโตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

กมฺมูปจโย กเมฺมน สหชาโตติ, อามนฺตาฯ กุสเลน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย กุสโลติ, น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

กุสเลน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย กุสโลติ? อามนฺตาฯ สุขาย เวทนาย สมฺปยุเตฺตน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. ทุกฺขาย เวทนาย…เป…. อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุเตฺตน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๗๓๙. กมฺมูปจโย กเมฺมน สหชาโตติ? อามนฺตาฯ อกุสเลน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย อกุสโลติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

อกุสเลน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย อกุสโลติ? อามนฺตาฯ สุขาย เวทนาย สมฺปยุเตฺตน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺตติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป…. ทุกฺ

ขาย เวทนาย…เป…. อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตน กเมฺมน สหชาโต กมฺมูปจโย อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๔๐. กมฺมํ จิตฺเตน สหชาตํ, กมฺมํ สารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ กมฺมูปจโย จิตฺเตน สหชาโต, กมฺมูปจโย สารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กมฺมูปจโย จิตฺเตน สหชาโต , กมฺมูปจโย อนารมฺมโณติ ? อามนฺตาฯ กมฺมํ จิตฺเตน สหชาตํ, กมฺมํ อนารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กมฺมํ จิตฺเตน สหชาตํ, จิตฺตํ ภิชฺชมานํ กมฺมํ ภิชฺชตีติ? อามนฺตาฯ กมฺมูปจโย จิตฺเตน สหชาโต, จิตฺตํ ภิชฺชมานํ กมฺมูปจโย ภิชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กมฺมูปจโย จิตฺเตน สหชาโต, จิตฺตํ ภิชฺชมานํ กมฺมูปจโย น ภิชฺชตีติ? อามนฺตาฯ กมฺมํ จิตฺเตน สหชาตํ, จิตฺตํ ภิชฺชมานํ กมฺมํ น ภิชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๔๑. กมฺมมฺหิ กมฺมูปจโยติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว กมฺมํ โส กมฺมูปจโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กมฺมมฺหิ กมฺมูปจโย, กมฺมูปจยโต วิปาโก นิพฺพตฺตตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว กมฺมํ, โส กมฺมูปจโย, โส กมฺมวิปาโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กมฺมมฺหิ กมฺมูปจโย, กมฺมูปจยโต วิปาโก นิพฺพตฺตติ, วิปาโก สารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ กมฺมูปจโย สารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กมฺมูปจโย อนารมฺมโณติ? อามนฺตาฯ วิปาโก อนารมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๔๒. อญฺญํ กมฺมํ อโญฺญ กมฺมูปจโยติ, อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ปุณฺณ, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ [สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ (ก.) ม. นิ. ๒.๘๑ ปสฺสิตพฺพํ] กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ…เป…. มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, โส สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ…เป…. มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาพชฺฌาปิ อพฺยาพชฺฌาปิ ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส สพฺยาพเชฺฌหิปิ อพฺยาพเชฺฌหิปิ ผเสฺสหิ ผุโฎฺฐ สมาโน สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ เวทนํ เวเทติ โวกิณฺณสุขทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา เอกเจฺจ จ เทวา เอกเจฺจ จ วินิปาติกาฯ อิติ โข, ปุณฺณ, ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ, ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติ, อุปปนฺนเมตํ ผสฺสา ผุสนฺติฯ เอวมฺปาหํ, ปุณฺณ, ‘กมฺมทายาทา สตฺตา’ติ วทามี’’ติ [ม. นิ. ๒.๘๑]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อญฺญํ กมฺมํ, อโญฺญ กมฺมูปจโย’’ติฯ

กมฺมูปจยกถา นิฎฺฐิตาฯ

ปนฺนรสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปจฺจยตา ววตฺถิตา, ปฏิจฺจสมุปฺปาโท, อทฺธา, ขโณ ลโย มุหุตฺตํ, จตฺตาโร อาสวา อนาสวา, โลกุตฺตรานํ ธมฺมานํ ชรามรณํ โลกุตฺตรา, สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โลกุตฺตรา, สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โลกิยา, สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปโนฺน กาลํ กเรยฺย, เสฺวว มโคฺค อสญฺญสตฺตุปปตฺติยา , อญฺญํ กมฺมํ อโญฺญ กมฺมูปจโยติฯ

ตติโย ปณฺณาสโกฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อนุสยา, สํวโร, กโปฺป, มูลญฺจ ววตฺถิตาติฯ

๑๖. โสฬสมวโคฺค

(๑๕๖) ๑. นิคฺคหกถา

๗๔๓. ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส จิตฺตํ “มา รชฺชิ”, “มา ทุสฺสิ”, “มา มุยฺหิ”, “มา กิลิสฺสี”ติ นิคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อุปฺปโนฺน ผโสฺส “มา นิรุชฺฌี”ติ นิคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปโร ปรสฺส อุปฺปนฺนา เวทนา…เป…. อุปฺปนฺนา สญฺญา… อุปฺปนฺนา เจตนา… อุปฺปนฺนํ จิตฺตํ… อุปฺปนฺนา สทฺธา… อุปฺปนฺนํ วีริยํ … อุปฺปนฺนา สติ… อุปฺปโนฺน สมาธิ…เป…. อุปฺปนฺนา ปญฺญา “มา นิรุชฺฌี”ติ นิคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺถาย ราคํ ปชหติ… โทสํ ปชหติ…เป…. อโนตฺตปฺปํ ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺถาย มคฺคํ ภาเวติ… สติปฏฺฐานํ ภาเวติ…เป…. โพชฺฌงฺคํ ภาเวตีติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺถาย ทุกฺขํ ปริชานาติ, สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ อญฺญสฺส การโก, ปรงฺกตํ สุขํ ทุกฺขํ อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“อตฺตนาว กตํ ปาปํ, อตฺตนา สํกิลิสฺสติ;
อตฺตนา อกตํ ปาปํ, อตฺตนาว วิสุชฺฌติ;
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ, นาโญฺญ อญฺญํ วิโสธเย”ติ [ธ. ป. ๑๖๕]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – “ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตี”ติฯ

๗๔๔. น วตฺตพฺพํ – “ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตี”ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ พลปฺปตฺตา, อตฺถิ วสีภูตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ พลปฺปตฺตา, อตฺถิ วสีภูตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “ปโร ปรสฺส จิตฺตํ นิคฺคณฺหาตี”ติฯ

นิคฺคหกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวโคฺค

(๑๕๗) ๒. ปคฺคหกถา

๗๔๕. ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส จิตฺตํ “มา รชฺชิ,” “มา ทุสฺสิ,” “มา มุยฺหิ,” “มา กิลิสฺสี”ติ ปคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อโลภํ กุสลมูลํ ชเนติ… อโทสํ กุสลมูลํ ชเนติ… อ

โมหํ กุสลมูลํ ชเนติ... สทฺธํ ชเนติ... วีริยํ ชเนติ... สตึ ชเนติ... สมาธึ ชเนติ... ปญฺญํ ชเนตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อุปฺปนฺนํ ผสฺสํ ''มา นิรุชฺฌี''ติ ปคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... ปโร ปรสฺส อุปฺปนฺนํ เวทนา...เป.... อุปฺปนฺนา ปญฺญา ''มา นิรุชฺฌี''ติ ปคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺถาย ราคํ ปชหติ... โทสํ ปชหติ... โมหํ ปชหติ...เป.... อโนตฺตปฺปํ ปชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺถาย มคฺคํ ภาเวติ... สติปฏฺฐานํ ภาเวติ...เป.... โพชฺฌงฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺถาย ทุกฺขํ ปริชานาติ...เป.... มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ อญฺญสฺส การโก, ปรงฺกตํ สุขํ ทุกฺขํ อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ''อตฺตนาว กตํ ปาปํ...เป.... นาโญฺญ อญฺญํ วิโสธเย''ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ''ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี''ติฯ

๗๔๖. น วตฺตพฺพํ – ''ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี''ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ พลปฺปตฺตา, อตฺถิ วสีภูตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ พลปฺปตฺตา, อตฺถิ วสีภูตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ''ปโร ปรสฺส จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี''ติฯ

ปคฺคหกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวโคฺค

(๑๕๘) ๓. สุขานุปฺปทานกถา

๗๔๗. ปโร ปรสฺส สุขํ อนุปฺปเทตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส ทุกฺขํ อนุปฺปเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... ปโร ปรสฺส ทุกฺขํ น อนุปฺปเทตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส สุขํ น อนุปฺปเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... ปโร ปรสฺส สุขํ อนุปฺปเทตีติ? อามนฺตาฯ ปโร ปรสฺส อตฺตโน สุขํ อนุปฺปเทติ, อเญฺญสํ สุขํ อนุปฺปเทติ, ตสฺส สุขํ อนุปฺปเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... ปโร ปรสฺส เนวตฺตโน, น อเญฺญสํ, น ตสฺส สุขํ อนุปฺปเทตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปโร ปรสฺส เนวตฺตโน, น อเญฺญสํ, น ตสฺส สุขํ อนุปฺปเทติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ''ปโร ปรสฺส สุขํ อนุปฺปเทตี''ติฯ

ปโร ปรสฺส สุขํ อนุปฺปเทตีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ อญฺญสฺส การโก, ปรงฺกตํ สุขํ ทุกฺขํ อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๗๔๘. น วตฺตพฺพํ – ''ปโร ปรสฺส สุขํ อนุปฺปเทตี''ติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา อุทายี เอตทโวจ – ''พหูนํ วต โน ภควา ทุกฺขธมฺมานํ อปหตฺตา, พหูนํ วต โน ภควา สุขธมฺมานํ อุป

หตฺตา, พหูนํ วต โน ภควา อกุสลานํ ธมฺมานํ อปหตฺตา, พหูนํ วต โน ภควา กุสลานํ ธมฺมานํ อุปหตฺตา''ติ [ม. นิ. ๒.๑๔๘ ลฎฺกิโกปเม]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปโร ปรสฺส สุขํ อนุปฺปเทตีติฯ

สุขานุปฺปทานกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวโคฺค

(๑๕๙) ๔. อธิคยฺหมนสิการกถา

๗๔๙. อธิคยฺห มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ เตน จิเตฺตน ตํ จิตฺตํ ปชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน จิเตฺตน ตํ จิตฺตํ ปชานาตีติ? อามนฺตา ฯ เตน จิเตฺตน ตํ จิตฺตํ ''จิตฺต''นฺติ ปชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน จิเตฺตน ตํ จิตฺตํ ''จิตฺต''นฺติ ปชานาตีติ? อามนฺตาฯ ตํ จิตฺตํ ตสฺส จิตฺตสฺส อารมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ตํ จิตฺตํ ตสฺส จิตฺตสฺส อารมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ เตน ผเสฺสน ตํ ผสฺสํ ผุสติ, ตาย เวทนาย…เป…. ตาย สญฺญาย… ตาย เจตนาย… เตน จิเตฺตน… เตน วิตเกฺกน… เตน วิจาเรน… ตาย ปีติยา… ตาย สติยา… ตาย ปญฺญาย ตํ ปญฺญํ ปชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๕๐. อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, ปจฺจุปฺปนฺนํ ''ปจฺจุปฺปนฺน''นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, ปจฺจุปฺปนฺนํ ''ปจฺจุปฺปนฺน''นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิ กโรติ, ปจฺจุปฺปนฺนํ ''ปจฺจุปฺปนฺน''นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิ กโรติ, ปจฺจุปฺปนฺนํ ''ปจฺจุปฺปนฺน''นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ติณฺณํ ผสฺสานํ…เป…. ติณฺณํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๕๑. อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ ''อตีต''นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, ปจฺจุปฺปนฺนํ ''ปจฺจุปฺปนฺน''นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคตํ ''อนาคต''นฺติ มนสิกโรโนฺต, ปจฺจุปฺปนฺนํ ''ปจฺจุปฺปนฺน''นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อนาคตํ “อนาคต”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ “อตีต”นฺติ มนสิ กโรติ, ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อนาคตํ “อนาคต”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ “อตีต”นฺติ มนสิ กโรติ, ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ติณฺณํ ผสฺสานํ…เป…. ติณฺณํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๗๕๒. ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิกโรโนฺต , อตีตํ “อตีต”นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ “อตีต”นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อนาคตํ “อนาคต”นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อนาคตํ “อนาคต”นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ “อตีต”นฺติ มนสิ กโรติ, อนาคตํ “อนาคต”นฺติ มนสิ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ปจฺจุปฺปนฺนํ “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติ มนสิกโรโนฺต, อตีตํ “อตีต”นฺติ มนสิ กโรติ, อนาคตํ “อนาคต”นฺติ มนสิ กโรตีติ? อามนฺตาฯ ติณฺณํ ผสฺสานํ…เป…. ติณฺณํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๗๕๓. น วตฺตพฺพํ – “อธิคยฺห มนสิ กโรตี”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“สเพฺพ สงฺขารา อนิจฺจาติ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ;
อถ นิพฺพินฺทติ ทุเกฺข, เอส มโคฺค วิสุทฺธิยาฯ

“สเพฺพ สงฺขารา ทุกฺขาติ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ;
อถ นิพฺพินฺทติ ทุเกฺข, เอส มโคฺค วิสุทฺธิยาฯ

“สเพฺพ ธมฺมา อนตฺตาติ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ;
อถ นิพฺพินฺทติ ทุเกฺข, เอส มโคฺค วิสุทฺธิยา”ติ [ธ. ป. ๒๗๗-๒๗๙]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อธิคยฺห มนสิ กโรตีติฯ

อธิคยฺหมนสิการกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวโคฺค

(๑๖๐) ๕. รูปํ เหตูติกถา

๗๕๔. รูปํ เหตูติ? อามนฺตาฯ อโลโภ เหตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อโทโส เหตุ… เป…. อโมโห เหตุ… โลโภ เหตุ… โทโส เหตุ… โมโห เหตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปํ เหตูติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “รูปํ เหตู”ติฯ

๗๕๕. อโลโภ เหตุ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ เหตุ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อโทโส เหตุ… อโมโห เหตุ… โลโภ เหตุ… โทโส เหตุ… โมโห เหตุ สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ เหตุ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปํ เหตุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อโลโภ เหตุ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. รูปํ เหตุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ อโทโส เหตุ… อโมโห เหตุ… โลโภ เหตุ… โทโส เหตุ… โมโห เหตุ อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๗๕๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ เหตู’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ มหาภูตา อุปาทายรูปานํ [อุปาทารูปานํ (สี. ปี. ก.)] อุปาทายเหตูติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มหาภูตา อุปาทายรูปานํ อุปาทายเหตุ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปํ เหตู’’ติฯ

รูปํ เหตูติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวคฺค

(๑๖๑) ๖. รูปํ สเหตุกนฺติกถา

๗๕๗. รูปํ สเหตุกนฺติ? อามนฺตาฯ อโลภเหตุนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อโทสเหตุนาติ …เป…. อโมหเหตุนาติ…เป…. โลภเหตุนา…เป…. โทสเหตุนา…เป…. โมหเหตุนาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปํ สเหตุกนฺติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปํ สเหตุก’’นฺติฯ

๗๕๘. อโลโภ สเหตุโก สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ สเหตุกํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อโทโส สเหตุโก…เป…. อโมโห… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ… ปญฺญา… โลโภ… โทโส… โมโห… มาโน… ทิฏฺฐิ… วิจิกิจฺฉา… ถินํ… อุทฺธจฺจํ… อหิริกํ… อโนตฺตปฺปํ สเหตุกํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ สเหตุกํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

รูปํ สเหตุกํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อโลโภ สเหตุโก อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. รูปํ สเหตุกํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อโทโส สเหตุโก…เป…. อโนตฺตปฺปํ สเหตุกํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๗๕๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ สเหตุก’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ รูปํ สปฺปจฺจยนฺติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปํ สปฺปจฺจยํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ สเหตุก’’นฺติฯ

รูปํ สเหตุกนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวโคฺค

(๑๖๒) ๗. รูปํ กุสลากุสลนฺติกถา

๗๖๐. รูปํ กุสลนฺติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ กุสล’’นฺติฯ

๗๖๑. อโลโภ กุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ กุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อโทโส กุสโล…เป…. อโมโห กุสโล…เป…. สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา กุสลา สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ กุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปํ กุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อโลโภ กุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา …เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปํ กุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ อโทโส กุสโล…เป…. ปญฺญา กุสลา อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๖๒. รูปํ อกุสลนฺติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปํ อกุสล’’นฺติ…เป….ฯ

๗๖๓. โลโภ อกุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ รูปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โทโส… โมโห… มาโน…เป…. อโนตฺตปฺปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ ? อามนฺตาฯ รูปํ อกุสลํ สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ โลโภ อกุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ โทโส… โมโห…เป…. อโนตฺตปฺปํ อกุสลํ อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฎฺฎนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๖๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปี’’ติฯ

รูปํ กุสลากุสลนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวคฺค

(๑๖๓) ๘. รูปํ วิปาโกติกถา

๗๖๕. รูปํ วิปาโกติ? อามนฺตาฯ รูปํ สุขเวทนิยํ ทุกฺขเวทนิยํ อทุกฺขมสุขเวทนิยํ , สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, ผสฺเสน สมฺปยุตฺตํ…เป.… จิตฺเตน สมฺปยุตฺตํ, สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… นนุ น สุขเวทนิยํ น ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สุขเวทนิยํ น ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปํ วิปาโก’’ติฯ

๗๖๖. ผสฺโส วิปาโก, ผสฺโส สุขเวทนิโย ทุกฺขเวทนิโย…เป.… สารมฺมโณ , อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ รูปํ วิปาโก, รูปํ สุขเวทนิยํ ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… สารมฺมณํ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

รูปํ วิปาโก , รูปํ น สุขเวทนิยํ น ทุกฺขเวทนิยํ…เป.… อนารมฺมณํ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? อามนฺตาฯ ผสฺโส วิปาโก, ผสฺโส น สุขเวทนิโย น ทุกฺขเวทนิโย…เป.… อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป.… ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๗๖๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปํ วิปาโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺปนฺนา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา วิปาโกติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺปนฺนา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา วิปาโก, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺปนฺนํ รูปํ วิปาโก’’ติฯ

รูปํ วิปาโกติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวคฺค

(๑๖๔) ๙. รูปํ รูปาวจรารูปาวจรนฺติกถา

๗๖๘. อตฺถิ รูปํ รูปาวจรนฺติ? อามนฺตาฯ สมาปตฺเตสิยํ อุปปตฺเตสิยํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ, สมาปตฺเตสิเยน จิตฺเตน อุปปตฺเตสิเยน จิตฺเตน ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิตฺเตน สหคตํ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํ เอกุปฺปาทํ เอกนิโรธํ เอกวตฺถุกํ เอการมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… นนุ น สมาปตฺเตสิยํ น อุปปตฺเตสิยํ น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ, น สมาปตฺเตสิเยน จิตฺเตน น อุปปตฺเตสิเยน จิตฺเตน น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิตฺเตน สหคตํ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํ เอกุปฺปาทํ เอกนิโรธํ เอกวตฺถุกํ เอการมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สมาปตฺเตสิยํ น อุปปตฺเตสิยํ น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ, น สมาปตฺเตสิเยน จิตฺเตน…เป.… เอการมฺมณํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ รูปํ รูปาวจร’’นฺติฯ

๗๖๙. อตฺถิ รูปํ อรูปาวจรนฺติ? อามนฺตาฯ สมาปตฺตสิยํ อุปปตฺตสิยํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ, สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน อุปปตฺตสิเยน จิตฺตน ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิตฺตน สหคตํ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํ เอกุปฺปาทํ เอกนิโรธํ เอกวตฺถุกํ เอการมฺมณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ น สมาปตฺตสิยํ น อุปปตฺตสิยํ น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ, น สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน …เป…. เอการมฺมณนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สมาปตฺตสิยํ น อุปปตฺตสิยํ…เป…. เอกวตฺถุกํ เอการมฺมณํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ รูปํ อรูปาวจร’’นฺติฯ

๗๗๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ รูปํ รูปาวจรํ, อตฺถิ รูปํ อรูปาวจร’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ กามาวจรกมฺมสฺส กตตฺตา รูปํ กามาวจรนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามาวจรกมฺมสฺส กตตฺตา รูปํ กามาวจรํ , เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปาวจรกมฺมสฺส กตตฺตา รูปํ รูปาวจรํ, อรูปาวจรกมฺมสฺส กตตฺตา รูปํ อรูปาวจร’’นฺติฯ

รูปํ รูปาวจรารูปาวจรนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๖. โสฬสมวคฺค

(๑๖๕) ๑๐. รูปารูปธาตุปริยาปนฺนกถา

๗๗๑. รูปราโค รูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ สมาปตฺตสิโย อุปปตฺตสิโย ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน อุปปตฺตสิเยน จิตฺตน ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิตฺตน สหคโต สหชาโต สํสโฏฺฐ สมฺปยุโตฺต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ น สมาปตฺตสิโย น อุปปตฺตสิโย น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, น สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน…เป…. เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สมาปตฺตสิโย น อุปปตฺตสิโย น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, น สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน…เป…. เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รูปราโค รูปธาตุปริยาปโนฺน’’ติฯ

๗๗๒. รูปราโค รูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ สทฺทราโค สทฺทธาตุปริยาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. รูปราโค รูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สทฺทราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘สทฺทธาตุปริยาปโนฺน’’ติ? อามนฺตาฯ รูปราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปธาตุปริยาปโนฺน’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปโนฺน’’ติ? อามนฺตา ฯ รูปราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปธาตุปริยาปโนฺน’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๗๓. อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ อรูปราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปธาตุปริยาปโนฺน’’ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปโนฺนติ? อามนฺตาฯ สมาปตฺตสิโย อุปปตฺตสิโย ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน อุปปตฺตสิเยน จิตฺตน ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิตฺตน สหคโต สหชาโต สํสโฏฺฐ สมฺปยุโตฺต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ น สมาปตฺตสิโย น อุปปตฺตสิโย น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, น สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน…เป…. เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ น สมาปตฺตสิโย น อุปปตฺตสิโย น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร, น สมาปตฺตสิเยน จิตฺตน น อุปปตฺตสิเยน จิตฺตน น ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาเรน จิตฺตน สหคโต สหชาโต สํสโฏฺฐ

สมฺปยุตฺต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติฯ

๗๗๔. อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปนฺโนติ? อามนฺตาฯ สทฺทราโค สทฺทธาตุปริยาปนฺโนติ ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปนฺโนติ? อามนฺตาฯ คนฺธราโค…เป.… รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สทฺทราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘สทฺทธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ อรูปราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. คนฺธราโค…เป…. รสราโค…เป…. โผฏฺฐพฺพราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘โผฏฺฐพฺพธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ อรูปราโค น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๗๗๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘รูปราโค รูปธาตุปริยาปนฺโน, อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ กามราโค กามธาตุปริยาปนฺโนติ ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราโค กามธาตุปริยาปนฺโน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปราโค รูปธาตุปริยาปนฺโน, อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปนฺโน’’ติฯ

รูปราโค รูปธาตุปริยาปนฺโน อรูปราโค อรูปธาตุปริยาปนฺโนติกถา นิฏฺฐิตาฯ

รูปารูปธาตุปริยาปนฺนกถา นิฏฺฐิตาฯ

โสฬสมวคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จิตฺตนิคฺคโห, จิตฺตปคฺคโห, สุขานุปฺปทานํ, อธิคยฺห มนสิกาโร, รูปํ เหตุ, รูปํ สเหตุกํ, รูปํ กุสลมฺปิ อกุสลมฺปิ, รูปํ วิปาโก, อตฺถิ รูปํ รูปาวจรํ อตฺถิ รูปํ อรูปาวจรํ, สเพฺพ กิเลสา กามธาตุปริยาปนฺนาติฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๖๖) ๑. อรหโต ปุญฺญูปจยกถา

๗๗๖. อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโยติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อปุญฺญูปจโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ อรหโต อปุญฺญูปจโยติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๗๗. อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโยติ? อามนฺตาฯ อรหา ปุญฺญาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อาเนญฺชาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, คติสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรติ, ภวสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรติ, อิสฺสริยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรติ, อธิปจฺจสํวตฺตนิยํ [อาธิปจฺจสํวตฺตนิกํ (?)] กมฺมํ กโรติ, มหาโภคสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรติ, มหาปริวารสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรติ, เทวโสภคฺยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรติ, มนุสฺสโสภคฺยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๗๘. อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโยติ? อามนฺตาฯ อรหา อาจินาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหา อปจินาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อรหา ปชหตีติ…เป…. อรหา อุปาทิยตีติ…เป…. อรหา วิสิเนตีติ…เป…. อรหา อุสฺสิเนตีติ…เป…. อรหา วิธูเปตีติ …เป…. อรหา สนฺธูเปตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อรหา เนวาจินาติ น อปจินาติ อปจินิตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนวาจินาติ นาปจินาติ อปจินิตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโย’’ติฯ

นนุ อรหา เนว ปชหติ น อุปาทิยติ ปชหิตฺวา ฐิโต, เนว วิสิเนติ น อุสฺสิเนติ วิสิเนตฺวา ฐิโต, เนว วิธูเปติ น สนฺธูเปติ วิธูเปตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนว วิธูเปติ น สนฺธูเปติ วิธูเปตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโย’’ติฯ

๗๗๙. นตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโยติ? อามนฺตาฯ อรหา ทานํ ทเทยฺยาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อรหา ทานํ ทเทยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโย’’ติฯ

อรหา จีวรํ ทเทยฺย…เป…. ปิณฺฑปาตํ ทเทยฺย… เสนาสนํ ทเทยฺย… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทเทยฺย… ขาทนียํ ทเทยฺย… โภชนียํ ทเทยฺย… ปานียํ ทเทยฺย… เจติยํ วเนฺทยฺย… เจติเย มาลํ อาโรเปยฺย… คนฺธํ อาโรเปยฺย… วิเลปนํ อาโรเปยฺย…เป…. เจติยํ อภิทกฺขิณํ [ปทกฺขิณํ (?)] กเรยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เจติยํ อภิทกฺขิณํ กเรยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโย’’ติฯ

อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโยติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๖๗) ๒. นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติกถา

๗๘๐. นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ อรหนฺตฆาตโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ อรหนฺตฆาตโกติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติ? อามนฺตาฯ โย อรหนฺตํ ชีวิตา โวโรเปติ, สติ ชีวิเต

ชีวิตาวเสเส ชีวิตา โวโรเปติ, อสติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ชีวิตา โวโรเปตีติ? สติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ชีวิตา โวโรเปตีติฯ หญฺจิ สติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ชีวิตา โวโรเปติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจู’’ติฯ อสติ ชีวิเต ชีวิตาวเสเส ชีวิตา โวโรเปตีติ, นตฺถิ อรหนฺตฆาตโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๘๑. นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติ? อามนฺตาฯ อรหโต กาเย วิสํ น กเมยฺย, สตฺถํ น กเมยฺย, อคฺคิ น กเมยฺยาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ อรหโต กาเย วิสํ กเมยฺย , สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหโต กาเย วิสํ กเมยฺย, สตฺถํ กเมยฺย, อคฺคิ กเมยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจู’’ติฯ

อรหโต กาเย วิสํ น กเมยฺย, สตฺถํ น กเมยฺย, อคฺคิ น กเมยฺยาติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ อรหนฺตฆาตโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๘๒. อตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘นาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา พฺยนฺตีภาวํ วทามิ; ตญฺจ โข ทิเฎฺฐว ธเมฺม อุปปชฺชํ วา อปเร วา ปริยาเย’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติฯ

นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจูติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๖๘) ๓. สพฺพมิทํ กมฺมโตติกถา

๗๘๓. สพฺพมิทํ กมฺมโตติ? อามนฺตาฯ กมฺมมฺปิ กมฺมโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สพฺพมิทํ กมฺมโตติ? อามนฺตาฯ สพฺพมิทํ ปุเพฺพกตเหตูติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… สพฺพมิทํ กมฺมโตติ? อามนฺตาฯ สพฺพมิทํ กมฺมวิปากโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๘๔. สพฺพมิทํ กมฺมวิปากโตติ? อามนฺตาฯ กมฺมวิปาเกน ปาณํ หเนยฺยาติ? อามนฺตาฯ ปาณาติปาโต สผโลติ? อามนฺตาฯ กมฺมวิปาโก สผโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… กมฺมวิปาโก อผโลติ? อามนฺตาฯ ปาณาติปาโต อผโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

กมฺมวิปาเกน อทินฺนํ อาทิเยยฺย…เป.… มุสา ภเณยฺย… ปิสุณํ ภเณยฺย… ผรุสํ ภเณยฺย… สมฺผํ ปลเปยฺย… สนฺธึ ฉินฺเทยฺย… นิโลฺลปํ หเรยฺย… เอกาคาริกํ กเรยฺย… ปริปเนฺถ ติเฎฺฐยฺย… ปรทารํ คเจฺฉยฺย… คามฆาตกํ กเรยฺย… นิคมฆาตกํ กเรยฺย… กมฺมวิปาเกน ทานํ ทเทยฺย… จีวรํ ทเทยฺย … ปิณฺฑปาตํ ทเทยฺย… เสนาสนํ ทเทยฺย… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทเทยฺยาติ? อามนฺตาฯ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร สผโลติ? อามนฺตาฯ กมฺมวิปาโก สผโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… กมฺมวิปาโก อผโลติ? อามนฺตาฯ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร อผโลติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

๗๘๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สพฺพมิทํ กมฺมโต’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘กมฺมุนา วตฺตตี [วตฺตติ (ปี. ก., ม. นิ. ๒.๔๖๐), วตฺตเต (?)] โลโก, กมฺมุนา วตฺตตี [วตฺตติ (ปี. ก., ม. นิ. ๒.๔๖๐), วตฺตเต (?)] ปชา;

กมฺมนิพนฺธนา สตฺตา, รถสฺสาณีว ยายโต [ม. นิ. ๒.๔๖๐; สุ. นิ. ๖๕๙]ฯ

“กเมฺมน กิตฺตึ ลภเต ปสํสํ,
กเมฺมน ชานิญฺจ วธญฺจ พนฺธํ;
ตํ กมฺมํ นานากรณํ วิทิตฺวา,
กสฺมา วเท นตฺถิ กมฺมนฺติ โลเก”ติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ “สพฺพมิทํ กมฺมโต”ติฯ

สพฺพมิทํ กมฺมโตติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๖๙) ๔. อินฺทฺริยพทฺธกถา

๗๘๖. อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว ทุกฺขนฺติ? อามนฺตาฯ อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฎิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฎิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฎิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว ทุกฺข”นฺติฯ

อนินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฎิจฺจสมุปฺปนฺนํ…เป…. วิปริณามธมฺมํ, ตญฺจ น ทุกฺขนฺติ? อามนฺตาฯ อินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ สงฺขตํ…เป…. วิปริณามธมฺมํ, ตญฺจ น ทุกฺขนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ สงฺขตํ…เป…. วิปริณามธมฺมํ, ตญฺจ ทุกฺขนฺติ [อิทํ-ปุจฺฉาทฺวเยน ปุริมปุจฺฉาทฺวยสฺส ปุรโต ภวิตพฺพํ]? อามนฺตาฯ อนินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ สงฺขตํ…เป…. วิปริณามธมฺมํ, ตญฺจ ทุกฺขนฺติ [อิทํ-ปุจฺฉาทฺวเยน ปุริมปุจฺฉาทฺวยสฺส ปุรโต ภวิตพฺพํ]? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๘๗. อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว ทุกฺขนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ [สํ. นิ. ๓.๑๕] วุตฺตํ ภควตา – “อนินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจ”นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ [สํ. นิ. ๓.๑๕] วุตฺตํ ภควตา – อนินฺทฺริยพทฺธํ อนิจฺจํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว ทุกฺข”นฺติฯ

๗๘๘. น วตฺตพฺพํ – “อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว ทุกฺข”นฺติ? อามนฺตาฯ ยถา อินฺทฺริยพทฺธสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ, เอวเมวํ อนินฺทฺริยพทฺธสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยถา อินฺทฺริยพทฺธํ ทุกฺขํ ปริญฺญาตํ น ปุน อุปฺปชฺชติ , เอวเมวํ อนินฺทฺริยพทฺธํ ทุกฺขํ ปริญฺญาตํ น ปุน อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ อินฺทฺริยพทฺธเญฺญว ทุกฺขนฺติฯ

อินฺทฺริยพทฺธกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๐) ๕. ฐเปตฺวา อริยมคฺคนฺติกถา

๗๘๙. ฐเปตฺวา อริยมคฺคํ อวเสสา สงฺขารา ทุกฺขาติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขสมุทโยปิ ทุโกฺขติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทุกฺขสมุทโยปิ ทุโกฺขติ? อามนฺตาฯ ตีเณว อริยสจฺจานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ตีเณว อริยสจฺจานีติ? อามนฺตาฯ นนุ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ วุตฺตานิ ภควตา – ทุกฺขํ, ทุกฺขสมุทโย, ทุกฺขนิโรโธ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ วุตฺตานิ ภควตา – ทุกฺขํ, ทุกฺขสมุทโย, ทุกฺขนิโรโธ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา; โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ตีเณว อริยสจฺจานี’’ติฯ

ทุกฺขสมุทโยปิ ทุโกฺขติ? อามนฺตาฯ เกนเฏฺฐนาติ? อนิจฺจเฏฺฐนฯ อริยมโคฺค อนิโจฺจติ? อามนฺตาฯ อริยมโคฺค ทุโกฺขติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อริยมโคฺค อนิโจฺจ, โส จ น ทุโกฺขติ? อามนฺตาฯ ทุกฺขสมุทโย อนิโจฺจ, โส จ น ทุโกฺขติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทุกฺขสมุทโย อนิโจฺจ, โส จ ทุโกฺขติ? อามนฺตาฯ อริยมโคฺค อนิโจฺจ, โส จ ทุโกฺขติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๗๙๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ฐเปตฺวา อริยมคฺคํ อวเสสา สงฺขารา ทุกฺขา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ฐเปตฺวา อริยมคฺคํ อวเสสา สงฺขารา ทุกฺขา’’ติฯ

ฐเปตฺวา อริยมคฺคนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๑) ๖. น วตฺตพฺพํ สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาติกถา

๗๙๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สโงฺฆ อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สโงฺฆ อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส ทานํ เทนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส ทานํ เทนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติฯ นนุ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส จีวรํ เทนฺติ…เป…. ปิณฺฑปาตํ เทนฺติ… เสนาสนํ เทนฺติ… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ เทนฺติ… ขาทนียํ เทนฺติ… โภชนียํ เทนฺติ…เป…. ปานียํ เทนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส ปานียํ เทนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘อาหุตึ ชาตเวโทว, มหาเมฆํว เมทนี;
สโงฺฆ สมาธิสมฺปนฺโน, ปฏิคฺคณฺหาติ ทกฺขิณ’’นฺติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตีติฯ

๗๙๒. สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ปฏิคฺคณฺหาติ, ผลํ ปฏิคฺคณฺหาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาตีติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๒) ๗. น วตฺตพฺพํ สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตีติกถา

๗๙๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ สโงฺฆ อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สโงฺฆ อาหุเนโยฺย…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติฯ

นนุ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส จีวรํ ทตฺวา…เป.… ปิณฺฑปาตํ ทตฺวา…เป.… เสนาสนํ ทตฺวา… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทตฺวา… ขาทนียํ ทตฺวา… โภชนียํ ทตฺวา…เป.… ปานียํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ สงฺฆสฺส ปานียํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตี’’ติฯ

๗๙๔. สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตีติ? อามนฺตาฯ มโคฺค วิโสเธติ, ผลํ วิโสเธตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธตีติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๓) ๘. น วตฺตพฺพํ สโงฺฆ ภุญฺชตีติกถา

๗๙๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ สงฺฆภตฺตานิ กโรนฺติ, อุเทฺทสภตฺตานิ กโรนฺติ, ยาคุปานานิ กโรนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ

เกจิ สงฺฆภตฺตานิ กโรนฺติ, อุเทฺทสภตฺตานิ กโรนฺติ, ยาคุปานานิ กโรนฺติ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘คณโภชนํ ปรมฺปรโภชนํ อติริตฺตโภชนํ อนติริตฺตโภชน’’นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘คณโภชนํ ปรมฺปรโภชนํ อติริตฺตโภชนํ อนติริตฺตโภชนํ’’, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อฎฺฐ ปานานิ วุตฺตานิ ภควตา – อมฺพปานํ, ชมฺพุปานํ , โจจปานํ, โมจปานํ, มธุกปานํ, [มธุปานํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.) มหาว. ๓๐๐ ปน ปสฺสิตพฺพํ] มุทฺทิกปานํ, สาลุกปานํ, ผารุสกปานนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อฎฺฐ ปานานิ วุตฺตานิ ภควตา – อมฺพปานํ, ชมฺพุปานํ, โจจปานํ, โมจปานํ, มธุกปานํ, มุทฺทิกปานํ , สาลุกปานํ, ผารุสกปานํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตี’’ติฯ

๗๙๖. สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตีติ? อามนฺตาฯ มโคฺค ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายติ, ผลํ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ สโงฺฆ ภุญฺชตีติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๔) ๙. น วตฺตพฺพํ สงฺฆสฺสทินฺนํ มหปฺผลนฺติกถา

๗๙๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ สโงฺฆ อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สโงฺฆ อาหุเนโยฺย…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺส, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติฯ

๗๙๘. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สเงฺฆ, โคตมิ, เทหิ, สเงฺฆ เต ทิเนฺน อหเญฺจว ปูชิโต ภวิสฺสามิ สโงฺฆ จา’’ติ [ม. นิ. ๓.๓๗๖]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผลนฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ สโกฺก เทวานมิโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ยชมานานํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ;
กโรตํ โอปธิกํ ปุญฺญํ, กตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติฯ

‘‘จตฺตาโร จ ปฎิปนฺนา, จตฺตาโร จ ผเล ฐิตา;
เอส สโงฺฆ อุชุภูโต, ปญฺญาสีลสมาหิโตฯ

“ยชมานานํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ;
กโรตํ โอปธิกํ ปุญฺญํ, สงฺเฆ ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติ [สํ. นิ. ๑.๒๖๒; วิ. ว. ๖๔๒, ๗๕๑]ฯ

“เอโส หิ สงฺโฆ วิปุโล มหคฺคโต,
เอสปฺปเมโยฺย อุทธีว สาคโร;
เอเต หิ เสฏฺฐา นรวีรสาวกา [นรสีหสาวกา (ก.)],
ปภงฺกรา ธมฺมมุทีรยนฺติฯ

“เตสํ สุทินฺนํ สุหุตํ สุยิฏฺฐํ,
เย สงฺฆมุทฺทิสฺส ททนฺติ ทานํ;
สา ทกฺขิณา สงฺฆคตา ปติฏฺฐิตา,
มหปฺผลา โลกวิทูน วณฺณิตาฯ

“เอตาทิสํ ยญฺญมนุสฺสรนฺตา,
เย เวทชาตา วิจรนฺติ [วิหรนฺติ (สี. ก.)] โลเก;
วิเนยฺย มเจฺฉรมลํ สมูลํ,
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐาน”นฺติ [วิ. ว. ๖๔๕, ๗๕๔]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผลนฺติฯ

น วตฺตพฺพํ สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผลนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๕) ๑๐. น วตฺตพฺพํ พุทฺธสฺสทินฺนํ มหปฺผลนฺติกถา

๗๙๙. น วตฺตพฺพํ – “พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา ทฺวิปทานํ อโคฺค, ทฺวิปทานํ เสโฏฺฐ, ทฺวิปทานํ ปโมโกฺข, ทฺวิปทานํ อุตฺตโม, ทฺวิปทานํ ปวโร อสโม อสมสโม อปฺปฏิสโม อปฺปฏิภาโค อปฺปฏิปุคฺคโลติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา ทฺวิปทานํ อโคฺค, ทฺวิปทานํ เสโฏฺฐ, ทฺวิปทานํ ปโมโกฺข, ทฺวิปทานํ อุตฺตโม, ทฺวิปทานํ ปวโร อสโม อสมสโม อปฺปฏิสโม อปฺปฏิภาโค อปฺปฏิปุคฺคโล, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – “พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ พุเทฺธน สมสโม – สีเลน สมาธินา ปญฺญายาติ? นตฺถิ ฯ หญฺจิ นตฺถิ โกจิ พุเทฺธน สมสโม – สีเลน สมาธินา ปญฺญาย, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติฯ

น วตฺตพฺพํ – “พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“นยิมสฺมิํ วา โลเก ปรสฺมิํ วา ปน,
พุเทฺธน เสโฏฺฐ จ สโม จ วิชฺชติ;
ยมาหุเนยฺยานํ อคฺคตํ คโต,
ปุญฺญตฺถิกานํ วิปุลปฺผเลสิน”นฺติ [วิ. ว. ๑๐๔๗]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผลนฺติฯ

น วตฺตพฺพํ พุทฺธสฺส ทินฺนํ มหปฺผลนฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๗. สตฺตรสมวโคฺค

(๑๗๖) ๑๑. ทกฺขิณาวิสุทฺธิกถา

๘๐๐. ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ ปฏิคฺคาหกา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ ปฏิคฺคาหกา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺส, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต’’ติฯ

ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตติ? อามนฺตา ฯ นนุ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตฺตาโร ปุริสยุคา อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา ทกฺขิเณยฺยา วุตฺตา ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต’’ติฯ

ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ เกจิ โสตาปเนฺน ทานํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ โสตาปเนฺน ทานํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต’’ติฯ

นนุ อตฺถิ เกจิ สกทาคามิสฺส…เป…. อนาคามิสฺส…เป…. อรหโต ทานํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ เกจิ อรหโต ทานํ ทตฺวา ทกฺขิณํ อาราเธนฺติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต’’ติฯ

๘๐๑. ปฏิคฺคาหกโต ทานํ วิสุชฺฌตีติ? อามนฺตาฯ อโญฺญ อญฺญสฺส การโก, ปรกตํ สุขทุกฺขํ, อโญฺญ กโรติ อโญฺญ ปฏิสํเวเทตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตโสฺส โข อิมา, อานนฺท, ทกฺขิณา วิสุทฺธิโย! กตมา จตโสฺส? อตฺถานนฺท, ทกฺขิณา ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต; อตฺถานนฺท, ทกฺขิณา ปฏิคฺคาหกโต วิสุชฺฌติ, โน ทายกโต ; อตฺถานนฺท, ทกฺขิณา ทายกโต เจว วิสุชฺฌติ ปฏิคฺคาหกโต จ; อตฺถานนฺท, ทกฺขิณา เนว ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตฯ อิมา โข, อานนฺท, จตโสฺส ทกฺขิณา วิสุทฺธิโย’’ติ [ม. นิ. ๓.๓๘๑]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทายกโตว ทานํ วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต’’ติฯ

ทกฺขิณาวิสุทฺธิกถา นิฏฺฐิตาฯ

สตฺตรสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อตฺถิ อรหโต ปุญฺญูปจโย, นตฺถิ อรหโต อกาลมจฺจุ, สพฺพมิทํ กมฺมโต, อินฺทฺริยพทฺธเณฺญว ทุกฺขํ, ฐเปตฺวา อริยมคฺคํ อวเสสา สงฺขารา ทุกฺขา, สโงฺฆ ทกฺขิณํ ปฏิคฺคณฺหาติ, สโงฺฆ ทกฺขิณํ วิโสเธติ, สโงฺฆ ภุญฺชติ ปิวติ ขาทติ สายติ, สงฺฆสฺส ทินฺนํ มหปฺผลํ, อตฺถิ ทานํ วิสุทฺธิยาติ [วิสุชฺฌตีติ (สฺยา.)]ฯ

๑๘. อฎฺฐารสมวโคฺค

(๑๗๗) ๑. มนุสฺสโลกกถา

๘๐๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ พุทฺธวุตฺถานิ เจติยานิ อารามวิหารคามนิคมนครานิ รฏฺฐานิ ชนปทานีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ พุทฺธวุตฺถานิ เจติยานิ อารามวิหารคามนิคมนครานิ รฏฺฐานิ ชนปทานิ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา ลุมฺพินิยา ชาโต, โพธิยา มูเล อภิสมฺพุทฺโธ, พาราณสิยํ ภควตา ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ, จาปาเล เจติเย อายุสงฺขาโร โอสฺสฏฺโฐ, กุสินารายํ ภควา ปรินิพฺพุโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา ลุมฺพินิยา ชาโต…เป.… กุสินารายํ ภควา ปรินิพฺพุโต, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสี’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘เอกมิทาหํ, ภิกฺขเว, สมยํ อุกฺกฏฺฐายํ วิหรามิ สุภควเน สาลราชมูเล’’ติ [ที. นิ. ๒.๙๑]; ‘‘เอกมิทาหํ, ภิกฺขเว, สมยํ อุรุเวลายํ วิหรามิ อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ’’ติ [อ. นิ. ๔.๒๑]; ‘‘เอกมิทาหํ, ภิกฺขเว, สมยํ ราชคเห วิหรามิ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป’’ติ [ที. นิ. ๒.๑๘๐]; ‘‘เอกมิทาหํ, ภิกฺขเว, สมยํ สาวตฺถิยํ วิหรามิ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม’’ติ ; ‘‘เอกมิทาหํ, ภิกฺขเว, สมยํ เวสาลิยํ วิหรามิ มหาวเน กูฏาคารสาลาย’’นฺติ [ที. นิ. ๓.๑๑]! อตฺเถว สุตฺตนฺโตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสีติฯ

๘๐๓. พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสีติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา โลเก ชาโต, โลเก สํวฑฺโฒ, โลกํ อภิภุยฺย วิหรติ อนุปลิตฺโต โลเกนาติ [อ. นิ. ๔.๓๖]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา โลเก ชาโต, โลเก สํวฑฺโฒ, โลกํ อภิภุยฺย วิหรติ อนุปลิตฺโต โลเกน, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘พุทฺโธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสี’’ติฯ

มนุสฺสโลกกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๘. อฏฺฐารสมวโคฺค

(๑๗๘) ๒. ธมฺมเทสนากถา

๘๐๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘พุทฺเธน ภควตา ธโมฺม เทสิโต’’ติ? อามนฺตาฯ เกน เทสิโตติ? อภินิมฺมิเตน เทสิโตติฯ อภินิมฺมิโต ชิโน สตฺถา สมฺมาสมฺพุทฺโธ สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี ธมฺมสฺสามี ธมฺมปฺปฏิสรโณติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘พุทฺเธน ภควตา ธโมฺม เทสิโต’’ติ? อามนฺตาฯ เกน เทสิโตติ? อายสฺมตา อานเนฺทน เทสิโตติฯ อายสฺมา อานโนฺท ชิโน สตฺถา สมฺมาสมฺพุทฺโธ สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี ธมฺมสฺสามี ธมฺมปฺปฏิสรโณติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๘๐๕. น วตฺตพฺพํ – “พุเทฺธน ภควตา ธโมฺม เทสิโต”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “สํขิเตฺตนปิ โข อหํ, สาริปุตฺต, ธมฺมํ เทเสยฺยํ; วิตฺถาเรนปิ โข อหํ, สาริปุตฺต, ธมฺมํ เทเสยฺยํ; สํขิตฺตวิตฺถาเรนปิ โข อหํ, สาริปุตฺต, ธมฺมํ เทเสยฺยํ; อญฺญาตาโร จ ทุลฺลภา”ติ [อ. นิ. ๓.๓๓ สาริปุตฺตสุเตฺต]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ พุเทฺธน ภควตา ธโมฺม เทสิโตติฯ

๘๐๖. น วตฺตพฺพํ – “พุเทฺธน ภควตา ธโมฺม เทสิโต”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “‘อภิญฺญายาหํ, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสมิ, โน อนภิญฺญาย; สนิทานาหํ, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสมิ, โน อนิทานํ ; สปฺปาฏิหาริยาหํ, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสมิ, โน อปฺปาฏิหาริยํ; ตสฺส [ยญฺจสฺส (สี. ปี. ก.)] มยฺหํ, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย ธมฺมํ เทสยโต โน อนภิญฺญาย, สนิทานํ ธมฺมํ เทสยโต โน อนิทานํ, สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสยโต โน อปฺปาฏิหาริยํ กรณีโย โอวาโท กรณียา อนุสาสนี; อลญฺจ ปน โว, ภิกฺขเว, ตุฎฺฐิยา อลํ อตฺตมนตาย อลํ โสมนสฺสาย – สมฺมาสมฺพุโทฺธ ภควา, สฺวากฺขาโต ธโมฺม, สุปฺปฏิปโนฺน สโงฺฆ’ติฯ อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน ทส สหสฺสิโลกธาตุ อกมฺปิตฺถา”ติ [อ. นิ. ๓.๑๒๖]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ พุเทฺธน ภควตา ธโมฺม เทสิโตติฯ

ธมฺมเทสนากถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๘. อฎฺฐารสมวโคฺค

(๑๗๙) ๓. กรุณากถา

๘๐๗. นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต เมตฺตาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต มุทิตา…เป…. อุเปกฺขาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต เมตฺตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต มุทิตา…เป…. อุเปกฺขาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? อามนฺตาฯ ภควา อการุณิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ ภควา การุณิโก โลกหิโต โลกานุกมฺปโก โลกตฺถจโรติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา การุณิโก โลกหิโต โลกานุกมฺปโก โลกตฺถจโร, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณา”ติ…เป….ฯ

นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา มหากรุณาสมาปตฺตึ สมาปชฺชีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา มหากรุณาสมาปตฺตึ สมาปชฺชิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณา”ติฯ

๘๐๘. อตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติ? อามนฺตาฯ ภควา สราโคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณาติฯ

กรุณากถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๘. อฎฺฐารสมวโคฺค

(๑๘๐) ๔. คนฺธชาติกถา

๘๐๙. พุทฺธสฺส ภควโต อุจฺจารปสฺสาโว อติวิย อเญฺญ คนฺธชาเต อธิคฺคณฺหาตีติ ? อามนฺตาฯ ภควา คนฺธโภชีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ ภควา โอทนกุมฺมาสํ ภุญฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา โอทนกุมฺมาสํ ภุญฺชติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘พุทฺธสฺส ภควโต อุจฺจารปสฺสาโว อติวิย อเญฺญ คนฺธชาเต อธิคฺคณฺหาตี’’ติฯ

พุทฺธสฺส ภควโต อุจฺจารปสฺสาโว อติวิย อเญฺญ คนฺธชาเต อธิคฺคณฺหาตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ เกจิ พุทฺธสฺส ภควโต อุจฺจารปสฺสาวํ นฺหายนฺติ วิลิมฺปนฺติ อุจฺฉาเทนฺติ [อุจฺจาเรนฺติ (สี. ปี. ก.)] เปฬาย ปฏิสาเมนฺติ กรณฺฑาย นิกฺขิปนฺติ อาปเณ ปสาเรนฺติ, เตน จ คเนฺธน คนฺธกรณียํ กโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

คนฺธชาติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๘. อฎฺฐารสมวโคฺค

(๑๘๑) ๕. เอกมคฺคกถา

๘๑๐. เอเกน อริยมเคฺคน จตฺตาริ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ จตุนฺนํ ผสฺสานํ…เป…. จตุนฺนํ สญฺญานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เอเกน อริยมเคฺคน จตฺตาริ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรตีติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมเคฺคนาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิ…เป…. อนาคามิมเคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กตเมน มเคฺคนาติ? อรหตฺตมเคฺคนาติฯ อรหตฺตมเคฺคน สกฺกายทิฎฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตมเคฺคน สกฺกายทิฎฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปหานํ โสตาปตฺติผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปหานํ โสตาปตฺติผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตมเคฺคน สกฺกายทิฎฺฐึ วิจิกิจฺฉํ สีลพฺพตปรามาสํ ชหตี’’ติฯ

อรหตฺตมเคฺคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตมเคฺคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ กามราคพฺยาปาทานํ ตนุภาวํ สกทาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราคพฺยาปาทานํ ตนุภาวํ สกทาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตมเคฺคน โอฬาริกํ กามราคํ โอฬาริกํ พฺยาปาทํ ชหตี’’ติฯ

อรหตฺตมเคฺคน อณุสหคตํ กามราคํ อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตมเคฺคน อณุสหคตํ กามราคํ อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ชหตีติ? อามนฺตา ฯ นนุ กามราคพฺยาปาทานํ อนวเสสปฺปหานํ อนาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ กามราคพฺยาปาทานํ อนวเสสปฺปหานํ อนาคามิผลํ วุตฺตํ ภควตา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหตฺตมเคฺคน อณุสหคตํ กามราคํ อณุสหคตํ พฺยาปาทํ ชหตี’’ติฯ

๘๑๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘เอเกน อริยมเคฺคน จตฺตาริ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรตี’’ติ? อามนฺตาฯ ภควตา โสตาปตฺติมโคฺค ภาวิโตติ? อามนฺตา ฯ ภควา โสตาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺต

เพฺพ…เป…. ภควตา สกทาคามิ…เป…. อนาคามิมคฺโค ภาวิโตติ? อามนฺตาฯ ภควา อนาคามีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๑๒. ภควา เอเกน อริยมคฺเคน จตฺตาริ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรติ, สาวกา จตูหิ อริยมคฺเคหิ จตฺตาริ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรนฺตีติ? อามนฺตาฯ สาวกา พุทฺธสฺส ภควโต อทิฏฺฐํ ทกฺขนฺติ อนธิคตํ อธิคจฺฉนฺติ อสจฺฉิกตํ สจฺฉิกโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เอกมคฺคกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๘. อฏฺฐารสมวคฺโค

(๑๘๒) ๖. ฌานสงฺกนฺติกถา

๘๑๓. ฌานา ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ปฐมา ฌานา ตติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ฌานา ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ทุติยา ฌานา จตุตฺถํ ฌานํ สงฺกมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปฐมา ฌานา ทุติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ยา ปฐมสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว ทุติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปฐมา ฌานา ทุติยํ ฌานํ สงฺกมติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยา ปฐมสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว ทุติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธี’’ติ? อามนฺตาฯ ทุติยํ ฌานํ อนาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ ทุติยํ ฌานํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทุติยํ ฌานํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปฐมา ฌานา ทุติยํ ฌานํ สงฺกมตี’’ติ…เป….ฯ

ปฐมา ฌานา ทุติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ปฐมํ ฌานํ กาเม อาทีนวโต มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ทุติยํ ฌานํ กาเม อาทีนวโต มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปฐมํ ฌานํ สวิตกฺกํ สวิจารนฺติ? อามนฺตา ฯ ทุติยํ ฌานํ สวิตกฺกํ สวิจารนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปฐมา ฌานา ทุติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว ปฐมํ ฌานํ ตํ ทุติยํ ฌานนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๑๔. ทุติยา ฌานา ตติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ยา ทุติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว ตติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทุติยา ฌานา ตติยํ ฌานํ สงฺกมติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยา ทุติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, สาว ตติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธี’’ติ? อามนฺตา ฯ ตติยํ ฌานํ อนาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. นนุ ตติยํ ฌานํ อาวเฏฺฏนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺช

ตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตติยํ ฌานํ อาวเฎฺฐนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ทุติยา ฌานา ตติยํ ฌานํ สงฺกมตี’’ติฯ

ทุติยา ฌานา ตติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ทุติยํ ฌานํ วิตกฺกวิจาเร อาทีนวโต มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ ตติยํ ฌานํ วิตกฺกวิจาเร อาทีนวโต มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ทุติยํ ฌานํ สปฺปีติกนฺติ? อามนฺตาฯ ตติยํ ฌานํ สปฺปีติกนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ทุติยา ฌานา ตติยํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว ทุติยํ ฌานํ ตํ ตติยํ ฌานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๘๑๕. ตติยา ฌานา จตุตฺถํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ยา ตติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวชฺชนา…เป…. ปณิธิ, สาว จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวชฺชนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ตติยา ฌานา จตุตฺถํ ฌานํ สงฺกมติ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘ยา ตติยสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวชฺชนา…เป…. ปณิธิ, สาว จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย อาวชฺชนา…เป…. ปณิธี’’ติ? อามนฺตาฯ จตุตฺถํ ฌานํ อนาวเฎฺฐนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. อปฺปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ จตุตฺถํ ฌานํ อาวเฎฺฐนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ จตุตฺถํ ฌานํ อาวเฎฺฐนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ…เป…. ปณิทหนฺตสฺส อุปฺปชฺชติ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ตติยา ฌานา จตุตฺถํ ฌานํ สงฺกมตี’’ติฯ

ตติยา ฌานา จตุตฺถํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ตติยํ ฌานํ ปีตึ อาทีนวโต มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? อามนฺตาฯ จตุตฺถํ ฌานํ ปีตึ อาทีนวโต มนสิกโรโต อุปฺปชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ตติยํ ฌานํ สุขสหคตนฺติ? อามนฺตาฯ จตุตฺถํ ฌานํ สุขสหคตนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. ตติยา ฌานา จตุตฺถํ ฌานํ สงฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ตเญฺญว ตติยํ ฌานํ ตํ จตุตฺถํ ฌานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๘๑๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ฌานา ฌานํ สงฺกมตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติ [อ. นิ. ๒.๑๓; ๔.๑๖๓]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ฌานา ฌานํ สงฺกมตีติฯ

ฌานสงฺกนฺติกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๘. อฎฺฐารสมวโคฺค

(๑๘๓) ๗. ฌานนฺตริกกถา

๘๑๗. อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ผสฺสนฺตริกา…เป…. อตฺถิ สญฺญนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ทุติยสฺส จ ฌานสฺส ตติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ตติยสฺส จ ฌานสฺส จตุตฺถสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ทุติยสฺส จ ฌานสฺส ตติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ทุติยสฺส จ ฌานสฺส ตติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ ฌานนฺตริกา’’ติฯ

ตติยสฺส จ ฌานสฺส จตุตฺถสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตติยสฺส จ ฌานสฺส จตุตฺถสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกา, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ ฌานนฺตริกา’’ติฯ

๘๑๘. ปฐมสฺส จ ฌานสฺส ทุติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ทุติยสฺส จ ฌานสฺส ตติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ปฐมสฺส จ ฌานสฺส ทุติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ตติยสฺส จ ฌานสฺส จตุตฺถสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร อตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ทุติยสฺส จ ฌานสฺส ตติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ปฐมสฺส จ ฌานสฺส ทุติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

ตติยสฺส จ ฌานสฺส จตุตฺถสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ปฐมสฺส จ ฌานสฺส ทุติยสฺส จ ฌานสฺส อนฺตเร นตฺถิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๘๑๙. อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ น ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ น ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ น ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ น ฌานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๘๒๐. ทฺวินฺนํ ฌานานํ ปฏุปฺปนฺนานมนฺตเร อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธีติ? อามนฺตาฯ นนุ อวิตกฺเก วิจารมตฺเต สมาธิมฺหิ วตฺตมาเน ปฐมํ ฌานํ นิรุทฺธํ ทุติยํ ฌานํ ปฏุปฺปนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อวิตกฺเก วิจารมตฺเต สมาธิมฺหิ วตฺตมาเน ปฐมํ ฌานํ นิรุทฺธํ ทุติยํ ฌานํ ปฏุปฺปนฺนํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ทฺวินฺนํ ฌานานํ ปฏุปฺปนฺนานมนฺตเร อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ ฌานนฺตริกาติฯ

๘๒๑. อวิตกฺก วิจารมตฺต สมาธิ น ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ อวิตกฺก วิจารมตฺต สมาธิ ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺพฯ เตน หิ อวิตกฺก วิจารมตฺต สมาธิ ฌานนฺตริกาติฯ

๘๒๒. อวิตกฺก วิจารมตฺต สมาธิ ฌานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ นนุ ตโย สมาธี วุตฺตา ภควตา – สวิตกฺก สวิจาโร สมาธิ, อวิตกฺก วิจารมตฺต สมาธิ, อวิตกฺก อวิจาโร สมาธีติ [ที. นิ. ๓.๓๐๕, ๓๕๓]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตโย สมาธี วุตฺตา ภควตา – สวิตกฺก…เป…. อวิจาโร สมาธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘อวิตกฺก วิจารมตฺต สมาธิ ฌานนฺตริกา’’ติฯ

ฌานนฺตริกกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๘. อฎฺฐารสมวโคฺค

(๑๘๔) ๘. สทฺทํ สุณาตีติกถา

๘๒๓. สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตีติ? อามนฺตาฯ สมาปนฺโน จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ…เป…. โสเตน…เป…. ฆาเนน…เป…. ชิวฺหาย…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตีติ? อามนฺตาฯ โสตวิญฺญาณสมงฺคี สมาปนฺโนติ? น เหวํ วตฺตพฺพฯ นนุ สมาธิ มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺสาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สมาธิ มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตี’’ติฯ

สมาธิ มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส, โสตวิญฺญาณสมงฺคี สทฺทํ สุณาตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สมาธิ มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส, โสตวิญฺญาณสมงฺคี สทฺทํ สุณาติ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตี’’ติ ฯ สมาธิ มโนวิญฺญาณสมงฺคิสฺส, โสตวิญฺญาณสมงฺคี สทฺทํ สุณาตีติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ ผสฺสานํ…เป…. ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

๘๒๔. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฎโก วุตฺโต ภควตาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฎโก วุตฺโต ภควตา, เตน วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตี’’ติฯ

๘๒๕. ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฎโก วุตฺโต ภควตาติ, สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตีติ? อามนฺตาฯ ทุติยสฺส ฌานสฺส วิตกฺโก วิจาโร กณฺฎโก วุตฺโต ภควตา, อตฺถิ ตสฺส วิตกฺกวิจาราติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฎโก วุตฺโต ภควตาติ, สมาปนฺโน สทฺทํ สุณาตีติ? อามนฺตาฯ ตติยสฺส ฌานสฺส ปีติ กณฺฎโก…เป…. จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อสฺสาสปสฺสาโส กณฺฎโก … อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญา กณฺฎโก… วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญา กณฺฎโก… อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา กณฺฎโก… เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา กณฺฎโก… สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ กณฺฎโก วุตฺโต ภควตา, อตฺถิ ตสฺส สญฺญา จ เวทนา จาติ? น เหวํ วตฺตพฺพ…เป….ฯ

สทฺทํ สุณาตีติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๘. อฏฺฐารสมวโคฺค

(๑๘๕) ๙. จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติกถา

๘๒๖. จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ รูเปน รูปํ ปสฺสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูเปน รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ รูเปน รูปํ ปฏิวิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูเปน รูปํ ปฏิวิชานาตีติ? อามนฺตาฯ รูปํ มโนวิญฺญาณนฺติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ จกฺขุสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ นตฺถิ จกฺขุสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ จกฺขุสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตี’’ติฯ

โสเตน สทฺทํ สุณาตีติ…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายตีติ…เป…. ชิวฺหาย รสํ สายตีติ…เป.… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? อามนฺตาฯ รูเปน รูปํ ผุสตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

รูเปน รูปํ ผุสตีติ? อามนฺตาฯ รูเปน รูปํ ปฏิวิชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูเปน รูปํ ปฏิวิชานาตีติ? อามนฺตาฯ รูปํ มโนวิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กายสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ นตฺถิ กายสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ กายสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตี’’ติ…เป….ฯ

๘๒๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตี’’ติ…เป…. ‘‘กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตี’’ติ [ม. นิ. ๑.๓๔๙; อ. นิ. ๔.๓๗ (อฏฺฐกถา ปสฺสิตพฺพา)]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตีติฯ

จกฺขุนา รูปํ ปสฺสตีติกถา นิฏฺฐิตาฯ

อฏฺฐารสมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พุโทฺธ ภควา มนุสฺสโลเก อฏฺฐาสิ, พุเทฺธน ภควตา ธโมฺม เทสิโต, นตฺถิ พุทฺธสฺส ภควโต กรุณา, พุทฺธสฺส ภควโต อุจฺจารปสฺสาโว อติวิย อเญฺญ คนฺธชาเต อธิคฺคณฺหาติ, เอเกน อริยมเคฺคน จตฺตาริ สามญฺญผลานิ สจฺฉิกโรติ, ฌานา ฌานํ สงฺกมติ, อตฺถิ ฌานนฺตริกา, สมาปโนฺน สทฺทํ สุณาติ, จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสติฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๘๖) ๑. กิเลสชหนกถา

๘๒๘. อตีเต กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นิรุทฺธํ นิโรเธติ, วิคตํ วิคเมติ, ขีณํ เขเปติ, อตฺถงฺคตํ อตฺถงฺคเมติ, อพฺภตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคเมตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตีเต กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ นิรุทฺธนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ นิรุทฺธํ , โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีเต กิเลเส ชหตี’’ติฯ อตีเต กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ อตีตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตีตํ นตฺถิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตีเต กิเลเส ชหตี’’ติฯ

๘๒๙. อนาคเต กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ อชาตํ อชเนติ, อสญฺชาตํ อสญฺชเนติ, อนิพฺพตฺตํ อนิพฺพเตฺตติ, อปาตุภูตํ อปาตุภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อนาคเต กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ อชาตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ อชาตํ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคเต กิเลเส ชหตี’’ติ ฯ อนาคเต กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ นนุ อนาคตํ นตฺถีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนาคตํ นตฺถิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อนาคเต กิเลเส ชหตี’’ติฯ

๘๓๐. ปจฺจุปฺปเนฺน กิเลเส ชหตีติ? อามนฺตาฯ รโตฺต ราคํ ชหติ, ทุโฎฺฐ โทสํ ชหติ, มูโฬฺห โมหํ ชหติ, กิลิโฎฺฐ กิเลเส ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ราเคน ราคํ ชหติ, โทเสน โทสํ ชหติ, โมเหน โมหํ ชหติ, กิเลเสหิ กิเลเส ชหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ราโค จิตฺตสมฺปยุโตฺต, มโคฺค จิตฺตสมฺปยุโตฺตติ? อามนฺตาฯ ทฺวินฺนํ จิตฺตานํ สโมธานํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ราโค อกุสโล, มโคฺค กุสโลติ? อามนฺตาฯ กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กุสลากุสลา สาวชฺชานวชฺชา หีนปณีตา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิ! กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ, ภิกฺขเว, ปถวี จ – อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูรํ…เป…. ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กุสลากุสลา…เป…. สมฺมุขีภาวํ อาคจฺฉนฺตี’’ติฯ

๘๓๑. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีเต กิเลเส ชหติ, อนาคเต กิเลเส ชหติ, ปจฺจุปฺปเนฺน กิเลเส ชหตี’’ติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ กิเลเส ชหตีติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เตน หิ อตีเต กิเลเส ชหติ, อนาคเต กิเลเส ชหติ, ปจฺจุปฺปเนฺน กิเลเส ชหตีติฯ

กิเลสชหนกถา นิฎฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๘๗) ๒. สุญฺญตากถา

๘๓๒. สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? อามนฺตาฯ อนิมิตฺตํ สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? อามนฺตาฯ

อปฺปณิหิโต สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ...เป.... อนิมิตฺตํ น วตฺตพฺพํ – “สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺน”นฺติ? อามนฺตาฯ สุญฺญตา น วตฺตพฺพา – “สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... อปฺปณิหิโต น วตฺตโพฺพ – “สงฺขารกฺขนฺธปริยาปโนฺน”ติ? อามนฺตาฯ สุญฺญตา น วตฺตพฺพา – “สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ น อนิโจฺจ น สงฺขโต น ปฏิจฺจสมุปฺปโนฺน น ขยธโมฺม น วยธโมฺม น วิราคธโมฺม น นิโรธธโมฺม น วิปริณามธโมฺมติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... นนุ สงฺขารกฺขโนฺธ อนิโจฺจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปโนฺน ขยธโมฺม วยธโมฺม วิราคธโมฺม นิโรธธโมฺม วิปริณามธโมฺมติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สงฺขารกฺขโนฺธ อนิโจฺจ...เป.... วิปริณามธโมฺม , โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติฯ

๘๓๓. รูปกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา รูปกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... เวทนากฺขนฺธสฺส...เป.... สญฺญากฺขนฺธสฺส... วิญฺญาณกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? อามนฺตาฯ สงฺขารกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา วิญฺญาณกฺขนฺธปริยาปนฺนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

สงฺขารกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา น วตฺตพฺพา – “รูปกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? อามนฺตาฯ รูปกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา น วตฺตพฺพา – “สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... สงฺขารกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา น วตฺตพฺพา – “เวทนากฺขนฺธปริยาปนฺนา...เป.... สญฺญากฺขนฺธปริยาปนฺนา... วิญฺญาณกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? อามนฺตาฯ วิญฺญาณกฺขนฺธสฺส สุญฺญตา น วตฺตพฺพา – “สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๘๓๔. น วตฺตพฺพํ – สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “สุญฺญมิทํ, ภิกฺขเว, สงฺขารา อเตฺตน วา อตฺตนิเยน วา”ติ [ม. นิ. ๓.๖๙ อาเนญฺชสปฺปาเย]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนาติฯ

สุญฺญตากถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๘๘) ๓ สามญฺญผลกถา

๘๓๕. สามญฺญผลํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายณํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... สามญฺญผลํ อสงฺขตํ, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ...เป.... อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

๘๓๖. สามญฺญผลํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ สามญฺญํ อสงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ...เป.... สามญฺญํ สงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ สามญฺญผลํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

โสตาปตฺติผลํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมโคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป.... โสตาปตฺติมโคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติผลํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ...เป....ฯ

สกทาคามิผลํ…เป…. อนาคามิผลํ…เป…. อรหตฺตผลํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตมคฺค อสงฺขโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตมคฺค สงฺขโตติ? อามนฺตาฯ อรหตฺตผลํ สงฺขตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺติผลํ อสงฺขตํ, สกทาคามิผลํ…เป…. อนาคามิผลํ …เป…. อรหตฺตผลํ อสงฺขตํ, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺจ อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปญฺจ อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ ปญฺจ ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สามญฺญผลกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๘๙) ๔. ปตฺติกถา

๘๓๗. ปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ ตาณํ เลณํ สรณํ ปรายณํ อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปตฺติ อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๓๘. จีวรสฺส ปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ…เป…. อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. จีวรสฺส ปตฺติ อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปิณฺฑปาตสฺส…เป…. เสนาสนสฺส…เป…. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารสฺส ปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ…เป…. อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารสฺส ปตฺติ อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

จีวรสฺส ปตฺติ อสงฺขตา…เป…. ปิณฺฑปาตสฺส…เป…. เสนาสนสฺส…เป…. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารสฺส ปตฺติ อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ปญฺจ อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปญฺจ อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ ปญฺจ ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๓๙. ปฐมสฺส ฌานสฺส ปตฺติ อสงฺขตา (เอวํ สพฺพํ วิตฺถาเรตพฺพํ) ทุติยสฺส ฌานสฺส… ตติยสฺส ฌานสฺส… จตุตฺถสฺส ฌานสฺส… อากาสานญฺจายตนสฺส… วิญฺญาณญฺจายตนสฺส… อากิญฺจญฺญายตนสฺส… เนวสญฺญานาสญฺญายตนสฺส… โสตาปตฺติมคฺคสฺส… โสตาปตฺติผลสฺส… สกทาคามิมคฺคสฺส… สกทาคามิผลสฺส… อนาคามิมคฺคสฺส… อนาคามิผลสฺส… อรหตฺตมคฺคสฺส… อรหตฺตผลสฺส ปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ…เป…. อจฺจุตํ อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อรหตฺตผลสฺส ปตฺติ อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตา ฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โสตาปตฺติมคฺคสฺส ปตฺติ อสงฺขตา… โสตาปตฺติผลสฺส ปตฺติ อสงฺขตา… อรหตฺตมคฺคสฺส ปตฺติ อสงฺขตา… อรหตฺตผลสฺส ปตฺติ อสงฺขตา… นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺ

ตาฯ นว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ นว ตาณานิ…เป…. อนุตฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๔๐. น วตฺตพฺพํ – ปตฺติ อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ ปตฺติ รูปํ … เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ปตฺติ อสงฺขตาติฯ

ปตฺติกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๙๐) ๕. ตถตากถา

๘๔๑. สพฺพธมฺมานํ ตถตา อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ…เป…. อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สพฺพธมฺมานํ ตถตา อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป…. อนุตฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๔๒. รูปสฺส รูปตา, นนุ รูปตา อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ…เป…. อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. รูปสฺส รูปตา, นนุ รูปตา อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ เทฺว อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เทฺว อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ เทฺว ตาณานิ…เป.… อนุตฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

เวทนาย เวทนตา, นนุ เวทนตา…เป…. สญฺญาย สญฺญตา, นนุ สญฺญตา…เป…. สงฺขารานํ สงฺขารตา, นนุ สงฺขารตา…เป…. วิญฺญาณสฺส วิญฺญาณตา, นนุ วิญฺญาณตา อสงฺขตาติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานํ…เป…. อมตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป….ฯ

รูปสฺส รูปตา, นนุ รูปตา…เป…. วิญฺญาณสฺส วิญฺญาณตา, นนุ วิญฺญาณตา อสงฺขตา, นิพฺพานํ อสงฺขตนฺติ? อามนฺตาฯ ฉ อสงฺขตานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ฉ อสงฺขตานีติ? อามนฺตาฯ ฉ ตาณานิ…เป…. อนุตฺตริกา วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๔๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สพฺพธมฺมานํ ตถตา อสงฺขตา’’ติ? อามนฺตาฯ สพฺพธมฺมานํ ตถตา รูปํ… เวทนา… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ฯ เตน หิ สพฺพธมฺมานํ ตถตา อสงฺขตาติฯ

ตถตากถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๙๑) ๖. กุสลกถา

๘๔๔. นิพฺพานธาตุ กุสลาติ? อามนฺตาฯ สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นิพฺพานธาตุ กุสลา’’ติฯ

๘๔๕. อโลโภ กุสโล สารมฺมโณ, อตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานธาตุ กุสลา สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. อโทโส กุสโล…เป…. อโมโห กุสโล…เป…. สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา กุสลา สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตาฯ นิพฺพานธาตุ กุสลา สารมฺมณา, อตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

นิพฺพานธาตุ กุสลา อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ อโลโภ กุสโล อนารมฺมโณ, นตฺถิ ตสฺส อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิพฺพานธาตุ กุสลา อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? อามนฺตา ฯ อโทโส กุสโล…เป…. อโมโห กุสโล…เป…. สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา กุสลา อนารมฺมณา, นตฺถิ ตาย อาวฏฺฏนา…เป…. ปณิธีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๔๖. น วตฺตพฺพํ – ‘‘นิพฺพานธาตุ กุสลา’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ นิพฺพานธาตุ อนวชฺชาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นิพฺพานธาตุ อนวชฺชา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นิพฺพานธาตุ กุสลา’’ติฯ

กุสลกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๙๒) ๗. อจฺจนฺตนิยามกถา

๘๔๗. อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตาติ? อามนฺตาฯ มาตุฆาตโก อจฺจนฺตนิยโต, ปิตุฆาตโก…เป…. อรหนฺตฆาตโก…เป…. รุหิรุปฺปาทโก …เป…. สงฺฆเภทโก อจฺจนฺตนิยโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๔๘. อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตาติ? อามนฺตาฯ อจฺจนฺตนิยตสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อจฺจนฺตนิยตสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตา’’ติฯ

อจฺจนฺตนิยตสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉา นุปฺปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ ปหีนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปหีนาติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมเคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สกทาคามิมเคฺคน …เป…. อนาคามิมเคฺคน…เป…. อรหตฺตมเคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กตเมน มเคฺคนาติ? อกุสเลน มเคฺคนาติฯ อกุสโล มโคฺค นิยฺยานิโก ขยคามี โพธคามี อนาสโว…เป…. อสํกิเลสิโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อกุสโล มโคฺค อนิยฺยานิโก…เป…. สํกิเลสิโกติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อกุสโล มโคฺค อนิยฺยานิโก…เป…. สํกิเลสิโก, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อจฺจนฺตนิยตสฺส ปุคฺคลสฺส วิจิกิจฺฉา อกุสเลน มเคฺคน ปหีนา’’ติฯ

๘๔๙. สสฺสตทิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส อุเจฺฉททิฏฺฐิ อุปฺปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สสฺสตทิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส อุเจฺฉททิฏฺฐิ อุปฺปเชฺชยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตา’’ติฯ

สสฺสตทิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส อุเจฺฉททิฏฺฐิ นุปฺปเชฺชยฺยาติ ? อามนฺตาฯ ปหีนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปหีนาติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมเคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….

สกทาคามิมเคฺคน…เป…. อนาคามิมเคฺคน…เป…. อรหตฺตมเคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กตเมน มเคฺคนาติ? อกุสเลน มเคฺคนฯ อกุสโล มโคฺค…เป…. โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “สสฺสตทิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส อุเจฺฉททิฏฺฐิ อกุสเลน มเคฺคน ปหีนา”ติฯ

๘๕๐. อุเจฺฉททิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส สสฺสตทิฏฺฐิ อุปฺปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อุเจฺฉททิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส สสฺสตทิฏฺฐิ อุปฺปเชฺชยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตา”ติฯ

อุเจฺฉททิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส สสฺสตทิฏฺฐิ นุปฺปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ ปหีนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปหีนาติ? อามนฺตาฯ โสตาปตฺติมเคฺคนาติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. สกทาคามิมเคฺคน…เป…. อนาคามิมเคฺคน…เป…. อรหตฺตมเคฺคนาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

กตเมน มเคฺคนาติ? อกุสเลน มเคฺคนาติฯ อกุสโล มโคฺค…เป…. โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – “อุเจฺฉททิฏฺฐิยา นิยตสฺส ปุคฺคลสฺส สสฺสตทิฏฺฐิ อกุสเลน มเคฺคน ปหีนา”ติฯ

๘๕๑. น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตา”ติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สมนฺนาคโต โหติ เอกนฺตกาฬเกหิ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ, โส [เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล (อ. นิ. ๗.๑๕)] สกิํ นิมุโคฺค นิมุโคฺคว โหตี”ติ [อ. นิ. ๗.๑๕]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตาติฯ

๘๕๒. วุตฺตํ ภควตา – “อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สมนฺนาคโต โหติ เอกนฺตกาฬเกหิ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ, โส สกิํ นิมุโคฺค นิมุโคฺคว โหตี”ติ กตฺวา เตน จ การเณน อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – “อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา นิมุชฺชตี”ติ [อ. นิ. ๗.๑๕]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ สพฺพกาลํ อุมฺมุชฺชิตฺวา นิมุชฺชตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

วุตฺตํ ภควตา – “อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สมนฺนาคโต โหติ เอกนฺตกาฬเกหิ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ, โส สกิํ นิมุโคฺค นิมุโคฺคว โหตี”ติ – กตฺวา เตน จ การเณน อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตาติ? อามนฺตาฯ วุตฺตํ ภควตา – “อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ฐิโต โหติ, อุมฺมุชฺชิตฺวา วิปสฺสติ วิโลเกติ, อุมฺมุชฺชิตฺวา ปตรติ, อุมฺมุชฺชิตฺวา ปติคาธปฺปโตฺต โหตี”ติ [อ. นิ. ๗.๑๕]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ สพฺพกาลํ อุมฺมุชฺชิตฺวา ปติคาธปฺปโตฺต โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อจฺจนฺตนิยามกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๙. เอกูนวีสติมวโคฺค

(๑๙๓) ๘. อินฺทฺริยกถา

๘๕๓. นตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ โลกิยา สทฺธาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ โลกิยํ วีริยินฺทฺริยํ…เป…. สตินฺทฺริยํ…เป…. สมาธินฺทฺริยํ…เป….

ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตา ฯ นตฺถิ โลกิยา ปญฺญาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โลกิยา สทฺธาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกิยํ วีริยํ…เป.… สติ…เป.… สมาธิ…เป.… ปญฺญาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โลกิโย มโน, อตฺถิ โลกิยํ มนินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยา สทฺธา, อตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกิโย มโน, อตฺถิ โลกิยํ มนินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยา ปญฺญา, อตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โลกิยํ โสมนสฺสํ, อตฺถิ โลกิยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ…เป.… อตฺถิ โลกิยํ ชีวิตํ, อตฺถิ โลกิยํ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยา สทฺธา, อตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกิยํ ชีวิตํ, อตฺถิ โลกิยํ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยา ปญฺญา, อตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๘๕๔. อตฺถิ โลกิยา สทฺธา, นตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิโย มโน, นตฺถิ โลกิยํ มนินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกิยา ปญฺญา, นตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิโย มโน, นตฺถิ โลกิยํ มนินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โลกิยา สทฺธา, นตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตา ฯ อตฺถิ โลกิยํ โสมนสฺสํ, นตฺถิ โลกิยํ โสมนสฺสินฺทฺริยนฺติ… อตฺถิ โลกิยํ ชีวิตํ, นตฺถิ โลกิยํ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกิยา ปญฺญา, นตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิโย มโน, นตฺถิ โลกิยํ มนินฺทฺริยนฺติ…เป.… อตฺถิ โลกิยํ ชีวิตํ, นตฺถิ โลกิยํ ชีวิตินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๘๕๕. อตฺถิ โลกุตฺตรา สทฺธา, อตฺถิ โลกุตฺตรํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยา สทฺธา, อตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกุตฺตรํ วีริยํ…เป.… อตฺถิ โลกุตฺตรา ปญฺญา, อตฺถิ โลกุตฺตรํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกิยา ปญฺญา, อตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โลกิยา สทฺธา, นตฺถิ โลกิยํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกุตฺตรา สทฺธา, นตฺถิ โลกุตฺตรํ สทฺธินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ โลกิยํ วีริยํ…เป.… อตฺถิ โลกิยา ปญฺญา, นตฺถิ โลกิยํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โลกุตฺตรา ปญฺญา, นตฺถิ โลกุตฺตรํ ปญฺญินฺทฺริยนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๘๕๖. นตฺถิ โลกิยานิ ปญฺจินฺทฺริยานีติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อทฺทสํ โข อหํ, ภิกฺขเว, พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข, ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย, สฺวากาเร, สุวิญฺญาปเย , อเปฺปกเจฺจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรเนฺต’’ติ [ม. นิ. ๑.๒๘๓ ตตฺถ ‘‘ทฺวากาเร ทุวิญฺญาปเย’’ อิจฺจาทีนิปิ ปทานิ ทิสฺสนฺติ]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ โลกิยานิ ปญฺจินฺทฺริยานีติฯ

อินฺทฺริยกถา นิฏฺฐิตาฯ

เอกูนวีสติมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อตีเต กิเลเส ชหติ อนาคเต กิเลเส ชหติ ปจฺจุปฺปเนฺน กิเลเส ชหติ, สุญฺญตา สงฺขารกฺขนฺธปริยาปนฺนา, สามญฺญผลํ อสงฺขตํ, ปตฺติ อสงฺขตา, สพฺพธมฺมานํ ตถตา อสงฺขตา, นิพฺพานธาตุ กุสลา, อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส อจฺจนฺตนิยามตา, นตฺถิ โลกิยานิ ปญฺจินฺทฺริยานีติฯ

๒๐. วีสติมวโคฺค

(๑๙๔) ๑. อสญฺจิจฺจกถา

๘๕๗. อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตีติ? อามนฺตาฯ อสญฺจิจฺจ ปาณํ หนฺตฺวา ปาณาติปาตี โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตีติ? อามนฺตาฯ อสญฺจิจฺจ อทินฺนํ อาทิยิตฺวา…เป…. มุสา ภณิตฺวา มุสาวาที โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อสญฺจิจฺจ ปาณํ หนฺตฺวา ปาณาติปาตี น โหตีติ? อามนฺตาฯ อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก น โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อสญฺจิจฺจ อทินฺนํ อาทิยิตฺวา…เป.… มุสา ภณิตฺวา มุสาวาที น โหตีติ? อามนฺตาฯ อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก น โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๕๘. อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตีติ? อามนฺตาฯ ‘‘อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ ‘‘สญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ‘‘สญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อสญฺจิจฺจ มาตรํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อานนฺตริโก โหตี’’ติฯ

๘๕๙. น วตฺตพฺพํ – ‘‘มาตุฆาตโก อานนฺตริโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ มาตา ชีวิตา โวโรปิตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ มาตา ชีวิตา โวโรปิตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘มาตุฆาตโก อานนฺตริโก’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปิตุฆาตโก อานนฺตริโก’’ติ? อามนฺตา ฯ นนุ ปิตา ชีวิตา โวโรปิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘ปิตุฆาตโก อานนฺตริโก’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรหนฺตฆาตโก อานนฺตริโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา ชีวิตา โวโรปิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา ชีวิตา โวโรปิโต, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหนฺตฆาตโก อานนฺตริโก’’ติฯ

น วตฺตพฺพํ – ‘‘รุหิรุปฺปาทโก อานนฺตริโก’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตํ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘รุหิรุปฺปาทโก อานนฺตริโก’’ติฯ

๘๖๐. สงฺฆเภทโก อานนฺตริโกติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ สงฺฆเภทกา อานนฺตริกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สเพฺพ สงฺฆเภทกา อานนฺตริกาติ? อามนฺตาฯ ธมฺมสญฺญี สงฺฆเภทโก อานนฺตริโกติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๖๑. ธมฺมสญฺญี สงฺฆเภทโก อานนฺตริโกติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อตฺถุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉ; อตฺถุปาลิ, สงฺฆเภทโก น อาปายิโก น เนรยิโก น กปฺปโฎฺฐ น อเตกิโจฺฉ’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตา ฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ธมฺมสญฺญี สงฺฆเภทโก อานนฺตริโก’’ติฯ

๘๖๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ธมฺมสญฺญี สงฺฆเภทโก อานนฺตริโก’’ติ? อามนฺตา ฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

> ‘‘อาปายิโก เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ สงฺฆเภทโก;
> วคฺครโต อธมฺมฏฺโฐ, โยคกฺเขมา ปธํสติ;
> สงฺฆํ สมคฺคํ เภตฺวาน, กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจตี’’ติ [จูฬว. ๓๕๔; อ. นิ. ๑๐.๓๙; อิติวุ. ๑๘]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ สงฺฆเภทโก อานนฺตริโกติฯ

อสญฺจิจฺจกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๐. วีสติมวโคฺค

(๑๙๕) ๒. ญาณกถา

๘๖๓. นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปญฺญา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ธมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา อุปลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปญฺญา ปชานนา วิจโย…เป…. ปจฺจุปลกฺขณาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ปญฺญา ปชานนา วิจโย…เป…. ปจฺจุปลกฺขณา, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณ’’นฺติฯ

๘๖๔. นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน ปฐมํ ฌานํ สมาปเชฺชยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปุถุชฺชโน ปฐมํ ฌานํ สมาปเชฺชยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณ’’นฺติฯ

ปุถุชฺชโน ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ…เป…. อากาสานญฺจายตนํ สมาปเชฺชยฺย, วิญฺญาณญฺจายตนํ อากิญฺจญฺญายตนํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปเชฺชยฺย, ปุถุชฺชโน ทานํ ทเทยฺย …เป…. จีวรํ ทเทยฺย, ปิณฺฑปาตํ ทเทยฺย, เสนาสนํ ทเทยฺย, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทเทยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ปุถุชฺชโน คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทเทยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณ’’นฺติฯ

๘๖๕. อตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณนฺติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน เตน ญาเณน ทุกฺขํ ปริชานาติ , สมุทยํ ปชหติ, นิโรธํ สจฺฉิกโรติ, มคฺคํ ภาเวตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๐. วีสติมวโคฺค

(๑๙๖) ๓. นิรยปาลกถา

๘๖๖. นตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติ? อามนฺตาฯ นตฺถิ นิรเยสุ กมฺมการณาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ นิรเยสุ กมฺมการณาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ มนุสฺเสสุ กมฺมการณา, อตฺถิ จ การณิกาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ นิรเยสุ กมฺมการณา, อตฺถิ จ การณิกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… อตฺถิ นิรเยสุ กมฺมการณา, นตฺถิ จ การณิกาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ มนุสฺเสสุ กมฺมการณา, นตฺถิ จ การณิกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

๘๖๗. อตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

“น เวสฺสภู โนปิ จ เปตฺติราชา,
โสโม ยโม เวสฺสวโณ จ ราชา;
สกานิ กมฺมานิ หนนฺติ ตตฺถ, อิโต ปณุนฺนํ [ปณฺณุณฺณํ (สฺยา. ก.), ปนุนฺนํ (สี.)] ปร
โลกปตฺต”นฺติฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ นตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติฯ

๘๖๘. นตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ตเมนํ, ภิกฺขเว , นิรยปาลา ปญฺจวิธพนฺธนํ นาม การณํ กาเรนฺติ [กโรนฺติ (ม. นิ. ๓.๒๕๐; อ. นิ. ๓.๓๖)] – ตตฺตํ อโยขีลํ หเตฺถ คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ ทุติเย หเตฺถ คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ ปาเท คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ ทุติเย ปาเท คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ มเชฺฌอุรสฺมิํ คเมนฺติ; โส ตตฺถ ทุกฺขา ติพฺพา กฎุกา เวทนา เวเทติ; น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหตี”ติ [ม. นิ. ๓.๒๕๐; อ. นิ. ๓.๓๖]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติฯ

นตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – “ตเมนํ, ภิกฺขเว, นิรยปาลา สํเวเสตฺวา กุฐารีหิ [กุธารีหิ (สพฺพตฺถ)] ตจฺฉนฺติ…เป.… ตเมนํ, ภิกฺขเว, นิรยปาลา อุทฺธมฺปาทํ อโธสิรํ ฐเปตฺวา วาสีหิ ตจฺฉนฺติ…เป.… ตเมนํ , ภิกฺขเว, นิรยปาลา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตาย ปถวิยา สมฺปชฺชลิตาย สโชติภูตาย [สโฌชติภูตาย (สฺยา.)] สาเรนฺติปิ ปจฺจาสาเรนฺติปิ…เป.… ตเมนํ, ภิกฺขเว, นิรยปาลา มหนฺตํ องฺคารปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ อาโรเปนฺติปิ โอโรเปนฺติปิ…เป.… ตเมนํ, ภิกฺขเว, นิรยปาลา อุทฺธมฺปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา ตตฺตาย โลหกุมฺภิยา ปกฺขิปนฺติ อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สโชติภูตายฯ โส ตตฺถ เผณุเทฺทหกํ ปจฺจติ, โส ตตฺถ เผณุเทฺทหกํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธํ คจฺฉติ, สกิมฺปิ อโธ คจฺฉติ, สกิมฺปิ ติริยํ คจฺฉติฯ โส ตตฺถ ทุกฺขา ติพฺพา กฎุกา เวทนา เวทยติ, น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหติฯ ตเมนํ, ภิกฺขเว, นิรยปาลา มหานิรเย ปกฺขิปนฺติ! โส โข ปน, ภิกฺขเว, มหานิรโย –

“จตุกฺกโณฺณ จตุทฺวาโร, วิภโตฺต ภาคโส มิโต;
อโยปาการปริยโนฺต, อยสา ปฏิกุชฺชิโตฯ

“ตสฺส อโยมยา ภูมิ, ชลิตา เตชสา ยุตา;
สมนฺตา โยชนสตํ, ผริตฺวา ติฎฺฐติ สพฺพทา”ติ [ม. นิ. ๓.๒๕๐; อ. นิ. ๓.๓๖; เป. ว. ๗๑]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลาติฯ

นิรยปาลกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๐. วีสติมวโคฺค

(๑๙๗) ๔. ติรจฺฉานกถา

๘๖๙. อตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ติรจฺฉานคเตสุ เทวาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตาติ? อามนฺตา ฯ เทวโลโก ติรจฺฉานโยนีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. อตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ กีฏา ปฏงฺคา มกสา มกฺขิกา อหี วิจฺฉิกา สตปที คณฺฑุปฺปาทาติ [คณฺฑุปาทาติ (สฺยา. กํ. ปี.)]? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

๘๗๐. นตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตาติ? อามนฺตาฯ นนุ อตฺถิ ตตฺถ เอราวโณ นาม หตฺถินาโค สหสฺสยุตฺตํ ทิพฺพํ ยานนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ ตตฺถ เอราวโณ นาม หตฺถินาโค สหสฺสยุตฺตํ ทิพฺพํ ยานํ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตา’’ติฯ

๘๗๑. อตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตาติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ ตตฺถ หตฺถิพนฺธา อสฺสพนฺธา [หตฺถิภณฺฑา อสฺสภณฺฑา (?)] ยาวสิกา การณิกา ภตฺตการกาติ? น เหวํ วตฺตพฺพฯ เตน หิ นตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตาติฯ

ติรจฺฉานกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๐. วีสติมวโคฺค

(๑๙๘) ๕. มคฺคกถา

๘๗๒. ปญฺจงฺคิโก มโคฺคติ? อามนฺตาฯ นนุ อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค วุโตฺต ภควตา, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค วุโตฺต ภควตา , เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ …เป…. สมฺมาสมาธิ, โน จ วต เร วตฺตพฺพ – ‘‘ปญฺจงฺคิโก มโคฺค’’ติฯ

ปญฺจงฺคิโก มโคฺคติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา –

‘‘มคฺคานํ อฏฺฐงฺคิโก เสโฏฺฐ, สจฺจานํ จตุโร ปทา;
วิราโค เสโฏฺฐ ธมฺมานํ, ทฺวิปทานญฺจ จกฺขุมา’’ติ [ธ. ป. ๒๗๓ ธมฺมปเท]ฯ

อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อฏฺฐงฺคิโก มโคฺคติฯ

๘๗๓. สมฺมาวาจา มคฺคงฺคํ, สา จ น มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ มคฺคงฺคํ, สา จ น มโคฺคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สมฺมาวาจา มคฺคงฺคํ, สา จ น มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป…เป…. สมฺมาวายาโม…เป…. สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ มคฺคงฺคํ, โส จ น มโคฺคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว มคฺคงฺคํ, โส จ น มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิ มคฺคงฺคํ, โส จ น มโคฺคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สมฺมาทิฏฺฐิ มคฺคงฺคํ, สา จ มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา มคฺคงฺคํ, สา จ มโคฺคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ มคฺคงฺคํ, สา จ มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สมฺมากมฺมโนฺต…เป…. สมฺมาอาชีโว มคฺคงฺคํ, โส จ มโคฺคติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

สมฺมาสงฺกปฺโป…เป…. สมฺมาวายาโม…เป…. สมฺมาสติ…เป…. สมฺมาสมาธิ มคฺคงฺคํ, โส จ มโคฺคติ? อามนฺตาฯ สมฺมาวาจา…เป…. สมฺมากมฺมนฺโต…เป…. สมฺมาอาชีโว มคฺคงฺคํ, โส จ มโคฺคติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๗๔. อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺคติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปุเพฺพว โข ปนสฺส กายกมฺมํ วจีกมฺมํ อาชีโว สุปริสุโทฺธ โหติ; เอวมสฺสายํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค ภาวนาปาริปูริํ คจฺฉตี’’ติ [ม. นิ. ๓.๔๓๑]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ปญฺจงฺคิโก มโคฺคติฯ

๘๗๕. ปญฺจงฺคิโก มโคฺคติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ยสฺมิํ โข, สุภทฺท, ธมฺมวินเย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค น อุปลพฺภติ, สมโณปิ ตตฺถ น อุปลพฺภติ, ทุติโยปิ ตตฺถ สมโณ น อุปลพฺภติ, ตติโยปิ ตตฺถ สมโณ น อุปลพฺภติ, จตุโตฺถปิ ตตฺถ สมโณ น อุปลพฺภติฯ ยสฺมิญฺจ โข, สุภทฺท, ธมฺมวินเย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อุปลพฺภติ, สมโณปิ ตตฺถ อุปลพฺภติ, ทุติโยปิ…เป…. ตติโยปิ…เป…. จตุโตฺถปิ ตตฺถ สมโณ อุปลพฺภติฯ อิมสฺมิํ โข, สุภทฺท, ธมฺมวินเย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค อุปลพฺภติฯ อิเธว, สุภทฺท , สมโณ, อิธ ทุติโย สมโณ, อิธ ตติโย สมโณ, อิธ จตุโตฺถ สมโณฯ สุญฺญา ปรปฺปวาทา สมเณภิ อเญฺญหี’’ติ [ที. นิ. ๒.๒๑๔]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อฏฺฐงฺคิโก มโคฺคติฯ

มคฺคกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๐. วีสติมวโคฺค

(๑๙๙) ๖. ญาณกถา

๘๗๖. ทฺวาทสวตฺถุกํ ญาณํ โลกุตฺตรนฺติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส โลกุตฺตรญาณานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวาทส โลกุตฺตรญาณานีติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส โสตาปตฺติมคฺคาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวาทส โสตาปตฺติมคฺคาติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส โสตาปตฺติผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวาทส สกทาคามิมคฺคา…เป…. อนาคามิมคฺคา…เป…. อรหตฺตมคฺคาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ทฺวาทส อรหตฺตมคฺคาติ? อามนฺตาฯ ทฺวาทส อรหตฺตผลานีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๗๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ทฺวาทสวตฺถุกํ ญาณํ โลกุตฺตร’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจ’’นฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺย’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ปริญฺญาตนฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘อิทํ ทุกฺขสมุทยํ [ทุกฺขสมุทโย (สฺยา. กํ. ปี.)] อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ปหีนนฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘อิทํ ทุกฺขนิโรธํ [ทุกฺขนิโรธา (สฺยา. กํ. ปี.)] อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. สจฺฉิกตนฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพ’นฺติ เม, ภิกฺขเว…เป…. ภาวิตนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ…เป…. อาโลโก อุทปาที’’ติ [มหาว. ๑๕; สํ. นิ. ๕.๑๐๘๑; ปฏิ. ม. ๒.๓๐]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ ทฺวาทสวตฺถุกํ ญาณํ โลกุตฺตรนฺติฯ

ญาณกถา นิฏฺฐิตาฯ

วีสติมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มาตุฆาตโก อานนฺตริโก ปิตุฆาตโก อานนฺตริโก อรหนฺตฆาตโก อานนฺตริโก รุหิรุปฺปาทโก อานนฺตริโก สงฺฆเภทโก อานนฺตริโก, นตฺถิ ปุถุชฺชนสฺส ญาณํ, นตฺถิ นิรเยสุ นิรยปาลา, อตฺถิ เทเวสุ ติรจฺฉานคตา, ปญฺจงฺคิโก มโคฺค, ทฺวาทสวตฺถุกํ ญาณํ โลกุตฺตรนฺติฯ

จตุโตฺถ ปณฺณาสโกฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นิคฺคโห, ปุญฺญสญฺจโย, อฎฺฐาสิ, อตีเตน จ มาตุฆาตโกฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๐) ๑. สาสนกถา

๘๗๘. สาสนํ นวํ กตนฺติ? อามนฺตาฯ สติปฏฺฐานา นวํ กตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สาสนํ นวํ กตนฺติ? อามนฺตาฯ สมฺมปฺปธานา…เป…. อิทฺธิปาทา…เป…. อินฺทฺริยา…เป…. พลา…เป…. โพชฺฌงฺคา นวํ กตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุเพฺพ อกุสลํ ปจฺฉา กุสลํ กตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุเพฺพ สาสวํ…เป…. สํโยชนิยํ คนฺถนิยํ โอฆนิยํ โยคนิยํ นีวรณิยํ ปรามฏฺฐํ อุปาทานิยํ…เป…. สํกิเลสิกํ ปจฺฉา อสํกิเลสิกํ กตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

อตฺถิ โกจิ ตถาคตสฺส สาสนํ นวํ กโรตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ โกจิ สติปฏฺฐาเน นวํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ โกจิ สมฺมปฺปธาเน…เป…. อิทฺธิปาเท…เป…. อินฺทฺริเย…เป.… พเล…เป…. โพชฺฌเงฺค นวํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ โกจิ ปุเพฺพ อกุสลํ ปจฺฉา กุสลํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. อตฺถิ โกจิ ปุเพฺพ สาสวํ…เป…. สํกิเลสิกํ ปจฺฉา อสํกิเลสิยํ กโรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ลพฺภา ตถาคตสฺส สาสนํ ปุน นวํ กาตุนฺติ? อามนฺตาฯ ลพฺภา สติปฏฺฐานา ปุน นวํ กาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ลพฺภา สมฺมปฺปธานา…เป…. อิทฺธิปาทา…เป…. อินฺทฺริยา…เป…. พลา…เป…. โพชฺฌงฺคา ปุน นวํ กาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ลพฺภา ปุเพฺพ อกุสลํ ปจฺฉา กุสลํ กาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ลพฺภา ปุเพฺพ สาสวํ…เป…. สํกิเลสิยํ ปจฺฉา อสํกิเลสิยํ กาตุนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สาสนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๑) ๒. อวิวิตฺตกถา

๘๗๙. ปุถุชฺชโน เตธาตุเกหิ ธเมฺมหิ อวิวิโตฺตติ? อามนฺตาฯ ปุถุชฺชโน เตธาตุเกหิ ผเสฺสหิ…เป…. เตธาตุกาหิ เวทนาหิ… สญฺญาหิ … เจตนาหิ… จิเตฺตหิ… สทฺธาหิ… วีริเยหิ… สตีหิ… สมาธีหิ…เป…. เตธาตุกาหิ ปญฺญาหิ อวิวิโตฺตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ปุถุชฺชโน เตธาตุเกหิ กเมฺมหิ อวิวิโตฺตติ? อามนฺตาฯ ยสฺมิํ ขเณ ปุถุชฺชโน จีวรํ เทติ, ตสฺมิํ ขเณ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ยสฺมิํ ขเณ ปุถุชฺชโน ปิณฺฑปาตํ เทติ…เป…. เสนาสนํ เทติ…เป.… คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ เทติ, ตสฺมิํ ขเณ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ… เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๘๐. น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปุถุชฺชโน เตธาตุเกหิ กเมฺมหิ อวิวิโตฺต’’ติ? อามนฺตา ฯ ปุถุชฺชนสฺส รูปธาตุอรูปธาตูปคํ กมฺมํ ปริญฺญาตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ ปุถุชฺชโน เตธาตุเกหิ กเมฺมหิ อวิวิโตฺตติ…เป….ฯ

อวิวิตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๒) ๓. สํโยชนกถา

๘๘๑. อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺตีติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กิญฺจิ สกฺกายทิฏฺฐึ อปฺปหาย…เป…. วิจิกิจฺฉํ อปฺปหาย…เป…. สีลพฺพตปรามาสํ อปฺปหาย… ราคํ อปฺปหาย… โทสํ อปฺปหาย… โมหํ อปฺปหาย… อโนตฺตปฺปํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺตีติ? อามนฺตาฯ อรหา สราโค สโทโส สโมโห สมาโน สมโกฺข สปฬาโส สอุปายาโส สกิเลโสติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อรหา นิราโค นิโทฺทโส นิโมฺมโห นิมฺมาโน นิมฺมโกฺข นิปฺปฬาโส นิรุปายาโส นิกฺกิเลโสติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา นิราโค…เป…. นิกฺกิเลโส, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺตี’’ติฯ

๘๘๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺตี’’ติ ? อามนฺตาฯ อรหา สพฺพํ พุทฺธวิสยํ ชานาตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺตีติฯ

สํโยชนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๓) ๔. อิทฺธิกถา

๘๘๓. อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? อามนฺตาฯ ‘‘นิจฺจปณฺณา รุกฺขา โหนฺตู’’ติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นิจฺจปุปฺผา รุกฺขา โหนฺตุ…เป…. นิจฺจผลิกา รุกฺขา โหนฺตุ… นิจฺจํ ชุณฺหํ โหตุ… นิจฺจํ เขมํ โหตุ… นิจฺจํ สุภิกฺขํ โหตุ… ‘‘นิจฺจํ สุวตฺถิ [สุวุฏฺฐิกํ (สฺยา.)] โหตู’’ติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? อามนฺตา ฯ ‘‘อุปฺปโนฺน ผโสฺส มา นิรุชฺฌี’’ติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อุปฺปนฺนา เวทนา…เป…. สญฺญา… เจตนา… จิตฺตํ… สทฺธา… วีริยํ… สติ… สมาธิ…เป…. ปญฺญา มา นิรุชฺฌีติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? อามนฺตาฯ ‘‘รูปํ นิจฺจํ โหตู’’ติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ… เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. ‘‘วิญฺญาณํ นิจฺจํ โหตู’’ติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? อามนฺตาฯ “ชาติธมฺมา สตฺตา มา ชายิํสู”ติ อตฺถิ…เป…. “ชราธมฺมา สตฺตา มา ชีริํสู”ติ…เป…. “พฺยาธิธมฺมา สตฺตา มา พฺยาธิยิํสู”ติ…เป…. “มรณธมฺมา สตฺตา มา มียิํสู”ติ – อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๘๔. น วตฺตพฺพํ – “อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วา”ติ? อามนฺตา ฯ นนุ อายสฺมา ปิลินฺทวจฺฉ รโญฺญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปาสาทํ “สุวณฺณ”เนฺตฺวว อธิมุจฺจิ, สุวโณฺณ จ ปน อาสีติ [ปารา. ๖๒๑; มหาว. ๒๗๑]? อามนฺตาฯ หญฺจิ อายสฺมา ปิลินฺทวจฺฉ รโญฺญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปาสาทํ สุวณฺณเนฺตฺวว อธิมุจฺจิ, สุวโณฺณ จ ปน อาสิ, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – “อตฺถิ อธิปฺปายอิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วา”ติฯ

อิทฺธิกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๔) ๕. พุทฺธกถา

๘๘๕. อตฺถิ พุทฺธานํ พุเทฺธหิ หีนาติเรกตาติ? อามนฺตาฯ สติปฎฺฐานโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ …เป…. สมฺมปฺปธานโต…เป…. อิทฺธิปาทโต… อินฺทฺริยโต… พลโต… โพชฺฌงฺคโต… วสิภาวโต…เป…. สพฺพญฺญุตญาณทสฺสนโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

พุทฺธกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๕) ๖. สพฺพทิสากถา

๘๘๖. สพฺพา ทิสา พุทฺธา ติฎฺฐนฺตีติ? อามนฺตาฯ ปุรตฺถิมาย ทิสาย พุโทฺธ ติฎฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. ปุรตฺถิมาย ทิสาย พุโทฺธ ติฎฺฐตีติ? อามนฺตาฯ กินฺนาโม โส ภควา, กิํชโจฺจ, กิํโคโตฺต, กินฺนามา ตสฺส ภควโต มาตาปิตโร, กินฺนามํ ตสฺส ภควโต สาวกยุคํ, โกนาโม ตสฺส ภควโต อุปฎฺฐาโก, กีทิสํ จีวรํ ธาเรติ, กีทิสํ ปตฺตํ ธาเรติ, กตรสฺมิํ คาเม วา นิคเม วา นคเร วา รเฎฺฐ วา ชนปเท วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ทกฺขิณาย ทิสาย…เป…. ปจฺฉิมาย ทิสาย…เป…. อุตฺตราย ทิสาย…เป…. เหฎฺฐิมาย ทิสาย พุโทฺธ ติฎฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เหฎฺฐิมาย ทิสาย พุโทฺธ ติฎฺฐตีติ? อามนฺตาฯ กินฺนาโม โส ภควา…เป…. ชนปเท วาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

อุปริมาย ทิสาย พุโทฺธ ติฎฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ อุปริมาย ทิสาย พุโทฺธ ติฎฺฐตีติ? อามนฺตาฯ จาตุมหาราชิเก ติฎฺฐติ…เป…. ตาวติํเส ติฎฺฐติ…เป…. ยาเม ติฎฺฐติ…เป…. ตุสิเต ติฎฺฐติ…เป…. นิมฺมานรติยา ติฎฺฐติ…เป…. ปรนิมฺมิตวสวตฺติยา ติฎฺฐติ…เป.… พฺรหฺมโลเก ติฎฺฐตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

สพฺพทิสากถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๖) ๗. ธมฺมกถา

๘๘๗. สเพฺพ ธมฺมา นิยตาติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมตฺตนิยตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ อนิยโต ราสีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อตฺถิ อนิยโต ราสีติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ อตฺถิ อนิยโต ราสิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ ธมฺมา นิยตา’’ติฯ

สเพฺพ ธมฺมา นิยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ ตโย ราสี วุตฺตา ภควตา – มิจฺฉตฺตนิยโต ราสิ, สมฺมตฺตนิยโต ราสิ, อนิยโต ราสีติ [ธ. ส. ติกมาติกา ๑๕]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตโย ราสี วุตฺตา ภควตา – มิจฺฉตฺตนิยโต ราสิ, สมฺมตฺตนิยโต ราสิ, อนิยโต ราสิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ ธมฺมา นิยตา’’ติฯ

รูปํ รูปเฏฺฐน นิยตนฺติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ วิญฺญาณเฏฺฐน นิยตนฺติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๘๘. น วตฺตพฺพํ – รูปํ รูปเฏฺฐน นิยตํ…เป…. เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ วิญฺญาณเฏฺฐน นิยตนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ เวทนา โหติ…เป…. สญฺญา โหติ… สงฺขารา โหนฺติ… วิญฺญาณํ โหติ… เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป.… วิญฺญาณํ รูปํ โหติ…เป…. เวทนา โหติ… สญฺญา โหติ… สงฺขารา โหนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ รูปํ รูปเฏฺฐน นิยตํ, เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ วิญฺญาณเฏฺฐน นิยตนฺติฯ

ธมฺมกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๑. เอกวีสติมวโคฺค

(๒๐๗) ๘. กมฺมกถา

๘๘๙. สเพฺพ กมฺมา นิยตาติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมตฺตนิยตาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นตฺถิ อนิยโต ราสีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. นนุ อตฺถิ อนิยโต ราสีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อตฺถิ อนิยโต ราสิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ กมฺมา นิยตา’’ติฯ

สเพฺพ กมฺมา นิยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ ตโย ราสี วุตฺตา ภควตา – มิจฺฉตฺตนิยโต ราสิ, สมฺมตฺตนิยโต ราสิ, อนิยโต ราสีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ตโย ราสี วุตฺตา ภควตา – มิจฺฉตฺตนิยโต ราสิ, สมฺมตฺตนิยโต ราสิ, อนิยโต ราสิ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สเพฺพ กมฺมา นิยตา’’ติฯ

๘๙๐. ทิฎฺฐธมฺมเวทนียํ กมฺมํ ทิฎฺฐธมฺมเวทนียเฏฺฐน นิยตนฺติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ อุปปชฺชเวทนียํ กมฺมํ…เป…. อปราปริยเวทนียํ กมฺมํ อปราปริยเวทนียเฏฺฐน นิยตนฺติ? อามนฺตาฯ มิจฺฉตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. สมฺมตฺตนิยตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๙๑. น วตฺตพฺพํ – ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียเฏฺฐน นิยตํ, อุปปชฺชเวทนียํ กมฺมํ…เป.… อปราปริยเวทนียํ กมฺมํ อปราปริยเวทนียเฏฺฐน นิยตนฺติ? อามนฺตาฯ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ กมฺมํ อุปปชฺชเวทนียํ โหติ, อปราปริยเวทนียํ โหติ…เป.… อุปปชฺชเวทนียํ กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, อปราปริยเวทนียํ โหติ…เป.… อปราปริยเวทนียํ กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, อุปปชฺชเวทนียํ โหตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ ฯ เตน หิ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ กมฺมํ ทิฏฺฐธมฺมเวทนียเฏฺฐน นิยตํ, อุปปชฺชเวทนียํ กมฺมํ…เป.… อปราปริยเวทนียํ กมฺมํ อปราปริยเวทนียเฏฺฐน นิยตนฺติฯ

กมฺมกถา นิฏฺฐิตาฯ

เอกวีสติมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สาสนํ นวํ กตํ อตฺถิ โกจิ ตถาคตสฺส สาสนํ นวํ กโรติ ลพฺภา ตถาคตสฺส สาสนํ ปุน นวํ กาตุํ, ปุถุชฺชโน เตธาตุเกหิ ธเมฺมหิ อวิวิโตฺต, อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย อรหตฺตปฺปตฺติ, อตฺถิ อธิปฺปายิทฺธิ พุทฺธานํ วา สาวกานํ วา, อตฺถิ พุทฺธานํ พุเทฺธหิ หีนาติเรกตา, สพฺพา ทิสา พุทฺธา ติฏฺฐนฺติ, สเพฺพ ธมฺมา นิยตา, สเพฺพ กมฺมา นิยตาติฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๐๘) ๑. ปรินิพฺพานกถา

๘๙๒. อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย ปรินิพฺพานนฺติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ กิญฺจิ สกฺกาย ทิฏฺฐึ อปฺปหาย…เป…. อโนตฺตปฺปํ อปฺปหาย ปรินิพฺพานนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย ปรินิพฺพานนฺติ? อามนฺตาฯ อรหา สราโค…เป…. สกิเลโสติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อรหา นิราโค…เป…. นิกฺกิเลโสติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา นิราโค…เป…. นิกฺกิเลโส, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย ปรินิพฺพาน’’นฺติฯ

๘๙๓. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย ปรินิพฺพาน’’นฺติ? อามนฺตา ฯ อรหา สพฺพํ พุทฺธวิสยํ ชานาตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพฯ เตน หิ อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย ปรินิพฺพานนฺติฯ

ปรินิพฺพานกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๐๙) ๒. กุสลจิตฺตกถา

๘๙๔. อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ อรหา ปุญฺญาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรโนฺต… อาเนญฺชาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรโนฺต… คติสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… ภวสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… อิสฺสริยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… อธิปจฺจสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… มหาโภคสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… มหาปริวารสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… เทวโสภคฺยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต… มนุสฺสโสภคฺยสํวตฺตนิยํ กมฺมํ กโรโนฺต ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป….ฯ

อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ อรหา อาจินโนฺต อปจินโนฺต ปชหโนฺต อุปาทิยโนฺต วิสิเนโนฺต อุสฺสิเนโนฺต วิธูเปโนฺต สนฺธูเปโนฺต ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป…. นนุ อรหา เนวาจินาติ น อปจินาติ อปจินิตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนวาจินาติ น อปจินาติ อปจินิตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ นนุ อรหา เนว ปชหติ น อุปาทิยติ ปชหิตฺวา ฐิโต, เนว วิสิเนติ น อุสฺสิเนติ วิสิเนตฺวา ฐิโต; นนุ อรหา เนว วิธูเปติ น สนฺธูเปติ วิธูเปตฺวา ฐิโตติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา เนว วิธูเปติ น สนฺธูเปติ วิธูเปตฺวา ฐิโต, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ

๘๙๕. น วตฺตพฺพํ – ‘‘อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายตี’’ติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา อุปฏฺฐิตสฺสติ สโต สมฺปชาโน ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา อุปฏฺฐิตสฺสติ สโต สมฺปชาโน ปรินิพฺพายติ, เตน วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ

กุสลจิตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๑๐) ๓. อาเนญฺชกถา

๘๙๖. อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ นนุ อรหา ปกติจิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา ปกติจิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ

อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ อรหา กิริยมเย จิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ อรหา วิปากจิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วิปากจิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ

อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ อรหา กิริยาพฺยากเต จิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นนุ อรหา วิปากาพฺยากเต จิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อรหา วิปากาพฺยากเต จิตฺเต ฐิโต ปรินิพฺพายติ, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ

อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตีติ? อามนฺตาฯ นนุ ภควา จตุตฺถชฺฌานา วุฏฺฐหิตฺวา สมนนฺตรา ปรินิพฺพุโตติ [ที. นิ. ๒.๒๑๙]? อามนฺตาฯ หญฺจิ ภควา จตุตฺถชฺฌานา วุฏฺฐหิตฺวา สมนนฺตรา ปรินิพฺพุโต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายตี’’ติฯ

อาเนญฺชกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๑๑) ๔. ธมฺมาภิสมยกถา

๘๙๗. อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมเทสนา, ธมฺมสฺสวนํ, ธมฺมสากจฺฉา, ปริปุจฺฉา, สีลสมาทานํ , อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, โภชเน มตฺตญฺญุตา, ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยโคติ ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… นตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมเทสนา, ธมฺมสฺสวนํ…เป.… ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยโคติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ นตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมเทสนา, ธมฺมสฺสวนํ…เป.… ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยโค, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมาภิสมโย’’ติฯ

อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ นนุ เทฺว ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทาย – ปรโต จ โฆโส, โยนิโส จ มนสิกาโรติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ เทฺว ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทาย – ปรโต จ โฆโส, โยนิโส จ มนสิกาโร, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมาภิสมโย’’ติฯ

อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ สุตฺตสฺส ปมตฺตสฺส มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส ธมฺมาภิสมโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

ธมฺมาภิสมยกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๑๒-๔) ๕-๗. ติโสฺสปิกถา

๘๙๘. อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย อรหตฺตปฺปตฺตีติ? อามนฺตาฯ สุตฺตสฺส ปมตฺตสฺส มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อรหตฺตปฺปตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๘๙๙. อตฺถิ สุปินคตสฺส ธมฺมาภิสมโยติ? อามนฺตาฯ สุตฺตสฺส ปมตฺตสฺส มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส ธมฺมาภิสมโยติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๐๐. อตฺถิ สุปินคตสฺส อรหตฺตปฺปตฺตีติ? อามนฺตาฯ สุตฺตสฺส ปมตฺตสฺส มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อรหตฺตปฺปตฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

ติโสฺสปิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๑๕) ๘. อพฺยากตกถา

๙๐๑. สพฺพํ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อพฺยากตนฺติ? อามนฺตาฯ สุปินเนฺตน ปาณํ หเนยฺยาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สุปินเนฺตน ปาณํ หเนยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพํ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

สุปินเนฺตน อทินฺนํ อาทิเยยฺย…เป…. มุสา ภเณยฺย, ปิสุณํ ภเณยฺย, ผรุสํ ภเณยฺย, สมฺผํ ปลเปยฺย, สนฺธิํ ฉิเนฺทยฺย, นิโลฺลปํ หเรยฺย, เอกาคาริกํ กเรยฺย, ปริปเนฺถ ติเฎฺฐยฺย, ปรทารํ คเจฺฉยฺย, คามฆาตกํ กเรยฺย, นิคมฆาตกํ กเรยฺย, สุปินเนฺตน เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย , สุปินคตสฺส อสุจิ มุเจฺจยฺย, สุปินเนฺตน ทานํ ทเทยฺย, จีวรํ ทเทยฺย, ปิณฺฑปาตํ ทเทยฺย, เสนาสนํ ทเทยฺย, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ทเทยฺย, ขาทนียํ ทเทยฺย, โภชนียํ ทเทยฺย, ปานียํ ทเทยฺย, เจติยํ วเนฺทยฺย, เจติเย มาลํ อาโรเปยฺย, คนฺธํ อาโรเปยฺย , วิเลปนํ อาโรเปยฺย…เป…. เจติยํ อภิทกฺขิณํ กเรยฺยาติ? อามนฺตา ฯ หญฺจิ สุปินเนฺตน เจติยํ อภิทกฺขิณํ กเรยฺย, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพํ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

๙๐๒. น วตฺตพฺพํ – ‘‘สพฺพํ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อพฺยากต’’นฺติ? อามนฺตาฯ นนุ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อโพฺพหาริยํ วุตฺตํ ภควตาติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อโพฺพหาริยํ วุตฺตํ ภควตา, เตน วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘สพฺพํ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อพฺยากต’’นฺติฯ

อพฺยากตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๑๖) ๙. อาเสวนปจฺจยกถา

๙๐๓. นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘ปาณาติปาโต, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต นิรยสํวตฺตนิโก ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก เปตฺติวิสยสํวตฺ

ตนิโก, โย สพฺพลหุโส ปาณาติปาตสฺส วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส อปฺปายุกสํวตฺตนิโก โหตี’’ติ [อ. นิ. ๘.๔๐]ฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติฯ

นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อทินฺนาทานํ, ภิกฺขเว, อาเสวิตํ ภาวิตํ พหุลีกตํ นิรยสํวตฺตนิกํ ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกํ เปตฺติวิสยสํวตฺตนิกํ, โย สพฺพลหุโส อทินฺนาทานสฺส วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส โภคพฺยสนสํวตฺตนิโก โหติ…เป.… โย สพฺพลหุโส กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส สปตฺตเวรสํวตฺตนิโก โหติ…เป.… โย สพฺพลหุโส มุสาวาทสฺส วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส อพฺภูตพฺภกฺขานสํวตฺตนิโก โหติ…เป.… โย สพฺพลหุโส ปิสุณาย วาจาย วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส มิเตฺตหิ เภทนสํวตฺตนิโก โหติ…เป.… โย สพฺพลหุโส ผรุสาย วาจาย วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส อมนาปสทฺทสํวตฺตนิโก โหติ…เป.… โย สพฺพลหุโส สมฺผปฺปลาปสฺส วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส อนาเทยฺยวาจาสํวตฺตนิโก โหติ, สุราเมรยปานํ, ภิกฺขเว, อาเสวิตํ…เป.… โย สพฺพลหุโส สุราเมรยปานสฺส วิปาโก มนุสฺสภูตสฺส อุมฺมตฺตกสํวตฺตนิโก โหตี’’ติ [อ. นิ. ๘.๔๐]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติฯ

๙๐๔. นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘มิจฺฉาทิฎฺฐิ, ภิกฺขเว, อาเสวิตา ภาวิตา พหุลีกตา นิรยสํวตฺตนิกา ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกา เปตฺติวิสยสํวตฺตนิกา’’ติฯ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติฯ

นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘มิจฺฉาสงฺกโปฺป…เป.… มิจฺฉาสมาธิ, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต…เป.… เปตฺติวิสยสํวตฺตนิโก’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติฯ

๙๐๕. นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สมฺมาทิฎฺฐิ, ภิกฺขเว, อาเสวิตา ภาวิตา พหุลีกตา อมโตคธา โหติ อมตปรายนา อมตปริโยสานา’’ติ! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติฯ

นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติ? อามนฺตาฯ นนุ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘สมฺมาสงฺกโปฺป, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต…เป.… สมฺมาสมาธิ, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต อมโตคโธ โหติ อมตปรายโน อมตปริโยสาโน’’ติ อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ, อามนฺตาฯ เตน หิ อตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตาติฯ

อาเสวนปจฺจยกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๒. พาวีสติมวโคฺค

(๒๑๗) ๑๐. ขณิกกถา

๙๐๖. เอกจิตฺตกฺขณิกา สเพฺพ ธมฺมาติ? อามนฺตาฯ จิเตฺต มหาปถวี สณฺฐาติ, มหาสมุโทฺท สณฺฐาติ, สิเนรุปพฺพตราชา สณฺฐาติ, อาโป สณฺฐาติ, เตโช สณฺฐาติ, วาโย สณฺฐาติ, ติณกฎฺฐวนปฺปตโย สณฺฐหนฺตีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.…ฯ

เอกจิตฺตกฺขณิกา สเพฺพ ธมฺมาติ? อามนฺตาฯ จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาเณน สหชาตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป.… จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาเณน สหชาตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา

สาริปุตฺโต เอตทโวจ – ‘‘อชฺฌตฺติกเญฺจว, อาวุโส, จกฺขุํ อปริภินฺนํ โหติ, พาหิรา จ รูปา น อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, โน จ ตชฺโช สมนฺนาหาโร โหติ, เนว ตาว ตชฺชสฺส วิญฺญาณภาคสฺส [วิญฺญาณภาวสฺส (พหูสุ)] ปาตุภาโว โหติฯ อชฺฌตฺติกเญฺจว, อาวุโส, จกฺขุํ อปริภินฺนํ โหติ, พาหิรา จ รูปา อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, โน จ ตชฺโช สมนฺนาหาโร โหติ, เนว ตาว ตชฺชสฺส วิญฺญาณภาคสฺส ปาตุภาโว โหติฯ ยโต จ โข, อาวุโส, อชฺฌตฺติกเญฺจว จกฺขุํ อปริภินฺนํ โหติ , พาหิรา จ รูปา อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, ตโชฺช จ สมนฺนาหาโร โหติ, เอวํ ตชฺชสฺส วิญฺญาณภาคสฺส ปาตุภาโว โหตี’’ติ [ม. นิ. ๑.๓๐๖]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาเณน สหชาต’’นฺติฯ

โสตายตนํ…เป…. ฆานายตนํ…เป…. ชิวฺหายตนํ…เป…. กายายตนํ กายวิญฺญาเณน สหชาตนฺติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. กายายตนํ กายวิญฺญาเณน สหชาตนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ – ‘‘อชฺฌตฺติโก เจว, อาวุโส, กาโย อปริภิโนฺน โหติ, พาหิรา จ โผฎฺฐพฺพา น อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, โน จ…เป…. อชฺฌตฺติโก เจว, อาวุโส, กาโย อปริภิโนฺน โหติ, พาหิรา จ โผฎฺฐพฺพา อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, โน จ…เป…. ยโต จ โข, อาวุโส, อชฺฌตฺติโก เจว กาโย อปริภิโนฺน โหติ, พาหิรา จ โผฎฺฐพฺพา อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, ตโชฺช จ สมนฺนาหาโร โหติ, เอวํ ตชฺชสฺส วิญฺญาณภาคสฺส ปาตุภาโว โหตี’’ติ [ม. นิ. ๑.๓๐๖]! อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? อามนฺตาฯ เตน หิ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กายายตนํ กายวิญฺญาเณน สหชาต’’นฺติฯ

๙๐๗. น วตฺตพฺพํ – ‘‘เอกจิตฺตกฺขณิกา สเพฺพ ธมฺมา’’ติ? อามนฺตาฯ สเพฺพ ธมฺมา นิจฺจา ธุวา สสฺสตา อวิปริณามธมฺมาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพฯ เตน หิ เอกจิตฺตกฺขณิกา สเพฺพ ธมฺมาติฯ

ขณิกกถา นิฎฺฐิตาฯ

พาวีสติมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อตฺถิ กิญฺจิ สํโยชนํ อปฺปหาย ปรินิพฺพานํ, อรหา กุสลจิโตฺต ปรินิพฺพายติ, อรหา อาเนเญฺช ฐิโต ปรินิพฺพายติ, อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย ธมฺมาภิสมโย, อตฺถิ คพฺภเสยฺยาย อรหตฺตปฺปตฺติ, อตฺถิ สุปินคตสฺส ธมฺมาภิสมโย, อตฺถิ สุปินคตสฺส อรหตฺตปฺปตฺติ, สพฺพํ สุปินคตสฺส จิตฺตํ อพฺยากตํ, นตฺถิ กาจิ อาเสวนปจฺจยตา, เอกจิตฺตกฺขณิกา สเพฺพ ธมฺมาติฯ

๒๓. เตวีสติมวคฺค

(๒๑๘) ๑. เอกาธิปฺปายกถา

๙๐๘. เอกาธิปฺปาเยน เมถุโน ธมฺโม ปฏิเสวิตพฺโพติ? อามนฺตาฯ เอกาธิปฺปาเยน อสฺสมเณน โหตพฺพํ, อภิกฺขุนา โหตพฺพํ, ฉินฺนมูเลน โหตพฺพํ ปาราชิเกน โหตพฺพนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… เอกาธิปฺปาเยน เมถุโน ธมฺโม ปฏิเสวิตพฺโพติ? อามนฺตาฯ เอกาธิปฺปาเยน ปาโณ หนฺตพฺโพ, อทินฺนํ อาทิยิตพฺพํ, มุสา ภณิตพฺพา, ปิสุณํ ภณิตพฺพํ, ผรุสํ ภณิตพฺพํ, สมฺผํ ปลปิตพฺพํ, สนฺธิ เฉทิตพฺโพ, นิโลฺลปํ หาตพฺพํ, เอกาคาริกํ กาตพฺพํ, ปริปเนฺถ ฐาตพฺพํ, ปรทาโร คนฺตพฺโพ, คามฆาตโก กาตพฺโพ, นิคมฆาตโก กาตพฺโพติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

เอกาธิปฺปายกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๓. เตวีสติมวคฺค

(๒๑๙) ๒. อรหนฺตวณฺณกถา

๙๐๙. อรหนฺตานํ วเณฺณน อมนุสฺสา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวนฺตีติ? อามนฺตาฯ อรหนฺตานํ วเณฺณน อมนุสฺสา ปาณํ หนนฺติ…เป.… อทินฺนํ อาทิยนฺติ, มุสา ภณนฺติ, ปิสุณํ ภณนฺติ, ผรุสํ ภณนฺติ, สมฺผํ ปลปนฺติ, สนฺธึ ฉินฺทนฺติ, นิโลฺลปํ หรนฺติ, เอกาคาริกํ กโรนฺติ, ปริปเนฺถ ติฏฺฐนฺติ, ปรทารํ คจฺฉนฺติ, คามฆาตกํ กโรนฺติ…เป.… นิคมฆาตกํ กโรนฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

อรหนฺตวณฺณกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๓. เตวีสติมวคฺค

(๒๒๐-๔) ๓-๗. อิสฺสริยกามการิกาทิกถา

๙๑๐. โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ วินิปาตํ คจฺฉตีติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ นิรยํ คจฺฉติ , สญฺชีวํ คจฺฉติ, กาฬสุตฺตํ คจฺฉติ, ตาปนํ คจฺฉติ, มหาตาปนํ [ปตาปนํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] คจฺฉติ, สงฺฆาตกํ คจฺฉติ, โรรุวํ คจฺฉติ…เป.… อวีจึ คจฺฉตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ วินิปาตํ คจฺฉตีติ? อามนฺตาฯ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ วินิปาตํ คจฺฉตี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ หญฺจิ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ วินิปาตํ คจฺฉตี’’ติ – นเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ วินิปาตํ คจฺฉตี’’ติฯ

๙๑๑. โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมตีติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ นิรยํ อุปปเชฺชยฺย, ติรจฺฉานโยนึ อุปปเชฺชยฺยาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมตีติ ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต อิทฺธิมาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป…. โพธิสโตฺต อิทฺธิมาติ? อามนฺตาฯ โพธิสเตฺตน ฉนฺทิทฺธิปาโท ภาวิโต…เป…. วีริยิทฺธิปาโท…เป…. จิตฺติทฺธิปาโท…เป…. วีมํสิทฺธิปาโท ภาวิโตติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมตีติ? อามนฺตาฯ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมตี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ หญฺจิ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมตี’’ติ – นเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมตี’’ติฯ

๙๑๒. โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ทุกฺกรการิกํ อกาสีติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ‘‘สสฺสโต โลโก’’ติ ปจฺจาคจฺฉิ, ‘‘อสสฺสโต โลโก’’ติ…เป…. ‘‘อนฺตวา โลโก’’ติ…เป…. ‘‘อนนฺตวา โลโก’’ติ… ‘‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’’นฺติ … ‘‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’นฺติ… ‘‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ… ‘‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ… ‘‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ…เป…. ‘‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ ปจฺจาคจฺฉีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ทุกฺกรการิกํ อกาสีติ? อามนฺตาฯ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ทุกฺกรการิกํ อกาสี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ หญฺจิ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ทุกฺกรการิกํ อกาสี’’ติ – นเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ทุกฺกรการิกํ อกาสี’’ติฯ

๙๑๓. โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ อปรนฺตปํ [อมรํ ตปํ (สํ. นิ. ๑.๑๓๗)] อกาสิ, อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสีติ? อามนฺตาฯ โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ ‘‘สสฺสโต โลโก’’ติ ปจฺจาคจฺฉิ…เป…. ‘‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ ปจฺจาคจฺฉีติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๑๔. โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสีติ? อามนฺตาฯ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสี’’ติ – อเตฺถว สุตฺตโนฺตติ? นตฺถิฯ หญฺจิ ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสี’’ติ – นเตฺถว สุตฺตโนฺต, โน จ วต เร วตฺตเพฺพ – ‘‘โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสี’’ติฯ

อิสฺสริยกามการิกากถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๓. เตวีสติมวโคฺค

(๒๒๕) ๘. ปติรูปกถา

๙๑๕. อตฺถิ น ราโค ราคปติรูปโกติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ น ผโสฺส ผสฺสปติรูปโก, อตฺถิ น เวทนา เวทนาปติรูปิกา, อตฺถิ น สญฺญา สญฺญาปติรูปิกา , อตฺถิ น เจตนา เจตนาปติรูปิกา, อตฺถิ น จิตฺตํ จิตฺตปติรูปกํ, อตฺถิ น สทฺธา สทฺธาปติรูปิกา, อตฺถิ น วีริยํ วีริยปติรูปกํ, อตฺถิ น สติ สติปติรูปิกา, อตฺถิ น สมาธิ สมาธิปติรูปโก , อตฺถิ น ปญฺญา ปญฺญาปติรูปิกาติ? น เหวํ วตฺตเพฺพ…เป….ฯ

๙๑๖. อตฺถิ น โทโส โทสปติรูปโก, อตฺถิ น โมโห โมหปติรูปโก, อตฺถิ น กิเลโส กิเลสปติรูปโกติ? อามนฺตาฯ อตฺถิ น ผโสฺส ผสฺสปติรูปโก…เป.… อตฺถิ น ปญฺญา ปญฺญาปติรูปิกาติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.…ฯ

ปติรูปกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๓. เตวีสติมวโคฺค

(๒๒๖) ๙. อปรินิปฺผนฺนกถา

๙๑๗. รูปํ อปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ รูปํ น อนิจฺจํ น สงฺขตํ น ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ น ขยธมฺมํ น วยธมฺมํ น วิราคธมฺมํ น นิโรธธมฺมํ น วิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… นนุ รูปํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ รูปํ อนิจฺจํ สงฺขตํ…เป.… วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘รูปํ อปรินิปฺผนฺน’’นฺติฯ

ทุกฺขเญฺญว ปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ [สํ. นิ. ๓.๑๕] วุตฺตํ ภควตา – ‘‘รูปํ อนิจฺจ’’นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘รูปํ อนิจฺจํ’’, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ทุกฺขเญฺญว ปรินิปฺผนฺน’’นฺติ…เป.…ฯ

๙๑๘. เวทนา …เป.… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ… จกฺขายตนํ…เป.… ธมฺมายตนํ… จกฺขุธาตุ… ธมฺมธาตุ… จกฺขุนฺทฺริยํ…เป.… อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ น อนิจฺจํ…เป.… น วิปริณามธมฺมนฺติ? น เหวํ วตฺตพฺเพ…เป.… นนุ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อนิจฺจํ สงฺขตํ…เป.… วิปริณามธมฺมนฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ วิปริณามธมฺมํ, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อปรินิปฺผนฺน’’นฺติฯ

ทุกฺขเญฺญว ปรินิปฺผนฺนนฺติ? อามนฺตาฯ นนุ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อนิจฺจ’’นฺติ? อามนฺตาฯ หญฺจิ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ วุตฺตํ ภควตา – ‘‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อนิจฺจํ’’, โน จ วต เร วตฺตพฺเพ – ‘‘ทุกฺขเญฺญว ปรินิปฺผนฺน’’นฺติฯ

อปรินิปฺผนฺนกถา นิฏฺฐิตาฯ

เตวีสติมวโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เอกาธิปฺปาเยน เมถุโน ธโมฺม ปฏิเสวิตโพฺพ, อรหนฺตานํ วเณฺณน อมนุสฺสา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวนฺติ, โพธิสโตฺต อิสฺสริยกามการิกาเหตุ วินิปาตํ คจฺฉติ, คพฺภเสยฺยํ โอกฺกมติ, ทุกฺกรการิกํ อกาสิ , อปรนฺตปํ อกาสิ, อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิสิ, อตฺถิ น ราโค ราคปติรูปโก อตฺถิ น โทโส โทสปติรูปโก อตฺถิ น โมโห โมหปติรูปโก อตฺถิ น กิเลโส กิเลสปติรูปโก, รูปํ อปรินิปฺผนฺนํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อปรินิปฺผนฺนนฺติฯ

ขุทฺทโก อฑฺฒปญฺญาสโกฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นวํ, นิพฺพุตฺติ, เอกาธิปฺปาโยติฯ

ปณฺณาสกุทฺทานํ –

มหานิยาโม , อนุสยา, นิคฺคโห, ขุทฺทกปญฺจโม;
ปรปฺปวาทมทฺทนา, สุตฺตมูลสมาหิตา;
อุโชฺชตนา สตฺถุสมเย, กถาวตฺถุปกรเณติฯ

ปญฺจตฺตึสภาณวารํ

กถาวตฺถุปกรณํ นิฏฺฐิตํฯ